

فهرست مطالب

۱	- بررسی کلی منطقه‌ای.....	۱
۱	-۱- مسائل جغرافیایی و اقلیمی منطقه.....	
۲۲	-۲- اوضاع و احوال فرهنگی، اجتماعی و تاریخی منطقه.....	
۳۱	-۳- نحوه توزیع جمعیت در منطقه آذربایجان شرقی.....	
۳۹	-۴- وضع ارتباطات منطقه.....	
۴۷	-۵- اوضاع اقتصادی منطقه و نقش شهر در آن.....	
۵۵	-۶- برنامه‌های بخشی - منطقه‌ای و تعیین سهم شهر در برنامه‌های مزبور.....	
۱۰۶	-۷- آبادی‌ها و مناطق واقع در حوزه نفوذ مستقیم شهر.....	
۱۳۹	-۸- بررسی حوزه نفوذ.....	۲
۱۳۹	-۹- خصوصیات جغرافیایی و اقلیمی.....	
۱۴۱	-۱۰- مناطق طبیعی(جنگلها، مراتع، معادن، منابع آب و غیره).....	
۱۵۰	-۱۱- تعداد و نحوه استقرار آبادی‌های حوزه نفوذ مستقیم شهر آذربایجان.....	
۱۵۲	-۱۲- وضع ارتباطات بین آبادی‌ها و شهر و سیستم حمل و نقل موجود.....	
۱۵۶	-۱۳- وضع تأسیسات و تجهیزات زیربنایی، خدمات رفاهی و نحوه توزیع آنها.....	
۱۷۲	-۱۴- موقعیت و خصوصیات مناطق و آثار باستانی.....	
۱۷۵	-۱۵- خصوصیات تاریخی، فرهنگی و اجتماعی حوزه نفوذ.....	
۱۷۹	-۱۶- مشخصات جمعیتی (میزان و نحوه توزیع جمعیته نفکیک جمعیت شهری و روستایی، میزان رشد و وضع کلی مهاجرت) با استفاده از آمار رسمی و اطلاعات موجود.....	
۱۹۴	-۱۷- خصوصیات اقتصادی (میزان تولید و میزان اشتغال در بخش‌های مختلف اقتصادی، استعدادها و امکانات بالقوه قطب‌های جاذب اقتصادی و موانع عمدۀ موجود در راه توسعه اقتصادی).....	
۲۰۹	-۱۸- برنامه‌های عمرانی ملی و یا منطقه‌ای در زمینه رشد و توسعه، توجه استقرار مراکز جمعیتی و همچنین برنامه‌های بخشی - منطقه‌ای (تاسیسات و تجهیزات زیربنایی و روستایی رفاهی) و تولیدی (صنعت، کشاورزی و غیره) همراه با مشخص نمودن اعتبارات و امکانات مالی و فنی مربوط به هر بخش.....	

فهرست جداول

جدول شماره ۱۱-۱: سطوح ارتفاعی و درصد مساحت در شهرستان آذربایجان	۶
جدول شماره ۱۱-۲: سطوح شیب و درصد مساحت از کل شهرستان آذربایجان	۷
جدول شماره ۱۱-۳: تنوع واحدهای زمین‌شناسی و درصد مساحت هر کدام در منطقه	۱۳
جدول شماره ۱۳-۱: مشخصات جمعیتی و تقسیمات کشوری شهرستان‌های استان در سال ۱۳۸۵	۳۲
جدول شماره ۱۳-۲: رتبه جمعیتی و درصد اختصاص جمعیت شهری استان به هر شهر در سال‌های ۱۳۷۵ و ۱۳۸۵	۳۴
جدول شماره ۱۳-۳: مساحت، جمعیت و تراکم در استان آذربایجان شرقی بر حسب شهرستان‌ها	۳۶
جدول شماره ۱۳-۴: تحولات جمعیت و رشد سالانه در کل کشور و استان آذربایجان شرقی	۳۷
جدول شماره ۱۴-۱: توزیع طول راه‌های اصلی و فرعی استان آذربایجان شرقی به تفکیک شهرستان‌ها (۱۳۸۷)	۴۳
جدول شماره ۱۵-۱: شاغلان، بیکاران و میزان‌های بیکاری و بارتکفل در استان - ۱۳۸۵	۴۷
جدول شماره ۱۵-۲: جمعیت ۱۰ باله و بیشتر بر حسب وضع فعل و شهرستان در سال ۱۳۸۵ به همراه درصد اشتغال	۴۸
جدول شماره ۱۵-۳: تحولات ساختار اشتغال در استان، در سال‌های ۱۳۷۵ تا ۱۳۸۵	۴۹
جدول شماره ۱۵-۴: وضعیت اشتغال در شهرستان آذربایجان در سال ۱۳۸۵	۴۹
جدول شماره ۱۵-۵: تعداد بهره‌برداری، سطح کاشت و مقدار تولید محصولات سالانه بهره‌برداری کشاورزی در فضای باز بر حسب نام محصول (هکتار)	۵۱
جدول شماره ۱۵-۶: تعداد کارگاه‌های صنعتی بر حسب وضعیت مالکیت، تعداد کارکنان و شهرستان: ۱۳۸۶	۵۱
جدول شماره ۱۵-۷: تعداد شاغلان کارگاه‌های صنعتی بر حسب شهرستان: ۱۳۸۶	۵۳
جدول شماره ۱۵-۸: مشخصات عمومی معدن در حال بهره‌برداری بر حسب فعالیت	۵۴
جدول شماره ۱۵-۹: مشخصات عمومی معدن در حال بهره‌برداری بر حسب فعالیت (دبالة)	۵۴
جدول شماره ۱۷-۱: وضعیت استقرار روستاهای دارای سکنه در دهستان‌های شهرستان آذربایجان	۱۰۷
جدول شماره ۱۷-۲: حوزه‌های روستایی پیشنهادی طرح عمران ناحیه‌ای تبریز بر سطح مجموعه آذربایجان	۱۱۸
جدول شماره ۱۷-۳: خدمات پیشنهادی برای مراکز حوزه ناحیه تبریز	۱۲۱
جدول شماره ۱۷-۴: حوزه نفوذ مستقیم شهر آذربایجان در طرح جامع قبلى آذربایجان	۱۲۶
جدول شماره ۱۷-۵: محدوده نفوذ نقطه جدایی آذربایجان از شهرهای اطرافش	۱۲۸
جدول شماره ۱۷-۶: امکانات و خدمات موجود در روستاهای شهرستان آذربایجان	۱۳۳
جدول شماره ۱۷-۷: جمعیت روستاهای حوزه نفوذ مستقیم شهر آذربایجان در سال ۱۳۸۵	۱۳۷
جدول شماره ۲۲-۱: درصد مساحت هر یک از انواع پوشش گیاهی در سطح بخش حومه	۱۴۱
جدول شماره ۲۲-۲: توزیع انواع معدن فعل استان آذربایجان شرقی، سال ۱۳۷۱	۱۴۳
جدول شماره ۲۲-۳: مشخصات و ویژگی‌های منابع و قابلیت اراضی حوزه نفوذ آذربایجان	۱۴۸
جدول شماره ۲۳-۱: وضعیت تعداد آبادی‌های مستقر در شهرستان با تفکیک دهستان	۱۵۰
جدول شماره ۲۳-۲: وضعیت گروه‌بندی جمعیتی آبادی‌های واقع در شهرستان آذربایجان	۱۵۰

طرح جامع شهر آذرشهر

جدول شماره ۲۳-۳: موقعیت استقرار آبادی‌های حوزه نفوذ نسبت به.....	۱۵۱
جدول شماره ۲۴-۱: طول و سهم انواع راه‌های حوزه نفوذ.....	۱۵۳
جدول شماره ۲۵-۱: امکانات و خدمات موجود در روستاهای حوزه نفوذ مستقیم شهر آذرشهر.....	۱۵۹
جدول شماره ۲۵-۲: درصد امکانات و خدمات در روستاهای حوزه نفوذ مستقیم شهر آذرشهر.....	۱۶۰
جدول شماره ۲۵-۳: استانداردها و ضوابط خدماترسانی در محیط روستایی کشور و نحوه تجهیز مراکز روستایی مصوب شورای عالی معماری و شهرسازی مصوب ۱۳۷۸.....	۱۷۰
جدول شماره ۲۸-۱: توزیع جمعیت شهرستان آذرشهر در مناطق شهری، روستایی و غیر ساکن به تفکیک جنسیت در سال ۱۳۸۵.....	۱۷۹
جدول شماره ۲۸-۲: روند تغییرات نرخ رشد جمعیت شهرستان آذرشهر طی ۲۰ سال اخیر.....	۱۸۰
جدول شماره ۲۸-۳: مهاجران وارد شده به استان آذربایجان شرقی طی دوره ۱۳۷۵-۸۵.....	۱۸۲
جدول شماره ۲۸-۴: مهاجران وارد شده به استان آذربایجان شرقی بر حسب علت مهاجرت.....	۱۸۲
جدول شماره ۲۸-۵: موالید و مرگ و میر در شهرستان آذرشهر در سال ۱۳۸۹.....	۱۸۳
جدول شماره ۲۸-۶: شاخص‌های کمی اجتماعی در برنامه چهارم توسعه در سال ۱۳۸۳.....	۱۸۳
جدول شماره ۲۸-۷: توزیع و طبقات جمعیت روستاهای واقع در حوزه نفوذ شهر آذرشهر.....	۱۸۵
جدول شماره ۲۸-۸: روند تغییرات جمعیتی روستاهای واقع در حوزه نفوذ شهر آذرشهر.....	۱۸۷
جدول شماره ۲۸-۹: مقایسه بعد خانوار روستاهای حوزه نفوذ آذرشهر در سال ۱۳۸۵.....	۱۸۸
جدول شماره ۲۸-۱۰: مقایسه میزان رشد سالانه جمعیت روستاهای حوزه نفوذ آذرشهر.....	۱۹۱
جدول شماره ۲۸-۱۱: مقایسه میزان باسوادی روستاهای حوزه نفوذ آذرشهر.....	۱۹۲
جدول شماره ۲۹-۱: جمعیت دهساله بیشتر شهرستان آذرشهر بر حسب وضع فعالیت در سالهای ۱۳۷۵ و ۱۳۸۵.....	۱۹۵
جدول شماره ۲۹-۲: سهم نیروی شاغل در گروه‌های عمده شغلی در سال ۱۳۸۵.....	۱۹۵
جدول شماره ۲۹-۳: سهم نیروی شاغل در بخش‌های مختلف اقتصادی شهرستان آذرشهر در سال ۱۳۸۵.....	۱۹۶
جدول شماره ۲۹-۴: وضعیت جمعیت فعل، شاغل و بیکار در روستاهای حوزه نفوذ شهر آذرشهر.....	۲۰۱
جدول شماره ۲۹-۵: سطح زیر کشت به تفکیک زراعی و باغی روستاهای حوزه نفوذ آذرشهر.....	۲۰۳
جدول شماره ۲۹-۶: میزان تولید محصولات زراعی در حوزه نفوذ شهر آذرشهر (تن).....	۲۰۴
جدول شماره ۲۹-۷: وضعیت تولید محصولات باغی در حوزه نفوذ شهر آذرشهر (تن).....	۲۰۵
جدول شماره ۲۹-۸: وضعیت دام و طیور در حوزه نفوذ شهر آذرشهر.....	۲۰۶

فهرست نمودار

۱۱۱.....	نمودار شماره ۱۷-۱: فرآیند مطالعه حوزه نفوذ شهر آذرشهر.
۱۶۱.....	نمودار شماره ۱۲۵-۱: درصد امکانات و خدمات در روستاهای حوزه نفوذ مستقیم شهر آذرشهر.
۱۸۱.....	نمودار شماره ۱۲۸-۱: روند تغییرات نرخ رشد جمعیت در شهرستان آذرشهر.
۱۸۳.....	نمودار شماره ۱۲۸-۲: سهم مهاجران وارد شده به استان آذربایجان شرقی بر حسب علت مهاجرت.
۱۸۹.....	نمودار شماره ۱۲۸-۳: تغییرات بعد خانوار در روستاهای خدمات‌گیر شهر آذرشهر ۱۳۶۵-۸۵.
۱۹۱.....	نمودار شماره ۱۲۸-۴: مقایسه میزان رشد سالانه جمعیت روستاهای خدمات‌گیر شهر آذرشهر (۱۳۶۵-۸۵).
۱۹۳.....	نمودار شماره ۱۲۸-۵: مقایسه میزان باسوسادی روستاهای حوزه نفوذ آذرشهر.
۱۹۷.....	نمودار شماره ۱۲۹-۱: سهم اشتغال نیروی انسانی در بخش‌های مختلف اقتصادی در سال ۱۳۸۵.

فهرست تصاویر

۴	تصویر شماره ۱۱-۱: برش توپوگرافی آذربایجان در امتداد غربی-شرقی(جغرافیای ایران، ۱۳۵۹).
۴	تصویر شماره ۱۱-۲: تصویر ماهواره‌ای از توده سهند(تاریخ عکس ۱۷ زوئن ۱۹۶۷).
۱۲	تصویر شماره ۱۱-۳: مقطع زمین‌شناسی مخروط آتش‌شانی سهند.
۱۶	تصویر شماره ۱۱-۴: مقادیر حداکثر دمای سالانه.
۱۷	تصویر شماره ۱۱-۵: مقادیر حداقل مطلق دمای سالانه.
۱۷	تصویر شماره ۱۱-۶: میانگین حداکثرهای دمای سالانه.
۱۸	تصویر شماره ۱۱-۷: میانگین حداقل‌های دمای سالانه.
۱۹	تصویر شماره ۱۱-۸: میانگین بارندگی سالانه.
۱۹	تصویر شماره ۱۱-۹: حداکثر بارندگی ۲۴ ساعته.
۲۰	تصویر شماره ۱۱-۱۰: میانگین رطوبت نسبی سالانه.
۲۱	تصویر شماره ۱۱-۱۱: میانگین ساعات آفتابی سالانه.
۱۴۰	تصویر شماره ۲۱-۱: نیمرخ طولی حوضه و دخانه آذربایجان.

فهرست نقشه‌ها

۳	نقشه شماره ۱۱-۱: موقعیت سیاسی
۸	نقشه شماره ۱۱-۲: توپوگرافی منطقه
۹	نقشه شماره ۱۱-۳: شب منطقه
۱۴	نقشه شماره ۱۱-۴: زمین شناسی منطقه
۴۲	نقشه شماره ۱۴-۱: وضعیت شبکه راه‌های استان
۱۱۹	نقشه شماره ۱۷-۱: سطح‌بندی مراکز پیشنهادی در طرح توسعه و عمران ناحیه تبریز
۱۲۵	نقشه شماره ۱۷-۲: محدوده حوزه نفوذ مستقیم آذربایجان در طرح جامع قبلی
۱۲۹	نقشه شماره ۱۷-۳: تعیین روستاهای حوزه نفوذ بر اساس مدل جاذبه
۱۳۰	نقشه شماره ۱۷-۴: تعیین روستاهای حوزه نفوذ بر اساس مدل جاذبه
۱۳۸	نقشه شماره ۱۷-۵: محدوده حوزه نفوذ مستقیم آذربایجان
۱۴۲	نقشه شماره ۲۲-۱: پوشش گیاهی اراضی حوزه نفوذ
۱۴۹	نقشه شماره ۲۲-۲: قابلیت واحدهای اراضی بخش حومه
۱۵۵	نقشه شماره ۲۴-۱: شبکه معابر حوزه نفوذ آذربایجان
۱۶۳	نقشه شماره ۲۵-۱: میزان برخورداری از تأسیسات زیربنایی در روستاهای حوزه نفوذ آذربایجان
۱۶۸	نقشه شماره ۲۵-۲: میزان برخورداری روستاهای حوزه نفوذ از مراکز بهداشتی
۱۶۹	نقشه شماره ۲۵-۳: میزان برخورداری از مراکز آموزشی، فرهنگی و ورزشی در سکونتگاه‌ها
۱۸۶	نقشه شماره ۲۸-۱: پرائکش و طبقات جمعیتی حوزه نفوذ

۱- بررسی کلی منطقه‌ای

۱-۱- مسائل جغرافیایی و اقلیمی منطقه

در طول تاریخ بارش‌های شدید باعث جریان سیل‌های مخرب گردیده و کمبود باران وقوع خشکسالی را در پی داشته است. اما در بسیاری از موارد با وجودی که محدودیت طبیعی یک دره‌ای سیل‌گیر مشخص است. باز توسعه شهرها را بهسوی آن هدایت می‌نمایند. این در حالی است که علی‌رغم طراحی سیستم‌های پیچیده آبرسانی به شهرها و مزارع و همچنین تلاش در جهت کنترل آب‌های سطحی، هنوز توان مقابله با چنین رویدادهایی را کمتر است. بادها کماکان می‌ وزند و با آوردن گرد و غبار مجتمع‌های زیستی ما را با مشکلات عدیدهای روبه‌رو می‌سازند. با وجود گسل‌های فعال و خطر زلزله باز سکونتگاه‌ها به سمت گسل‌ها توسعه داده می‌شود. در عین حال که شهرهای ما مجهر به وسایلی برای مقابله با تپوهای طبیعی گردیده‌اند، تمایل به نادیده انگاشتن شرایط حاد در اغلب موارد هزینه‌های سنگین اقتصادی و اجتماعی را ناشی می‌شود (Hough ۱۹۸۹).

استان آذربایجان شرقی یکی از استان‌های مرزی است که در شمال‌غربی کشور واقع شده و شهرستان آذربایجان در بخش غربی این استان بر حاشیه شرقی دریاچه‌ی ارومیه و در همسایگی شهرستان‌های اسکو و عجب‌شیر واقع شده است. منطقه آذربایجان از جنبه‌های متعدد ناهمواری، زمین‌شناسی، اقلیمی و به‌طور کلی خصوصیات محیطی ارتفاعات و گسترهای برخوردار است.

۱-۱-۱- ویژگی‌های توپوگرافی

• ویژگی‌های ریخت‌شناسی زمین

واحد شمال غربی شامل مجموعه ناهمواری‌هایی است که در محدوده سیاسی آذربایجان، کردستان و زنجان تا حدود مدار ۳۵ درجه شمالی گسترده شده‌اند. این ناهمواری‌ها از سمت شمالی، به‌وسیله فرورفتگی دره ارس از کوه‌های قفقاز و ارمنستان جدا شده‌اند که مرز سیاسی کشور با جمهوری آذربایجان و ارمنستان نیز محسوب می‌شود. مرز غربی را هم مرز سیاسی کشور با ترکیه تعیین می‌کند که در بیشتر مسیر، منطبق بر خط الرأس کوه‌های آذربایجان غربی است. هر دو مرز اگرچه مرزهای طبیعی به‌شمار می‌روند ولی یک مرز ژئومورفولوژیکی را تشکیل نداده‌اند. زیرا خصوصیات زمین آذربایجان در آن‌سوی مرزهای طبیعی مشابه است. در مشرق، ناهمواری‌های شمال‌غرب به‌طور مشخص توسط کوه‌های تالش محدود شده‌اند. اما در جهت جنوبی، مرز مشخصی

برای جدا کردن آن از سرزمین‌های مجاور نمی‌توان یافت. زیرا بعضی ویژگی‌های این ناحیه در جنوب کم و بیش تا شروع کوههای زاگرس یکسان است و در جنوب‌شرقی نیز تحول شکل زمین تدریجی بوده و تا مسافتی بعضی ویژگی‌های آذربایجان را می‌توان مشاهده نمود(عیوضی،۱۳۷۴).

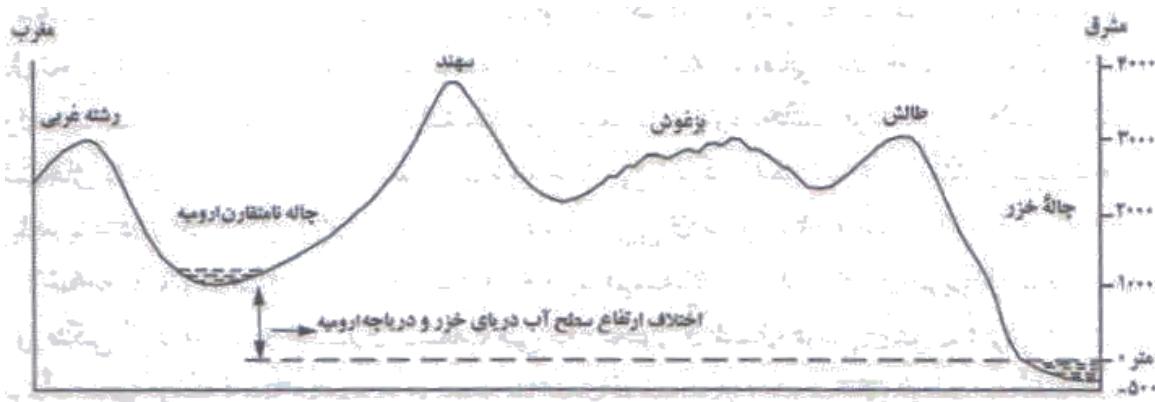
تنوع در اشكال ناهمواری از ویژگی‌های پیکرشناسی ناحیه شمال‌غربی کشور می‌باشد. شمال- غرب کشور در واقع گره کوهستانی ایران به حساب می‌آید. رشته‌کوههای حاشیه شمالی و حاشیه جنوب‌غربی فلات با ساختمان‌های متفاوت در این ناحیه به هم می‌رسند. به علاوه رشته کوههای مرکزی ایران که شکل زمین‌ساختی دیگری را به وجود می‌آورد از این ناحیه انشعاب یافته است. از این گره کوهستانی انشعابات زیادی نیز به داخل فلات آناتولی و ارمنستان کشیده شده‌اند. بنابراین ناحیه شمال‌غرب محل تلاقی و به هم فشردگی سه فلات ایران، ارمنستان و آناتولی به حساب می‌آید و این موضوع باعث پیچیدگی و بی‌نظمی ناهمواری‌های این منطقه شده است. علاوه بر آن فعالیت‌های ماقمایی چه به صورت آتش‌فشان و چه به شکل نفوذی نیز عامل دیگر بی‌نظمی منطقه بوده‌اند. به هر حال به هم‌پیوستگی رشته‌های فوچه موجب تنوع زیاد عوارض ساختمانی در این ناحیه شده است. این در حالی است که دینامیک بیرونی نیز تغییرات وسیعی در عوارض ساختمانی ایجاد کرده و در عین حال بر تنوع ناهمواری‌ها افزوده است. شمال‌غرب کشور در اثر عملکرد فرسایش آب‌های روان به شدت تجزیه شده است. حاصل این تجزیه، پیوایش واحدهای کوچک‌تر است که بعضی مستقل و بعضی دیگر دنباله عوارض اطراف خود هستند. از این‌رو در مقیاس محلی می‌توان شمال‌غرب کشور را به واحدهای پیکرشناسی کوچک‌تری چون؛ واحد آذربایجان، واحد کردستان و واحد زنجان تقسیم‌بندی نمود.

از ویژگی‌های عمومی شکل خارجی زمین در ناحیه آذربایجان شرقی، اشكال تخت و میز مانند ارتفاعات است. اغلب دامنه‌ها در آذربایجان شرقی با چندین سطح فرسایش بریده شده‌اند. بقایای یک سطح در ارتفاع ۲۳۰۰-۲۲۰۰ متر و یک سطح در ارتفاع حدود ۱۸۵۰ متر در همه جا دیده می‌شوند. به علاوه در نوار حاشیه‌ای اکثر چاله‌های ساختمانی نیز می‌توان به چنین سطوحی دست یافت. این سطوح فرسایشی سبب شده‌اند تا اغلب ارتفاعات در شکل کلی مانند فلات یا به صورت شکل‌های میز مانند دیده شوند. در این واحد چند عنصر مهم توپوگرافیکی وجود دارد که از جمله آن‌ها توده سهند می‌باشد.

نقشه شماره ۱۱-۱: موقعیت سیاسی

www.shahrsazionline.com

تصویر شماره ۱۱-۱: برش توپوگرافی آذربایجان در امتداد غربی-شرقی(جغرافیای ایران، ۱۳۵۹)

توده سهند از نظر ساختار زمین‌شناسی در جنوب‌غربی گسل تبریز واقع شده و از سمت مغرب و شمال غربی به چاله ساختمانی ارومیه مسلط است.

تصویر شماره ۱۱-۲: تصویر ماهواره‌ای از توده سهند(تاریخ عکس ۱۷ژوئن ۱۹۶۷).

در این تصویر علاوه بر این که گنبد مخروطی سهند با شبکه زهکشی شعاعی(رادیال) آن به خوبی معلوم است، حد گسترش آب‌های دریاچه ارومیه در فصل پرآبی و جزایر آن به ویژه جزیره آتشفسانی اسلامی را نیز می‌توان مشاهده نمود. جزیره اسلامی هم اکنون در فصول پرآب بیشتر یک شبکه جزیره است.

فعالیت‌های آتشفشاری که توده سهند را ساخته‌اند در یک حوضه رسوبی از نوع دریاچه‌ای صورت گرفته است (احتمالاً داخل یک جزیره یا شبه جزیره). از این‌رو مخروط سهند تضاد توپوگرافی بارزی با زمین‌های اطراف پیدا کرده است.

توده سهند از لحاظ خصوصیات پیکرشناسی به شکل گنبد مخروطی با قطر قاعده در حدود ۴۰ کیلومتر است. در رأس آن چند دهانه آتشفشاری قدیمی و جدید وجود دارد. مخروطهای قدیم در اثر فرسایش به شدت تخریب و نامشخص شده‌اند. سه قله مرتفع و معروف آن، هرم‌داغ یا گوچه-گل (۳۷۱۰ متر)، جام‌داغ (۳۵۶۲ متر) و آق‌داغ (۲۹۶۱ متر) نام دارند. این قله‌ها به دنبال هم و در یک امتداد قرار گرفته‌اند. علاوه بر این سه قله، چند قله کوتاه‌تر و احتمالاً جوان‌تر نیز در توده سهند دیده می‌شوند که شکل مخروطی آن‌ها به خوبی حفظ شده‌اند.

اگرچه ساختمان مخروطی سهند در اصل نتیجه فعالیت‌های درونی زمین بوده است، ولی منظر کنونی آن را باید معلول فرآیندهای فرسایشی از اواخر پلیستوسن تا حال حاضر دانست. بنا به اطهار خیام (۱۳۷۰) در آخرین دوره سرد یخچالی (وورم) طبقات پیکر آب و هوایی در روی توده سهند به صورت اشکوب‌هایی شکل‌زایی یخچالی و مجاور یخچالی عمل می‌کرده است. ظاهراً شدت عمل زبانه‌های یخچالی در دامنه شمالی آن بیشتر بوده است. همین محقق به وجود ده‌ها سیرک یخچالی در دامنه شمالی و در اطراف قله اصلی آن لشکره داشته است. سیرک‌های یخچالی قوچ گلی‌داغ (مشرف به دره سعیدآباد)، شیرداغی، گواهر، توشکوه و حسامه (در حوضه آذربایجان) از نمونه‌های مشخص فرسایش یخچالی در توده سهند هستند.

دره‌های یخچالی، دره‌های معلق و انواع یخرفتها از آثار دیگر فرسایش یخچالی هستند که در دامنه شمالی سهند به فراوانی یافت می‌شوند. دره‌های قنبر، هرزچای، متنقچای، لیقوان و دره عنصررود نمونه‌هایی از دره‌های کلاسیک یخچالی در توده سهند می‌باشند (خیام، ۱۳۷۰). در حاشیه اغلب این دره‌ها، بقایای توده‌های یخرفت را به صورت پادگانه‌های رودخانه‌ای-یخچالی به‌وضوح می‌توان مشاهده نمود. بنابراین توپوگرافی کنونی توده سهند، معرف بقایای فرسایش شدید یخچالی در گذشته می‌باشد.

در حال حاضر با حذف فرسایش یخچالی، فرآیندهای فرسایشی به صورت فرآیند مجاور یخچالی و فرآیند جریانی در روی توده سهند عمل می‌کنند. عملکرد فرسایش یخچالی در گذشته و حاکمیت شکل‌زایی آبهای جاری در حال حاضر، موجب شکل‌گیری یک شبکه واگرای (رادیال) بارز

در روی توده سهند شده است. به دلیل ذخیره آبی غنی ناشی از بارش برف زیاد، تقریباً همه این شبکه‌ها در تمام طول سال فعال هستند.

منطقه‌ی آذرشهر واقع در ضلع غربی قله‌ی سهند از توپوگرافی مرتفعی برخوردار می‌باشد. پایین‌ترین ارتفاعات منطقه در ضلع غرب و شمال‌غرب شهرستان، واقع در سواحل دریاچه‌ی ارومیه به حدود ۱۲۵۰ متر و بالاترین ارتفاعات آن در ضلع شرق و جنوب‌شرقی شهرستان واقع در دامنه‌های قله سهند به حدود ۲۷۶۰ متر از سطح آب‌های آزاد می‌رسد. بررسی سطوح ارتفاعی موجود در شهرستان با توجه به طبقه‌بندی استاندارد طرح آمایش سرزمین نشان داد که نزدیک بیش از ۵۰٪ مساحت شهرستان در سطح ارتفاعی ۱۰۰۰ تا ۱۴۰۰ متر قرار گرفته است. تقریباً تمامی ضلع شمالی، غربی و مرکز شهرستان در این سطح ارتفاعی واقع شده است. بخش شرقی، جنوبی و جنوب شرقی شهرستان نیز در بر دارنده سه سطح ارتفاعی دیگر می‌باشد. قسمت‌های جنوب شرق شهرستان آذرشهر بیشترین ارتفاعات را در خود جای داده است.

جدول شماره ۱۱-۱: سطوح ارتفاعی و درصد مساحت در شهرستان آذرشهر

طبقه ارتفاعی	مساحت(km ²)	درصد
۱۴۰۰-۱۰۰۰	۵۷۰.۶	۵۳.۴۰
۱۸۰۰-۱۴۰۰	۲۱۳.۰۱	۲۹.۱۷
۲۲۰۰-۱۸۰۰	۱۴۰.۰۴	۱۳.۰۵
۲۶۰۰-۲۲۰۰	۴۴.۹۶	۴.۱۹
۳۰۰۰-۲۶۰۰	۲.۰۱	۰.۱۹
جمع	۱۰۷۳.۰۸	۱۰۰

اختلاف ارتفاع ۱۶۰۰ متری شرق تا غرب شهرستان آذرشهر حکایت از شیب عمومی زیاد در آن است. البته دو تیپ عمدۀ ناهموار غربی و پست و جلگه‌ای شرقی ساحل دریاچه، دو ساختار شیب متفاوت غربی و شرقی را در شهرستان باعث گردیده‌اند. بررسی سطوح شیب منطقه‌ی آذرشهر بیانگر آن بود که نزدیک به ۳۰٪ اراضی شهرستان از شیب ۰ تا ۲ درصد برخوردار هستند. این اراضی بیشتر در بخش مرکزی و شمالی شهرستان گسترش یافته‌اند. با حرکت به سمت شرق، جنوب و جنوب‌شرقی شهرستان بر میزان شیب اضافه می‌گردد. گفتنی است شیب در ارتفاعات ضلع جنوب شرقی شهرستان به بیش از ۱۲۵٪ (۱۵ درجه) می‌رسد.

جدول شماره ۱۱-۲: سطوح شبیب و درصد مساحت از کل شهرستان آذرشهر

درصد	مساحت (km)	درصد شبیب
۲۸.۲۲	۳۰۲.۸۷	۲-۰
۲۰.۵۴	۲۲۰.۴۶	۵-۲
۹.۱۵	۹۸.۲۰	۸-۵
۸.۹۳	۹۵.۸۱	۱۲-۸
۵.۶۶	۶۰.۷۶	۱۵-۱۲
۱۷.۸۷	۱۹۱.۷۵	۳۰-۱۵
۹.۴۰	۱۰۰.۸۷	۶۵-۳۰
۰.۲۲	۲.۳۶	>۶۵
۱۰۰	۱۰۷۳.۰۸	جمع

نقشه شماره ۱۱-۲: توپوگرافی منطقه

www.shahrsazionline.com

نقشه شماره ۱۱-۳: شب منطقه

www.shahrsazionline.com

• زمین شناسی

شمال غرب کشور ساختمان زمین‌شناسی پیچیده‌ای دارد. به‌طوری که حداقل سه نوع ساختمان با ویژگی‌های متفاوت را در تشکیل ناحیه شمال‌غربی کشور می‌توان مشاهده نمود (عیوضی، ۱۳۷۴). در بعضی تقسیمات ساختمانی، ناحیه آذربایجان خصوصاً زمین‌های شمالی و شرقی آن را ادامه البرز در نظر گرفته شده‌اند. بعضی زمین‌شناسان هم زمین‌های ناحیه تکاب و ارومیه را جزو کمربند دگرگونی سندج-سیرجان می‌دانند (نبوی، ۱۳۵۵). این در حالی است که در بیشتر تقسیمات ساختمانی ایران، ناحیه آذربایجان ادامه ایران مرکزی محسوب شده است. در واقع اکثر زمین‌های شمال‌غرب از نظر ساختمان زمین‌شناسی، خصوصیاتی همانند البرز و ایران مرکزی دارند و در آن ادامه کمربند آتشفسانی-رسوبی مربوط به ائوسن ایران مرکزی و البرز را می‌توان مشاهده نمود. با این حال نبوی (۱۳۵۵) ارتفاعات گوشه شمال‌غربی آذربایجان واقع بین گسل زرینه‌رود و مرز بین ایران و ترکیه تا مهاباد را به عنوان واحد خوی-مهاباد مشخص کرده و بخش شمالی آن را نیز تحت عنوان واحد آمیزمنگین از آن جدا کرده است. این اختلاف نظرها حاکی از پیچیدگی ساختمان زمین‌شناسی در این ناحیه می‌باشد.

از نظر چینه‌شناسی، اشکوب‌های قدیمی مانند پرکامبرین و پالئوزوئیک و تمام اشکوب‌های جدیدتر یعنی از تریاس تا کواترنر در ساختمان زمین‌های آذربایجان دخالت دارند. واحدهای سنگ-شناسی پرکامبرین پایانی و کامبرین آغازین در نواحی زنجان به خوبی مورد مطالعه و از قدیم به جدید به نام تشكیلات بایندر (ماسه سنگ)، شیل سیلتی تا ماسه‌ای با دولومیت‌های بین لایه‌ای)، سازند سلطانیه (دولومیت) و تشكیلات باروت (شیل‌های رسی، ماسه‌ای میکادر) نامگذاری شده‌اند. این رسوب‌ها نشان دهنده آن است که شمال‌غرب کشور، همانند سایر نواحی ایران در پالئوزوئیک حالت پلاتفرم داشته و دریایی کم‌عمقی به تناوب آن را می‌پوشاند. اشت.

پس از کوه‌زایی لارامید، ناحیه شمال‌غربی کشور به صورت مرکز جنبش‌های زمین‌ساختی و مانگماهی فعال ظاهر می‌شود. این فعالیت‌ها که از ائوسن آغاز شده بود تا اواخر پلیوسن و حتی کواترنر ادامه داشته‌اند. فعالیت‌های مانگماهی منطقه آذربایجان غالباً از نوع آتشفسانی بوده و دامنه آن علاوه بر محیط‌های رسوبی، مناطق چین‌خورده را نیز در بر می‌گرفته است. علل فعالیت‌های مانگماهی در آذربایجان را به حرکت پلاتفرم عربستان به سمت شمالی و برخورد آن با صفحه اوراسیا نسبت داده‌اند (قبری، ۱۳۷۰). فعالیت‌های مانگماهی شمال‌غربی را می‌توان ادامه فعالیت‌های مانگماهی

طرح جامع شهر آذربایجان

در امتداد کمریندی داشت که رشته‌کوه‌های آتشفسانی و آتشفسانی-رسوبی سهند-بزمان را ساخته‌اند. به هر حال حاصل این فعالیت‌ها گسترش زیاد رسوب‌های آذر-آواری(توفیت) ائوسن در ناحیه آذربایجان بوده است.

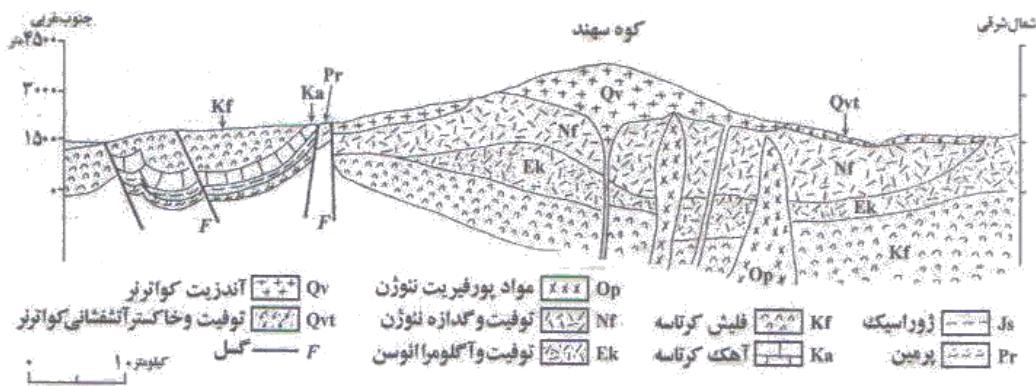
در الیگومن دریا دوباره بیشتر بخش‌های شمال‌غربی را فرا گرفته و در آن رسوبگذاری همراه با فعالیت‌های آتشفسانی ادامه می‌یابد. دریای الیگومن ناحیه آذربایجان را همان دریای قم تشکیل می‌داده و رسوب‌های آن نیز کم و بیش با همان ویژگی‌های سازند قم گسترش یافته‌اند. با حرکت هرچه بیشتر صفحه عربستان به سمت شمال، این رسوب‌ها نیز چین‌خوردگی پیدا کرده و از آب خارج می‌شوند.

در میوسن بار دیگر دریا ناحیه شمال‌غرب را فرا می‌گیرد. محیط رسوبی میوسن را دریای کم عمق تشکیل می‌داده است. این‌رو سازنده‌ای نئوژن آذربایجان را رسوب‌های تخریبی و تبخیری(معادل سازند قرمز فوقانی) تشکیل می‌دهند. این رسوب‌ها با حرکت کوه‌زایی میوسن پایانی چین‌خوردگی پیدا کرده و ارتفاع می‌یابند. این‌رو سازنده‌ای ناهمواری‌های شمال‌غرب طی همین حرکت ساخته شده است. یکی از پیامدهای این حرکت پیدایش محیط رسوبی دریاچه‌ای در پلیوسن بوده است. دریاچه کنونی ارومیه بازمانده همان دریاچه قدیمی می‌باشد. دریاچه ارومیه ظاهراً تمامی قسمت‌های داخلی آذربایجان را می‌پوشانیده و تا حوالی تبریز گسترش داشته است. رسوب‌های بازمانده از محیط دریاچه‌ای پلیوسن را عمدتاً رس تشکیل می‌دهند که در کوه‌پایه‌های سهند با لایه‌های خاکستر آتشفسانی همراه می‌باشند.

با جنبش پاسادین رسوب‌های پلیوسن چین می‌خورند و بر ارتفاع چین‌های قدیمی‌تر افزوده می‌شود. در اثر همین جنبش، گسل‌های منطقه فعال می‌شوند و آتشفسان‌ها نیز دوباره به فعالیت می‌پردازند. قله‌های بلند سبلان و سهند به دنبال همین حرکت ساخته شده‌اند. بنابر شواهد با تشکیل این توده‌ها، آب‌های دریاچه ارومیه به تدریج به سمت غرب عقب نشسته و سرانجام در محل فعلی خود ثبیت گردیده است.

توده سهند در چندین مرحله فعالیت آتشفسان ساخته شده است. شروع این فعالیت‌ها از اواسط میوسن بوده و خاتمه آن را در ۱۴۰هزار سال قبل برآورده‌اند. ترکیب گدازه‌های آن بیشتر از نوع داسیت تا آندزیت است و در بین آن‌ها خاکسترها و توف‌های فراوان دیده می‌شود. ضخامت این مواد به حدود ۸۰۰ متر می‌رسد.

تصویر شماره ۱۱-۳: مقطع زمین‌شناسی مخروط آتشفشاری سهند.

همان‌طور که در این شکل دیده می‌شود، مخروط‌های آتشفشاری مرکب مانند سهند(همین طور دماوند، سبلان و ...) از ناوی از گدازه، توف، خاکستر و ... ساخته شده‌اند(اقتباس از مقاطع زمین‌شناسی ۱:۵۰۰۰۰۰ وزارت نفت).

بررسی‌های کلی منطقه‌ای وضعیت زمین‌شناسی و پراکنش واحدهای زمین‌شناسی منطقه نشان می‌دهد که ۱۱ واحد زمین‌شناسی ساختار زمین‌شناسی منطقه آذربایجان را شکل داده‌اند. بخش اعظم اراضی منطقه بروی سه سازند زمین‌شناسی؛ لس، پیروکلاست و ذخایر تراسی مستقر شده است. بیشترین مساحت منطقه تحت پوشش واحد زمین‌شناسی لس در سواحل دریاچه‌ی ارومیه می‌باشد. واحد پیروکلاست‌ها و رس سنگ‌ها با بقایای فیلیل‌های مهره‌داران و واحد زمین‌شناسی ذخایر تراسی و مخروط افکنه‌های کوهپایه‌ای قدیمی مرتفع تقییباً به یک نسبت مساوی ۱۷.۵٪ در منطقه گسترش یافته‌اند. این دو واحد زمین‌شناسی عمدتاً در پخته‌های شمالی و شمال شرقی شهرستان دیده شده‌اند. قرارگیری منطقه در حاشیه قله آتشفشاری سهند منجر به فراوانی نسبتاً بالای گدازه‌های آندزیتی تا بازالتی و جریانات خاکستر آتشفشاری در محدوده شهرستان آذربایجان شده است(جدول شماره ۱۱-۳)(نقشه شماره ۱۱۱-۳).

جدول شماره ۱۱-۳: تنوع واحدهای زمین‌شناسی و درصد مساحت هر کدام در منطقه

ردیف	توصیف واحد	درصد	مساحت واحد
۱	لس	۳۳.۷۱	۳۶۱.۷۳ Qsl
۲	پیروکلاستها و رس سنگها با بقایای فسیلهای مهره داران	۱۷.۶۸	۱۸۹.۷۴ Plmb۱
۳	ذخایر تراسی و مخروط افکنه های کوهپایه ای قدیمی مرتفع	۱۷.۵۱	۱۸۷.۹۱ Qft۱
۴	گدازه های آندزیتی تا بازالتی	۷.۸۸	۸۴.۵۹ Pla.bv
۵	سنگ آهک، سنگ آهک آرژیلی، ماسه سنگ قرمز و مارن ژیپس دار	۷.۷۹	۸۳.۶۳ K1m
۶	تراورتن	۶.۰۹	۶۵.۳۸ Qtr
۷	سنگ آهک اربیتولین دار ضخیم لایه تا توده ای	۴.۰۸	۴۳.۷۶ K1l
۸	جریانات خاکستر آتشفسانی و ترکیبی از سنگهای پیروکلاستیک، کنگلومرا، ماسه سنگ و شیل (سازند مراغه)	۱.۸۳	۱۹.۶۵ Plmb۳
۹	سنگ آهک توده ای- نازک لایه خاکستری روشن (سازند لار)	۱.۲۵	۱۳.۴۱ J1
۱۰	بستر دریاچه	۱.۲۱	۱۲.۹۴ Kbv
۱۱	ساب ولکانیکهای داسیتی	۰.۸۱	۸.۶۸ Pldsv
۱۲	جریانات خاکستر آتشفسانی و مجموعه ای از سنگها	۰.۱۶	۱.۷۲ Plmb۲

نقشه شماره ۱۱-۴: زمین شناسی منطقه

www.shahrsazionline.com

۱-۱-۲- اقلیم‌شناسی

آب و هوا(اقلیم) عبارت است از هوای غالب در یک محل در دراز مدت.^۱ در بررسی شرایط اقلیمی حاکم بر مکان‌ها معیارها در دو دسته کلی(عناصر و عوامل اقلیمی) مورد بررسی قرار می‌گیرند. عناصر اقلیمی شامل؛ درجه حرارت(دما)، بارش، رطوبت، باد، تابش و ... و عوامل شامل؛ ناهمواری، عرض جغرافیایی، پوشش گیاهی و ... می‌باشند. از دیدگاه شرایط گردش عمومی جو، واقع شدن منطقه آذربایجان در شمال غرب کشور و ضلع شرقی دریاچه ارومیه، این منطقه را بر سر مسیر اصلی ورود سامانه‌های کم‌فشار مدیترانه‌ای بهویژه در دوره سرد سال قرار داده است.^۲ مهم‌ترین سیستم باران‌زا در این منطقه کم‌فشارهای مدیترانه است، توده‌های تشکیل شده در اقیانوس اطلس با مستقر شدن بر روی مدیترانه، رطوبت را جذب کرده و در حرکت به سمت شرق با برخورد به ارتفاعات زاگرس در دامنه غربی آن فرو می‌ریزند. صعود کوهستانی یا بارندگی اروگرافیک چون سایر مناطق غرب زاگرس، عامل اصلی ریشه‌های جوی و افزایش رطوبت در منطقه می‌باشد.

شرایط اقلیمی منطقه در اعتدالین(بهار و پاییز) به گونه‌ای است که به دلیل چهره ناهموار منطقه و دوران گذار و تحول فصول سرد به گرم و بالعکس با شکل‌گیری بارش‌های بارش‌های همرفتی در دامنه‌های رو به آفتاب به خصوص در فصل بهار، تا حدود زیادی از این جریان‌ها نیز تأثیر می‌پذیرد. فراوانی بالای بارش‌های همرفتی محلی به دلیل منبع رطوبت محلی دریاچه ارومیه و صعود توده هوای ناشی از افزایش دما در دامنه‌های روبه آفتاب در دوره‌های تبدیل فصول(بهار و پاییز) نیز از دیگر علل بارندگی در منطقه محسوب می‌گردد. در فصل تابستان همانند اغلب نقاط کشور منطقه آذربایجان نیز تحت تأثیر پرفشار جنب‌حاره‌ای آзор که از سمت صحرای بزرگ آفریقا توسعه یافته، قرار می‌گیرد. سرمنشأ این آنتی‌سیکلون، برگرفته از اقیانوس اطلس می‌باشد که همراه با جابه‌جایی محل جبهه قطبی و ایزوبارهای حرارتی، در زمان تحول فصول گرم به سرد و بالعکس، گسترش خود را به سمت درون قاره‌ای افزایش یا کاهش می‌دهد. تسلط این پرفشار در فصل تابستان توأم با پایداری شدید هوای مانعی در برابر هرگونه صعود توده‌های هوای تشکیل بارش است.

۱. کاویانی، محمدرضا و علیجانی، بهلول(۱۳۷۱)؛ "مبانی آب و هواشناسی". چاپ ۱۲، تهران، صفحه ۵.

۲. حجازی زاده، زهرا و صداقت، مهدی(۱۳۸۷)؛ مسیریابی رقومی سیکلون‌های خاورمیانه در دوره سرد سال، مجله پژوهش‌های جغرافیای طبیعی، دانشگاه تهران.

با این دید کلی نسبت به سامانه‌های تأثیرگذار فصول مختلف در اقلیم منطقه و با شناخت از این که مهم‌ترین عناصر اقلیمی دخیل در کنترل شرایط آب و هوایی منطقه، بارش، درجه حرارت و تابش می‌باشند و همچنین شاخص‌ترین عوامل اقلیمی مؤثر ناهمواری، خاک و عرض جغرافیایی هستند. ویژگی‌های عمومی عناصر اقلیمی موجود در منطقه آذربایجان با پهنه‌بندی این عناصر در منطقه مورد بررسی قرار گرفته است. پراکنش درجه حرارت‌های بیشینه مطلق (40° تا 45° درجه سانتی‌گراد) و کمینه مطلق (20° تا 25° درجه سانتی‌گراد) گویای این مسئله است که تأثیر همزمان عوامل ناهمواری و عرض جغرافیایی، مشاهده مقادیر حدی از جمله فراوانی پدیده یخ‌بندان را در منطقه در پی دارد. پراکنش میانگین حداقل‌ها (15° تا 20° درجه سانتی‌گراد) و میانگین حداقل‌های دمایی (10° تا 15° درجه سانتی‌گراد) نیز بیانگر شرایط ناهمواری و اقلیم منطقه است. میانگین‌های درجه حرارت سالانه نیز تقریباً روندی مشابه با میانگین حداقل‌های سالانه از خود نشان داده است که این نیز گویای فراوانی بالاتر دمای‌الحالت در منطقه و طولانی‌تر بودن دوره سرد سال می‌باشد.

تصویر شماره ۱۱: مقادیر حداقل دمای سالانه

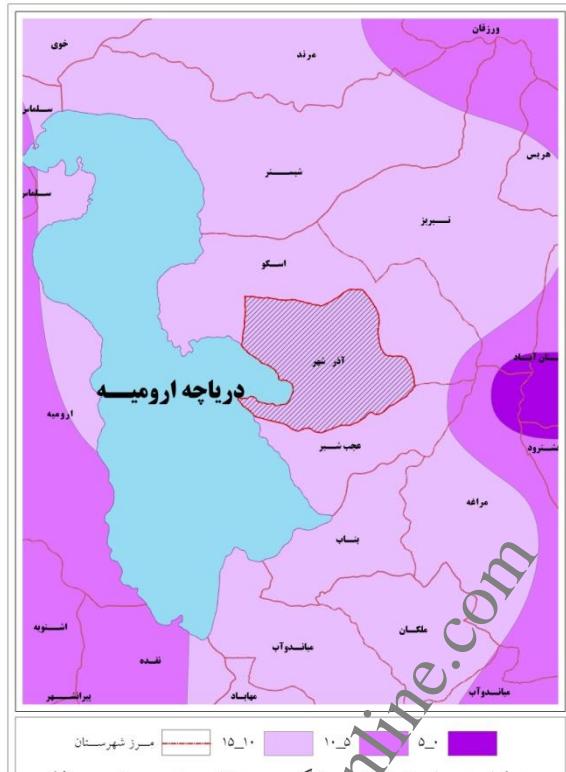
تصویر شماره ۱۱-۵: مقادیر حداقل مطلق دمای سالانه

تصویر شماره ۱۱-۶: میانگین حداکثرهای دمای سالانه

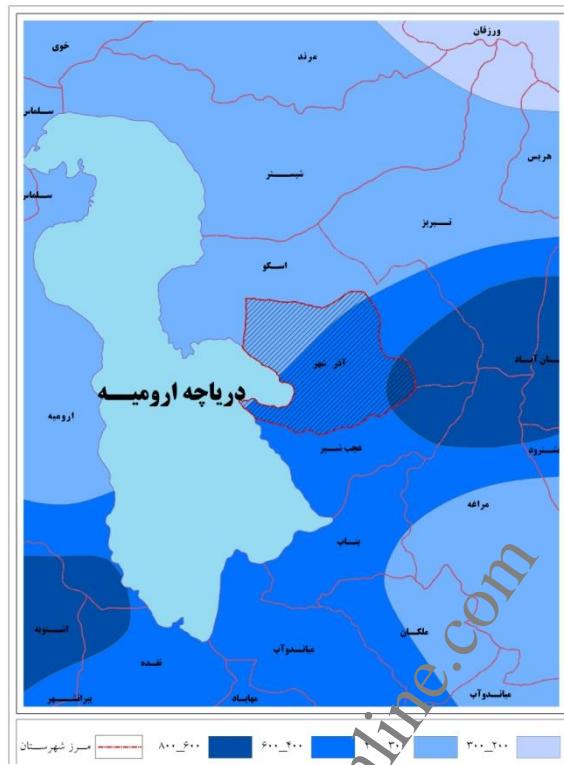

تصویر شماره ۷-۱۱: میانگین حداقل‌های دمای سالانه

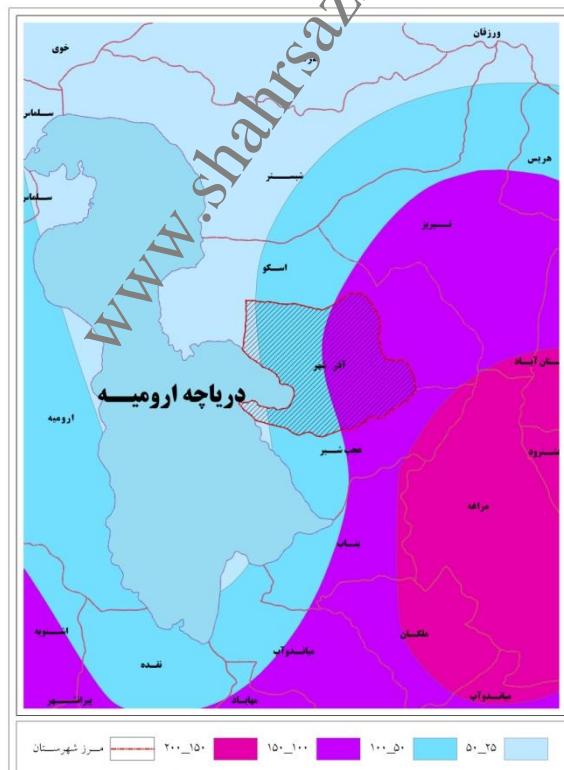

بررسی پراکندگی متغیر میانگین بارش سالانه در منطقه یک پهنه بارشی عمدۀ ۴۰۰۰ میلی‌متر را در بخش عمدۀ شهرستان آذربایجان و پهنه ۳۰۰۰ میلی‌متری دیگری در بخش شمال، شمال‌غربی و غرب شهرستان را ارائه نمود. روند پراکنش بارش، برخلاف دما، با رفتن به سمت ارتفاعات جنوب‌شرقی افزایش می‌یابد. این روند هم‌زمانه حداکثر بارش ۲۴ ساعته منطقه به‌گونه‌ای است که تقریباً تمامی شهرستان با بیشینه بارش‌های روزانه بین ۵۰ تا ۱۰۰ میلی‌متر مواجه است. بخش شرقی شهرستان که منطبق با حوضه آبریز آذربایجان می‌باشد نیز از بارش ۱۰۰ تا ۱۵۰ میلی‌متر برخوردار است که در ترکیب با توپوگرافی سطحی منطقه، چالش اساسی رویداد سیلاب‌ها را در پی خواهد داشت. بررسی تعداد روزهای همراه با بارندگی نشان داد که بخش شمال منطقه مقادیر بارشی کمتری را در تعداد روزهای بارندگی بیشتر (۸۰ روز) دریافت می‌کند، اما در جنوب و جنوب‌شرقی منطقه مقادیر بارشی بیشتری را در تعداد روزهای بارندگی (۱۰۰ روز) دریافت می‌دارد.

تصویر شماره ۱۱-۸: میانگین بارندگی سالانه

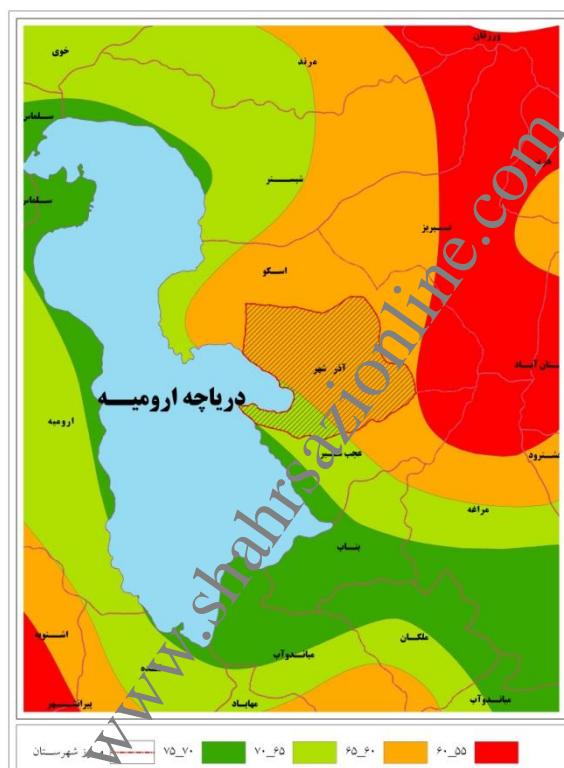
تصویر شماره ۹-۱: حداقل بارندگی ۲۴ ساعته

در ادامه پهنگنی عناصر دیگری چون میانگین رطوبت نسبی سالانه و میانگین ساعت آفتابی منطقه بر این نکته تأکید نمود که عامل توپوگرافی و دوری و نزدیکی به دریاچه در پراکنش عناصر

اقلیمی به خصوص رطوبت نسبی نقش مهمی دارند. به گونه‌ای که در اشکال ۱۱۲-۷ ۱۱۲-۸ آمده است، بخش عمده منطقه مورد مطالعه از مقادیر رطوبت نسبی سالانه کم و بیش بالای (۶۰ تا ۵۵ درصد) برخوردار است و این مقادیر به سمت شرق و شمال منطقه با دور شدن از دریاچه ارومیه کاهش (۵۵ تا ۴۰ درصد) می‌یابند. این مسأله در مورد متغیر میانگین ساعت آفتابی (شکل ۱۱۲-۸)، رابطه‌ای معکوس را نشان می‌دهد. به‌نحوی که نواحی شمالی و بخش اعظم منطقه ساعت آفتابی بیشتری (۲۶۰۰ تا ۲۸۰۰ ساعت در سال) را تجربه می‌نمایند.

تصویر شماره ۱۱-۱۰: میانگین رطوبت نسبی سالانه

طرح جامع شهر آذرشهر

تصویر شماره ۱۱-۱۱: میانگین ساعت آفتابی سالانه

در مجموع از دیگر مسائل جغرافیایی که در اثر کمبود رطوبت، بالا بودن ساعت آفتابی و پیرو آن بالا رفتن تبخیر و تعرق در پی دارد، وقوع پهنه‌های خشکسالی است که هرساله اقتصاد کشاورزی منطقه آذرشهر را نیز همانند سایر نقاط کشور به طور جدی تهدید می‌نماید.

۱-۱- اوضاع و احوال فرهنگی، اجتماعی و تاریخی منطقه^۳

۱-۲- بررسی‌های تاریخی

کاوش‌های باستان شناسان در منطقه آذربایجان، نشان می‌دهد که در این سرزمین انسان‌های دوران دیرینه سنگی می‌زیسته‌اند. انسان‌های ابتدایی، مسکن دائمی نداشتند و در گروه‌های کوچک در کنار و مصب رودخانه‌ها و زمین‌های هموار پراکنده بودند. آنها با تغییر شرایط طبیعی در محیط زیست و رسیدن سرما، به غارهای طبیعی پناه می‌بردند. کشف آتش اهمیت بسزایی در معیشت مردم آذربایجان داشت به‌طوری که در روایات و افسانه‌های آذربایجان آتش همواره مورد ستایش بوده است. اشیایی که از اقامتگاه قدیمی مردم آذربایجان پیدا شده، وجود دامپوری را در زمان‌های بسیار قدیم در این دیار به شجاعت رسانیده است. قبایلی که در آذربایجان می‌زیستند به تدریج با کشاورزی آشنایی یافتند و به این رکار مشغول شدند.

دو تا سه هزار سال قبل از میلاد، در قسمت جنوبی آذربایجان، طوايف «لول لوبيک» و «قوتی» می‌زیستند. در اوایل هزاره پیش از میلاد، طایفه «مانا» از دریاچه ارومیه تا جنوب و شرق آذربایجان گسترده بود و اقامتگاه آنها «مانالیا» نامیده می‌شد. در قسمت جنوب و شرق نیز طوايف «میدی» یا «به سرمی» بودند که محل سکونت آنها را میدی‌یانا می‌نامیدند.

در اوایل قرن نوزدهم پیش از میلاد، یگانگی قبایل‌مانا موجب شد که این طوايف دولت بزرگی تشکیل دهند. دولت مانا از لحاظ اقتصادی نسبت به کشورهای همسایه به طور کلی دارای برتری زیادی بود. در اینجا دامداری و کشاورزی به طور وسیعی گسترش یافت و اسبهای مانایی بسیار مشهور بودند.

تا اواسط قرن هشتم قبل از میلاد، دولت مانا دارای قدرت فراوان بود اما پس از مرگ ایرانزو - حاکم مانا - کشمکش‌های داخلی به وقوع پیوست و این شورش‌ها موجب تضعیف حکومت گردید. پادشاه آسور نیز از موقعیت استفاده کرد و به آنجا حمله برد و قلعه ایزبیتو را با خاک یکسان ساخت. در اواخر قرن هفتم قبل از میلاد، میدی‌یایی‌ها استقلال مانا را در مقابل آسوری‌ها به چنگ آوردند.

^۳ در تدوین این قسمت از گزارش حاضر، عمدتاً از دو مأخذ زیر استفاده شده است:

- قلی‌آف، ترجمه افشار، تاریخ آذربایجان از ثیدایش اجتماع انسان‌های اولیه تا جنبش‌های کارگری اوایل قرن بیستم.
- خامائی، بهروز - فرهنگ جغرافیای آذربایجان شرقی - انتشارات سروش - تهران ۱۳۷۰.
- طرح جامع شهر آذربایجان تهیه شده توسط مهندسان مشاور نقش محیط

پادشاه مقتدر دولت میدی یا یی، دست به برخی اصلاحات نظامی زد و دسته سواره نظام تشکیل داد.
در اواسط قرن ششم قبل از میلاد، قوم پارس بر میدی یا، چیره شد.

در اواخر قرن چهارم قبل از میلاد، دولت ایران در حال سقوط و انحطاط بود. اسکندر مقدونی این دولت را زیر ضربات لشکریان خود قرارداد. در این مبارزه، آتروپات، حاکم قسمت شمالی میدی یا، به رهبری بخشی از لشکریان میدی یا پرداخت و از لشکر ایران نیز حمایت کرد. اسکندر پس از پیروزی، آتروپات را حاکم این ولایت ساخت و این سرزمین بعدها میدی یا، آتروپاته یا و یا آتروپاتنا نام گرفت. در میان اسامی مختلفی که آذربایجان قبل با آنها نامیده می‌شد، «آتروپاتنا» از همه قدیمی‌تر است. بعدها ایرانیان این سرزمین را آذربادگان و ارمنه آن را آتروپاته‌کان و اعراب آذربایجان نامیدند. این واژه به مفهوم «محافظ سرزمین آتش» است.

پس از مرگ اسکندر مقدونی و انهدام دولت او، آتروپات به استقلال رسید. دولت آتروپاتنا تا سال ۱۵۰ ق.م. استقرار و دوام یافت.

در دوره اشکانیان، آنتونیوس سردار رومی در سال ۳۶ ق.م. به جنگ فرهاد چهارم شتافت و شهر فرالسب مقر پادشاه آذربایجان را به محاصره درآورد لیکن با مقاومت دلیرانه سپاهیان آتروپات به مقصود خود دست نیافت.

در قرن سوم میلادی، دولت ساسانی در ایران قدرت‌گرفت و به آتروپات لشکر کشید. آنها دین زردشت را دین رسمی اعلام کردند. آذربایجان بیش از سه قرن زیر سلطه دولت ساسانی قرار داشت. در روزگار ساسانیان آذرباتکان یکی از ایالات مهم ایران و به قول بونانی‌ها ساتراپ‌نشین بود، و مرکز آن را هم شهر شیز نوشته‌اند که به علت وجود آتشکده معروف آذرگشتب و آتشکده‌های دیگری به آذربایجان معروف شد.

در اواخر قرن پنجم و اوایل قرن ششم میلادی در ایران و آتروپات، نارضایتی مردم از ظلم حاکمان و شرایط سنگین زندگی، بسیار شدت یافته بود. اکثریت مردم فقیر و بی‌چیز بودند. نارضایتی که عمدۀ مردم شهر و ده را در بر می‌گرفت، رفته رفته به صورت حرکات قدرتمند مبارزه طبقاتی درآمد. رهبر این شورش‌ها، مزدک نام داشت.

در اواسط قرن هفتم میلادی، اعراب به آذربایجان حمله بردنده و پس از سال‌ها مبارزه شدید و بی‌امان، توانستند آذربایجان را مطیع خود سازند. اعراب در آذربایجان نیز همانند سایر نقاطی که اشغال می‌کردند، دین اسلام را در بین مردم رواج می‌دادند. آنها قبایل خود را به این نقاط کوچ

می دادند و این امر شرایط مطلوبی را برای آنها فراهم می ساخت. اسمی برخی از محله های آذربایجان که تاکنون نیز به زبان عربی باقی مانده است، نشان می دهد که از گذشته دور عرب ها در آنها ساکن بوده اند.

در این دوران شهر وندان در واحدهایی متشكل، موسوم به محله زندگی می کردند. در هر شهر علاوه بر بازار، مسجد جامع و مسجدهای محلی و به تعداد کافی حمام و دیگر تجهیزات شهری وجود داشت. انجام مراسم، اعياد و محافل مذهبی بیشترین و عمده ترین سهم را در اوقات فراغت مسلمانان داشته است و مساجد و سایر مراکز مذهبی در اوقات معین، مملو از جمعیت می شده اند. در اوایل قرن نهم میلادی، در آذربایجان جنبش خرم دینان گسترش یافت. خرم دینان لباس سرخ به تن می کردند که به همین جهت آنها به سرخ جامگان نیز اشتهر داشتند. خرم دینان علیه ظلم و ستم اعراب مبارزه می کردند. در آذربایجان، خرم دینان را "جاویدان" صاحب قلعه "بز" رهبری می کرد. اما پس از مرگ او در سال ۸۱۶ م. در جنگ با اعراب، سرکردگی جنبش را بابک برعهده گرفت.

سلسله هایی چند مانند ساجیان (در اطراف مراغه) و سالاریان (در قسمت جنوب شرقی آذربایجان و طارم) با سرداران نامی و لشکریان خود با خلفای عباسی به جنگ و جدال گذراندند. منظور آنها رهایی این بخش از سرزمین شان از زیر نفوذ اعراب بود.

جنبهای آزادیخواهانه مردم زیر سلطه و اسارت، حکومت اعراب را تضعیف کرد. از اواسط قرن نهم میلادی به بعد در آذربایجان و ولایات همسایه، برخی دولت های مستقل و نیمه مستقل خودنمایی کردند، که از جمله اینها می توان به حکومت روادیان و شدادیان اشاره کرد. در همین دوران بود که سلجوقیان، آذربایجان را تحت سلطه خود درآوردند.

در دهه ۶۰ قرن یازدهم میلادی در جنوب آذربایجان، شهرهای خوی و سلماس، شورش هایی در مبارزه با مالیات های سنگین سلجوقیان در گرفت.

در سده های میانه، شهرهای آذربایجان محدود و کوچک بودند. این شهرها، کوچه های بسیار باریک و دالان های تنگ داشتند. خانه های مسکونی آنها نیز اکثرا از یک طبقه تجاوز نمی کرد. بیشتر ساکنان شهرها به صنعت اشتغال می ورزیدند و بنا به موقعیت شغلی خود در محله های مختلفی می زیستند. در شهرها محله های گوناگونی به نام های آهن کاران، اسلحه سازان، مسگران، زرگران، سطل سازان، قالی بافان، دباغان و مانند اینها به چشم می خورد.

اصناف از جمله گروههای بودند که در جنبش‌ها و نهضت‌های اجتماعی شرکت داشتند اما قدرت آنها توسط امیران و حاکمان محدود می‌شد. اتکاء اصناف به طور عمده به دو گروه بازرگانان و روحانیون بود.

مغول‌ها که در اوایل قرن ۱۳ میلادی دولتی را به رهبری چنگیزخان به وجود آورده بودند، در سال ۱۲۲۰ م. به ایران حمله کردند و در آذر همان سال به تبریز رسیدند. براثر قتل عامل مغول‌ها، جمعیت کشور به شدت کاهش یافت و شهرها و روستاها ویران گردیدند. کشاورزی و باغداری نیز در این میان روبه انحطاط نهاد. شبکه‌های آبیاری ویران گردید و از تعداد دامها کاسته شد. مالیات‌های بی‌شمار مانع انشاست سرمایه لازم برای رشد و توسعه صنعت و بازرگانی گردید. اما این قوم به مرور تحت تأثیر فرهنگ مردم ساکن قرار گرفت به نحوی که در نهایت منجر به بروز اصلاحاتی در آذربایجان و ایران شد که البته خران بسیاری از صدمات وارد شده را ننمود.

در دوره هلاکوخان مراغه پایتخت شد و به فرمان او دانشگاهی بزرگ و نیز رصدخانه معروف این شهر به وسیله خواجه نصیرالدین طوسی و با همکاری چندین دانشمند ستاره‌شناس دیگر تأسیس گردید. با تبدیل مراغه به پایتخت ایران، آذربایجان به یکی از مراکز پراهمیت کشور بدل شد. قرارگیری آذربایجان در میانه راه تبریز به مراغه دو شهر مهم آن زمان محسوب می‌شدند باعث رشد و توسعه شهر گردید. پس از مرگ هلاکو، پایتخت امراغه به تبریز منتقل شد.

در دوره غازان خان اصلاحاتی در جامعه صورت گرفت به تا حدودی به بهبود وضعیت شهرها و روستاها منجر شد خواجه رشیدالدین فضل الله همدانی وزیر غازان خان طراح اصلی این اصلاحات بود. او تعدادی کارگاه در تبریز احداث کرد و صنعت‌گرانی را از نواحی گوناگون به آنجا فراخواند تا در آنجا به کار اشتغال ورزند. بنا بر مطالب و مندرجات "مکاتب رشیدی" ربع رشیدی که محله‌ای در تبریز بود، سی هزار خانه، هزار و پانصد دکان، بیست و چهار کاروانسرای، تعدادی مسجد، مدرسه، حمام، باغ و چند کارخانه شعرابی، کاغذسازی، رنگرزخانه و دارالضرب و جز اینها در خود داشت.

بخش‌های مسکونی مجموعه‌ای که رشیدالدین احداث کرد به کوچه‌ها و محله‌هایی تقسیم شده بود که هر کدام از آنها به گروه و صنف ویژه‌ای تعلق داشت.

در سال ۱۳۸۷ م تیمور لنگ، تبریز را به تصرف درآورد. تیمور و جانشینان او، اهالی را از محل سکونتشان پراکنده ساختند و به جای آنها ایلات ترک را در این نقاط اسکان دادند.

در ابتدای قرن ۱۵ قراقویونلوها پس از شکست دادن جلایریان، دولت خود را بنا نهادند. پایتخت آنها تبریز بود. در دهه ۱۴۶۰ م. نیز اوزون حسن، سرکرده طایف آق قویونلو، از فرصت استفاده کرد و قراقویونلوها را مغلوب ساخت.

در نیمه دوم قرن ۱۵ در آذربایجان، نهضت‌های مردمی برضد حاکمان آق قویونلو شدت یافت. صفویان زیر لوای مذهب شیعه از این نهضت‌ها به سود خود استفاده کردند. در زمان حکومت پادشاهان صفوی، شرایط مناسبی برای تکامل کشاورزی و صنعت و تجارت ایجاد شد و قسمت عمده شبکه‌های آبیاری که به دست مغول‌ها از بین رفته بود، نوسازی گردید.

در این دوران تبریز پس از اصفهان، دومین شهر و از مهم‌ترین مراکز تجاری کشور به شمار می‌رفت و کالاهای سراسر کشور برای ارسال به ترکیه و سراسر اروپا به آنجا وارد می‌شد. حداقل جمعیت شهر در حدود پانصد و پنجاه هزار نفر بود. شهر دارای نه محله و پانزده هزار خانه و باعچه بود و سالیانه شش هزار عدل ابریشم در کارگاه‌های آن بافته می‌شود. شاردن تعداد دکان‌ها و حجره‌ها را در مجموع نزدیک به پانزده هزار باب گزارش داده است. کوچه‌ها و راههای شهر هر روز آب پاشی می‌شد تا از برخاستن گرد و غبار جلوگیری کنند.

در اواخر قرن ۱۶ نیز دولت عثمانی از ضعف دولت صفویه سود جست و به حملات خود شدت بخشید. در سال ۱۵۸۵ م. عثمانی‌ها تبریز را به تصرف خود آوردند و تلفات سنگینی بر آن تحمیل کردند. جنگهای ایران و عثمانی حدود ۱۰۰ سال ادامه یافت. ایران نفوذ ترکیه را در آذربایجان برای خود خطری جدی شمرد و فئودال‌های ایرانی به بسیج نیروها پرداختند. سرکردگی قوای ایران در قبال ترکیه را «نادر» به عهده داشت.

نادر در سال ۱۷۳۶ م. خود را شاه ایران اعلام کرد. لیکن پس از مرگ نادر در ۱۷۴۷، خان‌های محلی در آذربایجان دست به قیام زدند اما کریم‌خان در سال ۱۷۷۵ آذربایجان را از دست آنان گرفت. البته پس از مرگ او بازهم خوانین محلی در این استان سربرا آوردند. تا اینکه بالاخره آقا محمدخان قاجار، در سال ۱۷۸۵ موفق شد که آذربایجان را کاملاً مطیع سازد. او در نیمه دهه نود قرن هجدهم میلادی تمامی ایالات ایران را زیر حاکمیت خود درآورد و سرانجام تهران را به عنوان پایتخت انتخاب کرد.

در زمان قاجاریه و مخصوصاً در زمان سلطنت فتحعلی شاه، آذربایجان به علت جنگ‌های ایران و روس، مرکز نظامی ایران گردید و شهر تبریز در حقیقت، پایتخت دوم ایران شد. در این دوران،

بعد از فتحعلی شاه، شهر تبریز ولیعهدنشین بود. در این دوره تبریز از شهرهای مهم سیاسی- اداری کشور بود. صنیعالدوله تعداد کاروانسراها و تیمچه‌های آباد شهر را نزدیک به ۴۵ باب و تعداد دکان‌های واقع در بازار را ۵ هزار باب و دکان‌های واقع در گذرهای محله‌ها و دروازه‌ها را هزار و پانصد باب ذکر کرده است. در قرن نوزدهم مرحله پیوستن آذربایجان به روسیه آغاز شد. در سال ۱۸۰۴ بین ایران و روسیه جنگ درگرفت که حاصل این جنگ‌ها، بستن دو قرارداد ننگین ترکمان‌چای و گلستان بود. (عهدنامه گلستان در اکتبر ۱۸۱۳ در ده گلستان واقع در قراباغ و معاهده صلح ترکمان‌چای در فوریه ۱۸۲۸ در ده ترکمان‌چای واقع در جنوب تبریز منعقد شد). جنگ‌های روسیه- ایران با الحاق قفقاز به روسیه خاتمه یافت. با انعقاد معاهده ننگین ترکمان‌چای میان تزار روس و شاه ایران، آذربایجان به دو منطقه تقسیم گردید و از آن زمان، رود ارس مرز بین برادران هم‌خون آذربایجانی خواهد شد.

نابسامانی‌های موجود در دوران فااحاریه و آشنایی بیشتر مردم با اوضاع و شرایط دنیای جدید منجر به شکل‌گیری جنبش مشروطه گردید و در نهایت مظفرالدین شاه قاجار فرمان حکومت مشروطه را امضاء کرد. ولی محمدعلی میرزا، بنیاد مشروطه را برافکند و استبداد صغیر را مجدداً برقرار ساخت. از این رو آزادیخواهان آذربایجان به تبریز پرستی ستارخان و باقرخان، به آزادیخواهان تهران و دیگر نقاط پیوستند و مشروطه را احیا کردند.

با آغاز جنگ جهانی اول، آذربایجان مورد تهاجم نیروهای روسیه و عثمانی قرار گرفت. روس‌ها در ۱۹۱۴-۱۷ با ترکان عثمانی جنگیدند. پس از انقلاب روسیه در ۱۹۱۷، روس‌ها آذربایجان را تخلیه کردند و ترکان عثمانی در تبریز، حکومتی دست نشانده مستقر ساختند. پس از شکست آلمان و متحدش عثمانی، در جنگ جهانی اول، آذربایجان و سراسر ایران به دست انگلیس افتاد.

رضا شاه در سال ۱۳۰۰ هجری شمسی دوباره حاکمیت ایران را برآذربایجان برقرار ساخت. در دوره سلطنت رضاشاه، بسیاری از حقوق اقلیت‌ها و قوم‌ها پایمال گردید. استفاده کردن از زبان ترکی نیز ممنوع اعلام شد. حتی در برخی مدارس، صندوق جریمه ترکی حرف زدن گذاشتند.^۴ دولت در سال ۱۳۱۶ هجری شمسی آذربایجان را به دو استان شرقی و غربی تقسیم کرد که مرکز اولی تبریز و مرکز دومی ارومیه شد.

^۴ یونس، مروارید- مراغه از نظر اوضاع طبیعی، اجتماعی، اقتصادی، تاریخی- ئاث دوم ۱۳۷۲- نشر اوحدی

پس از سقوط رضا شاه، آزادیخواهان تبریز جمعیتی به نام «جمعیت آذربایجان» تشکیل دادند و در مهرماه ۱۳۲۰ روزنامه آذربایجان را به دو زبان فارسی و ترکی منتشر ساختند. جمعیت مذکور فقط شش ماه به فعالیت خود ادامه داد.

در فروردین ۱۳۲۱ کمیته ایالتی حزب توده در تبریز شروع به فعالیت کرد. این حزب مبارزات دهقانی را در منطقه سازمان داد. کمیته ایالتی آن نیز توانست در شهرهای مختلف آذربایجان میتینگ‌های وسیعی به راه بیاندازد. فقر و تیره روزی دهقانان و کارگران آذربایجان و اوضاع آشفته کشور پس از شهریور ۱۳۲۰ که توأم با عدم امنیت مالی و جانی، کمبود خواربار و ارزاق عمومی و بروز قحطی و شیوع امراض مسری مانند تیفوس بود و نیز ورود عده زیادی مهاجران قفقازی به آذربایجان و تبلیغ مرام حزب توده، از عواملی بودند که زمینه‌های تشکیل فرقه دموکرات آذربایجان را به وجود آوردند.

پریزی فرقه دموکرات آذربایجان مدیون کوشش‌های سید جعفر پیشه‌وری، میرزا علی شبستری و صادق پادکان بود. پیشه‌وری بانیه معروف فرقه را در ۱۲ ماده، در ۱۲ شهریور ۱۳۲۴ منتشر ساخت. در روز ۲۲ شهریور هیئت موسسان تشکیل گردید و پیشه‌وری به سمت صدر فرقه انتخاب شد.

فرقه دموکرات توانست تا آذر ۱۳۲۵ در نقاط مختلف آذربایجان به پیشروی بپردازد اما در آذر ۱۳۲۵ به دست نیروهای حکومت مرکزی سرکوب گردید.

پس از شکست جنبش دموکراتیک- ملی به رهبری دکتر مصدق، رژیم شاه در صدد ایجاد اصلاحات اقتصادی و اجتماعی برآمد. پس از تصویب لایحه اصلاحات ارضی، اولین جایی که اصلاحات در آن آغاز شد آذربایجان بود. اصلاحات ارضی از ۱۷ اسفند ۱۳۴۱ در شهر مراغه آغاز گردید^۵. این اصلاحات و گسترش شهرنشینی و رشد صنعت باعث گردید که آذربایجان به یکی از کانون‌های صنعتی کشور مبدل شود.

رشد سرمایه‌داری در ایران تناقصات بسیاری را به همراه داشت. نبود آزادی‌های سیاسی، اجتماعی و فرهنگی، حاشیه نشینی، تورم و شکاف‌های عظیم طبقاتی، دستاورد این شیوه توسعه سرمایه‌داری در ایران بود که در نهایت به انقلاب ۱۳۵۷ منتهی شد. مردم آذربایجان نیز در دوران انقلاب حضور فعالی داشتند. تاریخ جدید منطقه آذربایجان متأثر از وقایع حاکم بر کشور ایران است.

^۵ احمدی‌ثور، حسین- آذربایجان شرقی در دهه انقلاب از بهمن ۱۳۴۱ تا بهمن ۱۳۵۱

نکته در خور توجه این دوره در منطقه، تغییر تقسیمات کشوری در آن و انتزاع چند شهرستان به مرکزیت اردبیل بود که استانی جدید به نام اردبیل را در قسمتهای شرقی آذربایجان در سال ۱۳۷۲ به وجود آورد.

۲-۱-ویژگی‌های فرهنگی و اجتماعی منطقه

منطقه آذربایجان بر اساس اسناد و مدارک مستدل علمی و دانشگاهی و سوابق تاریخی و کتبیه‌های برجای مانده از نظر نژادی و زبانی به طور کامل با سایر قسمتهای ایران متفاوت است. علیرغم اصرارهای عده‌ای غیر مطلع زبان ترکی بنابه اسناد تاریخی هم‌ریشه زبان سومری است و در حال حاضر نیز بنابه تفاوت‌های اساسی در گفتار متفاوت از زبان فارسی است.

ساموئل هوک در کتاب "تاریخ اوسانه در خاورمیانه" ریشه نژادی سومریان را با ساکنین قدیم آذربایجان قوتی‌ها، لولوبی‌ها، سایپی‌ها، گیلانکاسپی‌ها و غرب ایران کاسسی‌ها، ایلامیان یکی می‌داند. هنری فیلد در کتاب "مردم شناسی ایران ، صفحه ۱۷۵" سکونت سومرها در آذربایجان و جنوب خزر را ثابت می‌کند.

پروفسور ذهتابی در کتاب تاریخ قدیم نوکان ایران ، جلد ۱ و محمد تقی سیاه پوش در کتاب پیدایش تمدن در آذربایجان نیز با تحقیقات خالی ارزنده ثابت می‌کنند که خاستگاه سومریان آذربایجان بوده است.

فریتز هومئل "Fritz Hommel" در ترجمه لوحه‌های سومری، بیش از ۳۰۰ کلمه ترکی پیدا کرد، کلماتی که اکثراً به همان شکل قدیمی‌اش در ترکی امروزی هنوز هم به کار برده می‌شود، و لذا هومئل با استناد به کشفیات علمی خود از کتبیه‌ها و لوحه‌های سومری، زبان سومری را به عنوان ریشه زبان ترکی و "پروتو ترک" معرفی کرد.

"دل هایمز ، Hyme Dell" پژوهشگر و زبانشناس وابسته به دانشگاه شیکاگو در بخش انسان شناسی در رابطه با ارتباط ریاضی بین زبانها، تحقیقی انجام داده و ۲۰۰ لغت انگلیسی را در دو زبان "سومری و ترکی" مقایسه کرده است. او در پژوهش چاپ شده‌اش رابطه مشترک این دو زبان را با مشابهت‌های لغوی موجود اثبات کرده است. به این صورت که بعد از ۲۰۰۰ سال گستالت از یک زبان مرده ریشه لغات در زبان ترکی امروزی زنده است و مورد تکلم واقع می‌شود. این همه حقایق و شواهد برای آن ذکر می‌شود که نظریه‌های رایج در ایران در مورد زبان کنونی ملت آذربایجان مورد بررسی مجدد قرار گیرد. چرا که عدم امکان دسترسی به اطلاعات و نیز اعمال منافع سیاسی و

ناسیونالیستی سبب شده‌اند که یک موضوع مهم علمی در مورد خاستگاه زبان کنونی مردم آذربایجان مخدوش شود و دانش صحیحی به مردم داده نشود.

در کتیبه‌ای آشوری از سال ۷۱۶ ق. م. اسم قدیمی کوه "سنهند" که در بین اهالی ماد – ماننا استفاده می‌شد، کوه "او آ اوش" و منطقه کوهستانی نزدیک آن "او ایش دیش" آمده است. این دلیلی دیگر بر همزنی سومرها و قوته – لولوبی‌ها می‌باشد. در زبان سومری "O, u, او" به معنی عدد ۱۰ می‌باشد که در ترکی امروزی همان کلمه بصورت "اون، ON" استفاده می‌شود. "ایش، ائش" در زبان سومری به معنی عدد ۳ که امروزه نیز در ترکی به صورت "اوش" استعمال می‌شود. "دیش" در زبان سومری به معنی "دندانه" و در ترکی امروزی به معنی "دندانه، دندان" هنوز هم استعمال می‌شود. لذا معنی "او ایش دیش" ذکر شده در کتیبه آشوری به معنی "سیزده دندانه" می‌باشد و امروزه بدان محل "بش بارماخ" می‌گویند. (تاریخ دیرین ترکان ایران، ص ۸۷۴، پروفسور زهتابی). از نظر فرهنگی مردم آذربایجان مسلمان و شیعه مذهب هستند و آیین‌های ملی و مذهبی فراوانی اشتراکات بین مردم آذربایجان و همه اسلام را رقم زده است. آیین‌های مذهبی از قبیل اعیاد مذهبی، آیین‌های ماه محرم و ... با شور وصف زاپدیری در آذربایجان برگزار می‌شود.

۳- نحوه توزیع جمعیت در منطقه آذربایجان شرقی

استان آذربایجان شرقی با مساحتی حدود ۴۵ هزار کیلومترمربع محدوده میانی سرزمین آذربایجان تشکیل می‌دهد. همسایه شرقی آن، استان اردبیل و همسایه غربی آن استان آذربایجان غربی است. این استان از جنوب علاوه بر استان آذربایجان غربی با استان زنجان نیز هم‌مرز می‌باشد. سراسر جبهه شمالی این استان با جمهوری‌های آذربایجان و ارمنستان مرز مشترک دارد. شمار جمعیت این استان در سرشماری عمومی ۱۳۸۵ معادل ۳/۶ میلیون نفر گزارش شده است. با توجه به تغییراتی که در تقسیمات کشوری این استان بعد از سال ۱۳۷۵ به وقوع پیوسته تعداد شهرستان‌ها، بخش‌ها و دهستان‌های آن تغییر نموده است. این استان در سال ۱۳۸۵ مشتمل بر ۱۹ شهرستان بوده که به ۴۲ بخش شامل ۱۴۱ دهستان و ۵۷ شهر تقسیم شده بود.

استان آذربایجان شرقی در سال ۱۳۸۵ دارای ۲۷۲۹ آبادی دارای سکنه بوده است. در این سال از ۳۶۰۳۴۵۶ نفر جمعیت این استان، ۲۴۰۲۵۳۹ نفر (کمتر از ۶۶/۷ درصد) در نقاط شهری و ۱۲۰۰۸۲ نفر (کمتر از ۳۳/۳ درصد) در نقاط روستایی سکونت داشته‌اند جدول شماره ۱۳-۱ شهرستان‌های استان را در سال ۱۳۸۵ به همراه جمعیت، خانوار و وضعیت تقسیمات کشوری و رتبه جمعیتی هر یک نشان می‌دهد.

طرح جامع شهر آذربایجان

جدول شماره ۱۳-۱: مشخصات جمعیتی و تقسیمات کشوری شهرستان‌های استان در سال ۱۳۸۵

ردیف	نام شهرستان	جمعیت	خانوار	تعداد بخش	تعداد شهر	تعداد دهستان	تعداد آبادی دارای سکنه
۱	آذربایجان	۱۰۱۴۷۹	۲۶۸۸۰	۳	۷	۳۶	
۲	اسکو	۸۵۴۹۸	۲۲۶۳۸	۲	۲	۴۳	
۳	اهر	۱۴۹۵۳۰	۳۴۰۹۸	۲	۲	۲۹۳	
۴	بستان آباد	۹۷۲۲۳۹	۲۱۲۳۶	۲	۲	۱۷۰	
۵	بناب	۱۲۶۸۸۸	۳۱۹۳۹	۱	۱	۲۹	
۶	تبریز	۱۵۷۹۳۱۲	۴۲۳۹۱۷	۲	۴	۷۰	
۷	جلفا	۵۳۵۷۹	۱۴۲۲۷	۲	۳	۵۲	
۸	چاراویماق	۳۴۶۶۵	۶۴۰۹	۲	۱	۶	۲۲۰
۹	سراب	۳۲۶۱۷	۳۱۹۹۶	۲	۴	۹	۱۶۶
۱۰	شبستر	۱۲۳۸۸۸	۳۳۲۹۶	۳	۹	۸	۷۷
۱۱	عجبشیر	۸۵۰۳۱	۱۶۰۵۵	۲	۱	۴	۴۳
۱۲	کلیبر	۸۹۶۹۸	۱۹۲۱۱	۳	۳	۱۳	۳۹۶
۱۳	مراغه	۲۳۵۷۰۲	۵۷۶۵۸	۲	۳	۶	۱۶۶
۱۴	مرند	۲۳۳۰۶۷	۵۹۱۲۵	۲	۶	۹	۱۰۳
۱۵	ملکان	۱۰۱۵۱۸	۲۴۸۴۲	۲	۲	۵	۸۱
۱۶	میانه	۱۹۱۲۹۱	۴۶۵۱۷	۴	۴	۱۷	۳۴۱
۱۷	ورزان	۴۸۱۱۲	۱۰۸۲۸	۲	۲	۷	۱۴۷
۱۸	هریس	۶۸۳۰۰	۱۵۹۳۰	۲	۵	۶	۹۷
۱۹	هشتارود	۶۶۰۴۲	۱۴۰۲۲	۲	۲	۷	۱۹۹
	جمع استان	۳۶۰۳۴۵۶	۹۱۱۹۲۴				۲۷۲۹

لذا سهم شهرنشینی در محدوده شهرستان $\frac{۵۳}{۳۹}$ درصد بوده که کمتر از متوسط استان

(۶۰/۲۸) درصد) می‌باشد. در مقایسه با درصد شهرنشینی در سایر شهرستان‌ها در همان سال در

رتبه پنجم پس از شهرستان‌های تبریز، جلفا، مراغه و بناب واقع شده است.

همان‌گونه که ذکر شد شهرستان آذربایجان در سال ۱۳۷۶ براساس مصوبه کمیسیون اصل ۱۳۸

قانون اساسی به وجود آمده است. محدوده این شهرستان مشتمل بر ۳ شهر آذربایجان، گوگان و

ممغان، سه بخش حومه و گوگان و ممغان هفت دهستان است. این شهرستان علاوه بر سه نقطه

شهری ذکر شده دارای ۳۷ آبادی دارای سکنه نیز بوده است.

در شهرستان آذربایجان، شهر آذربایجان بزرگترین نقطه جمعیتی محسوب می‌گردد که بیش از ۳۲ درصد جمعیت شهرستان در آن سکونت دارد.

بررسی توزیع رتبه-اندازه شهرهای استان آذربایجان شرقی نشانگر دو نقطه شکست اساسی در این توزیع است. نقطه شکست اول مربوط به تفاصل شمار جمعیت شهر مرکز استان نسبت به شهر دوم آن (تبریز به مراغه) است و نقطه شکست دوم مربوط به تفاصل شمار شهر رتبه ششم نسبت به شهر رتبه هفتم (بناب به سراب) است. به عبارت بهتر شهرهای استان آذربایجان شرقی را از یک دیدگاه در سطح کلان می‌توان در سه سطح طبقه‌بندی کرد:

سطح اول- شهر تبریز؛

سطح دوم- شهرهای مراغه، مرند، میانه، اهر و بناب؛

سطح سوم- سایر شهرهای استان.

البته این سطح‌بندی بسیار کلار است و قابلیت خردشدن تا چند سطح دیگر را در خود دارد. سطح‌بندی مذکور، براساس نتایجی است که از بررسی الگوی رتبه و اندازه به دست آمده است. بنابراین آذربایجان در این الگو در پایین‌ترین سطح ولی در عین حال در صدر آن (پس از سراب) قرار می‌گیرد.

شهر آذربایجان به لحاظ شمار جمعیت تنها ۱/۵۸ درصد از جمعیت شهری استان را دربرمی‌گیرد اما بیش از ۶۰٪ جمعیت شهری شهرستان را در خود دارد؛ که این نشانگر نقش و جایگاه ضعیف شهر به لحاظ اختصاص جمعیت شهرنشین در سطح استان و موقعیت ممتاز آن در سطح شهرستان است. این شهر در سال ۱۳۶۵ حدود ۱/۶ درصد از جمعیت شهری استان را در خود جای داده بود که این رقم نشانگر ثبت نسبی جایگاه شهر در استان است. از نکات شایان توجه اینکه شهر مرکز استان (تبریز) در دوره ۱۳۶۵-۷۵ از اهمیت خود در اختصاص جمعیت شهری استان نکاسته و در سطح ۵۸/۹ درصد باقی‌مانده است. در مقابل شهرهای درجه دوم استان (مراغه و مرند) تا اندازه‌ای به سهم خود افزایش بخشیدند. در سال ۸۵ نیز آذربایجان در رتبه هشتم باقی‌مانده است.

بررسی رتبه جمعیتی شهرهای استان در سال‌های ۱۳۶۵ و ۱۳۷۵ نشانگر این است که تا رده چهاردهم تغییری به لحاظ رتبه شهرها در استان مشاهده نمی‌شود ولی از آن پس برخی نقاط شهری به رتبه‌های بالاتر یا پایین‌تر جاگذاشتند. جدول شماره ۱۳-۲ رتبه جمعیتی و درصد اختصاص جمعیت شهرنشین استان را به هر شهر در سال‌های ۱۳۷۵ و ۱۳۸۵ نشان می‌دهد.

طرح جامع شهر آذربایجان

جدول شماره ۱۳-۲: رتبه جمعیتی و درصد اختصاص جمعیت شهری استان به هر شهر در سال‌های ۱۳۷۵ و ۱۳۸۵

۱۳۸۵

ردیف	نام شهر	جمعیت ۱۳۸۵	ردیف	نام شهر	جمعیت ۱۳۸۵	درصد جمعیت شهر نسبت به جمعیت شهری استان	ردیف	نام شهر	جمعیت (۸۵)
۱	تبریز	۱۱۹۱۰۴۳	۱	۱۳۹۸۰۶۰	۵۸/۹		۲	مراغه	۱۴۹۹۲۹
۲		۱۳۲۲۳۱۸	۲	۱۱۴۸۴۱	۶/۵		۳	مند	۸۹۷۹۶
۳		۹۶۳۹۶	۳	میانه	۴/۷۶		۴	اهر	۸۶۷۶۰
۴		۷۸۱۰۴	۴	بناب	۳/۸۶		۵	سراب	۷۶۶۱۰
۵		۷۸۰۷۶	۵	آذرشهر	۳/۸۶		۶	هادیشهر	۴۲۳۳۵
۶		۳۶۷۱۹	۶	ملکان	۳/۱		۷	عجب شیر	۲۶۸۰۱
۷		۲۰۱۲۴	۷	سردروز	۱/۸۱		۸	هشتارود	۲۸۵۵۵
۸		۱۶۵۱۷	۸	هشترود	۱/۲۸		۹	بستان آباد	۲۶۸۴۷
۹		۱۳۴۷۸	۹	اسکو	۱/۱۴		۱۰	آیلخچی	۲۴۶۸۰
۱۰		۱۴۳۸۳	۱۰	خسرو شهر	۰/۹۹		۱۱	شبسنر	۲۴۹۳۲
۱۱		۱۰۸۳۷	۱۱	گاوگان	۰/۸۲		۱۲	کلیبر	۱۹۶۵۵
۱۲		۹۸۸۷	۱۲	یامچی	۰/۸۸		۱۳	باسمنج	۱۶۹۷۷
۱۳		۸۷۵۷	۱۳	صوفیان	۰/۶۷		۱۴	هریس	۱۶۲۶۲
۱۴		۹۱۹۲	۱۴	شند آباد	۰/۷۱		۱۵	کشکسرای	۱۴۹۲۵
۱۵		۷۱۹۱	۱۵	طسوج	۰/۴۹		۱۶	ترکمانشاه	۱۴۴۱۲
۱۶		۶۰۳۷	۱۶	کلوانق	۰/۵۱		۱۷	مهربان	۱۳۹۸۵
۱۷		۵۸۷۳	۱۷	مهمربان	۰/۵۲		۱۸	پویا	۱۲۵۷۶
۱۸		۴۱۳۶	۱۸	مهدیان	۰/۵۲		۱۹	میانه	۱۱۱۰۳
۱۹		۳۶۷۱۹	۱۹	مند	۰/۴۳		۲۰	مراغه	۱۰۷۳۶
۲۰		۲۰۱۲۴	۲۰	آذربایجان	۰/۴۹		۲۱	تبریز	۱۰۰۵۷
۲۱		۱۳۴۷۸	۲۱	مند	۰/۴۹		۲۲	آذربایجان	۹۷۰۰
۲۲		۱۱۹۱۰۴۳	۲۲	آذربایجان	۰/۳۹		۲۳	آذربایجان	۸۹۸۰
۲۳		۱۱۹۱۰۴۳	۲۳	آذربایجان	-		۲۴	آذربایجان	۸۹۰۲
۲۴		۱۱۹۱۰۴۳	۲۴	آذربایجان	-		۲۵	آذربایجان	۷۴۴۶
۲۵		۱۱۹۱۰۴۳	۲۵	آذربایجان	-		۲۶	آذربایجان	۷۴۳۷
۲۶		۱۱۹۱۰۴۳	۲۶	آذربایجان	-		۲۷	آذربایجان	۶۵۴۸
۲۷		۱۱۹۱۰۴۳	۲۷	آذربایجان	-		۲۸	آذربایجان	۶۳۴۴
۲۸		۱۱۹۱۰۴۳	۲۸	آذربایجان	-		۲۹	آذربایجان	۶۲۵۸
۲۹		۱۱۹۱۰۴۳	۲۹	آذربایجان	-		۳۰	آذربایجان	۱۳۷۵
۳۰		۱۱۹۱۰۴۳	۳۰	آذربایجان	-		۳۱	آذربایجان	۱۳۸۵

طرح جامع شهر آذرشهر

۳۲	۶۰۹۱	۰/۲۷	۳۴	۵۴۲۳	لیلان
۳۳	۵۷۵۸	۰/۳۴	۲۸	۶۹۵۴	بخشایش
۳۴	۵۳۱۶	۰/۲۸	۳۱	۵۶۲۷	جلفا
۳۵	۵۱۳۰	۰/۲۸	۳۲	۵۶۰۵	سیس
۳۶	۴۸۹۲	۰/۲۲	۳۵	۴۵۲۱	قره آگاج
۳۷	۴۷۶۶	۰/۲۷	۳۳	۵۵۳۱	زرنق
۳۸	۴۴۳۰	-	-	-	بناب (مرند)
۳۹	۴۳۷۴	-	-	-	شریبان
۴۰	۴۱۴۲	۰/۱۹	۳۹	۳۸۶۴	هوراند
۴۱	۴۰۹۱	۰/۲۰	۳۶	۴۱۵۹	وایقان
۴۲	۴۰۸۸	۰/۱۴	۴۱	۲۷۹۱	ورزان
۴۳	۳۸۸۰	۰/۲۰	۳۸	۴۱۲۹	شرفخانه
۴۴	۳۷۰۶	۰/۲۰	۳۷	۴۱۴۵	خواجه
۴۵	۳۵۶۱	-	-	-	دوزدوزان
۴۶	۳۵۲۴	-	-	-	کوزه کنان
۴۷	۳۱۶۱	۰/۱۲	۴۲	۲۵۳۹	خامنه
۴۸	۲۹۹۵	۰/۱۷	۴۰	۳۵۰۰	زنوز
۴۹	۲۵۷۸	۰/۱۱	۴۳	۲۲۲۵	تیکمه داش
۵۰	۲۵۴۸	-	-	-	آش احمد
۵۱	۲۰۴۱		-	-	ترک
۵۲	۲۰۲۹		-	-	آگکند
۵۳	۱۹۵۹	-	-	-	خاروانا
۵۴	۱۵۵۷	-	-	-	خرابجو
۵۵	۱۵۱۱	-	-	-	سیه رود
۵۶	۱۳۷۳	-	-	-	خمارلو
۵۷	۱۲۶۹	-	-	-	نظر کهریزی

طرح جامع شهر آذربایجان

جدول شماره ۱۳-۳: مساحت، جمعیت و تراکم در استان آذربایجان شرقی بر حسب شهرستان‌ها

ردیف	شهرستان (*)	مساحت کیلومترمربع	جمعیت (سال ۱۳۸۵)			سهم جمعیت (%)	تراکم نفر در کیلومترمربع
			کل	شهری	روستایی		
۱	تبریز	۲۱۶۷/۱۹	۱۵۷۹۳۱۲	۱۴۴۸۶۵۳	۱۳۰۶۵۹	۹۱/۷۲	۷۲۸/۷۴
۲	مراغه	۲۱۸۵/۶۵	۲۳۵۷۰۲	۱۵۱۴۸۶	۸۴۲۱۶	۶۴/۲۷	۱۰۷/۸۴
۳	مرند	۳۲۸۵/۶۲	۲۳۲۰۶۷	۱۳۰۳۲	۹۳۰۳۵	۵۹/۹۱	۷۰/۶۳
۴	میانه	۵۵۹۵/۳۰	۱۹۱۲۹۱	۱۰۰۴۱۴	۹۰۸۷۷	۵۲/۴۹	۳۶/۱۹
۵	اهر	۳۰۷۳/۹۳	۱۴۹۵۳۰	۹۰۹۰۲	۵۸۶۲۸	۶۰/۷۹	۴۸/۶۴
۶	سراب	۳۴۵۲/۱۸	۱۳۳۶۱۷	۵۶۵۲۸	۷۷۰۸۹	۴۲/۳۰	۳۸/۷۱
۷	شیستر	۲۶۲۹/۶۹	۱۲۳۸۸۸	۵۹۵۱۷	۶۴۳۷۱	۴۸/۰۴	۴۷/۱۱
۸	هشتارود	۱۹۹۰/۰۱	۶۶۰۴۲	۲۰۹۲۴	۴۵۱۱۸	۳۱/۶۸	۵۵/۵۰
۹	بناب	۷۷۸/۷۵	۱۲۶۸۸۸	۷۶۶۱۰	۵۰۲۷۸	۶۰/۳۷	۱۶۲/۹۴
۱۰	بستان آباد	۲۷۷۴	۹۷۲۳۹	۱۹۵۵۵	۷۷۶۸۴	۲۰/۱۱	۳۶/۷۹
۱۱	آذرشهر	۱۰۱۴۷۹	۱۰۱۴۷۹	۶۰۴۸۰	۴۰۹۹۹	۵۹/۵۹	۱۲۰/۸۱
۱۲	ملکان	۱۰۰۶/۸۷	۱۰۱۵۱۸	۳۰۷۷۱	۷۰۷۴۷	۳۰/۰۳۱	۱۰۰/۸۳
۱۳	کلیبر	۳۵۹۷/۶۸	۸۹۶۹۸	۱۳۶۲۱	۷۶۰۷۷	۱۵/۱۸	۲۴/۹۳
۱۴	هریس	۲۲۴۵/۴۳	۶۸۲۱	۳۰۶۲۱	۳۷۶۶۹	۴۴/۸۴	۲۹/۱۲
۱۵	اسکو	۱۷۶۲/۵۹	۸۸۴۸	۳۰۲۴۷	۵۵۲۵۱	۳۵/۳۷	۴۸/۵۱
۱۶	جلفا	۱۶۷۰/۳۱	۵۳۵۷۹	۳۵۳۸۲	۱۸۱۹۷	۶۶/۰۳	۳۲/۰۸
۱۷	چاراویماق	۳۲۰۸/۱۲	۳۴۶۶۵	۴۸۹۲	۲۹۷۷۳	۱۴/۱۱	۱۰/۸۱
۱۸	عجشیر	۷۳۸/۴۴	۸۵۰۳۱	۲۶۸۴۷	۵۸۱۸۴	۳۱/۵۷	۱۱۵/۱۵
۱۹	ورزان	۲۳۶۸/۱۳	۴۸۱۱۲	۶۰۲۱	۴۱۹۶۸	۱۲/۵۶	۲۰/۳۲
	جمع استان	۴۵۴۹/۸۸	۳۶۰۳۴۵۶	۱۲۰۵۳۹	۱۲۰۰۸۲۰	-	-

(*)- شهرستان‌ها به ترتیب حجم جمعیت مرتب شده‌اند.

مأخذ: مرکز آمار ایران- نتایج سرشماری عمومی آبان ۱۳۸۵ و محاسبات مشاور.

از مجموع جمعیت این استان که معادل $\frac{۳}{۶}$ میلیون نفر است، تعداد $\frac{۲}{۴}$ میلیون نفر در مراکز شهری استان زندگی می‌کنند. به این ترتیب میزان شهرنشینی در این استان برابر $۶۶/۶$ درصد بالاترین میزان شهرنشینی در شهرستان تبریز به چشم می‌خورد و معادل $۹۱/۷۲$ درصد است که به علت قرارگرفتن شهر تبریز (مرکز استان) در پهنه این شهرستان می‌باشد. کمترین میزان شهرنشینی نیز در قلمرو شهرستان ورزقان مشاهده می‌شود که برابر $۱۲/۵۶$ درصد است.

شهرستان آذربایجان که برای طرح جامع شهر آذربایجان مورد بررسی است، از لحاظ سهم جمعیت شهری با $۵۹/۵۹$ درصد در رده‌های میانی این میزان قرار دارد. میزان تراکم نسبی جمعیت نیز در شهرستان آذربایجان معادل $۱۲۰/۸۱$ نفر در کیلومترمربع است.

استان آذربایجان شرقی در زمرة مناطق عمده مهاجر فرست کشور به شمار می‌آید. نرخ رشد جمعیت کشور در طول دهه ۷۵ تا ۸۵ برابر با ۱/۶ درصد بوده است.

جدول شماره ۱۳-۴ تحولات جمعیت کشور را در مقایسه با تحولات جمعیتی استان آذربایجان شرقی در طی سال‌های ۱۳۵۵-۸۵، بر مبنای یافته‌های سرشماری‌های عمومی، نشان می‌دهد. همان‌گونه که مشاهده می‌شود، طی این مدت سهم جمعیت استان آذربایجان شرقی نسبت به جمعیت کشور روند کاهشی داشته و از ۷ درصد در سال ۱۳۵۵، به ۵/۱ درصد در سال ۱۳۸۵ رسیده است.

جدول شماره ۱۳-۴: تحولات جمعیت و رشد سالانه در کل کشور و استان آذربایجان شرقی

سهم استان به کشور (درصد)	کل کشور		استان آذربایجان شرقی		سال
	رشد سالانه (درصد)	جمعیت (نفر)	رشد سالانه (درصد)	جمعیت (نفر)	
۷	-	۳۳۷۰۹۰۰۰	-	۲۳۶۸۲۵۲	۱۳۵۵
۶/۲	۳/۹	۴۹۴۴۵۰۰۰	-	۳۰۷۷۸۸۲	۱۳۶۵
۵/۵	۱/۵	۶۰۰۵۵۰۰۰	۰/۳	۳۳۲۵۵۴۰	۱۳۷۵
۵/۱	۱/۶	۷۰۴۹۵۷۸۲	۰/۸۸	۳۶۰۳۴۵۶	۱۳۸۵

مأخذ: مرکز آمار ایران و محاسبات مشاور

بر مبنای یافته‌های سرشماری عمومی سال ۱۳۸۵، ۶۶/۶ درصد از جمعیت استان آذربایجان شرقی در مراکز شهری این استان زندگی می‌کنند. منظور از شهر، نقاط دارای شهرداری است، تا هنگام سرشماری عمومی آبان ماه ۱۳۸۵، تعداد مراکز شهری استان آذربایجان شرقی که با این تعریف به عنوان ((شهر)) شناخته می‌شوند، ۵۷ شهر بوده است. ولی بعد از آن تا زمان تدوین گزارش حاضر با تأسیس شهرداری در بعضی نقاط دیگر، این عدد تا حدودی تغییر پیدا کرده است. یکی از شهرهایی که بعد از سال ۱۳۸۵ به لیست شهر استان اضافه شده است شهر تیمورلو در شهرستان آذرشهر است.

در یک دیدگاه ویژگی کانون‌های شهری استان، قرارداشتن یک کلانشهر (تبریز) با جمعیتی بالغ بر ۱/۴ میلیون نفر در مرکز اصلی است. دومین شهر پر جمعیت استان (شهر مراغه) ۱۴۹ هزار نفر جمعیت دارد که تقریباً معادل یک نهم شهر تبریز است. سومین شهر پر جمعیت استان (شهر

مرند)، معادل ۱۱۴ هزار نفر جمعیت دارد. سه شهر مذکور بزرگترین شهرهای استان شناخته می‌شوند.

شهرهای متوسط استان شامل شش شهر است که هر کدام بین ۹۰ تا ۲۵ هزار نفر جمعیت دارند. شهرهای متوسط کوچک استان که جمعیت هر کدام بین ۱۰ تا ۲۵ هزار نفر است، به ۱۰ شهر می‌رسند ولی شهرهای کوچک استان که هر کدام کمتر از ۱۰ هزار نفر جمعیت دارند و در حقیقت روستا شهرهای استان را تشکیل می‌دهند، شامل ۲۴ شهر است.

در این سلسله مراتب شهری، شهر آذربایجان در شمار شهرهای متوسط بزرگ، فهرست شده است.

تعداد آبادی‌های دارای سکنه استان، ۲۷۲۹ پارچه است. مجموع جمعیت روستایی استان آذربایجان شرقی معادل ۱/۳۰۶ میلیون نفر است. به این ترتیب میانگین جمعیت در آبادی‌های دارای سکنه معادل ۴۷۸ نفر است. ولی این میزان تراکم جمعیت روستایی در هر آبادی در شهرستان آذربایجان با ۴۰۹۹۹ نفر جمعیت روستایی و ۳۷ آبادی دارای سکنه حدود ۱۱۰۸ در هر آبادی است و این موضوع نشان می‌دهد که جمعیت آبادی‌های واقع در شهرستان آذربایجان از جمعیت بالایی برخوردار هستند.

۴- وضع ارتباطات منطقه

«پویایی پدیده‌ها در فضا به برکت مبادله‌ها، تغییر شکل‌ها و نقل و انتقال‌هایی صورت می‌گیرد که به صورت جریان مواد خام، جریان انرژی، حرکات جمعیت و جریان اموال و دارایی‌ها خود را نشان می‌دهد. این جریان در غالب موارد نظم یافته، موزون و جهت داده شده هستند. تنوع و تراکم شبکه‌ها در ارتباط با سطح تکنیک جمعیت‌ها، با مرتبه رشد اقتصادی و با میزان تراکم جمعیت افزایش می‌یابد. از رهگذر شناخت شبکه‌ها می‌توان چگونگی نظارتی را که یک جامعه بر سرزمین مسکونی خود اعمال می‌کند، دریافت. شبکه‌ها عمدتاً نظامهای خطی شکل و ممتدی هستند که امکان انتقال مواد، انرژی، جمعیت و اموال را میان نقاط مختلف فضای انسانی شده فراهم می‌آورند. این آمد و شد دارای نظم مشخصی بوده و در مسیرهای معین هدایت می‌شود. در مطالعات مربوط به شبکه، لازم است تا چگونگی جای‌گیری آن در فضا و استفاده‌ای که از آن به عمل می‌آید، باز نموده شود و جریان‌های مربوط به آن مورد ارزیابی و سنجش قرار گیرد. جغرافیدانی که مفهوم بافت شبکه‌ها را مورد مطالعه قرار می‌دهد و طبیعت آن را روشن می‌سازد، ناگزیر است تا در عین حال رویه‌هایی متعدد اختیار کند و محل این شبکه‌ها را تعیین می‌کند. یعنی آنها را در ارتباط با جمعیت و داده‌های طبیعی (ناهمواری، شبکه آبشناسی، پوشش گیاهی و مانند آن...) قرار می‌دهد و به جستجوی ارتباط متقابل میان تراکم و تنوع شبکه‌ها، انواع مشخص پراکندگی جمعیت و توزیع فعالیت‌ها می‌پردازد و نشان می‌دهد چگونه بافت شبکه‌ها، از جمله بازتاب‌های آمایش فضا توسط جامعه به شمار می‌آید.^۶ کارآمدی شبکه‌های ارتباطی، میزان تراکم آنها و نظام یافتنی شبکه‌ها، حاصل فرآیند تحولات تاریخی جوامع انسانی می‌باشد و خود نیز بسترهای مناسب توسعه بیش از پیش اقتصاد کلان و اقتصاد فضای فراهم می‌آورد. به هر میزان که جامعه توسعه یافته‌تر بوده و حوزه‌های اسکان و فعالیت قوام بیشتری داشته باشند، حوزه‌های کارکردی، از نظام یافتنی بهتری برخوردار شده و میزان، سطح و نوع تعاملات بین مراکز جمعیتی نیز بیش از پیش گسترش خواهد یافت. در نتیجه این فرایند، شبکه‌های ارتباطی نیز از تراکم و پیچیدگی بیشتری برخوردار شده و به سمت نوعی نظام یافتنی مبتنی بر مرکزیت‌های اداری، قطب‌های اقتصادی و کانون‌های جمعیتی پیش خواهد رفت.

^۶ به دلفوس، اولیویه، تحلیل جغرافیایی، ترجمه دکتر سیروس سهامی، نشرنیکا.

طرح جامع شهر آذربایجان

ویژگی های ارتباطات، از جمله مکان مبداء و مقصد ارتباط، نوع مواد انتقال یافته، وسیله انتقال مواد، شدت ارتباط و نظایر اینها از مقوله های مهمی است که باید در بررسی وضع ارتباطات منطقه مورد توجه قرار گیرد. به منظور شناخت و آشنایی با سیستم ارتباطات منطقه آذربایجان شرقی، در اینجا به بررسی آنها در مقوله های ذیل پرداخته می شود:

- راه ها

- پست و مخابرات

- صدا و سیما

با توجه به نوع اطلاعات موجود در هر سه مقوله مذکور، در دنباله به بررسی آنها در قالب مجرها و فعالیت ها پرداخته می شود:

۱-۴-۱- راه ها

راه ها از نظر نوع مکان فضایی به نه نوع تقسیم می شوند:

- راه های زمینی

- راه های آبی

- راه های هوایی

الف- راه های زمینی

راه های زمینی شامل مسیرهای جاده ای و راه آهن است که هر کدام از آنها به تفصیل مورد بحث قرار می گیرد.

الف-۱- مسیرهای جاده ای

جاده های منطقه آذربایجان شرقی شامل راه های اصلی و فرعی است، راه های اصلی نیز شامل آزاد راه ها، و راه های چهار خطه و معمولی است که مجموع طول آنها در سال ۱۳۸۷ (طبق آخرین سالنامه آماری) به ۲۶۳۶.۳ کیلومتر بالغ می گردد. از این میزان، آزاد راه های استان ۲۰۱.۷ کیلومتر، راه های چهار خطه با ۲۴۵.۲ کیلومتر، و معمولی ۸۷۰.۸ می باشند. این استان در سال ۱۳۸۷ نیز برابر با ۲۵۹.۷ کیلومتر راه فرعی است.

بررسی سهم طول راه ها در سال های ۱۳۶۰، ۱۳۶۸، ۶۸، ۷۶ و ۸۷ نشان می دهد که این استان از لحاظ مسیرهای جاده ای با تکنیک مهندسی بالا، وضعیت مناسبی ندارد به طوری که در سال ۱۳۶۰ این استان فاقد هرگونه آزاد راه بوده است. در سال ۱۳۶۸ حدود ۵/۰ درصد راه های استان مربوط به

آزادراه‌ها بوده که این سهم در سال ۱۳۷۶ به ۱ درصد افزایش یافته و در حال حاضر نزدیک به ۲۰ کیلومتر از جاده‌های این استان آزادراه محسوب می‌شود. در تمامی مقاطع آماری، راه‌های اصلی معمولی بالاترین سهم را به خود اختصاص داده‌اند ولیکن در طی سه مقطع از سهم آنها کاسته شده و به سایر راه‌ها افزوده شده است.

شایان توجه است که طول راه‌های روستایی استان به صورت جداگانه عنوان شده است. طول این راه‌ها در سال ۱۳۷۶ برابر ۴۰۲۰ کیلومتر است و ۸۸۰/۴ کیلومتر از آن نیز در دست اجرا بوده است. ولی در سال ۱۳۸۷ طول راه‌های روستایی به ۵۸۰۲.۱ کیلومتر رسیده است.

توزیع طول راه‌ها در سال ۱۳۸۷ در میان شهرستان‌های استان یکسان نیست. شهرستان میانه با مجموع ۴۵۲/۵ کیلومتر بالاترین طول راه را نسبت به شهرستان‌های دیگر دارد و بعد از آن شهرستان کلیبر با ۲۲۷/۶ کیلومتر طول در مقام دوم قرار دارد. در سال ۱۳۸۷ اکثر شهرستان‌های استان آذربایجان شرقی فاقد آزاد راه (بوده‌اند) و فقط ۶ شهرستان از این راه‌ها برخوردار بوده‌اند.

شهرستان آذربایجان و اسکو در سال ۱۳۸۷، برابر با ۵۷ کیلومتر راه ارتباطی اصلی تحت پوشش اداره کل راه و ترابری را داراست که از این میزان ۴۴ کیلومتر چهارخطه و ۱۳ کیلومتر جاده معمولی است. این شهرستان فاقد آزادراه می‌باشد (همچنین برابر با ۲۵ کیلومتر راه فرعی شنی درجه یک است).

در میان راه‌های فرعی، از نظر کیفیت راه‌های درجه ۲ آسفالت با اختصاص ۸۳۱.۷ کیلومتر بر دیگر انواع راه‌ها غلبه دارد و راه‌های فرعی درجه ۲ شنی کمترین سهم (۲۷.۲ کیلومتر) را به خود اختصاص داده‌اند.

نقشه شماره ۱۴-۱ - وضعیت شبکه راههای استان

www.shahrsazionline.com

طرح جامع شهر آذربایجان

جدول شماره ۱۴-۱: توزیع طول راههای اصلی و فرعی استان آذربایجان شرقی به تفکیک شهرستان‌ها (۱۳۸۷)

ردیف	نام شهرستان	آزادراه	راه اصلی			آسفالته فرعی	راه اصلی
			چهارخطه	عمومی	عریض		
۱	اهر	-	-	۶۹/۲	۳۰/۲۰	۶۶/۸	.
۲	اسکو	-	۱۵	-	۰	۰	۲۰
۳	آذرشهر	-	۴۴	-	۰	۱۳	.
۴	بستان آباد	۴۰/۷	۱۹/۱	-	۰	۱۴/۲	۱۴/۲
۵	بناب	۰	۲۳/۵	-	۰	۰	.
۶	تبریز	۱۸/۶۰	۳۶	-	۲۸/۶	۴۳/۵	۱۹/۲۰
۷	جلفا	۰	۰	-	۳۷/۵	۷۱	۹۱
۸	چاراویماق	۵۵	۰	-	۰	۰	۹۱
۹	سراب	-	۰	-	۵۶	۰	۱۶/۴۰
۱۰	شبوستر	-	۲۴	-	۹۷/۵	۱۲	.
۱۱	عجبشیر	۰	۲۷	-	۰	۰	۲۰
۱۲	کلیبر	۰	-	-	۳۲	۰	۱۹۵/۶
۱۳	مراغه	۰	-	-	۴۸	۰	.
۱۴	مرند	۱۰/۱	۲۳/۱	-	۷۵/۵	۳۰	۱۰/۸
۱۵	ملکان	۰	۳۰	-	۰	۰	.
۱۶	میانه	۴۱/۳	۰	-	۱۰۰	۲۳	۲۱۲/۸
۱۷	ورزان	۰	۰	-	۰	۰	۵۴/۵
۱۸	هریس	۰	۰	-	۷۷/۷	۵	۸۹/۴
۱۹	هشتگرد	۳۶	۰	-	۸۹	۱۳	.
	جمع	۲۰۱/۷	۲۴۵/۲	-	۸۷۰/۸	.	

بررسی وضعیت راههای شهرستان آذربایجان در قیاس با استان آذربایجان شرقی نشان می‌دهد که از مجموع کل راههای استان در سال ۱۳۷۶، ۳/۸ درصد و در سال ۱۳۸۷ برابر با ۲/۲ به شهرستان آذربایجان اختصاص داشته است وجود ۴۴ کیلومتر مسیر چهارخطه در این شهرستان موجب سهولت دسترسی بسیاری از آبادی‌های شهرستان به مرکز استان شده است. شهرستان آذربایجان از نظر نحوه توزیع آبادی‌ها و نقاط جمعیتی به دو قسمت شرقی و غربی قابل تقسیم است که نیمه شرقی عمدهاً شامل بخش مرکزی می‌شود. تمامی سه شهر واقع در شهرستان و ۳۴ آبادی دارای جمعیت شهرستان در این نیمه واقع شده است. راه چهارخطه تبریز- آذربایجان و ادامه آن به صورت راه اصلی آذربایجان- مراغه از این قسمت می‌گذرد که امکانات دسترسی مناسبی را در این قسمت به وجود آورده است. به نحوی که بسیاری از سکونتگاه‌های واقع در این قسمت شهرستان از طریق همین راه

با آذربایجان و تبریز ارتباط می‌یابند. وجود این جاده موجب شده تا ارتباط روستاهای جنوبی با آذربایجان تسهیل گردد در مقابل، سهولت دسترسی به تبریز موجب شده تا شدت مراجعات آبادی‌های شمالی و شهر ممکن به تبریز افزایش یابد و تا حدی از حوزه نفوذ آذربایجان خارج شوند.

آ-۲- راه آهن

مطابق با سالنامه آماری سال ۱۳۸۷ طول کل خطوط راه آهن در استان آذربایجان شرقی ۶۸۸ کیلومتر بوده است که از این میزان ۴۶۸ کیلومتر را راههای اصلی، ۱۷۹/۹۶ کیلومتر را راههای فرعی و مانوری و ۴۰ کیلومتر را نیز صنعتی و تجاری تشکیل داده‌اند. تعداد ایستگاه‌های موجود ۳۸ ایستگاه است که بیشترین ایستگاه‌ها در مسیر تبریز، مرند، سلماس، رازی استقرار یافته‌اند.

قابل ذکر است که بخشی از راه آهن تبریز- مراغه- تهران در نیمه شرقی شهرستان آذربایجان واقع شده که امکانات مناسبی را از این جهت فراهم آورده است. دو ایستگاه راه آهن شیرآمین و آذربایجان در این شهرستان واقع شده‌اند.

ب- مسیرهای هوایی

استان آذربایجان شرقی دارای دو فرودگاه (فرودگاه بین‌المللی تبریز و فرودگاه مراغه) است فرودگاه بین‌المللی تبریز علاوه بر پروازهای روزانه داخلی، در طول هفته به چندین کشور خارجی پرواز دارد. فرودگاه مراغه نیز در زمان حاضر در طول هفته دو پرواز به مقصد تهران- مراغه و بر عکس دارد. تعداد پروازهای استان آذربایجان شرقی در سال ۸۷ در کریدورهای هوایی، ۱۵۵۹ پرواز ورودی و ۱۵۵۹ پرواز خروجی بوده است.

ج- مسیرهای دریایی

استان آذربایجان شرقی به لحاظ قرارگیری در کنار دریاچه ارومیه توان بالقوه‌ای را برای استفاده از آبراهه در خود دارد، سال ۱۳۷۵ حمل و نقل دریایی استان به رفت و آمدۀایی که به وسیله دو کشتی کوچک باری و مسافری بین بنادر پنجگانه دریاچه ارومیه (شرفخانه، گمی‌چی، رحمان‌لو، گلمانخانه و آق‌گنبد) صورت می‌گیرد، محدود می‌گردد. از بین بنادر دریاچه ارومیه تنها بندر شرفخانه دو اسکله دارد و از بقیه فعال‌تر است. ولی در حال حاضر به دلیل کاهش آب دریاچه ارومیه مسیرهای دریایی با مشکل مواجه شده است.

۲- پست و مخابرات

پست و مخابرات در برقراری ارتباط میان فعالیت‌های مکان یافته نقش بسزایی دارند. موادی که در اثر این دو نوع ارتباط جاری می‌گردد، پیام/ اطلاعات است. از آنجایی که اطلاعاتی در مورد مجراهای این دو وسیله ارتباطی وجود ندارد، در اینجا تنها به ذکر فعالیت‌های آنها پرداخته می‌شود.

آ- پست

استان آذربایجان شرقی به لحاظ تأسیسات و امکانات پستی دارای یک اداره کل، ۱۹ اداره و ۲۵ دفتر پست شهری است.

به لحاظ ادارات پست، بجز مرکز استان که دارای یک اداره کل است، تمام شهرستان‌های استان این اداره را در خود دارند. باجه‌های شهری در شهرستان‌های آذربایجان، اسکو، بستان‌آباد، تبریز، سراب، شبستر، مراغه، مرند، ملکان و میانه موجود است و بقیه شهرستان‌ها فاقد آن هستند.

در این استان ۱۹۶ نمایندگی پست، ۱۶ آژانس شهری، ۶۶۱ صندوق پستی شهری و ۸۸ صندوق پستی روستایی است. شهرستان آذربایجان ۱۴ نمایندگی پستی، یک آژانس شهری ۱۹ صندوق پستی شهری و ۱۹ صندوق پستی روستایی دارد:

ب- مخابرات

فعالیت مخابرات در سطح استان آذربایجان شرقی بدو شکل صورت می‌گیرد.
- واگذاری تلفن به واحدهای مختلف فعالیت،
- ایجاد تلفن‌های همگانی در سطح شهر و روستا.

تعداد تلفن‌های نصب شده در سطح استان آذربایجان شرقی ۱۵۹۳۶، ۴ دستگاه است که از این تعداد ۸۸/۵ درصد مشغول به کارند. از تعداد ۱۴۱۰۵۹۰ تلفن مشغول به کار، واحدهای مسکونی با ۸۸/۵ درصد، واحدهای تجاری با ۸/۷ درصد و واحدهای دولتی با ۲/۸ درصد به ترتیب بالاترین تکمترین میزان را به خود اختصاص داده‌اند.

توزیع تلفن‌های نصب شده در شهرستان‌های استان، نشان می‌دهد که شهر تبریز دارای بالاترین تعداد اینگونه تلفن‌های است و بعد از آن، شهرستان مراغه با تعداد ۹۷۷۳۶ دستگاه در مقام دوم قرار دارد. شهرستان چاراویماق با تعداد ۹۲۰۱ دستگاه کمترین تعداد را به خود اختصاص داده است.

از دیگر فعالیت‌های اداره مخابرات، ایجاد تلفن‌های همگانی است. تعداد تلفن‌های همگانی موجود ۱۶۶۳۷ دستگاه است که از این تعداد ۸۵۱۳ متعلق به تلفن‌های همگانی راه دور، ۵۳۹۵ مورد شهری و ۲۷۲۹ مورد روستایی است.

شهرستان آذربایجان با ۲۱۹ تلفن همگانی شهری، ۳۶۵ تلفن همگانی راه دور و ۲۷۲۹ مورد تلفن همگانی روستایی وضعیت مناسبی در سطح استان دارد.

غیر از موارد فوق در سطح استان ۱۱۹۴۹۴۱ مورد تلفن همراه به مشترکان اختصاص یافته است و آذربایجان با برخورداری از ۳۰۴۶۲ سیم کارت ۲/۵ درصد از کل سیم کارت‌های همراه در سطح استان را در سال ۱۳۸۷ به خود اختصاص داده بود.

۳-۱-۴- صدا و سیما

آذربایجان شرقی در سال ۱۳۸۷ دارای ۳۰۰ ایستگاه رادیو و تلویزیونی بوده است که از طریق فرستنده، رله و ماهواره تحت ثوشیش کانال سراسری قرار می‌گیرند. در این استان ۷ فرستنده اصلی تمامی شبکه‌های سراسری در این استان قابل دریافت است.

۵- اوضاع اقتصادی منطقه و نقش شهر در آن

بررسی اوضاع اقتصادی منطقه شامل نیروی انسانی و تحولات آن، وضعیت ساختار اشتغال و نیز بررسی وضعیت امور تولیدی می‌باشد.

الف- نیروی انسانی

جمعیت ۱۰ ساله و بیشتر استان آذربایجان شرقی در سال ۱۳۸۵ برابر با ۳۰۸۳۸۸۶ نفر بوده است که برابر با ۴۱/۴ درصد جمعیت فعال اقتصادی محسوب می‌شود. از کل جمعیت فعال اقتصادی ۹۰/۳ درصد شاغل و ۹/۷ درصد بیکار جویای کار هستند.

حجم جمعیت فعال در این استان برابر ۱۲۷۸۰۲۴ نفر است، که ۱۱۵۵۲۲۲ هزار نفر از این گروه شاغل گزارش شده‌اند. شاغلان منطقه آذربایجان شرقی، شامل ۲۰/۶ درصد شاغلان بخش کشاورزی و دامپروری، ۳۶/۲ درصد شاغلان فعالیتهای صنعتی و ساختمان و معدن، و ۳۹ درصد نیز شاغلان فعالیتهای خدماتی و بزرگانی است. اشتغال غالب در این منطقه بیشتر فعالیتهای خدماتی است که با ۳۹ درصد، بیشترین نسبت را در اشتغال نیروی کار استان برعهده دارد.

جدول شماره ۱۵-۱ حجم اشتغال و بیکاری را در این استان برحسب جوامع شهری و روستایی (برمبنای گزارش سرشماری ۱۳۸۵) نشان می‌دهد:

جدول شماره ۱۵-۱: شاغلان، بیکاران و میزان‌های بیکاری و بارتکفل در استان - ۱۳۸۵

نرخ	کل استان	جوامع شهری	جوامع روستایی
کل جمعیت	۳۶۰۳۴۵۶	۲۴۰۲۵۷۹	۱۲۰۰۹۱۷
جمعیت شاغل	۱۱۵۵۲۲۲	۷۱۳۴۹۶	۴۴۱۷۲۶
جمعیت بیکار جویای کار	۱۲۲۸۰۲	۸۸۹۷۲	۳۳۸۳۰
میزان بیکاری- درصد	۹/۶	۱۱	۷/۱
میزان خالص بارتکفل - نفر	۲/۱	۲/۴	۱/۷

میزان خالص بارتکفل، شاخصی است که نمایان می‌سازد هر فرد شاغل، بجز خود متکفل هزینه‌های چند نفر است. محاسبه این میزان نشان می‌دهد که در مناطق شهری استان این شاخص برابر ۲/۴ نفر، در مناطق روستایی برابر با ۱/۷ نفر است. در حقیقت باید عنوان کرد که فشار معیشتی و سنگینی هزینه‌های مصرفی بردوش جمعیت شهری بیشتر از جمعیت روستایی است (جدول شماره ۱۵-۱).

ب- ساختار اشتغال

ساختار اشتغال در استان آذربایجان شرقی طی ده سال (فاصله سال‌های ۱۳۸۵-۷۵) تحولات اساسی داشته، به گونه‌ای که سهم شاغلان در کشاورزی از ۲۵/۶ درصد به ۲۰/۶ کاهش یافته است. سهم شاغلان در بخش خدمات و بازرگانی افزایش یافته و از ۳۷/۲ درصد به ۳۹ درصد و سهم شاغلان در بخش صنعت و ساختمان در طی سال‌های مذکور از ۳۷/۲ درصد به ۳۶/۲ درصد رسیده است به عبارت دیگر افزایش فرصت‌های شغلی و اشتغال‌زایی در بخش خدمات بیشتر بوده است.

جدول شماره ۱۵-۲: جمعیت ۱۰ ساله و بیشتر بر حسب وضع فعال و شهرستان در سال ۱۳۸۵ به همراه درصد

اشغال

درصد اشتغال	جمعیت فعال از نظر اقتصادی			جمعیت ۱۰ ساله و بیشتر	شهرستان
	بیکار	شاغل	جمع		
۹۰/۳	۱۲۲۸۰۲	۱۱۵۵۲۲۲	۱۲۷۸۰۲۴	۳۰۸۳۸۸۶	کل استان
۹۳	۲۵۱۲	۳۳۷۰۷	۳۶۲۱۹	۸۷۳۶۳	آذربایجان
۹۵	۱۵۱۹	۳۱۱۹۸	۳۲۷۱۷	۷۲۱۹۵	اسکو
۷۹/۴	۱۱۰۹۱	۴۲۸۰۵	۵۴۰۹۶	۱۲۶۵۴۴	اهر
۸۶/۸	۴۸۳۲	۳۱۸۸۴	۴۰۰۱۶	۸۰۰۰۳	بستان آباد
۹۵/۴	۱۹۲۵	۴۰۸۱۹	۴۴۷۴۴	۱۰۸۷۰۲	بناب
۸۸/۷	۵۹۹۳۸	۴۷۲۴۷۱	۵۳۲۴۰۹	۱۳۶۲۸۴۸	تبریز
۸۷/۷	۲۲۵۸	۱۶۰۸۷	۱۸۳۴۲	۴۶۱۰۱	جلفا
۹۴/۶	۶۱۱	۱۰۷۱۱	۱۱۴۰۳	۲۷۷۰۷	چاراویماق
.	خدا آفرین
۹۱/۷	۳۸۰۰	۴۶۱۷۳	۴۶۱۷۳	۱۱۱۷۴۱	سراب
۹۶/۶	۱۴۴۰	۴۱۳۳۸	۴۲۷۷۸	۱۰۶۵۶۷	شبستر
۹۱/۴	۳۷۹۳	۴۰۶۲۶	۴۴۴۱۹	۷۵۳۳۰	عجب شیر
۹۳/۹	۲۱۳۳	۳۳۲۶۵	۳۵۳۹۸	۷۵۵۶۸	کلیبر
۹۱/۷	۶۹۷۶	۷۷۱۵۷	۸۴۱۲۳	۲۰۲۲۲۳	مراغه
۹۰	۸۱۷۳	۷۴۱۰۳	۸۲۲۷۶	۱۹۸۸۶۱	مرند
۹۴/۴	۱۸۶۱	۳۱۴۷۵	۳۲۳۳۶	۸۵۴۳۰	ملکان
۹۱/۴	۵۹۲۵	۶۳۴۰۰	۶۹۳۲۵	۱۶۴۱۹۹	میانه
۹۵/۱	۱۰۰۹	۱۹۹۱۷	۲۰۹۲۶	۴۰۱۴۳	ورزان
۹۶/۶	۱۱۳۴	۳۲۸۷۵	۳۴۰۰۹	۵۶۸۸۵	هریس
۹۱	۱۸۷۲	۱۸۹۳۰	۲۰۸۰۲	۵۵۴۷۶	هشتارود

از جدول بالا مشخص است که بیشترین میزان اشتغال مربوط به شهرستان هریس و شبستر و کمترین آن مربوط به شهرستان اهر است، شهرستان آذربایجان از میانگین استانی بالاست میزان اشتغال در این شهرستان برابر با ۹۳ درصد است.

طرح جامع شهر آذربایجان

جدول شماره ۱۵-۳: تحولات ساختار اشتغال در استان، در سال‌های ۱۳۷۵ تا ۱۳۸۵

اشتغال زایی		۱۳۸۵		۱۳۷۵		بخش‌های عمده فعالیت
درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	
۱/۶۶	۳۱۹۲	۲۰/۶	۲۳۷۱۷۰	۲۵/۶	۲۳۳۹۷۸	کشاورزی و دامپروری
۴۰/۷۸	۷۸۱۷۴	۳۶/۲	۴۱۸۴۸۵	۳۷/۲	۳۴۰۳۱۱	صنعت و ساختمان
۵۷/۵۶	۱۱۰۳۰۴	۳۹	۴۵۰۸۶۱	۳۷/۲	۳۴۰۵۵۷	خدمات و بازارگانی
-	-	۴/۲	۴۸۷۰۵	-	-	اظهار نشده
-	۱۹۱۶۷۰	۱۰۰	۱۱۵۵۲۲۱	۱۰۰/۰	۹۱۴۸۴۶	جمع شاغلان

مأخذ: مرکز آمار ایران، گزارش نتایج سرشماری‌های عمومی استان، ۷۵، ۸۵

جدول شماره ۱۵-۲ اشتغال‌زایی بخش‌های مختلف اقتصادی را در این استان آشکار می‌سازد.

همان‌گونه که مشاهده می‌شود، از هر یکصد فرصت شغلی جدید، فقط ۱/۶۶ شغل در بخش کشاورزی و دامپروری، و ۴۰/۷۸ شغل در بخش صنعت بوده است در حالی که بخش خدمات معادل ۵۷/۵۶ شغل جدید عرضه کرده است.

جدول شماره ۱۵-۴: وضعیت اشتغال در شهرستان آذربایجان در سال ۱۳۸۵

درصد	تعداد	
۲۲/۷	۷۶۵۵	کشاورزی
۴۱/۳	۱۳۹۱۴	صنعت و معدن
۳۱/۶	۱۰۵۶۵	خدمات
۴/۴	۱۴۶۳	اظهار نشده
۱۰۰	۳۳۷۰۷	مجموع

ج- امور تولیدی

۱- ج- کشاورزی

براساس سالنامه آماری استان در سال ۱۳۸۹، بهره‌برداران کشاورزی استان معادل ۲۴۴۸۴۰

نفر بوده‌اند. اراضی زیرکشت استان نیز شامل ۹۸ هزار هکتار اراضی آبی و ۳۶۰ هزار هکتار اراضی دیم است. فراوانی اراضی دیم ویژگی عمده کشاورزی استان آذربایجان شرقی را نشان می‌دهد.

در سطح استان آذربایجان شرقی بیشترین میزان تولید مربوط به گندم است که ۵۴۴۳۹۷ تن برداشت می‌شود. بعد از گندم، یونجه و اسپرس با ۴۷۱۶۸۰ تن بیشترین تولید را عرضه می‌کند کمترین تولید مربوط به زعفران است که ۵۵ کیلوگرم است.

محصولات باغی، از نخستین منابع و مواد خام کارگاه‌ها و صنایع مواد غذایی و بسته‌بندی این استان به شمار می‌آید. انگور استان که در شهرستان‌های مرند و مراغه به کشمش تبدیل می‌شود، یکی از اقلام عمده صادراتی کشور است. گردو و بادام آن نیز اگرچه از لحاظ درصد وزنی سهم کوچکی دارد، ولی دارای ارزش بیشتری است و پوست‌کردن و بسته‌بندی آن در کارگاه‌های کوچک شهری رواج بسیار دارد. شهر آذربایجان در این مورد دارای فعالیت چشمگیر و عمده‌ای است.

محصولات زراعی استان، سهم عمده‌ای از تولیدات سالانه کشور را دربرمی‌گیرد. جدول شماره ۱۵-۵، الگوی کشت زراعی استان، نقش غالب غلات و به ویژه گندم را نمایان می‌سازد. همان‌گونه که مشاهده می‌شود، برمنای گزارش جهاد کشاورزی استان در سال زراعی ۱۳۸۲ بیشترین سطوح زیرکشت به محصول گندم اختصاص یافته است.

سهم و نقش آذربایجان در کشاورزی استان تقریباً ناچیز و بسیار اندک است. زیرا اراضی زیرکشت در مناطق روستایی استان و بیرون از شهرها استقرار یافته است.

۲-ج-صنعت

آذربایجان شرقی از قطب‌های عمده صنعتی کشور است. صنایع کارگاهی و جدید و صنایع سنتی و دستی، هر دو در این استان اهمیت فراوان دارد. برمنای یافته‌های مرکز آمار ایران در سرشماری صنعت و معدن، کارگاه‌های تولید صنعتی استان، ۸۱۸ واحد است.

طرح جامع شهر آذربایجان

جدول شماره ۱۵-۵: تعداد بھربرداری، سطح کاشت و مقدار تولید محصولات سالانه بھربرداری کشاورزی در فضای

باز بر حسب نام محصول ۱۳۸۹ (هکتار)

کل			نام محصول
مقدار تولید	سطح کاشت	تعداد بھربرداری	
۵۴۴۳۹۷	۴۵۹۸۲۰	۱۲۸۴۸۱	گندم
۱۱۰۵۹۱	۱۰۴۳۵۲	۶۷۳۷۷	جو
۵۱۹۰	۱۶۱۰	۱۱۸۵	برنج (شلتوك)
۷۸۱	۲۵۲	۸۷۴	ذرت دانه‌ای
۷۸۲۳	۳۲۹	۵۵۱	چغندر قند
۵۵۴۵	۲۰۳۵	۱۱۸۲	پنبه (وش)
۵۵	۱۹	۲۵	زعفران (۱)
۳۹۷۶	۲۹۵۴	۸۹۴۴	انواع لوبیا (دانه خشک)
۲۲۱۱۷	۶۱۹۳۶	۳۰۶۲۴	انواع نخود (دانه خشک)
۱۵۸۷۰	۳۳۴۵۷	۲۴۱۴۹	عدس
۵۱۲	۲۰۰	۳۹۶	باقلاء (دانه خشک)
۳۰۰	۳۹۱	۶۱۳	ماش
۱۲۸۴	۷۲۵	۵۸۱	کلزا
۱۵۵	۱۴۶	۲۷۳	آفتابگردان روغنی
۱۱۷۵۴	۳۱۰۴	۳۱۵۹	هندوانه
۲۲۶۵۸	۱۴۵۶	۸۶۰۳	خیار
۳۹۱۲	۸۵۲	۱۶۰	خریزه طالبی گرمک و دستنبو
۴۷۱۶۸۰	۱۰۶۵۶۸	۷۹۶۰۸	یونجه و اسپرس (خشک)
۳۰۰۹	۶۲۸	۴۷۱	شبدر خشک
۶۵۱۹	۴۷۳	۵۵۰	ذرت خوشه‌ای و علوفه‌ای
۱۹۵۸۹۲	۸۴۹۶	۱۲۸۲۹	سیب زمینی
۱۷۱۶۰۵	۵۶۹۹	۱۰۷۵۳	پیاز
۱۰۲۸۹۵	۳۹۰۴	۱۳۷۰۵	گوجه فرنگی
۳۱۸۳	۲۱۴	۸۵۵	سیر (خشک)
۵۹۲۸۰	۱۸۶۰	۴۷۹۲	هویج ترب شغلم و چغندر لوبی
۲۷۹۲۱	۱۴۵۹	۵۰۳۰	سایر سبزیجات (۲)

مأخذ: سالنامه آماری سال ۱۳۸۹

طرح جامع شهر آذربایجان

جدول شماره ۱۵-۶: تعداد کارگاه‌های صنعتی بر حسب وضعیت مالکیت، تعداد کارکنان و شهرستان: ۱۳۸۶

کل کارگاه‌ها					شهرستان
۱۰۰ نفر و بیشتر	۵۰-۹۹ نفر	۱۰-۴۹ نفر	۱-۹ نفر	جمع	
۱۰۵	۹۵	۶۱۸	۰	۸۱۸	کل استان
۸	۸	۴۲	۰	۵۸	آذربایجان
۰	۰	۷	۰	۷	اسکو
۰	۱	۱۲	۰	۱۳	اهر
۵	۱	۱۳	۰	۱۹	بستان آباد
۲	۹	۳۴	۰	۴۵	بناب
۷۷	۹۲	۳۷۸	۰	۵۱۷	تبریز
۱	۰	۲	۰	۳	جلفا
۰	۰	۰	۰	۰	چاراویماق
۰	۰	۰	۰	۰	خدا آفرین
۱	۲	۱۲	۰	۱۵	سراب
۴	۶	۴۰	۰	۵۰	شبستر
۰	۰	۳		۳	عجب شیر
۰	۰	۳		۳	کلیبر
۲	۰	۱۸	۰	۲۰	مراغه
۴	۴	۲۷	۰	۳۵	مرند
۰	۰	۳	۰	۳	ملکان
۱	۱	۸	۰	۱۰	میانه
۰	۰		۰	۰	ورزان
۰	۱	۷	۰	۸	هریس
۰	۰	۹	۰	۹	هشتارود

مأخذ: مرکز آمار ایران

وضعیت شاغلان کارگاه‌های صنعتی بر حسب شهرستان نشان می‌دهد که ۵۷۴۳۳ شاغل در ۸۱۸ کارگاه متوسط به بالا در سطح استان فعال هستند که شهرستان تبریز با ۷۲ درصد بیشترین شاغل را به خود اختصاص داده است. با توجه به وجود شهرک سلیمانی در سطح شهرستان آذربایجان این شهرستان بعد از تبریز در ردیف دوم صنعتی قرار دارد ۶/۲ درصد شاغلین کارگاه‌های متوسط به بالا در شهرستان آذربایجان فعالیت می‌کنند.

طرح جامع شهر آذربایجان

جدول شماره ۱۵-۷: تعداد شاغلان کارگاه‌های صنعتی بر حسب شهرستان: ۱۳۸۶

جمع	جمع	۱-۹ نفر	۱۰-۴۹ نفر	۵۰-۹۹ نفر	۱۰۰ نفر و بیشتر
کل استان	۵۷۴۳۳	.	۱۵۲۸۹	۶۳۳۲	۳۵۸۱۲
آذربایجان	۳۵۷۱	.	۱۰۹۸	۴۷۹	۱۹۹۴
اسکو	۱۵۴	.	۱۵۴	۶۴	.
اهر	۳۴۹	.	۲۸۵	۲۴۵	۵۶
بستان آباد	۱۴۶۰	.	۲۴۵	۵۶	۱۱۵۹
بناب	۱۸۵۶	.	۸۷۸	۶۳۱	۳۴۷
تبریز	۴۱۳۹۹	.	۸۸۱۵	۴۲۰۸	۲۸۳۷۶
جلفا	۶۴۳	.	۶۵	.	۵۷۸
چاراویماق	۰	.	۰	.	.
خدا آفرین	۰	.	۰	.	.
سراب	۵۸۰	.	۳۲۵	۱۳۵	۱۲۰
شبستر	۳۰۱۳	.	۱۲۰۵	۳۵۵	۱۴۵۳
عجب شیر	۹۲	.	۹۲	.	.
کلیبر	۳۷	.	۳۷	.	.
مراغه	۱۲۶۷	.	۵۳۹	.	۷۳۱
مرند	۱۹۴۲	.	۷۷۵	۳۰۱	۸۶۶
ملکان	۷۹	.	۷۹	.	.
میانه	۴۴۰	.	۲۰۰	۵۲	۱۸۸
ورزان	۰	.	۰	.	.
هریس	۲۰۰	.	۱۶۹	۵۱	.
هشتگرد	۳۵۱	.	۲۵۱	.	.

مأخذ: مرکز آمار ایران

۳-ج- شهرک‌های صنعتی

ساماندهی و مدیریت صنایع عمده استان آذربایجان شرقی، به دست شرکت شهرک‌های صنعتی انجام می‌شود. شرکت مذکور در سال ۱۳۶۴ تأسیس گردیده و تا سال ۱۳۶۹ عهدهدار مکان‌یابی و احداث شهرک‌های صنعتی در کل آذربایجان بوده است. پس از شناسایی اردبیل به عنوان استانی مستقل، وظایف شهرک‌های صنعتی نیز در محدوده جدید استان آذربایجان شرقی مشخص شده است.

براساس اطلاعات اخذ شده از شرکت شهرک‌های صنعتی آذربایجان شرقی تعداد شهرک‌های صنعتی استان در سال ۱۳۸۹ در مجموع ۳۳ شهرک است. غیر از ۳۳ شهرک صنعتی ۱۴ ناحیه صنعتی روستایی در این استان فعال است.

در محدوده شهرستان آذربایجان شهرک صنعتی سلیمی فعال است که در سال ۱۳۷۹ تصویب

شده است.

۴-ج-معدن

پهنه استان آذربایجان شرقی به جهت وسعت اراضی کوهستانی دارای منابع غنی معدنی فراوان است که هنوز مورد اکتشاف و بهره‌برداری قرار نگرفته‌اند. مجموع ذخایر معدنی این استان حدود ۲۰ میلیارد تن برآورد می‌شود که شامل مواد معدنی منحصر به فردی نظیر پرلیت، زائولیت، ورمیکولیت، دیاتومیت و نفلین سینیت است.*

تعداد معادن فعال آذربایجان شرقی در سال ۱۳۸۷ به ۱۱۱ معدن می‌رسد.

جدول شماره ۱۵-۸: مشخصات عمومی معادن در حال بهره‌برداری بر حسب فعالیت

سال و فعالیت	جمع	مدیریت عمومی	مدیریت خصوصی	تعداد شاغلان	جبان خدمات مزد و حقوق بگیران (میلیون ریال)
۱۳۷۵	۱۲۶	۱۴	۱۱۲	۱۰۰۸	۴۲۶۷
۱۳۸۰	۱۴۵	۲	۱۲۵	۱۳۴۴	۲۰۸۴۸
۱۳۸۴	۱۰۶	۱	۵	۱۱۷۸	۲۷۶۸۲
۱۳۸۵	۹۴	۸۶	۸	۱۶۱۲	۷۰۹۹۲
۱۳۸۶	۸۸	۸۱	۷	۱۶۰۳	۱۳۴۲۵۵
۱۳۸۷	۱۱۱	۹	۱۰۲	۱۷۸۰	۷۵۳۳۴
استخراج زغال سنگ	۵	۰	۵	۶۴	۱۵۰۶
سنگ مس	۱	۱	۰	۴۳۴	۲۲۸۸۱
استخراج سنگ، شن و ماسه و ...	۷۶	۶	۷۰	۱۰۴۲	۴۲۲۹۰
سنگ تزیینی	۲۹	۱	۰	۴۰۳	۱۹۰۵۶
سنگ لاشه	۱۶	۱	۰	۱۹۰	۳۸۸۸
سنگ بالاست	۱	۱	۰	۲۵	۱۵۷۹
سنگ آهک	۸	۲	۰	۱۷۹	۷۲۳۶
سنگ گچ	۱۳	۰	۱۳	۱۴۳	۶۶۲۹
کاولن، خاک نسوز و ...	۹	۱	۸	۱۰۲	۳۸۹۲

مأخذ: سالنامه آماری سال ۱۳۸۹

جدول شماره ۱۵-۹: مشخصات عمومی معادن در حال بهره‌برداری بر حسب فعالیت (دبالة)

سال و فعالیت	جمع	مدیریت عمومی	مدیریت خصوصی	تعداد شاغلان	جبان خدمات مزد و حقوق بگیران (میلیون ریال)
استخراج مواد معدنی شیمیایی و ...	۲۲	۰	۰	۰	۰
استخراج نمک	۵	۱	۴	۴۰	۱۲۳۷
استخراج سایر مواد معدنی و ...	۲۲	۱	۲۱	۱۸۰	۷۰۲۰
سیلیس	۳	۱	۲	۴۰	۷۲۹
پوکه معدن	۱۷	۰	۱۷	۱۲۱	۵۸۸۴
تالک	۱	۰	۱	۶	۱۱۶

مأخذ: سالنامه آماری سال ۱۳۸۹

* - به نقل از مدیرکل معادن و فلزات استان (در مکاتبه با مشاور).

۶- برنامه‌های بخشی - منطقه‌ای و تعیین سهم شهر در برنامه‌های مزبور

در چند سال اخیر در دوره دو دولت نهم و دهم موضوعی به عنوان سفرهای استانی هیأت دولت مطرح شده است که در این سفرها اغلب برای توسعه و پیشبرد اهداف مورد نظر منطقه‌ای و محلی مصوباتی در جلسات هیئت دولت تصویب می‌شود و در نهایت در پی گیریهای مختلف نتایج این مصوبات اعلام می‌گردد. هیأت دولت تا کنون سه بار در استان آذربایجان شرقی تشکیل جلسه داده که حاصل آن ۶۲۴ مصوبه و موافقنامه برای توسعه و پیشرفت استان بوده است. به عبارتی مهم‌ترین برنامه‌های بخشی و منطقه‌ای استان آذربایجان شرقی در قالب مصوبات سفرهای استانی گنجانده شده است که در این بخش به تفکیک هر سفر به این مصوبات اشاره می‌شود:

۱- سفر اول هیئت دولت

اولین سفر هیات دولت بو استان آذربایجان شرقی در تیرماه سال ۱۳۸۵ صورت گرفت و در نهایت جلسه هیأت وزیران در تاریخ ۲۶/۴/۸۵ تشکیل و تعداد ۱۶۹ مصوبه و ۳۸ بند توافقات با دستگاه‌های اجرایی استان به تصویب و تأیید هیأت دولت رسید. با توجه به اهمیت پیگیری و ضرورت اجرایی نمودن مصوبات سفر، اولین جاسه توجیهی بعد از ابلاغ اولیه مصوبات با دستگاه‌های اجرایی استان در مورخ ۳/۵/۸۵ تشکیل گردید و ضمن ابلاغ مصوبات به تک‌تک مدیران کل و رئوسای دستگاه‌های اجرایی استان، مقرر گردید پیگیری لازم توسط هر دستگاه اجرایی از وزارت‌خانه و سازمان متابعه انجام و گزارش کار هر دو هفته یکبار به استانداری اعلام گردد. فهرست مصوبات دور اول سفرهای استانی هیات دولت به شرح زیر است:

- بررسی مشکلات آموزشکده کشاورزی سراب و ارائه پیشنهاد به هیأت وزیران طی سه ماه
- ایجاد مدرسه شبانه‌روزی در شهرستان چاراویماق
- دایر نمودن ۴۵۰۰۰ شماره تلفن ثابت در استان تا پایان شهریور ماه سال ۱۳۸۵
- ایجاد ۲۵ دفتر ارتباط روستایی علاوه بر برنامه سال تا پایان شهریور ماه سال جاری
- راه اندازی ۵۰ دستگاه آنتن ماهواره‌ای (BTS) در سطح استان تا پایان شهریور ماه سال جاری.
- نصب و راه اندازی تجهیزات دیتا در تنها شهر باقی مانده استان تا پایان شهریور ماه سال جاری.
- بهره‌برداری از ۵۰۰ کیلومتر فیبرنوری در سطح استان تا پایان شهریور ماه سال جاری.
- نصب و راه اندازی تجهیزات مربوط به مرکز تلفن روستایی (ICT) در ۱۱۰ روستای استان تا پایان شهریور ماه سال جاری

- در نقاطی که متقاضی تلفن ثابت وجود دارد ولی امکان واگذاری وجود ندارد، وزارت ارتباطات تا آخر شهریور ماه مشکل را حل کند.

- اختصاص تسهیلات مورد نیاز برای احداث و تکمیل سیلوهای مورد نیاز استان در چارچوب مطالعات نیاز سنجی و جانمایی ذخیره سازی گندم در شهرستان‌های استان از محل اعتبارات بند

» تبصره ۳

- اختصاص مبلغ ۲ میلیارد ریال یارانه صادراتی برای احداث نمایشگاه دائمی فرش در شهرهای تبریز، مراغه، بناب، مرند و هریس و مابقی اعتبار مورد نیاز (۶ میلیارد ریال) از محل اعتبارات بخش غیردولتی و سایر منابع تأمین می‌گردد. همچنین ۲ میلیارد ریال از اعتبارات استانی بدین منظور اختصاص می‌یابد

- تأمین اعتبار تکمیل فاز دوم منازع سوانح و سوختگی از محل اعتبارات مربوط به میزان مشارکت مردمی

- انجام مطالعات احداث بیمارستان در شهرستان‌های سراب، مراغه و چاراویماق و پیش‌بینی اعتبار مورد نیاز در لایحه بودجه سال ۱۳۸۶ پس از اخذ مجوز کارگروه مندرج در آیین نامه ماده ۳۲ قانون برنامه چهارم توسعه

- ایجاد و تجهیز بخش‌های ویژه ICU، CCU و NICU در بیمارستان‌های استان در حد استانداردهای مصوب

- اختصاص حداقل مبلغ ۱ میلیارد ریال برای تکمیل حصارکشی و محوطه‌سازی خوابگاه جدید دانشگاه علوم پزشکی استان در سال جاری

- اختصاص سه دستگاه سی تی اسکن، یک دستگاه آنژیوگرافی، یک دستگاه شتاب دهنده و یک دستگاه رادیوتراپی به دانشگاه‌های علوم پزشکی استان

- تجهیز ۱۵ پایگاه امداد جاده‌ای به آمبولانس و امکانات امدادی که محل آنها توسط استانداری تأمین می‌شود.

- اختصاص مبلغ ۲۰ میلیارد ریال برای تکمیل و راهاندازی بیمارستان ۴۰۰ تختخوابی تبریز و تجهیز بیمارستان شبستر و پیش‌بینی اعتبار موردنیاز در لایحه متمم بودجه سال ۱۳۸۵.

- تأمین اعتبار برای راهاندازی بخش پیوند اعضاء در بیمارستان امام رضا (ع) (جدید التأسیس ۴۰۰ تختخوابی تبریز) با مشارکت‌های مردمی به نسبت ۵۰ درصد.

- احداث ۳۸ واحد مسکونی برای استادی و پزشکان متخصص استان به تشخیص شورای برنامه‌ریزی استان در شهرستان‌های استان.

- پیش‌بینی اعتبار مورد نیاز تکمیل پروژه‌های نیمه تمام دانشگاه علوم پزشکی استان با اولویت پروژه دانشکده پزشکی، کتابخانه مرکزی و پروژه داروسازی در لایحه متمم بودجه سال ۱۳۸۵ کل کشور

- شروع به احداث بیمارستان ورزقان و تعمیر و بازسازی بیمارستان میانه از محل اعتبارات بند ۲۷ تبصره ۲ قانون بودجه سال ۱۳۸۵ و پیشنهاد اعتبار لازم برای احداث بیمارستان مرنند در لایحه بودجه سال ۱۳۸۶

- اختصاص ۵۰۰ هزار دلار از محل ارز در اختیار سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی کشور برای تجهیز بیمارستان‌های آموزشی استان

- پیش‌بینی اعتبار لازم برای اتمام واحدهای نیمه تمام بهداشتی در سطح استان در لایحه متمم بودجه سال ۱۳۸۵ و ۱۳۸۶

- انجام مطالعات احداث برج تحقیقاتی پژوهشکده علوم پایه پزشکی و ارائه نتیجه آن به هیأت وزیران در سال ۱۳۸۵

- تشکیل حداقل ۱۰۴۹ تعاونی در گرایش‌های مختلف اقتصادی با ایجاد حداقل ۱۸۰۱۹ فرصت شغلی برای افراد فاقد شغل جویای کار.

- تشکیل تعاونی فراغیر استانی و تعاونی فراغیر شهرستانی در زمینه‌های تولید سیمان، پتروشیمی و صنایع پیشرفته

- تشخیص ۶ میلیارد ریال برای سرمایه در گردش تعاونی‌های موجود بدون آورده توسط صندوق تعاون از محل تسهیلات در اختیار دستگاه

- اختصاص ۱ میلیارد ریال از محل تسهیلات در اختیار دستگاه برای آموزش و افزایش توان رقابتی تعاونی‌ها

- اختصاص مبلغ ۱۵ میلیارد ریال برای شروع و ادامه تجهیز و نوسازی اراضی پایاب سدهای استان و پیش‌بینی اعتبار مورد نیاز در لایحه متمم بودجه سال ۱۳۸۵ و همچنین پیش‌بینی مبلغ ۱۵۰ میلیارد ریال در لایحه بودجه سال ۱۳۸۶.

- اختصاص مبلغ ۳/۴ میلیارد ریال برای عملیات آبخیزداری در داخل و خارج حوزه سدهای استان

- اختصاص مبلغ ۳/۲ میلیارد ریال برای اجرای طرح ممیزی اراضی و تفکیک مستثنیات از محل اعتبار طرح ملی مصوب و همچنین افزایش اعتبار مورد نیاز طرح یاد شده در لایحه متمم بودجه

۱۳۸۵

- پیش‌بینی اعتبار مورد نیاز برای اجرای طرح تجمعی عشاير در شهرک سلین در لایحه متمم بودجه سال ۱۳۸۵.

- اختصاص مبلغ ۲۷ میلیارد ریال تسهیلات بانکی به تعاونی‌های عشايری علاوه بر سهم جاری استان.

- لحاظ نمودن تمام نیازهای استان در زمینه‌های شبکه‌های پایاب و آبخیزداری در لایحه متمم بودجه سال ۱۳۸۵

- (لواح بودجه سال‌های برنامه چهارم توسعه) طی نامه شماره ۳۵۸۵۹/۸۵۲۷۱ مورخ ۸۵/۸/۲۸ معاون اول محترم رئیس جمهور به مصوبه مذکور اضافه شده است.

- مبلغ ۱ میلیارد ریال برای احداث مجتمع دامداری در شهرستان سراب از محل اعتبارات نهاد ریاست جمهوری اختصاص می‌یابد.

- مشکلات مرغداری‌های دارای بحران در کارگروه موضوع تصمیم نامه شماره ۴۵۹۹۹/ت ۳۴۰۲۳ هـ مورخ ۱۳۸۴/۸/۸ بررسی شود.

- اختصاص مبلغ ۷ میلیارد ریال برای آزادسازی زندانیان معسر

- اختصاص مبلغ ۳ میلیارد ریال از محل وجود اداره شده به مظطور وام به زندانیان

- اختصاص مبلغ ۵ میلیارد ریال تسهیلات بانکی مصوب برای پرداخت وام به محکومین پرداخت دیه

- افزایش اعتبار مورد نیاز تأمین تجهیزات مدرن برای مدرن سازی هواشناسی و تأمین نرم افزارهای ضروری و مخابرات و IT در لایحه متمم بودجه سال ۱۳۸۵

- تکمیل و بهره‌برداری از آزادراه زنجان - تبریز تا بستان‌آباد حداقل تا پایان شهریور ۱۳۸۵ و تا قوری گل تا پایان آبان ۱۳۸۵

- اجرای آزادراه‌های تبریز - بازارگان، مراغه - هشتپرد و تبریز - ارومیه مشروط به وجود مشارکت از طرف بخش غیردولتی.

- ارائه مطالعات انجام شده بزرگراه‌های استان و پیش‌بینی اعتبار مورد نیاز در لایحه بودجه سال ۱۳۸۶ پس از اخذ مجوز کارگروه مندرج در آیینه‌نامه ماده ۳۲ قانون برنامه چهارم توسعه.

- تبصره: نتیجه طرحهایی که مطالعات مقدماتی آن در استان انجام شده است، برای بررسی‌های بعدی به وزارت راه و ترابری ارائه شود.
- پیش‌بینی اعتبار مورد نیاز اجرای محور جلفا - اصلاحندوز (کلیبر) در لایحه بودجه سال ۱۳۸۶ پس از اخذ مجوز کارگروه مندرج در آیین نامه ماده ۳۲ قانون برنامه چهارم توسعه.
- انجام مطالعات محور خواجه (هریس) - ورزقان، خروانق و نوردوز و پیش‌بینی اعتبار مورد نیاز در لایحه بودجه سال ۱۳۸۶ پس از اخذ مجوز کارگروه مندرج در آیین نامه ماده ۳۲ قانون برنامه چهارم توسعه به نحوی که به جنگل‌ها آسیب نرسد.
- انجام مطالعات راه آهن‌های استان.
- تأمین اعتبار مورد نیاز بهسازی فرودگاه‌های استان و نیازهای پیش‌بینی شده فرودگاه‌های استان از محل طرح بهسازی فرودگاه‌های کشور.
- تبصره: ۵۰٪ از اعتبار مورد نیاز این طرح از سوی استان تأمین می‌گردد.
- آغاز پروژه‌هایی که در استان ردیف مستقر دارند.
- برآورد و پیش‌بینی بودجه لازم برای بهسازی راه‌های روستایی در لایحه متمم بودجه سال ۱۳۸۵.
- تسريع در اتصال راه دسترسی میانه به اتوبان تهران- تبریز در چهارچوب مطالعات و توافقات انجام شده.
- مطالعه احداث ایستگاه راه آهن در شهرستان بناب.
- پیش‌بینی افزایش اعتبار ردیف مربوط به راه‌های استانی که عملکرد ملی دارند در لایحه متمم بودجه
- مطالعه دو بانده کردن مسیر اسکو- کندوان و مطالعه احداث کمربندی ایلخچی.
- مطالعه اجرای مسیرهای فرعی ارتباطی تسوج به مرند به طول ۲۵ کیلومتر و شبستر به ایلخچی و روستای سرای تا پایان سال جاری.
- احداث ۱۰۰ واحد مسکونی ویژه معلولین استان از محل منابع پیش‌بینی شده در قانون بودجه.
- اختصاص مبلغ دو میلیارد ریال برای تجهیز و تکمیل آزمایشگاه ژنتیک استان
- اعطای کمک به مبلغ ۵ میلیارد ریال به صندوق مهر امام رضا (ع)
- بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران مبلغ ۱۰۰ میلیارد ریال وام قرض الحسن ضروری، ودیعه مسکن، درمان، تحصیل و ازدواج (با اولویت) را علاوه بر سقف اعتبار عادی استان در اختیار صندوق

اشتغال، ازدواج و مسکن مهر امام رضا (ع) در استان آذربایجان شرقی قرار دهد تا از طریق بانک‌های عامل استان به متقاضیان واجد شرایط پرداخت گردد. گزارش عملکرد این بند توسط استانداری به صورت ماهانه به معاون اجرایی رئیس‌جمهور ارائه گردد.

- اختصاص اعتبار مورد نیاز تکمیل خوابگاه و غذاخوری انسیتیو شیشه و سرامیک مرند از محل منابع داخلی دانشگاه صنایع و معادن ایران

- برگزاری مناقصه احداث کارخانه تولید آلومینیا از "نفلین سینیت" در سراب تا پایان سال ۸۵ و اجرای طرح پس از کسب مجوز شورای اقتصاد

- احداث کارخانه و پالایشگاه ذوب به ظرفیت یکصد هزار تن مس کاتد در محل معدن مس سونگون و توسعه معدن مس سونگون به ظرفیت سیصد هزار تن پس از کسب مجوز شورای اقتصاد

- انجام مطالعات ایجاد شهرک‌ها یا نواحی صنعتی جلفا، کلیبر و چاراویماق تا پایان سال ۱۳۸۵ و ارائه پیشنهاد به هیأت دولت

- اجرای تصفیه‌خانه‌های فاضلاب شهرک‌های صنعتی مرند، میانه، سراب و آذربایجان در سال ۸۵ و بستان‌آباد در سال ۱۳۸۵ و ۱۳۸۶

- تبصره: ۲۵۰ میلیون ریال هم از منابع استانی بدین منظور اختصاص می‌یابد

- اختصاص مبلغ ۴ میلیارد ریال از محل ردیف ۵۷۸۰۵ برای تکمیل زیر ساخت‌های شهرک‌های صنعتی اهر، هریس، ورزقان، کاغذکنان و ملکان

- احداث یک واحد هشت‌تصد هزار تنی فولاد خام در میانه

- احداث یک واحد الیاف شیشه به جای کارخانه لامپ تصویر با همکاری وزارت رفاه و تأمین اجتماعی

- مطالعه ایجاد شهرک صنعتی شماره (۲) بستان‌آباد و ارائه پیشنهاد به هیأت وزیران

- صدور مجوز و حمایت از ایجاد یک واحد پتروشیمی پایین دستی توسط بخش غیردولتی در شهرهای استان

- صدور مجوز و حمایت از احداث واحد ذوب آهن در ملکان و بناب توسط بخش غیردولتی پس از تأیید طرح از طریق مراجع ذیربطر و مشروط به تأمین سنگ آهن یا گندوله از محل اکتشاف مناطق جدید یا واردات

طرح جامع شهر آذربایجان

- مطالعه برای بهره مندی مناسب از معادن (بخصوص معدن کائولن) از طریق سرمایه گذاری بخش غیردولتی و حمایت دولت از طریق اعطای تسهیلات ارزان قیمت.

- انجام مطالعه احداث سلف سرویس دانشگاه تبریز تا مهر ماه سال ۸۶ و پیش‌بینی اعتبار در لایحه بودجه سال ۱۳۸۶ کل کشور پس از اخذ مجوز کارگروه مندرج در آیین نامه ماده ۳۲ قانون برنامه

چهارم

- اخذ مجوز اصولی برای ایجاد دانشکده‌های مورد نیاز دانشگاه‌های استان و پیش‌بینی اعتبار مورد نیاز در لوایح بودجه سنواتی سالهای برنامه چهارم توسعه

- انجام مطالعه توسعه دانشکده عمران و مرکز تحقیقات زلزله استان و پیش‌بینی اعتبار مورد نیاز در بودجه‌های سنواتی پس از اخذ مجوز کارگروه مندرج در آیین نامه ماده ۳۲ قانون برنامه چهارم

- اختصاص مبلغ ۱ میلیون دلار محل ارز در اختیار سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی برای خرید تجهیزات موردنیاز دانشگاه‌های استان در سال ۸۶

- بررسی ارتقاء فضاهای خوابگاهی، رفاهی و آموزشی دانشگاه‌های استان تا سطح سرانه ملی تا پایان برنامه چهارم.

- افزایش اعتبار تکمیل دانشکده کشاورزی کرج (تبریز) در لایحه متمم بودجه سال ۱۳۸۵ و منظور نمودن اعتبار تکمیلی در لایحه بودجه سال ۱۳۸۶ امروز به تکمیل پروژه یاد شده در سال ۱۳۸۶ توسط دانشگاه تبریز

- انجام مطالعات مقاوم‌سازی ساختمان‌های دانشگاه‌های تبریز در سال ۸۶ و پیش‌بینی اعتبار مورد نیاز در لایحه بودجه سال ۱۳۸۶ پس از اخذ مجوز کارگروه مندرج در آیین نامه ماده ۳۲ قانون برنامه چهارم توسعه

- لحاظ نمودن اعتبار مورد نیاز محوطه‌سازی دانشگاه‌های استان در بودجه‌های سنواتی تا پایان برنامه چهارم توسعه

- پیش‌بینی اعتبار مورد نیاز برای تأمین نیازهای ضروری دانشگاه‌های استان از قبیل سلف سرویس، مسجد، کتابخانه و خوابگاه در لایحه متمم بودجه سال ۱۳۸۵ کل کشور.

- اختصاص ۴ دستگاه اتوبوس جدید برای پشتیبانی کلیه دانشگاه‌های استان.

- بررسی ارتقای مجتمع آموزش عالی مراغه به دانشگاه مراغه و اختصاص ردیف بودجه در لایحه بودجه سال ۱۳۸۶.

- نسبت به بازسازی رصد خانه مراغه تسریع گردد.
- پیش‌بینی اعتبار لازم برای اتمام ساختمان دانشگاه هنر در لایحه متمم بودجه سال ۱۳۸۵
- به منظور توسعه دانشگاه پیام نور در سطح شهرستانهای استان، تمام زمان‌های خالی ساختمان‌های دستگاه‌های اجرایی با نظر استاندار اختصاص می‌یابد.
- به منظور راه اندازی دانشگاه‌های پیام نور در شهرستان‌های فاقد دانشگاه مذکور مبلغ ۵ میلیارد ریال توسط استان و ۱۰ میلیارد ریال از محل اعتبارات سفر ریاست محترم جمهوری (ردیف ۵۰۳۴۲۲) اختصاص می‌یابد.
- اختصاص مبلغ ۱ میلیارد ریال از منابع اعتبارات نهاد ریاست جمهوری برای توسعه دانشکده فنی و مهندسی شهرستان میانه مشروط به تأمین معادل همین مبلغ از طریق خودبیاری استان
- ایجاد ردیف مستقل برای تکمیل مجموعه فرهنگی و هنری شهریار (مقبرة الشعرا) در لایحه بودجه سال ۱۳۸۶ کل کشور
- تبصره: استان موظف است نسبت به ارائه مطالعات کامل به سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی کشور برای طرح موضوع در کمیسیون ماده ۳۲ قانون برنامه چهارم تا پایان مرداد ماه سال ۱۳۸۵ اقدام نماید
- اختصاص مبلغ ۵ میلیارد ریال برای تکمیل و بازسازی مساجد و امامزاده‌ها و بقاع متبرکه استان
- تبصره ۱: سه میلیارد ریال نیز از محل اعتبارات استانی بدین منظور اختصاص می‌یابد.
- تبصره ۲: مبلغ ده میلیارد ریال از محل اعتبار ردیف ۵۰۳۴۲۲ نهاد ریاست جمهوری برای کمک به مصلی‌ها و اماكن مذهبی استان در اختیار استاندار قرار می‌گیرد تا با نظر نماینده ولی فقیه در استان هزینه شود.
- اختصاص مبلغ ۲/۵ میلیارد ریال اعتبار برای تجهیز پروژه‌های تکمیل شده اداره کل فرهنگ و ارشاد اسلامی استان
- انجام مطالعه تأسیس دانشگاه علوم قرآنی در تبریز از محل اعتبارات سازمان اوقاف و امور خیریه
- پیش‌بینی اعتبار لازم برای مرمت و بازسازی مسجد جامع و مسجد امام خمینی (ره) مرند در لایحه متمم بودجه سال ۱۳۸۵
- مطالعه احداث مجتمع فرهنگی هنری در بستان‌آباد از محل اعتبارات استانی

- وزارت کار و امور اجتماعی موظف است با مشارکت شورای برنامه‌ریزی و توسعه استان از محل جزء الف بند ۱۱ تبصره ۲ قانون بودجه سال ۱۳۸۵ کل کشور منابع مالی لازم را برای پرداخت مابه التفاوت نرخ سود و کارمزد، حداقل ۱۰۰۰۰ میلیارد ریال تسهیلات بانکی را به منظور اجرای طرح‌های دارای توجیه فنی و اقتصادی با تأیید کارگروه اشتغال و سرمایه گذاری اختصاص دهد. وزارت کار و امور اجتماعی ضمن نظارت بر حسن اجرا، گزارش عملکرد را به صورت ماهانه به هیئت وزیران ارائه نماید.

- اختصاص مبلغ ۵۵ میلیارد ریال برای تجهیز و راه اندازی مراکز آموزش فنی و حرفه‌ای توافق شده با استان (خواهران تبریز، ورزقان، جلفا- هادی شهر و ملکان) و یک مرکز سنجش مهارت‌های آموزش فنی و حرفه‌ای تبریز که ساختمان آنها توسط استانداری آذربایجان شرقی تأمین می‌گردد.

- اختصاص مبلغ ۶۰ میلیارد ریال برای تجهیز کلیه مراکز آموزش فنی و حرفه‌ای آماده بهره‌برداری استان. (بناب- تبریز ۱- تبریز ۲- مراغه- میانه- مرند- اهر- سراب)

- اختصاص مبلغ ۱۵ میلیارد ریال برای احداث و تجهیز شش سالن ورزشی کارگران در شهرستان‌های اهر، آذربایجان، بناب، ملکان، هشت‌رود و هریس.

- تبصره: مبلغ ۱۵ میلیارد ریال نیز از محل اعتبارات استانی تأمین می‌گردد.

- اختصاص مبلغ ۵ میلیارد ریال (معادل یک سوم اعتبار مورد نیاز) برای احداث ایستگاه‌های آتش‌نشانی در شهرهای استان آذربایجان شرقی و بقیه اعتبار لازم میزان (۱۰ میلیارد ریال) از محل اعتبارات توسعه استان تأمین می‌گردد.

- تبصره: برای تجهیز ایستگاه‌های مذکور ۱۵ دستگاه خودرو آتش‌نشانی به روش جاری تحويل استان می‌شود

- اختصاص مبلغ ۲۰ میلیارد ریال وام به شهرداری‌های استان برای طرح‌های درآمدزا و ضروری

- اختصاص مبلغ ۵ میلیارد ریال به عنوان کمک به شهرداری‌های شهرهای زیر ۲۰ هزار نفر استان

- اختصاص تعداد ۲۵۰ دستگاه اتوبوس و تعداد ۲۵۰ دستگاه مینیبوس به روش جاری برای شهرهای استان

- مبلغ ۲۵ میلیارد ریال از محل اعتبار ردیف ۵۰۳۸۲۶ ماده ۱۷ آیین نامه اجرایی تبصره ۱۳ و

همچنین مبلغ ۳۶۰ میلیارد ریال اعتبار جاری از محل ماده ۱۷ تبصره فوق الذکر در اختیار استان

قرار می‌گیرد تا با پیشنهاد استاندار و تصویب وزارت کشور بین شهرداری‌های استان توزیع گردد.

- اختصاص حداقل مبلغ ۵۰ میلیون دلار به صورت فاینانس برای ترمیم بافت فرسوده شهرهای استان
- اختصاص مبلغ ۵ میلیارد ریال از محل منابع مالی سازمان شهرداری‌ها و دهداری‌های کشور برای کمک به طرح‌های پسماند شهری استان
- اختصاص مبلغ ۵ میلیارد ریال برای اجرای طرح‌های فضای سبز شهری دارای مطالعات قبلی
- اختصاص مبلغ ۳ میلیارد ریال (به میزان تقریبی ۳۰٪ اعتبار مورد نیاز) برای اجرای طرح‌های تفصیلی در استان
- اختصاص مبلغ ۵۰ میلیارد ریال از محل منابع تبصره ۱۳ قانون بودجه سال جاری و تأمین تسهیلات مورد نیاز فاینانس برای تکمیل خط یک پروژه قطار شهری تبریز
- اختصاص تعداد ۳۰ دستگاه بوکس‌تور، ۲۰ دستگاه زباله‌کش، ۲۰ دستگاه نیسان کمپرسی و ۳۰ دستگاه موتور سیکلت (به روش جاری) برای تجهیز دهیاریهای استان.
- اختصاص تعداد ۲۰ دستگاه کامیون و ۲۰ دستگاه خودروی حمل زباله برای شهرهای استان.
- احداث تعداد ۲۵۰ واحد مسکونی اجاره به شرط تملیک در شهر تبریز و سایر شهرهای استان برای تأمین مسکن اقشار کم درآمد
- احداث تعداد ۱۵۰۰ واحد مسکونی اجاره ای در شهر تبریز و سایر شهرهای استان برای تأمین مسکن اقشار کم درآمد
- احداث ۱۲۰۰ واحد مسکن روستایی در سال ۱۳۸۵ با تسهیلات بانکی یارانه ای در استان
- تسريع در احداث جاده بین شهر جدید سهند- تبریز از محل اعتبارات شهر جدید سهند
- تبصره: مبلغ ۱۰ میلیارد ریال نیز از محل اعتبارات استانی به این منظور اختصاص می‌یابد
- طرح مطالعاتی انتقال زندان مرکزی تبریز به خارج از شهر را در سال ۱۳۸۵ تهیه و به هیأت دولت ارائه نماید.
- وزارت مسکن و شهرسازی (شرکت عمران و بهسازی شهری ایران) مجاز است ۱۰۰ میلیارد ریال اوراق مشارکت مازاد بر سهمیه خود مندرج در جزء (۵) بند (ب) تبصره (۶) قانون بودجه سال ۱۳۸۵ کل کشور از محل جزء (۳) بند (الف) تبصره (۱) قانون یاد شده به منظور بهسازی و بازسازی بخشی از بافت فرسوده شهر تبریز انتشار دهد. بدیهی است بودجه شرکت یاد شده اصلاح شده تلقی می‌گردد.

- گازرسانی به ۵۶۵ روستای استان تا پایان برنامه چهارم توسعه
- تأمین اعتبار مقاوم سازی تأسیسات گازرسانی استان تا پایان برنامه چهارم توسعه
- اجرای خط انتقال گاز تبریز- بناب- میاندوآب و اهر- دوزدوزان (طبق برنامه) طی سالهای برنامه چهارم توسعه
- انجام مطالعات امکان‌سنجی گازرسانی و اجرای خط انتقال گاز به آبش احمد، نظر کهربیزی و خمارلو
- انجام مطالعه امکان‌سنجی اتصال خط لوله اتیلن از میاندوآب به مجتمع پتروشیمی تبریز
- توسعه پالایشگاه تبریز با توجه به مطالعات انجام شده در صورت تأمین مواد اولیه از کشورهای آسیای میانه
- اختصاص مبلغ ۴۷/۵ میلیارد ریال برای احداث ۱۹ سالن ورزشی در کلیه شهرستانهای استان (زمین مورد نیاز توسط استانداری تأمین خواهد شد).
- اجرای خط دوم آبرسانی به شهر تبریز از محل منابع فاینانس در سال ۱۳۸۵ و افزایش اعتبار موردنیاز طرح در لایحه متمم بودجه سال ۱۳۸۶
- افزایش اعتبار طرح‌های آبرسانی به نقاط محروم کلوانق، هوراند، بخشایش، خروانق، جلفا، صوفیان، خمارلو، هادی شهر و بستان‌آباد در لایحه متمم بودجه سال ۱۳۸۷
- افزایش اعتبار ردیف اصلاح و اجرای تأسیسات و تجهیزات فاضلاب شهرهای استان در لایحه متمم بودجه سال ۱۳۸۵
- ارسال طرح‌های مطالعه شده فاضلاب‌های شهرهای آذربایجان، هشتپرد و هریس برای اخذ مجوز کارگروه مندرج در آیین نامه ماده ۳۲ قانون برنامه چهارم توسعه
- اتمام و ارائه مطالعات پروژه آبرسانی از خط زرینه رود به شهر تبریز و مجتمع‌های آبرسانی روستایی حاشیه دریاچه ارومیه و پیش‌بینی اعتبار موردنیاز در لایحه بودجه سال ۱۳۸۶ پس از اخذ مجوز کارگروه مندرج در آیین نامه ماده ۳۲ قانون برنامه چهارم توسعه
- خرید دو دستگاه پست سیار ۱۳۲/۲۰ و ۲۳۰/۱۳۲ کیلوولت از محل اعتبارات مصوب در سال ۱۳۸۶
- مطالعه تأمین گاز برای نیروگاه سیکل ترکیبی ۱۰۰۰ مگاواتی هریس در نیمه اول سال ۱۳۸۵
- اختصاص مبلغ ۱۰ میلیارد ریال از محل اعتبار توسعه استان برای آبرسانی اضطراری به شهر تبریز

- اصلاح مسیر سه خط انتقال ۱۳۲ کیلو ولت داخل شهر تبریز به کنارگذر شمالی.
- تبصره: استانداری نسبت به تملک اراضی ملی در محدوده خط انتقال برق همکاری لازم را آورد.
- اختصاص مبلغ ۱۰ میلیاردیال از اعتبارات فصل بهینه سازی مصرف سوخت برای بهسازی و اصلاح شبکه‌های برق روستاهای برقدار استان و همچنین از محل اعتبارات توسعه استان نیز برای اجرای طرح مذکور مبلغ مناسبی اختصاص می‌یابد.

- شروع عملیات اجرایی احداث پست ۴۰۰ کیلو ولت میانه در سال ۱۳۸۵ و اتمام طرح تا سال

۱۳۸۸

- برق رسانی به کلیه روستاهای بدون برق بالای ۲۰ خانوار استان تا پایان سال جاری
- پیش‌بینی اعتبار مورد نیاز احرای سد شهید مدنی تبریز و شبکه‌های آبیاری آن در لایحه متمم بودجه سال ۱۳۸۵ و در لوایح بودجه سال ۱۳۸۶ و ۱۳۸۷ به نحوی که آبگیری سد تا پایان سال ۱۳۸۶ به اتمام رسیده و سد و شبکه‌ها در سال ۱۳۸۷ به بهره‌برداری برسند.

- افزایش اعتبارات سد قلعه چای در لایحه متمم بودجه سال جاری و پیش‌بینی باقیمانده اعتبارات مورد نیاز در لایحه بودجه سال ۱۳۸۶

- اتمام مطالعات فاز ۲ سد حاجیلرچای تا پایان شهریور ماه سال ۱۳۸۵ و پیش‌بینی اعتبار مورد نیاز در لایحه بودجه سال ۱۳۸۶ پس از اخذ مجوز کارگروه مندرج در آیین نامه ماده ۳۲ قانون برنامه چهارم توسعه

- ایجاد ردیف مستقل برای اجرای سد و شبکه‌های آبیاری ملکانه بناب، قره ناز و خراجو در لایحه بودجه سال ۱۳۸۶ پس از انجام مطالعات مربوط و اخذ مجوز کارگروه مندرج در آیین نامه ماده ۳۲ قانون برنامه چهارم توسعه در صورت لزوم

- تأمین اعتبار مورد نیاز تکمیل طرح آبرسانی به شهر اهر به نحوی که طرح مذکور در پایان سال ۱۳۸۵ به بهره‌برداری برسد.

- پیش‌بینی ۱۰۰ میلیاردیال برای مجتمع‌های آب روستایی در لایحه متمم بودجه سال ۱۳۸۵
- پیش‌بینی اعتبار انتقال آب رودخانه ارس به دشت گلفرج و اراضی دشت شبستر در لایحه متمم بودجه سال ۱۳۸۵

- انجام مطالعه احداث سد تسوج از محل اعتبارات استانی

طرح جامع شهر آذربایجان

- بنا به پیشنهاد وزارت نیرو و تاییدیه سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی کشور مبلغ ۱۵ میلیارد ریال از محل ردیف ۵۰۳۰۰۲ (هزینه‌های پیش‌بینی نشده سرمایه‌ای) قانون بودجه سال ۱۳۸۵ کل کشور به منظور آبرسانی اضطراری به شهر تبریز در اختیار وزارت نیرو قرار می‌گیرد تا برابر قوانین و مقررات مربوط هزینه شود
- اختصاص مبلغ ۱۲ میلیارد ریال برای تکمیل و بهره‌برداری مجموعه فرهنگی و ورزشی ایثار تبریز از محل اعتبارات بنیاد شهید و امور ایثارگران و اعتبارات استانی به صورت مساوی.
- بهسازی مزار شهدای گمنام بستان آباد از محل اعتبارات استانی.
- تأمین اعتبار مورد نیاز اتمام استادیوم ۵۰ هزار نفری یادگار امام تبریز براساس اعتبار برآورده شده در سال ۱۳۸۵ و پیش‌بینی اعتبار تکمیلی با پادار نمودن ردیف قبلی پروژه مذکور، در لایحه بودجه سال ۱۳۸۶
- اختصاص مبلغ ۲۰ میلیارد ریال برای احداث ۱۹ سالن ورزشی در کلیه شهرستانهای استان.
- تبصره: مبلغ ۱۵ میلیارد ریال از محل اعتبارات سفر ریاست محترم جمهوری (ردیف ۵۰۳۴۲۲) و ۱۵ میلیارد ریال از محل اعتبارات استانی بدین منظور اختصاص می‌یابد.
- اختصاص مبلغ ۱۰ میلیارد ریال از محل اعتبارات سازمان تربیت بدنی و مبلغ ۵ میلیارد ریال از محل اعتبارات استان برای توسعه ورزش روستایی
- افزایش اعتبار پروژه شماره ۷ طرح مربوط به مرکز تولید و پخش مرکز تبریز به مبلغ ۴۰ میلیارد ریال برای اضافه شدن یک استودیوی تولید موسیقی و یک استودیوی تولید خبر و ۲ مجموعه آنیمیشن در سال ۱۳۸۶
- نصب فرستنده شبکه ملی در استان طی سال‌های ۱۳۸۵ و ۱۳۸۶
- تبصره: احداث راه دسترسی، ساختمان، حصار، پی، دکل و تأمین برق تعداد ۱۶۰ ایستگاه تلویزیونی در روستاهای فاقد پوشش از محل اعتبارات استانی انجام می‌شود.
- اتصال مرکز صدا و سیمای استان آذربایجان شرقی به شبکه فیبر نوری
- اختصاص مبلغ ۳/۵ میلیارد ریال برای تکمیل و راه اندازی ایستگاه رادیویی آذربایجان تا سال ۱۳۸۶
- سیگنال‌رسانی ماهواره‌ای شبکه استان آذربایجان شرقی
- به منظور بهره‌برداری بهینه از ظرفیت واحدهای تولیدی استان، استانداری آذربایجان شرقی با هماهنگی وزارت‌خانه‌های صنایع و معادن و وزارت جهاد کشاورزی پیشنهادهای لازم را به کار گروه

موضوع تصویب نامه شماره ۴۵۹۹۹/۸/۸ ه مورخ ۳۴۰۲۳ ارائه نماید و مصوبات کارگروه

اشاره شده برای تصویب به هیأت وزیران ارائه گردد.

- پیش‌بینی اعتبار لازم در لایحه متمم بودجه سال ۱۳۸۵ برای تجهیز کلیه بیمارستان‌های کشور که عملیات عمرانی آنها به اتمام رسیده است و همچنین افزایش اعتبار مورد نیاز برای اجرای بزرگراه‌های مندرج در پیوست قانون بودجه سال ۱۳۸۵ کل کشور

- مبلغ ۳۹۶ میلیارد ریال در سال جاری برای احداث، تکمیل، تجهیز و یا توسعه پروژه‌های تملک دارایی‌های سرمایه‌ای استان آذربایجان شرقی از محل اعتبارات پیش‌بینی شده در قانون بودجه سال ۱۳۸۵ با عنوان «اعتبارات توسعه استان» اختصاص می‌یابد.

- سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی کشور موظف است نسبت به ابلاغ صدرصد تخصیص اعتبارات موضوع بند ۶ تبصره ۲ قانون بودجه سال ۱۳۸۵ و پروژه‌های تملک دارایی ملی استان آذربایجان شرقی که در سال ۱۳۸۵ (به بهره‌برداری می‌رسند، اقدام نماید.

- سازمان مدیریت چگونگی تأمین اعتبار اجرای تونل‌های اتوبان تهران- تبریز را طی سه ماه بررسی و نتیجه را ارائه نماید.

- مبلغ ۸۵۰ میلیون دلار برای طرحهای دارای توجیه فنی و اقتصادی (غیردولتی) با اولویت طرح‌های بخش صنعت و معدن و کشاورزی و میراث فرهنگی صنایع دستی و گردشگری در استان در چارچوب مقررات حاکم بر حساب ذخیره ارزی و پس از تأیید بانک عامل به عنوان شرط لازم با تأیید استانداری آذربایجان شرقی اختصاص دهد.

- دستگاه‌های اجرایی ملی مکلفند برابر مقررات نسبت به عملیاتی کردن پروژه‌های مورد توافق با استانداری آذربایجان شرقی مطابق پیوست این تصویب نامه که تأیید شده به مهر دولت است، اقدام و گزارش مربوط را هر دو ماه یک بار به معاونت اجرایی رئیس جمهور ارائه نمایند

- اتمام مطالعات قطب گردشگری ارسباران و جزیره اسلامی دریاچه ارومیه در سال ۸۶ و پیش‌بینی اعتبار مورد نیاز اجرای زیرساخت‌های آن در بودجه‌های سنتوای طول برنامه چهارم توسعه پس از اخذ مجوزهای لازم

- اختصاص اعتبار موردنیاز برای ایجاد زیرساخت‌های ۲ مورد کمپینگ در سطح ملی در سال ۱۳۸۵ (به صورت مساوی از محل اعتبارات سازمان و استان)

طرح جامع شهر آذربایجان

- انجام مطالعه موزه منطقه‌ای آذربایجان شرقی در شهر تبریز تا پایان شهریور سال ۱۳۸۵ و پیش‌بینی اعتبار موردنیاز در قانون بودجه سال ۱۳۸۶ و اجرای آن پس از اخذ مجوز از کارگروه مندرج در آیین نامه ماده ۳۲ قانون برنامه چهارم توسعه.
- اختصاص مبلغ ۸ میلیارد ریال برای تملک و خرید خانه‌ها و بناهای تاریخی استان از محل اعتبارات سازمان میراث فرهنگی و گردشگری و استان (به طور مساوی) در سال ۱۳۸۵
- اختصاص مبلغ ۸ میلیارد ریال برای ساماندهی، حفظ و مرمت و احیاء ابنيه و بافت تاریخی استان آذربایجان شرقی از محل اعتبارات استانداری و سازمان میراث فرهنگی و گردشگری (به طور مساوی) و منظور نمودن این طرح به عنوان طرح مستمر
- انجام مطالعات لازم برای احیای مجموعه صاحب الامر تبریز و منظور نمودن طرح مذکور به عنوان طرح مستمر
- مناطق جزیره اسلامی، کندوان (اسکم)، قلعه‌دره‌سی (کلیبر)، پیام (مرند)، قره‌قشون (بناب)، شورسو (ملکان)، سدعلویان (مراغه)، لیقوان (تبریز)، ساحل ارس (جلفا)، بندر رحمانلو (عجب‌شیر)، کندوان (میانه)، قوری‌گل (بستان‌آباد)، سدستارخان (اهر)، چیچکلو (ورزان)، قرمزی‌گل (آذربایجان)، آبگرم اسب‌فروشان (سراب)، آبگرم پیرسقا (چاراوی‌ماق) دربند (هریس) و قلعه ضحاک (هشت‌رود) در استان آذربایجان شرقی به عنوان مناطق نمونه گردشگری ملی تعیین می‌شوند.
- تبصره: این تصویب نامه ناقض و نافی اختیارات سازمان حفاظت محیط زیست کشور درخصوص مناطق چهارگانه تحت مدیریت این سازمان نخواهد بود.
- دبیرخانه شورای عالی مناطق آزاد تجاری- صنعتی موظف است نسبت به بررسی موضوع الحق شهر جلفا به منطقه آزاد تجاری- صنعتی ارس در سال ۱۳۸۵ اقدام نماید
- مبلغ ۱۰ میلیارد ریال از محل اعتبارات دفتر مناطق محروم کشور به سرجمع اعتبارات استان آذربایجان شرقی اضافه شود تا با هماهنگی دفتر یاد شده برای اجرا و تکمیل پروژه‌های اولویت‌دار عمرانی هزینه گردد.

۲- سفر دوم هیئت دولت

با توجه به برنامه‌ریزی‌های انجام گرفته، سفر دوم هیأت دولت به استان آذربایجان شرقی در آذر ماه ۱۳۸۷ صورت گرفت و در نهایت جلسه هیئت وزیران در تاریخ ۱۴/۹/۱۳۸۷ تشکیل و تعداد ۲۵۸ مصوبه و ۵ بند توافق با دستگاه‌های اجرایی به تصویب و تأیید هیئت دولت رسید. با توجه به اهمیت پیگیری و ضرورت اجرایی نمودن مصوبات سفر، قبل از ابلاغ رسمی مصوبات، موضوع در اوایل دی ماه ۱۳۸۷ برای پیگیری طی نامه‌ای با امضای استاندار محترم به کلیه وزارت‌خانه‌ها و سازمان‌های ذیربسط ارسال گردید. پس از ابلاغ رسمی مصوبات مجدداً نامه‌ای با امضاء استاندار محترم برای پیگیری به وزارت‌خانه‌ها و سازمان‌های متبع ارسال گردید. اهم مصوبات دور دوم سفرهای استانی به شرح زیر است.

- اختصاص مبلغ ده میلیارد (۱۰.۰۰۰.۰۰۰.۰۰۰) ریال برای مطالعه و بهسازی لرزه‌ای ساختمانهای دانشگاه تبریز با مشارکت استان به نسبت مساوی در سال ۱۳۸۷.

- تأمین اعتبار مطالعه احداث آزمایشگاه جامع تحقیقات استراتژیک فناوری نوین در زمینه کریستالهای فتونیکی دانشگاه تبریز در سال ۱۳۸۷.

- مطالعه و احداث دانشکده علوم تربیت بدنی و دانشکده اقتصاد، مدیریت و بازارگانی دانشگاه تبریز با پیش‌بینی اعتبار در لایحه بودجه سال ۱۳۸۸.

- اختصاص مبلغ پنج میلیارد (۵.۰۰۰.۰۰۰.۰۰۰) ریال برای انجام مطالعه در سال ۱۳۸۷ و بازسازی دانشکده علوم طبیعی تبریز در سال ۱۳۸۸ با مشارکت استان به نسبت مساوی

- اختصاص مبلغ پانزده میلیارد (۱۵.۰۰۰.۰۰۰.۰۰۰) ریال جهت اجرای پروژه‌های دانشگاهی در شهرستانهای میانه، مرند و اهر و مراغه و هریس (دانشکده هنر منوط به اخذ مجوز شورای گسترش آموزش عالی) با مشارکت استان و وزارت نفت به نسبت مساوی.

- بررسی تأسیس مرکز رشد بیوتکنولوژی صنایع غذایی.

- اختصاص مبلغ هفت میلیارد و پانصد میلیون (۷.۵۰۰.۰۰۰.۰۰۰) ریال برای تالار وحدت دانشکده تبریز از محل اعتبارات وزارت علوم، تحقیقات و فناوری، استان و نهاد ریاست جمهوری به نسبت مساوی.

- اختصاص چهار میلیارد (۴.۰۰۰.۰۰۰.۰۰۰) ریال برای راهاندازی دانشکده فنی و مهندسی میانه وابسته به تبریز. از محل اعتبارات نهاد ریاست جمهوری و استان به نسبت مساوی

- تکمیل دفتر نخبگان استان ظرف یک ماه از محل اعتبارات مربوط.
- مطالعه احداث دانشکده فنی و مهندسی و دانشکده الهیات دانشگاه تربیت معلم آذربایجان در سال ۱۳۸۷ و پیش‌بینی اعتبار اجرایی در سال ۱۳۸۸.
- اختصاص مبلغ چهار میلیارد (۴.۰۰۰.۰۰۰.۰۰۰) ریال برای احداث استخر سرپوشیده (هزارو سیصد و پنجاه متر) دانشگاه تربیت معلم آذربایجان همچنین مبلغ سه میلیارد (۳.۰۰۰.۰۰۰.۰۰۰) ریال از محل اعتبارات استانی در سال ۱۳۸۷ بدین منظور اختصاص می‌یابد.
- اختصاص مبلغ چهل میلیارد (۴۰.۰۰۰.۰۰۰.۰۰۰) ریال برای کمک به پروژه‌های نیمه‌تمام دانشگاه‌های پیام نور استان (به ترتیب مبلغ بیست میلیارد (۲۰.۰۰۰.۰۰۰.۰۰۰) ریال از محل اعتبار دانشگاه پیام نور مرکز، مبلغ بیست میلیارد (۲۰.۰۰۰.۰۰۰.۰۰۰) ریال از محل اعتبارات استانی.
- مطالعه احداث ساختمان‌های دانشکده مهندسی و کارگاه دانشگاه سهند در سال ۱۳۸۷ و پیش‌بینی اعتبار برای احداث آنها در سال ۱۳۸۸.
- اختصاص مبلغ پنج میلیارد (۵.۰۰۰.۰۰۰.۰۰۰) ریال برای احداث کتابخانه و آمفی تئاتر دانشگاه صنعتی سهند. همچنین از محل اعتبار استانی مبلغ سه میلیارد (۳.۰۰۰.۰۰۰.۰۰۰) ریال بدین منظور اختصاص می‌یابد.
- مطالعه و احداث خوابگاه متاهلین دانشجویی دانشگاه صنعتی سهند (طی سالهای ۱۳۸۷ و ۱۳۸۸).
- اختصاص مبلغ چهار میلیارد (۴.۰۰۰.۰۰۰.۰۰۰) ریال برای اجرای فضای سیز جامع دانشگاه صنعتی سهند. همچنین از محل اعتبارات استانی مبلغ دو میلیارد (۲.۰۰۰.۰۰۰.۰۰۰) ریال بدین منظور در سال ۱۳۸۷ تأمین می‌گردد.
- اختصاص مبلغ دوازده میلیارد (۱۲.۰۰۰.۰۰۰.۰۰۰) ریال مطالعه و احداث ساختمان و تجهیز دانشکده طراحی صنعتی. همچنین مبلغ دو میلیارد (۲.۰۰۰.۰۰۰.۰۰۰) ریال نیز از محل اعتبارات استانی در سال ۱۳۸۷ و ۱۳۸۸ بدین منظور اختصاص می‌یابد.
- اختصاص مبلغ بیست میلیارد (۲۰.۰۰۰.۰۰۰.۰۰۰) ریال برای احداث ساختمان مرکز تحقیقات نانو در دانشگاه سهند با مشارکت استان به نسبت مساوی پس از تأیید شورای گسترش آموزش عالی در سال ۱۳۸۸ و ۱۳۸۹.

- اختصاص مبلغ ده میلیارد (۱۰۰۰۰۰۰۰۰) ریال برای احداث ساختمان و تجهیز آموزشکده‌های اقماری دانشگاه هنر اسلامی در سال ۱۳۸۷ و ۱۳۸۸ در استان.
- اختصاص مبلغ بیست میلیارد (۲۰۰۰۰۰۰۰۰) ریال برای احداث و تجهیز خوابگاه دانشجویی دانشگاه هنر اسلامی با مشارکت استان به نسبت مساوی طی سالهای ۱۳۸۷ و ۱۳۸۸.
- مطالعه کریدور علم و فناوری در سال ۱۳۸۸ در استان.
- مطالعه اصلاح سیستم آب خنک در مجموعه برج خنک کن واحدهای تبریز.
- نصب دو دستگاه توربین انبساطی در نیروگاه تبریز در سال ۱۳۸۷ و ۱۳۸۸
- صدور مجوز ایجاد مزرعه بادی در مناطق استان با سرمایه‌گذاری بخش غیردولتی.
- شروع به احداث نیروگاه یک‌هزار (۱۰۰۰) مگاواتی هریس در سال ۱۳۸۷ و اتمام پروژه در سال ۱۳۸۹ و مطالعه واحدات یک نیروگاه یک‌هزار (۱۰۰۰) مگاواتی دیگر در سطح استان تا سال ۱۳۸۹ با تأمین سوخت توسط وزارت نفت.
- شروع به احداث (ارتقاء) پست یک صدم سی و دو (۱۳۲) به چهارصد (۴۰۰) کیلوولت جلفا و اتمام طرح در سال ۱۳۹۰.
- مطالعه شبکه انتقال و فوق توزیع شهر تبریز پیش‌بینی اعتبار اجرایی برای سال ۱۳۸۸ و سال‌ها بعد.
- اصلاح شبکه برق فرسوده بازار و بخشی از شبکه فشار متوسط تبریز با مشارکت اعتباری استان به نسبت مساوی طی سالهای ۱۳۸۷ و ۱۳۸۸.
- اصلاح و بهینه‌سازی شبکه‌های توزیع استان و روشنایی معاابر شهرها و روستاهای و کنارگذر شمالی تبریز با مشارکت استان (شهرداری) به نسبت مساوی در سالهای ۱۳۸۷ و ۱۳۸۸
- اتمام مطالعه سدهای هریس و هرز ورژ و پیش‌بینی اعتبار در سال ۱۳۸۸ پس طی مراحل قانونی موضوع ماده (۳۲) قانون برنامه چهارم توسعه.
- آبگیری و بهره‌برداری از سد شهید مدنی در سال آبی ۱۳۸۸.
- پیش‌بینی اعتبار اجرایی برای تکمیل اجرای شبکه آبیاری اهرچای در سال ۱۳۸۸.
- تکمیل مطالعات سد و شبکه آبیاری مردق چای (قره ناز) در سال ۱۳۸۷ و پیش‌بینی اعتبار اجرایی در سال ۱۳۸۸ پس از طی مراحل قانونی موضوع ماده (۳۲) قانون برنامه چهارم توسعه.
- تکمیل مطالعه تأمین آب موردنیاز صنایع شرق تبریز پس از اخذ تخصیص آب

- تضمین و تأمین پانزده درصد (۱۵٪) سهم طرحهای آب مصوب استان در صورت وجود فاینانسور.
- پیش‌بینی و ایجاد ردیف اجرایی سد حاجیلرچای در سال ۱۳۸۸ پس از طی مراحل قانونی موضوع ماده (۳۲) قانون برنامه چهارم توسعه.
- اختصاص مبلغ ده میلیارد (۱۰۰۰۰۰۰۰۰۰) ریال از محل اعتبارات استانی جهت شروع عملیات اجرایی سد حاجیلرچای در سال ۱۳۸۷.
- پیش‌بینی و ایجاد ردیف اجرایی برای سد خراجو در لایحه بودجه سال ۱۳۸۸ و پس از طی مراحل قانونی موضوع ماده (۳۲) قانون برنامه چهارم توسعه.
- تأمین اعتبار تکمیل خط انتقال آب شهر اهر در سال ۱۳۸۸ و پادار شدن ردیف موجود
- پمپاژ آب رود ارس به دشت گلفرج و منطقه مرند و شبستر و تبریز.
- افزایش اعتبار طرح احداث تصفیه‌خانه آب شرب شهرستان جلفا
- مطالعه اجرای شبکه‌های فاضلاب شهرهای استان و پیش‌بینی اعتبار اجرایی در لایحه بودجه سال ۱۳۸۸ کل کشور پس از طی مراحل قانونی موضوع ماده (۳۲) قانون برنامه چهارم توسعه.
- پیش‌بینی به مبلغ سی میلیارد (۳۰۰۰۰۰۰۰) ریال برای بازسازی و اصلاح تصفیه خانه آب مراجعه در سال ۱۳۸۸ و مبلغ سی میلیارد (۳۰۰۰۰۰۰۰) ریال به فاضلاب سنتی مراجعه.
- تأمین بخشی از منابع مالی مورد نیاز احداث مدول دوم تصفیه خانه فاضلاب شهر تبریز از محل فروش کارخانه لوله‌سازی شرکت آب و فاضلاب استان بلا رعایت مقررات و قوانین مربوط با نظر استاندار.
- تبصره - مبلغ ده میلیارد (۱۰۰۰۰۰۰۰۰) ریال بعنوان پیش پرداخت برای شروع اجرای طرح یاد شده به استان اختصاص می‌یابد.
- افزایش اعتبار طرح فاضلاب شهر تبریز (به شماره ۴۰۹۰۱۰۳۲) در سال ۱۳۸۸ برای مطالعه و اجرای طرحهای توسعه فاضلاب شهر تبریز و حومه.
- تأمین اعتبار و اولویت‌بندی اجرای شبکه جمع‌آوری فاضلاب روستاهای بالادست سدهای نهند، علویان، ستارخان و قلعه چای در سال ۱۳۸۷ و ۱۳۸۸.
- شرکت آب و فاضلاب روستایی مجاز به فروش ساختمان‌های اداری موجود خود و خرید یا احداث ساختمان جایگزین می‌باشد.

- اختصاص مبلغ یک میلیارد و دویست میلیون (۱۲۰۰،۰۰۰،۰۰۰) ریال برای تجهیز آزمایشگاههای محیط زیست استان طی سالهای ۱۳۸۷ و ۱۳۸۸.
- اختصاص مبلغ چهار میلیارد و پانصد میلیون (۴۵۰۰،۰۰۰،۰۰۰) ریال برای تجهیز و ساماندهی مناطق تحت مدیریت استان و خرید چهار دستگاه خودروی کمک دار و سه دستگاه سواری دو گانه سوز با مشارکت استان به نسبت مساوی در سال ۱۳۸۷.
- تجهیز موزه تاریخ طبیعی و بانک ژن تبریز در سالهای ۱۳۸۷ و ۱۳۸۸ مشروط به اینکه زمین و محل موزه و بانک توسط استان تأمین یا احداث گردد.
- ارتقای شاخص سطح مناطق حفاظت شده استان با همکاری استانداری تا پایان سال ۱۳۸۷.
- اختصاص مبلغ بیست میلیارد (۲۰،۰۰۰،۰۰۰،۰۰۰) ریال برای نوسازی تجهیزات کارگاههای مراکز فنی و حرفه‌ای استان در سال ۱۳۸۷.
- تجهیز مراکز فنی و حرفه‌ای جدید در رشته‌های مورد نظر که توسط استان در سالهای ۱۳۸۷ و ۱۳۸۸ احداث می‌گردد.
- تأمین بیست دستگاه کانکس سیار آموزش فنی و حرفه‌ای مورد نیاز در سطح استان در سال ۱۳۸۷.
- اختصاص مبلغ شش میلیارد (۶،۰۰۰،۰۰۰،۰۰۰) ریال برای تکمیل سالن‌های ورزشی چندمنظوره کارگران شماره (۲) تبریز و چندمنظوره کارگران میانه در سال ۱۳۸۷.
- تأمین اعتبار احداث استخر سرپوشیده تبریز و میانه برای کارگران با مشارکت استان به نسبت مساوی در سالهای ۱۳۸۷ و ۱۳۸۸.
- اختصاص مبلغ سیصد و پنجاه میلیارد (۳۵۰،۰۰۰،۰۰۰،۰۰۰) ریال از محل جزء (۶) ردیف ۵۲۰۰۰ قانون بودجه سال ۱۳۸۷ کل کشور برای تأمین یارانه سود تسهیلات بانکی، کارورزی فارغ‌التحصیلان دانشگاهی، مطالعات تهیه سند توسعه اشتغال در شهرستانهای استان، آموزش کسب و کار و کارآفرینی و نظارت بر تسهیلات پرداختی بنگاههای زود بازده.
- تکمیل مطالعه احداث آموزشکده فنی تبریز در سال ۱۳۸۷ از محل اعتبار استان و پیش‌بینی اعتبار در لایحه بودجه سال ۱۳۸۸ کل کشور پس از طی مراحل قانونی موضوع ماده (۳۲) قانون برنامه چهارم توسعه.

- احداث و تکمیل (۵۰) باب نمازخانه مدارس استان از محل منابع سازمان نوسازی و تجهیز مدارس کشور و استان به نسبت مساوی.

- احداث خوابگاه و غذاخوری مرکزی در شهرستان‌های تبریز، مراغه، عجبشیر، ورزقان، آذربایجان، اهر، سراب و مرند با اختصاص شصت میلیارد (۶۰.۰۰۰.۰۰۰.۰۰۰) ریال از محل منابع سازمان توسعه، نوسازی و تجهیز مدارس کشور و استان به نسبت مساوی.

- تجهیز مدارس شبانه‌روزی به تجهیزات مورد نیاز و تجهیز مدارس متوسطه به رایانه و اتصال به شبکه ملی و تجهیز کارگاه‌های هنرستان‌های فنی و حرفه‌ای با اختصاص بیست میلیارد (۲۰.۰۰۰.۰۰۰.۰۰۰) ریال از محل منابع سازمان نوسازی و تجهیز مدارس، استان به نسبت مساوی.

- بازسازی و احداث سرویس‌های بهداشتی مدارس و تکمیل سالن‌های ورزشی داخل مدارس دخترانه استان با اختصاص بیست میلیارد (۲۰.۰۰۰.۰۰۰.۰۰۰) ریال از محل منابع سازمان توسعه، نوسازی و تجهیز مدارس کشور و استان به نسبت مساوی.

- تجهیز و آماده‌سازی بخشی از مدارس استان به امکانات پذیرایی مسافران در ایام تعطیلات با اختصاص پانزده میلیارد (۱۵.۰۰۰.۰۰۰.۰۰۰) ریال از محل اعتبارات سازمان میراث فرهنگی، صنایع دستی و گردشگری و نهاد ریاست جمهوری و نیسان به نسبت مساوی.

- احداث و تکمیل پانزده (۱۵) باب خانه معلم و ده (۱۰) باب کانون فرهنگی - تربیتی و سه (۳) باب ساختمان اداری در شهرستان‌های فاقد مراکز یاد شده از محل تبدیل به احسن نمودن دارایی‌های آموزش و پرورش استان.

- اختصاص مبلغ یکصد میلیارد (۱۰۰.۰۰۰.۰۰۰.۰۰۰) ریال از محل اعتبارات شرکت مادر تخصصی سازمان صنایع کوچک و شهرکهای صنعتی ایران و مبلغ یکصد میلیارد (۱۰۰.۰۰۰.۰۰۰.۰۰۰) ریال از محل منابع داخلی شرکت شهرکهای صنعتی استان و مبلغ چهل میلیارد (۴۰.۰۰۰.۰۰۰.۰۰۰) ریال از محل منابع استانی در سال ۱۳۸۸ برای ایجاد زیرساختهای شهرکهای صنعتی استان.

- ایجاد مراکز فناوری کسب و کار در شهرکهای صنعتی شهید سلیمانی و شهرک سرمایه‌گذاری صنعتی خارجی.

- ایجاد شهرکهای صنعتی جلفا، بناب ۲، مرند ۲، بستان آباد، چاراویماق، سهند، ترکمنچای و کلیبر طی سالهای ۱۳۸۸ و ۱۳۸۹.

- رفع موانع ایجاد شهرکهای صنعتی ملکان و اهر و سایر موارد مشکل دار با فوریت توسط شرکت مادر تخصصی سازمان صنایع کوچک و شهرکهای صنعتی ایران به طوری که عملیات اجرایی از ابتدای سال ۱۳۸۸ شروع شود.

- مطالعه نواحی صنعتی نخودپزان (ممغان) و زنوز و صنایع دستی اسکو.

- مطالعه ایجاد شهرک صنعتی سنگ در آذربایجان

- مطالعات فرآوری در مقیاس آزمایشگاهی و نیمه صنعتی دیاتومیت در آذربایجان طی سالهای ۱۳۸۸ و ۱۳۸۹.

- اکتشاف و بهره برداری ذخایر غنی طلا و مس در شهرستان جلفا توسط سازمان توسعه و نوسازی معدن و صنایع معدنی ایران.

- گسترش طرح شناسایی پتانسیل های مواد معدنی استان توسط سازمان زمین شناسی و اکتشافات معدنی کشور به کل استان.

- اختصاص مبلغ شانزده هزار و پانصد میلیارد (۱۶.۵۰۰.۰۰۰.۰۰۰) ریال تسهیلات برای سرمایه گذاری و اجرای طرح های صنعتی و معدنی بزرگ در راستای طرح آمایش صنعت و معدن در سطح استان.

- سازمان توسعه صنایع معدنی مکلف است نسبت به اجرا و راه اندازی فاز اول استحصال آلومینیا از نفلین سینت اقدام نماید و ادامه طرح با مشارکت بخش غیر دولتی حورت گیرد.

- اختصاص مبلغ بیست میلیارد (۲۰.۰۰۰.۰۰۰) ریال برای کمک به دانشگاه صنایع و معدن مرکز تبریز از محل اعتبارات سازمان گسترش و نوسازی صنایع ایران.

- اختصاص مبلغ هشتاد میلیارد (۸۰.۰۰۰.۰۰۰) ریال برای ایجاد زیرساختهای معدن استان طی سالهای ۱۳۸۸ و ۱۳۸۹.

- ارائه پیشنهاد نحوه کمک به فروش محصولات (ساخته شده) شرکتهای تراکتورسازی و ماشین سازی تبریز از طریق لیزینگ یا اختصاص تسهیلات یارانه ای به کشاورزان و خریداران، به هیئت وزیران ظرف یک ماه.

- اجرای طرح توسعه کارخانه تولید خودروی سواری در تبریز از طریق شرکت ایران خودرو

- اختصاص مبلغ یک میلیارد (۱۰۰۰۰۰۰۰) ریال از محل اعتبارات مؤسسه استاندارد و تحقیقات صنعتی ایران برای تجهیز آزمایشگاههای استاندارد استان طی سالهای ۱۳۸۸ و ۱۳۸۹.
- تکمیل و تحويل بیمارستانهای نیمه تمام هریس و بناب در سال ۱۳۸۷.
- اختصاص اعتبار برای تکمیل بیمارستان ورزقان در سال ۱۳۸۸.
- اختصاص مبلغ ده میلیارد (۱۰۰۰۰۰۰۰۰) ریال برای احیای بافت‌های فرسوده شهری استان در سال ۱۳۸۷.
- واگذاری چهل هکتار زمین از محل علی‌الحساب ده درصد (۱۰٪) به شهرداریهای مراغه، بناب، مرند، شبستر، عجب‌شیر و سردرود جهت ایجاد واحدهای مسکونی و فضاهای سبز با ارایه پیشنهاد از سوی استان.
- ساماندهی اراضی سکونت‌گاههای غیررسمی (تبریز) از محل واگذاری تدریجی اراضی به صورت علی‌الحساب به شهرداری از سوی سکن و شهرسازی. (۲۱ هکتار در سال ۱۳۸۷ و ۲۰ هکتار در سال ۱۳۸۸).
- کمک به شهرداری‌های استان برای کمک به صدور پروانه‌های احداث مسکن در برنامه ساماندهی اسکان غیررسمی و احیای بافت فرسوده به میزان یکصد میلیارد (۱۰۰۰۰۰۰۰۰۰) ریال از محل یارانه مسکن در بودجه سال ۱۳۸۷.
- ایجاد ادارات مسکن و شهرسازی در هشت شهرستان استان با حداقل کارکنان مورد نیاز با هماهنگی معاونت توسعه و مدیریت منابع انسانی رییس جمهور.
- مطالعه احداث مرکز آموزشی و درمانی جایگزین بیمارستان تخلیه شده امام خمینی (ره) تبریز در سال ۱۳۸۷ و انجام عملیات در سالهای ۱۳۸۸ و ۱۳۸۹ پس از طی مراحل قانونی موضوع ماده (۳۲) قانون برنامه چهارم توسعه.
- اختصاص اعتبار مناسب برای تملک زمین‌های مسیر آزاد راه تبریز - شهر جدید سهند و تأمین اعتبار تکمیل آن به میزان دویست و پنجاه میلیارد (۲۵۰۰۰۰۰۰۰۰) ریال با ایجاد ردیف متمرکز در بودجه سال‌های ۱۳۸۸ و ۱۳۸۹.
- احداث دوازده هزار (۱۲۰۰۰) واحد مسکونی روستایی با اعطای تسهیلات ارزان قیمت در سال ۱۳۸۷.

- اختصاص مبلغ یکصد و پنجاه میلیارد (۱۵۰.۰۰۰.۰۰۰.۰۰۰) ریال برای توییه شبکه های فرعی آبیاری و زهکشی و توسعه آبیاری تحت فشار در اراضی پایاب سدهای استان در سالهای ۱۳۸۷ و ۱۳۸۸.

- اختصاص مبلغ یکهزار و پنجاه میلیارد (۱۰۵.۰۰۰.۰۰۰.۰۰۰) ریال برای اتمام عملیات اجرایی شبکه های فرعی آبیاری و زهکشی سدهای ارسباران، شهید مدنی، تاجیار، کردکنی، ایری سیه‌رود، آیدوغموش و سهند و ایستگاه‌های پمپاژ گلفرج جلفا و تکمیل زهکشی‌های عمقی شهید مدنی (۸۲۰۰ هکتار طی سه سال (۱۳۹۰ تا ۱۳۸۸). مبلغ چهل و پنج میلیارد (۴۵.۰۰۰.۰۰۰.۰۰۰) ریال نیز توسط استان در مدت یاد شده تأمین می‌شود.

- اختصاص مبلغ هفت میلیارد (۷.۰۰۰.۰۰۰.۰۰۰) ریال برای توسعه باغات در اراضی شیبدار از محل طرح تأمین و انتقال آب راهی توسعه باغات در اراضی شیبدار در سال ۱۳۸۸ (مطالعه در سال ۱۳۸۷ از محل اعتبارات استان انجام خواهد شد).

- تأمین نیازهای اعتباری (تسهیلاتی و منابع ملی) برای اجرای سیستم آبیاری تحت فشار در سطح استان.

- اختصاص مبلغ هشت میلیارد (۰.۰۰۰.۰۰۰.۰۰۰.۰۰۰) ریال برای تجهیز آزمایشگاه‌های بیوتکنولوژی کشاورزی در پژوهشکده شمال غرب و غرب کشور در سال ۱۳۸۷ و پیش‌بینی اعتبار مورد نیاز برای ایجاد پایلوت بیوتکنولوژی صنایع غذایی در پژوهشکده یاد شده در سال ۱۳۸۸.

- پیش‌بینی اعتبار جهت اجرای طرح جامع باسازی ذخایر دریاچه ارومیه پس از طی مراحل قانونی و موضوع ماده (۳۲) قانون برنامه چهارم توسعه در سال ۱۳۸۷.

- تبصره: مطالعه طرح یاد شده با اعتبار یک میلیارد (۱.۰۰۰.۰۰۰.۰۰۰) ریال توسط استان در سال ۱۳۸۷ انجام می‌گردد.

- اختصاص مبلغ پنج میلیارد (۵.۰۰۰.۰۰۰.۰۰۰) ریال برای انجام مطالعات پژوهشی در پروژه‌ها و طرحهای بخش کشاورزی و منابع طبیعی استان.

- اختصاص اعتبار از محل کمک‌های فنی اعتباری برای احداث کشتارگاه صنعتی در شهرستان اهر توسط بخش غیر دولتی.

- پیش‌بینی اعتبار مورد نیاز در سال ۱۳۸۸ به منظور مطالعه استعدادیابی اراضی ملی و دولتی پس از طی مراحل قانونی موضوع ماده (۳۲) قانون برنامه چهارم توسعه

- مطالعه طرحهای آبخیزداری در حوزه دریاچه ارومیه در سال ۱۳۸۷ و پیش‌بینی اعتبار در سال ۱۳۸۸ پس از طی قانونی موضوع ماده (۳۲) قانون برنامه چهارم توسعه.

- اختصاص مبلغ سیصد میلیارد (۳۰۰.۰۰۰.۰۰۰.۰۰۰) ریال برای اجرای طرحهای آبخیزداری طی سه سال ۱۳۸۹-۱۳۹۰. همچنین مبلغ یکصدو پنجاه میلیارد (۱۵۰.۰۰۰.۰۰۰.۰۰۰) ریال نیز طی سه سال از محل اعتبارات استانی اختصاص می‌یابد.

- واگذاری اراضی ملی و منابع طبیعی پایاب سدها برای ایجاد مجتمعهای کشاورزی و دامداری با اولویت فارغ‌التحصیلان دانشگاهی کشاورزی استان با رعایت ضوابط مناطق حفاظت شده.

- ایجاد مرکز تحقیقات منطقه‌ای مقابله با خشکی و سرما در مؤسسه تحقیقات کشاورزی دیم کشور (مراگه).

- توسعه خط تولید واکسن‌های روغنی طیور در مؤسسه سرم‌سازی رازی شعبه شمال غرب در سالهای ۱۳۸۷ و ۱۳۷۸.

- تجهیز آزمایشگاه منطقه‌ای کنترل کیفی مواد غذایی استان در صورت تأمین ساختمان آن توسط استان.

- تسريع در اجرای چهارده پروژه شامل استخر فیلمانی، پیست دوچرخه سواری، استادیوم فوتبال، سالن شش هزار نفری، سالن ژیمناستیک، دوو میانه، ساختمانهای جنبی و خوابگاه، سالن مسابقات کشتی و رزمی، سالن اختصاصی تنیس، سالنهای تمرینی، زمینهای روباز ورزشی و سه سالن تیراندازی و دریاچه قایقرانی در دهکده المپیک به نحوی که تا پایان سال ۱۳۹۰ به بهره‌برداری برسند.

- مطالعه و احداث سالن ورزشی دو هزار و پانصد نفره در میانه و مرند و هزار و دویست نفره در خسروشهر و ایلخچی طی سالهای ۱۳۸۷ و ۱۳۸۸.

- مطالعه احداث ورزشگاه در ملکان.

- مطالعه و احداث استادیوم ورزشی پنج هزار نفری در شهرستان سراب و اهر پس از طی مراحل قانونی موضوع ماده (۳۲) قانون برنامه چهارم توسعه.

- احداث شش ورزشگاه ورزشهای باستانی در شهرهای استان با مشارکت استان به نسبت مساوی و تامین محل ورزشگاهها توسط شورای برنامه‌ریزی و توسعه استان.

- احداث دو استخر در شهرهای سراب و خسروشهر با مشارکت استان به نسبت مساوی.

- مطالعه و احداث مجموعه ورزشی پنج هزار نفری در هادی شهر شهرستان جلفا.

- اختصاص مبلغ هشتاد میلیارد (۸۰.۰۰۰.۰۰۰) ریال برای راه اندازی ورزشگاه یادگار امام (به ترتیب چهل میلیارد (۴۰.۰۰۰.۰۰۰) ریال سازمان تربیت بدنی، بیست میلیارد (۲۰.۰۰۰.۰۰۰) ریال استان و بیست میلیارد (۲۰.۰۰۰.۰۰۰) ریال نهاد ریاست جمهوری). راه مربوط توسط استان در سال ۱۳۸۷ احداث خواهد شد.

- اختصاص مبلغ شصت میلیارد (۶۰.۰۰۰.۰۰۰) ریال برای احداث سالن های ورزشی در استان (چهل میلیارد (۴۰.۰۰۰.۰۰۰) ریال استان در سال ۱۳۸۸ و بیست میلیارد (۲۰.۰۰۰.۰۰۰) ریال نهاد ریاست جمهوری): تمام شهرهای استان باید دارای سالن ورزشی باشند.

- تبصره - اعتبار مازاد برای ورزش روستایی هزینه شود.

- افزایش اعتبار توازن منطقه ای استان به پنجاه میلیارد (۵۰.۰۰۰.۰۰۰) ریال در سال ۱۳۸۷.

- افزایش به سرجمع تخصیص عمرانی استان به مبلغ دویست میلیارد (۲۰۰.۰۰۰.۰۰۰) ریال در سال ۱۳۸۷.

- مبلغ بیست میلیارد (۲۰.۰۰۰.۰۰۰) ریال از محل اعتبارات دفتر امور مناطق محروم کشور (ریاست جمهوری) به سرجمع اعتبارات استان آذربایجان شرقی اضافه می شود تا با هماهنگی دفتر یادشده برای مناطق محروم استان علاوه بر سهم مصوب اینسان هزینه شود.

- مبلغ پنجاه میلیارد (۵۰.۰۰۰.۰۰۰) ریال از محل اعتبار جزء (۱) ردیف ۵۱۰۰۰ (هزینه های پیش بینی نشده) قانون بودجه سال ۱۳۸۷ کل کشور، برای راهها و سایر موارد طرح های روستایی، در اختیار شورای برنامه ریزی و توسعه استان آذربایجان شرقی قرار گیرد تا برابر قوانین و مقررات مربوط هزینه شود.

- مبلغ ده میلیارد (۱۰.۰۰۰.۰۰۰) ریال از محل اعتبار ردیف (- ۵۱۰۰۰) (هزینه های پیش بینی نشده سرمایه ای) قانون بودجه سال ۱۳۸۷ کل کشور به منظور توسعه مرکز آموزشی، درمانی و تحقیقاتی امام رضا(ع) تبریز و تکمیل فضای مورد نیاز در اختیار دستگاه اجرایی مربوط قرار گیرد تا با رعایت قوانین و مقررات هزینه شود

- اختصاص مبلغ صد میلیارد (۱۰۰.۰۰۰.۰۰۰) ریال وام قرض الحسن برای پرداخت به متقدیان واجد شرایط در استان آذربایجان شرقی با معرفی استاندار.

- اختصاص مبلغ دویست میلیارد (۲۰۰.۰۰۰.۰۰۰.۰۰۰) ریال قرضالحسنه برای توسعه صنعت فرش بافی در استان از محل منابع صندوق مهر امام رضا (ع).
- اختصاص مبلغ نهصد میلیارد (۹۰۰.۰۰۰.۰۰۰.۰۰۰) ریال قرضالحسنه برای اجرای نهزار طرح خوداستغالی مددجویان کمیته امداد امام خمینی (ره) استان از طریق بانکهای عامل
- تسريع در پرداخت تسهیلات بانکی برای اجرای طرح مسکن مهر در استان
- افزایش سهم تسهیلات برای بهسازی و بازسازی بافت‌های فرسوده شهرهای استان
- بررسی نحوه افزایش سقف تسهیلات پرداختی به معلولان و مددجویان فاقد مسکن تحت پوشش سازمان بهزیستی کشور از چهل میلیارد (۴۰.۰۰۰.۰۰۰.۰۰۰) ریال به صد میلیارد (۱۰۰.۰۰۰.۰۰۰.۰۰۰) ریال.
- تجهیز گمرک جلفا و نوردوز به سیستم X-RAY کامیونی در سال ۱۳۸۸.
- ارتقای گمرک جلفا و نوردوز از اداره به مدیریت با هماهنگی معاونت توسعه مدیریت و منابع انسانی رئیس جمهور.
- تهییه زمین و احداث ساختمان برای اجرا و استقرار سیستم‌های مالیاتی در استان از محل اعتبارات متمرکز تملک دارایی‌های سرمایه‌ای توسعه سازمان امور مالیاتی کشور.
- اختصاص مبلغ چهل میلیارد (۴۰.۰۰۰.۰۰۰.۰۰۰) ریال برای احداث مرکز جامع فرهنگی توانبخشی ایثارگران به نسبت مساوی با استان در سال‌های ۱۳۸۷ و ۱۳۸۸.
- اختصاص مبلغ سی میلیارد (۳۰.۰۰۰.۰۰۰.۰۰۰) ریال برای ساماندهی گلزار شهدای استان به نسبت مساوی با استان در سال‌های ۱۳۸۷ و ۱۳۸۸.
- اختصاص مبلغ پنج میلیارد (۵.۰۰۰.۰۰۰.۰۰۰) ریال برای تکمیل و بهره‌برداری از مجموعه ورزشی جانبازان از محل اعتبارات نهاد ریاست جمهوری.
- تجهیز مرکز پزشکی قانونی تبریز از محل اعتبارات سازمان پزشکی قانونی در سال ۱۳۸۷.
- احداث ساختمان پزشکی قانونی بناب، سراب و آذرشهر از محل اعتبارات استانی در سال ۱۳۸۸ و تجهیز ساختمانهای مذکور از محل اعتبارات سازمان پزشکی قانونی (نیروی انسانی مورد نیاز از طریق سازمان پزشکی قانونی تأمین می‌شود).
- اختصاص مبلغ ده میلیارد (۱۰.۰۰۰.۰۰۰.۰۰۰) ریال تسهیلات جهت آزادی زندانیان نیازمند محکوم در جرایم مالی غیر عمده استان در سال ۱۳۸۷.

-تسريع در انتقال زندان تبریز به خارج از شهر از محل فروش یا تبدیل به احسن نمودن محل زندان فعلی.

-جزو مصوبات سفر اول نیز بوده است

-اختصاص مبلغ سی میلیارد (۳۰.۰۰۰.۰۰۰.۰۰۰) ریال برای احداث سه اداره ثبت اسناد و املاک با مکانیابی در شهر تبریز از محل اعتبارات سازمان ثبت اسناد و املاک کشور در سالهای ۱۳۸۷ و ۱۳۸۸.

-بررسی و ارائه پیشنهاد نحوه لغو ممنوعیت ورود کالای همراه مسافر از منطقه آزاد ارس.

-اختصاص مبلغ دو میلیارد (۲۰.۰۰۰.۰۰۰.۰۰۰) ریال برای بازسازی استودیوهای قدیمی و ساختمان پخش در سال ۱۳۸۷.

-اختصاص مبلغ چهل میلیارد (۴۰.۰۰۰.۰۰۰.۰۰۰) ریال برای گسترش استودیوهای پخش و تولید در سالهای ۱۳۸۷ و ۱۳۸۸.

-اختصاص مبلغ دو میلیارد و شصت و نهاده میلیون (۲۶۵۰.۰۰۰.۰۰۰) ریال برای خرید خودرو واحد سیار و خودرو دو دیفرانسیل (چهار خودرو و یک واحد سیار) در سال ۱۳۸۷.

-اختصاص مبلغ چهل و پنج میلیارد (۴۵.۰۰۰.۰۰۰) ریال برای تبدیل ایستگاههای تک برنامه‌ای به چهار برنامه‌ای در سالهای ۱۳۸۷ و ۱۳۸۸.

-اختصاص مبلغ یک میلیارد و پانصد میلیون (۱۵۰.۰۰۰.۰۰۰) ریال برای گسترش شبکه‌های قرآن، آموزش و خبر در ده (۱۰) ایستگاه با قدرت متوسط قدرت در سالهای ۱۳۸۷ و ۱۳۸۸.

-اختصاص مبلغ بیست میلیارد (۲۰.۰۰۰.۰۰۰.۰۰۰) ریال برای تأمین فرستنده پرقدرت دیجیتال برای شهر تبریز در سال ۱۳۸۸.

-اختصاص مبلغ یک میلیارد (۱.۰۰۰.۰۰۰.۰۰۰) ریال برای تأمین فرستنده مستقل خبر در شهر تبریز (عون ابن علی) در سال ۱۳۸۷

-اختصاص مبلغ هفت میلیارد و پانصد میلیون (۷۵۰.۰۰۰.۰۰۰) ریال برای اتوماسیون تصویری مرکز در سال ۱۳۸۸.

-اعتبار کلیه پروژه‌های یاد شده به نسبت (۴۰٪) از محل اعتبارات استانی و (۶۰٪) از محل اعتبارات سازمان صدا و سیمای جمهوری اسلامی ایران خواهد بود.

- مطالعه احداث شهرک و بازارچه صنایع دستی استان و جذب سرمایه‌گذار غیردولتی برای احداث

شهرک مذکور در سال ۱۳۸۷.

- تبصره: تأمین زمین و ایجاد زیرساختهای مورد نیاز (برق، آب، تلفن و غیره) از طریق استان

خواهد بود.

- انجام کاوش‌های باستان‌شناسی در سطح یک هکتار از اراضی مجموعه ربع رشیدی با مشارکت

استان به نسبت مساوی در سال ۱۳۸۷ با تملک در حد امکان.

- احداث موزه منطقه‌ای فرش از محل سازمان میراث فرهنگی صنایع دستی و گردشگری اعتبار

موردنیاز به مساحت هزار و دویست مترمربع از محل اعتبارات استانی تأمین می‌گردد.

- اختصاص مبلغ پنج میلیارد (۵.۰۰۰.۰۰۰.۰۰۰) ریال برای تکمیل و مرمت بازار تبریز در سال

۱۳۸۷ و کمک به تعمیر بازارهای در صورت امکان جذب، پنج میلیارد (۵.۰۰۰.۰۰۰.۰۰۰) ریال

نیز از محل اعتبارات نهاد ریاست جمهوری بدین منظور پرداخت می‌شود.

- تملک و مرمت خانه استاد شهریار در وستای خشکناب (بستان‌آباد) و خانه علامه امینی در

سراب از محل اعتبارات نهاد ریاست جمهوری

- مطالعه ایجاد چهار اقامتگاه در مناطق ارسپاران، تبریز و آب گرم متعلق.

- بررسی ارایه طرح پارک موزه دفاع مقدس تبریز به هیئت وزیران.

- کمک به احداث و ایجاد موزه صنعت و تجارت (تولیدات استان)

- مناطق شهید کسایی تبریز، دامنه سهند تبریز، حاشیه سد مدنی و دره علی‌آباد و قلعه چای، قلعه

بختک لیلان شهرستان اهر در استان آذربایجان شرقی به عنوان مناطق نمونه گردشگری تعیین

می‌شوند.

- این تصویب‌نامه ناقص و نافی اختیارات سازمان حفاظت محیط زیست درخصوص مناطق

چهارگانه تحت مدیریت این سازمان نخواهد بود.

- اختصاص مبلغ ده میلیارد (۱۰.۰۰۰.۰۰۰.۰۰۰) ریال برای احداث، تکمیل و تجهیز هنرستان

هنرهای تجسمی کوثر تبریز با مشارکت استان به نسبت مساوی طی سالهای ۱۳۸۷ و ۱۳۸۸

(اعتبار وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی مربوط به کمک به تکمیل و تجهیز خواهد بود

طرح جامع شهر آذربایجان

- اختصاص مبلغ پنج میلیارد (۵۰۰۰،۰۰۰،۰۰۰) ریال برای انجام کمک به فعالیت‌های فرهنگی و هنری. همچنین مبلغ دو میلیارد و پانصد میلیون (۲۵۰۰،۰۰۰،۰۰۰) ریال از محل اعتبارات استانی در سال ۱۳۸۷ بدین منظور اختصاص می‌یابد.

- احداث پرده‌سینماهای و موزه هنرهای معاصر پس از طی مراحل قانونی موضوع ماده (۳۲) قانون برنامه چهارم توسعه در سال ۱۳۸۸.

- ارائه پیشنهاد تأسیس بنیاد استاد شهریار به شورای عالی انقلاب فرهنگی.

- صدور مجوز جابجایی پرسنل مازاد ادارات استان برای خدمت در سایر دستگاه‌های دولتی به تشخیص استاندار.

- اختصاص مبلغ ده میلیارد (۱۰۰۰۰،۰۰۰،۰۰۰) ریال برای احداث پنج باب کتابخانه برای شهرهای بناب جدید، شرفخانه، کوزه‌کنان، کوشک‌سرای از محل اعتبارات استان، نهاد ریاست جمهوری و وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی به نسبت مساوی، شروع احداث توسط استان در سال ۱۳۸۸ خواهد بود.

- استخدام بیست و هفت نفر برای ادارات جدید التأسیس با هماهنگی معاونت توسعه مدیریت و سرمایه انسانی رئیس جمهور.

- اختصاص مبلغ پنج میلیارد (۵،۰۰۰،۰۰۰،۰۰۰) ریال برای مرمت و تعمیر مساجد و اماكن مذهبی از محل اعتبارات سازمان اوقاف و امور خیریه در سال ۱۳۸۷.

- اختصاص مبلغ سه میلیارد (۳،۰۰۰،۰۰۰،۰۰۰) ریال برای کمک به فعالیت‌های دینی و قرآنی در سال ۱۳۸۷.

- اختصاص مبلغ سه میلیارد (۳،۰۰۰،۰۰۰،۰۰۰) ریال از محل اعتبارات سازمان اوقاف و امور خیریه برای شروع شناسایی موقوفات ربع رشیدی در سال ۱۳۸۷.

- اختصاص مبلغ بیست میلیارد (۲۰،۰۰۰،۰۰۰،۰۰۰) ریال از محل ردیف مرکز قانون بودجه سال ۱۳۸۷ کل کشور برای مساجد و ده میلیارد (۱۰۰۰،۰۰۰،۰۰۰) ریال برای مصلی‌های استان از محل اعتبارات ردیف مرکز مربوط در قانون بودجه سال ۱۳۸۷ کل کشور.

- تسریع در احداث دانشگاه علوم قرآنی در استان.

- اختصاص مبلغ دویست میلیارد (۲۰۰،۰۰۰،۰۰۰،۰۰۰) ریال برای اجرای فعالیت‌های مندرج در جدول زیر در سال ۱۳۸۷:

- اختصاص مبلغ یکهزارو پانصد میلیارد (۱۵۰۰۰۰۰۰۰۰) ریال برای تکمیل خط یک و شروع به احداث خط دو قطار شهری تبریز.

- اختصاص حداقل چهارصد (۴۰۰) دستگاه اتوبوس، یکصد و پنجاه (۱۵۰) دستگاه میدل باس، یکصد و پنجاه (۱۵۰) دستگاه ون، شش هزار و سیصد (۶۳۰۰) دستگاه تاکسی برای نوسازی، جایگزین مسافربر شخصی و توسعه ناوگان حمل و نقل عمومی

- اختصاص مبلغ دویست میلیارد (۲۰۰۰۰۰۰۰۰) ریال برای اجرای طرحهای بهبود عبور و مرور سطح استان از محل اعتبارات مدیریت حمل و نقل و سوخت در سال ۱۳۸۷

- مطالعه احداث مونوریل برای جلوگیری از آلودگی هوای شهر تبریز.

- بررسی ارتقاء شهرستان مرند به شهرستان ویژه (فرمانداری ویژه) و ارایه نتیجه به هیئت وزیران.

- اختصاص نه میلیارد (۹۰۰۰.۰۰۰) ریال تسهیلات یارانه‌ای بخش مسکن روستایی برای احداث منازل تخریبی ناشی از زلزله‌های روستاهای شهرستان مرند

- کاربری زمین یکصد و سی و دو (۱۳۲) هکتاری به شماره پلاک ۷۳/۱/۸ بخش ۹ تبریز معروف به اراضی کرج به نسبت مساوی به فضای بیز و مسکونی تغییر یابد و از پنجاه درصد بخش مسکونی به میزان ۵۰ هکتار به قیمت منطقه ای سوی سازمان ملی زمین و مسکن به سازمان همیاری شهرداریهای استان آذربایجان شرقی برای تأمین اعتبار و هزینه برای طرح ابدار نمودن مهرانه رود و عمران روستایی واگذار شود و مابقی در احتیاط سازمان زمین و مسکن جهت انجام تعهدات خود قرار گیرد.

- مبلغ دویست میلیارد (۲۰۰۰۰۰۰۰۰) ریال از محل منابع موضوع ماده (۱۰) قانون تنظیم بخشی از مقررات مالی دولت، برای اجرای موارد مندرج در جدول زیر در سال ۱۳۸۷ اختصاص می‌یابد تا با نظرات استاندار و وزیر کشور یا معاون (معاون وی) بین پروژه‌های مربوط توزیع شود.

- مطالعه احداث سالن همایشها و سلف سرویس دانشجویان در سال جاری و اجرای آن در سال ۱۳۸۸ و ۱۳۸۹ از محل طرح تأمین فضاهای آموزشی و کمک آموزشی دانشگاه علوم پزشکی تبریز به شماره ۳۰۱۴۶۰۹۶.

- اختصاص مبلغ چهل میلیارد (۴۰۰۰۰۰۰۰۰) ریال برای احداث مراکز بهداشتی، درمانی طبق طرح گسترش (از محل عوارض فروش سیگار) طی سالهای ۱۳۸۷ و ۱۳۸۸ (براساس فهرست

پیوست که تایید شده به مهر دفتر هیئت دولت است) علاوه بر اعتبارات ملی استانی شده مربوط با مشارکت استان به نسبت مساوی.

- اختصاص مبلغ بیست میلیارد (۲۰۰۰۰۰۰۰۰۰) ریال برای کمک به تجهیز بیمارستانهای هریس و بناب در سال ۱۳۸۷ هر کدام به مبلغ ده میلیارد (۱۰۰۰۰۰۰۰۰) ریال از محل طرح بهبود استاندارد بیمارستانهای دانشگاه علوم پزشکی تبریز به شماره ۳۰۳۰۳۲۰۷.

- تجهیز پنجاه پایگاه امداد جاده‌ای در سطح استان به آمبولانس و سایر تجهیزات.

- تبصره: پایگاههای مذکور با اختصاص مبلغ ده میلیارد (۱۰۰۰۰۰۰۰۰) ریال از محل اعتبارات استانی و طی سالهای ۱۳۸۷ و ۱۳۸۸ احداث می‌گردند

- توسعه مرکز آموزشی، درمانی و تحقیقاتی امام رضا (ع) تبریز از چهارصد تخت به پانصد تخت با تکمیل شش هزار متر فضای مورد نیاز در بیمارستان مذکور در سالهای ۱۳۸۷ و ۱۳۸۸.

- اختصاص مبلغ ده میلیارد (۱۰۰۰۰۰۰۰۰) ریال برای کمک به تعمیر و تجهیز فضاهای آموزشی و کمک آموزشی در سال ۱۳۸۷ از محل طرح شماره ۳۰۱۴۶۰۹۵.

- اختصاص مبلغ سی و پنج میلیارد (۳۵۰۰۰۰۰۰۰) ریال برای تأمین تجهیزات پزشکی مورد نیاز بیمارستانهای دانشگاه علوم پزشکی تبریز در سال ۱۳۸۷.

- اختصاص مبلغ بیست میلیارد (۲۰۰۰۰۰۰۰۰) ریال برای تجهیز مرکز غربالگری بیماری‌های زنان در سال ۱۳۸۷.

- اختصاص مبلغ پانزده میلیارد (۱۵۰۰۰۰۰۰۰) ریال برای راه اندازی و تجهیز بخش پیوند اعضاء، مغز استخوان و قلب از محل طرح شماره ۳۰۳۰۳۲۰۷۵.

- تبصره: مبلغ ده میلیارد (۱۰۰۰۰۰۰۰۰) ریال نیز از محل اعتبارات استانی طی سالهای ۱۳۸۷ و ۱۳۸۸ بدین منظور اختصاص می‌یابد. فضای مورد نیاز نیز توسط خیرین تأمین خواهد شد.

- جزو مصوبات سفر دور اول نیز بود

- اختصاص سه دستگاه اتوبوس از محل اعتبارات نهاد ریاست جمهوری برای دانشگاه علوم پزشکی و خدمات بهداشتی درمانی تبریز.

- اختصاص معادل ارزی مبلغ پنج میلیارد (۵۰۰۰۰۰۰۰۰) ریال برای تجهیز بخش جراحی قلب بیمارستان شهید آیت‌الله مدنی.

- اختصاص معادل ارزی سی و پنج میلیارد (۳۵.۰۰۰.۰۰۰.۰۰۰) ریال برای تجهیز مراکز آموزشی و پژوهشی دانشگاه علوم پزشکی و خدمات بهداشتی درمانی تبریز
- احداث بیمارستانهای ۹۶ و ۶۴ تختخوابی آذربایجان و عجبشیر در سال ۱۳۸۹ پس از طی مراحل قانونی ماده (۳۲) قانون برنامه چهارم توسعه
- مبلغ ده میلیارد (۱۰.۰۰۰.۰۰۰.۰۰۰) ریال از محل اعتبار جزء (۱) ردیف (۵۱۰۰۰) (هزینه‌های پیش‌بینی نشده) قانون بودجه سال ۱۳۸۷ کل کشور، به منظور جبران بخشی از کسری اعتبارات هزینه‌های دانشگاه علوم پزشکی و خدمات بهداشتی و درمانی تبریز در اختیار دستگاه اجرایی مربوط قرار گیرد تا با رعایت قوانین و مقررات هزینه شود.
- دایر نمودن ده هزار شماره تلفن ثابت در صورت وجود متقاضی تا پایان ۱۳۸۷.
- اجرای کابل کشی فiber نوری به طول سی و دو (۳۲) کیلومتر تا پایان ۱۳۸۷.
- برقراری یک ارتباط روستایی در سطح استان تا پایان ۱۳۸۷.
- نصب و راهاندازی چهارصد (۴۰۰) دستگام تلفن همگانی تا پایان ۱۳۸۷.
- نصب و راهاندازی سی (۳۰) سایت BTS در سطح استان تا پایان ۱۳۸۷.
- نصب و راهاندازی تجهیزات چهل (۴۰) دفتر ICL روستایی تا پایان ۱۳۸۷.
- اختصاص مبلغ هفتاد میلیارد (۷۰.۰۰۰.۰۰۰.۰۰۰) ریال تسهیلات به شرکتهای تعاونی فارغ‌التحصیلان، ایثارگران و بانوان با ده درصد (۱۰٪) سهم اورده در سال ۱۳۸۷ و ۱۳۸۸.
- اختصاص مبلغ یکصد میلیارد (۱۰۰.۰۰۰.۰۰۰) ریال تسهیلات سرمایه ایجادی و در گردش به تعاونی‌های استان در سال ۱۳۸۷.
- ایجاد سه (۳) شعبه صندوق تعاون در شهرستانهای چاراویماق، ورزقان و تبریز در سال ۱۳۸۷.
- ایجاد بیست (۲۰) خوش تعاونی صنعتی و خدماتی در سطح استان و بیست (۲۰) شرکت تعاونی کارآفرینی و دانشگاهی با همکاری دانشگاه‌های استان در سال ۱۳۸۷.
- مطالعه و ارتقاء مشخصات فنی کنارگذر جنوبی و تکمیل کنارگذر غربی تبریز در سال ۱۳۸۷.
- شروع به احداث آزادراه تبریز - بازرگان و تبریز - ارومیه مشروط به مشارکت بخش غیردولتی.
- تسریع در تکمیل عملیات اجرایی بزرگراه‌های تبریز - اهر، مرند - ایواوغلی، مرند - جلفا در سال ۱۳۸۸ و تکمیل مطالعه بزرگراه بستان‌آباد - سراب - اردبیل و شروع عملیات اجرایی آن پس از طی مراحل قانونی موضوع ماده (۳۲) قانون برنامه چهارم توسعه.

- مطالعه مقدماتی اجرای رینگ دور کوه سهند در سال ۱۳۸۷.
- افزایش اعتبار مناسب برای تسریع در بهسازی و تعریض راه مرزی جلفا - اصلاحندوز.
- احداث تقاطع غیرهمسطح ورودیهای تبریز با مشارکت استان (شهرداری) به نسبت مساوی در سال ۱۳۸۷ و ۱۳۸۸.
- مطالعه و احداث پاسگاههای پلیس راه بناب - تبریز، مرند - تبریز، آذربایجان - تبریز و بستانآباد - سراب در خارج از محدوده شهرها در سال ۱۳۸۷.
- تأمین روشنایی نقاط حادثهخیز و اجرای سیستم‌های حمل و نقل هوشمند برای محورهای اصلی در سال ۱۳۸۸ و ۱۳۸۹.
- مطالعه و بررسی اتصال بزرگراه شهید کلانتری به اتوبان زنجان - تبریز (از نزدیکی اسکو و سهند).
- اختصاص پانصد میلیارد (۵۰۰.۰۰۰.۰۰۰) ریال برای اصلاح و حذف نقاط حادثهخیز راههای پرتردد و بهسازی و ارتقای راههای اصلی استان در سال ۱۳۸۸.
- اصلاح ورودیها و خروجیهای شهرکهای صنعتی سطح استان با تعیین مشاور.
- مطالعه راه تبریز - اسپران - سه راه آقابابا - ندوانق - نوردوز.
- صدور مجوز ایجاد پژوهشکده کاوشهای جوی و فناوری رادار هواشناسی در سال ۱۳۸۷.
- برقراری یک رام قطار قم - تبریز و افزایش مناسب صیدلی پرواز شرکت هواپیمایی هما به تبریز در سال ۱۳۸۷.
- عقد قرارداد مطالعه برقی کردن راه آهن تبریز - سلماس - رازی تا مرز ترکیه در سال ۱۳۸۷.
- تکمیل مطالعات احداث خط آهن جلفا، اصلاحندوز و پارسآباد.
- تسریع در تکمیل راه آهن محور تبریز - میانه و شروع مطالعه و دو خطه نمودن راه آهن میانه - زنجان.
- تبصره: تا سقف ظرفیت اجرایی در سال ۱۳۸۸ اعتبار مورد نیاز طرح‌های فوق (مشروط به تأیید مجلس شورای اسلامی) اختصاص می‌یابد.
- مطالعه خط راه آهن بستانآباد - سراب.
- افزایش اختیارات اداره کل راه و ترابری استان در صدور مجوز حمل کالا برای بیش از صد تن کالا در سال ۱۳۸۷.

- صدور مجوز ایجاد شرکت هواپیمایی منطقه‌ای توسط بخش غیردولتی با حداقل یک هواپیمای تملکی.

- مطالعه و احداث فرودگاه منطقه آزاد ارس پس از طی مراحل قانونی موضوع ماده (۳۲) قانون برنامه چهارم توسعه.

- صدور مجوز و اعطای کمک مالی از محل ردیف ۱۴۷۱۰۰ جهت ایجاد پایانه‌های صادراتی سه‌لان و خدا‌آفرین - فرودگاه تبریز (فرش) برای صادرات مجموعه کالاهای صادراتی به میزان ده درصد (۰٪) سرمایه‌گذاری پروژه توسط بخش غیردولتی پس از ارائه طرح توجیهی فنی و اقتصادی و احراز شرایط لازم از سوی سازمان توسعه تجارت ایران.

- تبصره: استانداری نسبت به همکاری در تأمین زمین مناسب از اراضی ملی و ایجاد زیرساختها اقدام خواهد نمود.

- اختصاص مبلغ ده میلیارد (۱۰۰۰۰۰۰۰) ریال توسط شرکت بازرگانی دولتی ایران به منظور تأمین یارانه سود تسهیلات تخصصی از محل کمک‌های فنی و اعتباری برای مقاضیان ساخت سیلو، انبارهای مکانیزه نگهداری و ذخیره‌سازی گندم، غلات و کالاهای اساسی توسط بخش غیردولتی در سال ۱۳۸۷

- اختصاص کمک بلاعوض به توسعه و تجهیز نمایشگاه‌های استان مناسب با پیشرفت کار (تا ده درصد (۱۰٪) سرمایه‌گذاری پروژه) توسط بخش غیردولتی از محل اعتبارات سازمان توسعه تجارت ایران

- پرداخت ده درصد (۱۰٪) از میزان سرمایه‌گذاری احداث نمایشگاه دائمی تولیدات استان توسط بخش غیردولتی.

- گمرک جلفا و نوروز مشمول بند (۲) تصویب‌نامه شماره ۷۰۴۶۶/۳۰۳۶۶ ه مورخ ۱۳۸۲/۱۲/۲۷ موضوع معافیت سود بازرگانی تا پانزده درصد می‌شوند.

- وزارت بازرگانی با هماهنگی معاونت برنامه‌ریزی و نظارت راهبردی رئیس جمهور و با رعایت قوانین و مقررات مربوط کمک‌های لازم برای ایجاد مراکز تجاری در خارج از کشور توسط بخش غیر دولتی را پس از ارائه طرح توجیهی فنی و اقتصادی و احراز شرایط لازم توسط سازمان توسعه تجارت ایران، انجام دهد.

- ایجاد مناطق ویژه اقتصادی صنایع غذایی سهلان و خشکبار و میوه سهند و ارائه لایحه ظرف ۱۵

روز به هیئت وزیران

- واحدهای جدیدالتأسیس تولیدی و گردشگری در شهرک‌ها و نواحی صنعتی و مجتمع‌های گردشگری خارج از شعاع سی تا پنجاه کیلومتر از مرکز استان آذربایجان شرقی به مدت پنج سال، خارج از شعاع بیش از پنجاه تا شصت و پنج کیلومتر از مرکز استان به مدت هفت سال و خارج از شعاع بیش از شصت و پنج کیلومتر از مرکز استان به مدت ده سال و شهرستان‌های محروم استان به مدت ده سال مشمول معافیت مالیاتی موضوع ماده (۱۳۲) قانون مالیاتهای مستقیم و اصلاحات بعدی آن می‌باشد.

- تحت پوشش قرار دادن دو هزار و پانصد (۲۵۰۰) خانوار در نوبت سازمان بهزیستی (نیازمند و معلول) در سال ۱۳۸۷.

- ختصاص سه (۳۰۰۰۰۰۰۰۰۰) میلیارد ریال برای احداث مرکز نگهداری کم‌توانان ذهنی کلیبر با مشارکت استان و نهاد ریاست جمهوری به نسبت مساوی.

- استقرار پایگاه شمال غرب شرکت هواپیمایی اسماں کشور با مرکزیت تبریز (براساس موافقتنامه مورخ ۱۳۸۶/۵/۲ با وزارت راه و ترابری).

- تحت پوشش قرار دادن کلیه قالی‌بافان، بافت‌گان فرش و صاحبان صنایع دستی کددار با اصلاح قوانین و مقررات موجود.

- اجرای طرح توسعه سیمان صوفیان به شش هزار (۶۰۰۰) تن روز با سرمایه‌گذاری یک‌هزار میلیارد (۱۰۰۰۰۰۰۰۰۰) ریال توسط شرکت سرمایه‌گذاری.

- احداث بیمارستان سیصد (۳۰۰) تختخوابی توسط سازمان در جنوب شهر تبریز.

- تبصره: زمین مناسب توسط استانداری تأمین خواهد شد.

- احداث درمانگاه در شهرستان کلیبر با تأمین زمین از سوی استان در سال ۱۳۸۷

- احداث تجهیز و راهاندازی پلی‌کلینیک تخصصی تبریز.

- اختصاص هشت میلیارد (۸۰۰۰.۰۰۰.۰۰۰) ریال برای کمک به تکمیل مجتمع کمیته امداد در تبریز با مشارکت کمیته امداد، نهاد ریاست جمهوری و استان به نسبت مساوی

- اختصاص مبلغ یک‌صد و هشت‌میلیارد و پانصد میلیون (۱۰۸.۵۰۰.۰۰۰) میلیارد ریال با همکاری دستگاههای ذیربسط جهت اجرای فعالیتهای به شرح جدول ذیل در سال

۳- سفر سوم هیئت دولت

در سفر سوم استانی ریاست محترم جمهور به استان آذربایجان شرقی، تعداد ۴۶ مصوبه به تصویب رسید که به تفکیک بخش‌ها و دستگاه‌های اجرایی به شرح ذیل می‌باشند:

- اختصاص مبلغ هفتاد و دو میلیارد (۷۲۰۰۰۰۰۰۰۰) ریال به منظور ایجاد فضا و محیط مناسب در محل ایستگاه‌های پرقدرت رادیوئی و تلویزیونی و نصب تجهیزات دیجیتال ضبط و پخش صدا و تصویر برای استفاده در موقع بحرانی و حوادث غیرمتربقه و تأمین یک سیستم سیار تلویزیونی برای مرکز و برق مطمئن UPS در ایستگاهها.
- اختصاص مبلغ بیست میلیارد (۲۰۰۰۰۰۰۰۰) ریال به منظور تکمیل و بازسازی سیستم ارتباط شبکه‌ای صدا، تصویر، اینترنت، اینترانت ساختمانهای مختلف و اتاق سرور مرکز به منظور اتصال به سازمان مرکزی و مبانی ذیربیط دیگر و اصلاح و تشکیل بانک اطلاعاتی مربوط بر مبنای تکنولوژی روز دیجیتال
- اختصاص مبلغ هشتاد و چهار میلیارد (۸۴۰۰۰۰۰۰۰) ریال به منظور ایجاد فضای مناسب و نصب پنجاه ایستگاه کابلی و جایگزینی یکصد و شصت مبدل چهار برنامه در سطح استان.
- اختصاص مبلغ سی میلیارد (۳۰۰۰۰۰۰۰۰) ریال به منظور ارسال ماهواره‌ای سیگنال صدا و تصویر بطور پخش زنده از همه نقاط استان و نیز تکمیل پیروزه ارتباط فیبر نوری مرکز با واحدهای ستادی سازمان مرکزی در تهران در انتقال سریع و با کیفیت سیگنال دیجیتال.
- احداث پانزده هزار واحد مسکونی روستایی با تأمین تسهیلات ویژه طرح نوسازی و بهسازی مسکن روستایی در سال ۱۳۸۹ از طریق بنیاد مسکن انقلاب اسلامی
- تأمین مبلغ یکصد میلیارد (۱۰۰۰۰۰۰۰۰۰) ریال برای اجرای طرحهای هادی روستایی سطح استان در سالهای ۱۳۸۸ و ۱۳۸۹ (از محل ردیف کمک به اجرای طرح هادی روستایی علاوه بر اعتبارات استانی
- تهییه طرح‌های توسعه و عمران شهری (طرح جامع) برای شهرهای دارای طرح هادی استان و سایر شهرها و کلان شهر تبریز تا پایان سال ۱۳۹۱ با تأمین و تخصیص اعتبار به مبلغ چهل میلیارد (۴۰۰۰۰۰۰۰۰) ریال به نسبت هفتاد درصد (۷۰٪) وزارت مسکن و شهرسازی (با تقویت اعتبار ردیف ۱۱ ۴۰۹۰۷۰۱۱) و سی درصد (۳۰٪) اعتبار توسط استان طی سالهای ۱۳۸۹ تا ۱۳۹۱

- اختصاص مبلغ ششصد میلیارد (۶۰۰.۰۰۰.۰۰۰) ریال تسهیلات از محل اعتبارات مسکن مهر به منظور نوسازی و ساماندهی چهار هزار واحد مسکونی (به ازاء هر واحد یکصد و پنجاه میلیون (۱۵۰.۰۰۰.۰۰۰) ریال) واقع در محدوده سکونتگاه‌های غیر رسمی و بافت فرسوده شهرهای استان با توزیع آن مطابق نظر شورای مسکن استان.
- اختصاص مبلغ دو میلیارد (۲۰۰.۰۰۰.۰۰۰) ریال برای ارتقای فرهنگ جوامع موجود در مناطق تحت مدیریت محیط زیست طی سالهای ۱۳۸۸ و ۱۳۸۹ با مشارکت استان به نسبت مساوی.
- تأمین اعتبار خرید پانزده خودروی کمکدار برای امور مربوط به مناطق محیط زیست استان از طریق سازمان (ده دستگاه خودرو) و استان (پنج دستگاه خودرو) طی سالهای ۱۳۸۸ و ۱۳۸۹
- تقویت اعتبار تأسیس مرکز تحقیقات فسیل‌شناسی در استان و ایجاد ردیف اعتباری و اتمام آن در سال ۱۳۸۹ به نسبت مساوی با استان
- بررسی تبدیل وضعیت استخدامی نیوهای خرید خدمت و کار معین به پیمانی اداره کل حفاظت محیط‌زیست استان با هماهنگی معاونت توسعه مدیریت و سرمایه‌انسانی رئیس جمهور
- تأمین اعتبار بازنگری و اجرای طرح جامع رفع آلودگی هوای شهر تبریز در سال ۱۳۸۹ مبلغ بیست میلیارد (۲۰۰.۰۰۰.۰۰۰) ریال در سال ۱۳۸۸ از محل منابع قانون توسعه حمل و نقل عمومی و مدیریت مصرف سوخت - مصوب ۱۳۸۶ - بدین منظور اختصاص می‌یابد.
- ارائه طرح لازم برای رفع مشکل پس‌روی آب دریاچه ارومیه با همکاری وزارت‌خانه‌های نیرو و جهاد کشاورزی به هیئت وزیران ظرف یک ماه.
- احداث موزه منطقه‌ای فرش از محل اعتبارات سازمان میراث فرهنگی، صنایع دستی و گردشگری، اعتبار زمین مورد نیاز به مساخت هزار و دویست متر مربع از محل اعتبارات استان تأمین می‌گردد.
- اختصاص مبلغ سی میلیارد (۳۰۰.۰۰۰.۰۰۰) ریال اعتبار برای خرید زمین از اطراف سد علوفیان و انتقال مجموعه برون مرزی به آن منطقه.
- اختصاص مبلغ یکصد میلیارد (۱۰۰.۰۰۰.۰۰۰) ریال برای مرمت بنای تاریخی و ایجاد تاسیسات شهری بازار تبریز از طریق تسهیلات بانکی به بخش خصوصی.
- اختصاص مبلغ ده میلیارد (۱۰۰.۰۰۰.۰۰۰) ریال برای تملک سه هکتار از اراضی مجموعه ربع‌رشیدی (که دارای معارض هستند) با مشارکت استان به نسبت مساوی در سال ۱۳۸۹

- اختصاص مبلغ بیست میلیارد (۲۰.۰۰۰.۰۰۰) ریال برای مرمت بازار تبریز از محل اعتبارات سازمان و استان به نسبت مساوی در سالهای ۱۳۸۹ و ۱۳۹۰
- اختصاص مبلغ یک میلیارد (۱.۰۰۰.۰۰۰) ریال برای مرمت بازار اهر در سالهای ۱۳۸۸ و ۱۳۸۹
- اختصاص مبلغ شش میلیارد (۶.۰۰۰.۰۰۰) ریال برای تکمیل پروژه مرمت مقبره دو کمال تبریز (مکتب نگارگری تبریز) با مشارکت استان به نسبت مساوی در سال ۱۳۸۹
- خرید یا احداث ساختمان اداری برای سازمان میراث فرهنگی، صنایع دستی و گردشگری استان.
- مطالعه امکان سنجی برای ساماندهی، تملک و مرمت روستای صخره‌ای کندوان تا پایان سال ۱۳۸۹
- تجهیز و راهاندازی موزه صنایع دستی با تأمین ساختمان مناسب توسط استان.
- بررسی صدور مجوز استخدام چهل نفر نیروی انسانی مورد نیاز یگان حفاظت برای حفاظت از پایگاه‌ها، محوطه‌ها، موزه‌ها و سایر آثار تاریخی استان با هماهنگی معاونت توسعه مدیریت و سرمایه انسانی رئیس جمهور.
- احداث بیمارستان جایگزین بیمارستانهای امام حسینی (ره) و شهداء در تبریز پس از طی مراحل قانونی ماده (۳۲) قانون برنامه چهارم توسعه در قالب نظام سطح‌بندی، اعتبار بخشی از احداث بیمارستان مذکور از محل فروش دارایی‌های دانشگاه علوم پزشکی استان تأمین می‌گردد.
- تأمین آمبولانس مورد نیاز بیمارستانها و مراکز بهداشتی درمانی شهری و روستایی شبانه‌روزی استان (به ازای هر بیمارستان و مرکز شبانه‌روزی موجود یک دستگاه) از محل اعتبار ردیف مربوط.
- احداث خوابگاه (۴۰۰) نفری دختران در پردیس دانشگاه علوم پزشکی استان از سال ۱۳۸۹.
- اختصاص بیست میلیارد (۲۰.۰۰۰.۰۰۰) ریال توسط معاونت برنامه‌ریزی و نظارت راهبردی رئیس جمهور به دانشگاه علوم پزشکی تبریز جهت اجرای طرح سطح‌بندی خدمات پرنياتال یا خدمات نوزادان.
- بند (۱۰) تصمیم نامه شماره ۴۱۴۸۰/۱۸۴۹۰۵ مورخ ۱۳۸۸/۱۱/۱۰ به شرح زیر اصلاح می‌گردد:
- «احداث بیمارستانهای ۶۴ و ۹۶ تختخوابی آذربایجان و عجب‌شیر در سال ۱۳۸۹ پس از طی مراحل قانونی ماده (۳۲) قانون برنامه چهارم توسعه».

- تأمین مبلغ شصت میلیارد (۶۰.۰۰۰.۰۰۰.۰۰۰) ریال برای اصلاح و رفع نقاط حادثه خیز استان در

سال ۱۳۸۹

- تخریب و بازسازی ساختمان اداره کل راه و ترابری استان آذربایجان شرقی

- تأمین مبلغ چهل میلیارد (۴۰.۰۰۰.۰۰۰.۰۰۰) ریال برای خرید ماشین آلات راهداری و برفخور با

مشارکت استان به نسبت مساوی در سال ۱۳۸۹

- تأمین مبلغ چهل میلیارد (۴۰.۰۰۰.۰۰۰.۰۰۰) ریال برای آسفالت راههای اصلی در سال ۱۳۸۹

- مطالعه ارتقای مشخصات فنی راههای فرعی اهر- ورزقان و اهر- مشکین شهر به راه اصلی در سال

۱۳۸۸ و پیش‌بینی اعتبار اجرا در لواح بودجه سنواتی پس از طی مراحل قانونی موضوع ماده (۳۲)

قانون برنامه چهارم توسعه.

- مطالعه احداث راههای اصلی شهری قویون قشلاقی - چاراویماق - تکاب، ملکان - لیلان و احداث

تقاطع غیر همسطح در راه اصلی دلویوزان - اصفستان - پادگان و پیش‌بینی اعتبار اجرا در لواح

بودجه سنواتی پس از طی مراحل قانونی موضوع ماده (۳۲) قانون برنامه چهارم توسعه

- تأمین مبلغ یکصد میلیارد (۱۰.۰۰۰.۰۰۰.۰۰۰) ریال برای احداث سالن پروازهای بین‌المللی

فرودگاه تبریز با مشارکت استان به نسبت مساوی در سال ۱۳۸۹ از محل درآمدهای شرکت

فرودگاه‌های کشور.

- بهره‌برداری از آزاد راه تبریز - رنجان و کنارگذر غربی تبریز به ترتیب موضوع ردیف‌های

۱۳۸۹ و ۴۰۷۰۲۰۴۴ تا پایان سال ۱۳۸۹

- بهره‌برداری از راه‌آهن میانه- تبریز تا پایان سال ۱۳۹۱ (موضوع ردیف ۴۰۷۰۱۰۰۸)

- بهره‌برداری از قطعه‌های (۲) و (۳) بزرگراه مرند- ایوانوغلی و بستان‌آباد- تبریز تا سال ۱۳۹۱

- احداث کنارگذر شمالی شرقی اهر تا سال ۱۳۹۲ (موضوع ردیف ۴۰۷۰۲۰۲۱)

- تکمیل بزرگراه آذربایجان- میاندوآب تا سال ۱۳۹۰ (موضوع ردیف ۴۰۷۰۲۰۴۹)

- احداث راه اصلی میانه- میاندوآب تا پایان سال ۱۳۸۹ (موضوع ردیف ۴۰۷۰۲۰۲۹)

- احداث دو باب پاسگاه پلیس راه در سه راهی اسکانلو و جزیره اسلامی از محل اعتبار سازمان

راهداری و حمل و نقل جاده‌ای در سال ۱۳۸۹

- تأمین مبلغ بیست میلیارد (۲۰.۰۰۰.۰۰۰.۰۰۰) ریال برای احداث ایستگاه راه‌آهن بناب در سال

۱۳۸۹ از محل اعتبار ردیف بهسازی و نوسازی ایستگاه‌های راه‌آهن

- اختصاص مبلغ پانصد میلیارد (۵۰۰.۰۰۰.۰۰۰) ریال تسهیلات از محل تسهیلات ویژه نوسازی ناوگان سنگین حمل و نقل برای استان در سال ۱۳۸۸
- توسعه ایستگاه راه آهن تبریز از محل اعتبار ردیف بهسازی و نوسازی ایستگاههای راه آهن پس از انجام مطالعه لازم
- مطالعه احداث خط راه آهن تبریز - بازرگان - شهر قارص ترکیه و خط راه آهن جلفا - نوروز - ایروان - تفلیس و پیش‌بینی اعتبار اجرا در لوایح بودجه سنواتی پس از طی مراحل قانونی موضوع ماده (۳۲) قانون برنامه چهارم توسعه
- مطالعه ادامه بزرگراه تبریز - اهر - هوراند - باکو و پیش‌بینی اعتبار اجرا در لوایح بودجه سنواتی پس از طی مراحل قانونی موضوع ماده (۳۲) قانون برنامه چهارم توسعه
- مطالعه احداث کنار گذر دوم تبریز و پیش‌بینی اعتبار اجرا در لوایح بودجه سنواتی پس از طی مراحل قانونی موضوع ماده (۳۲) قانون برنامه چهارم.
- صدور مجوز احداث پایانه بار (کارگو) به ممتاز (۵۰۰) مترمربع برای صادرات و واردات تمامی اقلام صادراتی و وارداتی توسط بخش خصوصی در فرودگاه بین‌المللی تبریز.
- مطالعه امکان‌سنجی قطار سریع السیر برقی تبریز - تهران.
- اختصاص مبلغ سیصد میلیارد (۳۰۰.۰۰۰.۰۰۰) ریال در سال جهت اجرای طرحهای خود اشتغالی کمیته امداد امام خمینی (ره) و قالیبافان از طریق معرفی استانداری (حداکثر مبلغ برای هر نفر یکصد میلیون ریال) از محل منابع قرض‌الحسنه توسط بانکهای زیر با رعایت ضوابط مربوط:
- پیش‌بینی تمهیدات لازم جهت تضمین تسهیلات پرداختی به سازندگان مسکن مهر در شهرهای زیر بیست و پنج هزار نفر که زمین آنها فاقد سند ملکی است با همکاری وزارت مسکن و شهرسازی
- اختصاص مبلغ دویست و بیست میلیارد (۲۲۰.۰۰۰.۰۰۰) ریال تسهیلات برای راه‌اندازی مجتمع‌های تولیدی (کشاورزی، گلخانه‌ای و دامپروری) در سال ۱۳۸۹ با افزایش سقف تسهیلات بانک کشاورزی استان
- اختصاص مبلغ چهارصد میلیارد (۴۰۰.۰۰۰.۰۰۰) ریال تسهیلات به منظور نوسازی تجهیزات فرسوده مرغداری‌ها و نیز نوسازی اماكن فرسوده پرورش طیور گوشتی و تخم‌گذار و بهینه‌سازی سیستم‌های گرمایشی مرغداری‌ها به منظور صرفه‌جویی در سوخت در طی سال ۱۳۸۹.

- اختصاص مبلغ دویست میلیارد (۲۰۰.۰۰۰.۰۰۰) ریال از منابع قرض الحسنہ بانک‌ها برای پرداخت به متلاطفان در استان با معرفی استانداری
- اختصاص حداقل مبلغ هشتصد و پنجاه میلیون (۸۵۰.۰۰۰.۰۰۰) دلار از محل حساب ذخیره ارزی برای طرحهای دارای توجیه فنی و اقتصادی (غیر دولتی) استان از طریق هیئت امنی حساب ذخیره ارزی پس از تایید بانک عامل و استانداری آذربایجان شرقی بانکهای عامل موظفند نسبت به تأمین تسهیلات ریالی طرحهای فوق اقدام نمایند
- افزایش حدود اختیارات بانکهای استان از طریق سیستم بانکی متناسب با شرایط و نیاز هر استان به طوری که بررسی و تصویب طرحهای متلاطفی تسهیلات از محل حساب ذخیره ارزی تا پنج میلیون (۵.۰۰۰.۰۰۰) یورو در استان مقدور باشد.
- پرداخت تسهیلات سرمایه در آنکه در آنکه تولیدی و صادراتی دارای بدھی معوق استان به سیستم بانکی در صورت تعیین تکلیف بدھی‌های مذکور
- در نظر گرفتن مجموع دوران استفاده برای طرحهای گاو شیری (دوره ساخت، تنفس و بازپرداخت) در بنگاه‌های زودبازده حداکثر به مدت هشت سال، مجموع دوران استفاده برای سایر طرحهای دام و طیور حداکثر هفت سال تعیین می‌شود.
- پذیرش ارائه ضمانتنامه‌های تضمین پرداخت بدھی‌های طولانی‌مدت و یا افتتاح گشایش اعتبارات استاندی مدت‌دار پنج ساله برای واحدهای تولیدی و صادراتی استان در قبال گشایش اعتبار استاندی (LC) از طریق بانک‌های کارگزار
- صدور مجوزهای لازم برای امکان استفاده از تسهیلات مالی به مبلغ هزار میلیارد (۱۰.۰۰۰.۰۰۰.۰۰۰) ریال برای بانکهای عامل استان در سال ۱۳۸۹ در قالب ماده (۲) قانون الحاق موادی به قانون تنظیم بخشی از مقررات مالی دولت برای اجرای طرحهای تملک دارایی‌های سرمایه‌ای دستگاههای اجرایی استان.
- تأمین منابع مالی طرح ساماندهی صنعت چرم از محل تسهیلات بانکی پس از تایید بانک‌ها و کمک‌های فنی و اعتباری ظرف دو سال.
- بررسی راهاندازی شعب بانکهای مسکن، ملت و تجارت در شهرستان چاراویماق.

- تامین مبلغ یکصد میلیارد ریال (۱۰۰۰۰۰۰۰۰) جهت اشتغال فرزندان شهداو جانبازان و آزادگان و فرزندان آنان با معرفی بنیاد شهید و امور ایثارگران از محل منابع قرض الحسنے بانکها (۲۰۱۱۷۶/۴۳۷۴۰)
- احداث تصفیه خانه شهرک صنعتی سرمایه‌گذاری خارجی از محل منابع سازمان صنایع کوچک و شهرکهای صنعتی ایران و شرکت شهرک صنعتی استان طی سال‌های ۱۳۸۹ و ۱۳۸۸
- اختصاص مبلغ هفت میلیارد (۷۰۰۰۰۰۰۰) ریال تسهیلات یارانه‌ای از محل وجود اداره شده مؤسسه استاندارد و تحقیقات صنعتی ایران جهت تجهیز آزمایشگاه‌های استاندارد با اولویت قطعات خودرو، چرم، لوازم خانگی توسط بخش خصوصی در سال‌های ۱۳۸۸ و ۱۳۸۹
- اختصاص مبلغ دو میلیارد و پانصد میلیون (۲۵۰۰۰۰۰۰) ریال از محل وجود اداره شده مؤسسه استاندارد و تحقیقات صنعتی ایران برای کمک به ایجاد آزمایشگاه شهرک فناوری قطعات خودرو در سال‌های ۱۳۸۸ و ۱۳۸۹
- اختصاص مبلغ دو میلیارد (۲۰۰۰۰۰۰) ریال جهت ارتقاء فناوری توسعه صادرات، نظارت و کنترل، حفظ ایمنی و سلامت جامعه در راستای اجرای طرح استاندارد در سال ۱۳۸۸
- اختصاص مبلغ یک میلیارد (۱۰۰۰۰۰۰۰) ریال برای تجهیز آزمایشگاه‌های استاندارد استان در سال ۱۳۸۸
- انجام مطالعات راهبردی توسعه معادن و صنایع معدنی استان طی سال‌های ۱۳۸۸ و ۱۳۸۹
- مطالعه و احداث کارخانه تولید هوپیماهای سبک با مشارکت بخش خصوصی و سرمایه‌گذاری حداقل بیست درصد (۲۰٪) توسط سازمان گسترش و نوسازی صنایع ایران در مدت (۳۰) ماه
- مطالعه و ایجاد شهرک صنعتی (پارک صنعت آذربایجان شرقی) در اراضی شرق دریاچه ارومیه جهت استقرار صنایع مختلف و پشتیبانی خدماتی بخش صنعت با رعایت ضوابط زیست محیطی
- احداث واحدهای تولیدی در سطح استان از طریق سازمان گسترش و نوسازی صنایع ایران با مشارکت بخش غیردولتی.
- مطالعه و ایجاد مجتمع اختصاصی - تجاری جهت تجاری‌سازی محصولات تولیدی در داخل شهرکهای صنعتی دارای توجیه اقتصادی و فنی استان

- احداث کارخانه تولید خودروی مردمی در استان از طریق سازمان گسترش و نوسازی صنایع ایران با مشارکت بخش خصوصی حداقل تا پایان سال ۱۳۸۹.
- افزایش اختیار شعبات بانک صنعت و معدن استان برای بررسی و اختصاص تسهیلات ریالی تا سقف چهل میلیارد (۴۰.۰۰۰.۰۰۰.۰۰۰) ریال.
- صدور مجوز واردات (۱۰۰) دستگاه کامیون کشنده تولیدی خارجی بر اساس ضوابط و استانداردهای داخلی برای شرکت حمل و نقل بین‌المللی مشترک گذرگاه راه ابریشم
- تهییه طرح ساماندهی صنعت چرم از طریق استان
- ایجاد کارخانه‌های تولید نورد ورق و تولید تین پلیت با ارزش سرمایه‌گذاری ثابت دو هزار و هفتصد میلیارد (۲۷۰۰.۰۰۰.۰۰۰.۰۰۰) ریال در عجب‌شیر با مشارکت بیست درصد (۲۰٪) سازمان گسترش و نوسازی صنایع ایران و هشتاد درصد (۸۰٪) بخش خصوصی.
- ایجاد کارخانه تولید الیاف اکرلیک با ارزش سرمایه گذاری ثابت بیش از هزار میلیارد ریال (۱۰۰.۰۰۰.۰۰۰.۰۰۰) در مراغه با مشارکت بیست درصد (۲۰٪) سازمان گسترش و نوسازی صنایع ایران و هشتاد درصد (۸۰٪) بخش خصوصی.
- بنیاد حفظ آثار و نشر ارزش‌های دفاع مقدس موظف است با همراهی معاونت برنامه‌ریزی و نظارت راهبردی رئیس جمهور و با رعایت قوانین و مقررات مربوط و در چارچوب اعتبارات ابلاغی با اختصاص مبلغ یکصد میلیارد (۱۰۰.۰۰۰.۰۰۰) ریال اعتبار نسبت به احداث و تجهیز موزه و مرکز فرهنگی دفاع مقدس در شهر تبریز، پس از طی مراحل قانونی موضوع ماده (۳۲) قانون برنامه چهارم توسعه اقدام نماید
- اختصاص مبلغ سیصد میلیارد (۳۰۰.۰۰۰.۰۰۰.۰۰۰) ریال به منظور اجرای عملیات آبخیزداری استان با اولویت حوزه آبریز دریاچه ارومیه طی سالهای ۱۳۸۹ تا ۱۳۹۱ توسط سازمان جنگلها، مراتع و آبخیزداری کشور، مبلغ یکصد و پنجاه میلیارد (۱۵۰.۰۰۰.۰۰۰.۰۰۰) ریال نیز به همین منظور از منابع استانی تأمین خواهد شد.
- اختصاص مبلغ بیست میلیارد (۲۰.۰۰۰.۰۰۰.۰۰۰) ریال به منظور ایجاد و توسعه کمربند حفاظتی در حوزه جنگلهای ارسباران طی سالهای ۱۳۸۹ تا ۱۳۹۳ از محل اعتبارات سازمان جنگلها، مراتع و آبخیزداری کشور.

- افزایش اعتبار استان از محل اعتبار طرح صیانت از جنگلهای ارسیاران طی سالهای برنامه پنجم ۱۳۸۹ - ۱۳۹۳ با افزایش اعتبارات طرح در قوانین بودجه سالانه.
- تجهیز سه واحد قرنطینه دامی استان توسط سازمان دامپزشکی کشور از محل طرح شماره ۱۳۹۰ تا ۱۳۸۸ طی سالهای ۱۵۶۰۰۴.
- اختصاص مبلغ هشتصد و پنجاه میلیارد (۸۵۰.۰۰۰.۰۰۰.۰۰۰) ریال برای احداث و تکمیل شبکه‌های آبیاری (۳ و ۴) و تسطیح، نوسازی و ایجاد آبیاری تحت فشار در حوزه پایاب سدهای مخزنی استان که شبکه‌های اصلی آن توسط وزارت نیرو انجام شده باشد طی سالهای ۱۳۸۹ تا ۱۳۹۲.
- اختصاص مبلغ دوازده میلیارد (۱۲.۰۰۰.۰۰۰.۰۰۰) ریال برای اجرای طرح اسکان عشاير استان توسط سازمان امور عشاير ایران طی سالهای ۱۳۸۹ تا ۱۳۹۱.
- اختصاص مبلغ بیست میلیارد (۲۰.۰۰۰.۰۰۰.۰۰۰) ریال جهت تکمیل و تجهیز آزمایشگاه‌های مؤسسه تحقیقات کشاورزی دیم کشور (براغه) توسط معاونت برنامه‌ریزی و نظارت راهبردی رییس جمهور در سال ۱۳۸۸.
- اختصاص مبلغ بیست میلیارد (۲۰.۰۰۰.۰۰۰.۰۰۰) ریال اعتبار برای ایجاد و توسعه فعالیتهای بخش کشاورزی و صنایع تبدیلی از محل کمک‌های فنی و اعتباری ردیف‌های فصل کشاورزی در سال ۱۳۸۸ و تأمین مابقی اعتبار تا سقف دویست و پنجاه میلیارد (۲۵۰.۰۰۰.۰۰۰.۰۰۰) ریال با افزایش اعتبارات ردیف کمک‌های فنی و اعتباری در قانون بودجه طی سالهای ۱۳۸۹ تا ۱۳۹۲.
- اختصاص مبلغ ده میلیارد (۱۰.۰۰۰.۰۰۰.۰۰۰) ریال جهت خرید وانت و کامیونت برای اداره کل پست استان طی سالهای ۱۳۸۹ تا ۱۳۹۰.
- اختصاص مبلغ سی میلیارد (۳۰.۰۰۰.۰۰۰.۰۰۰) ریال جهت تخریب و بازسازی ساختمان ادارات پست چاراویماق، مرند، هادیشهر، بستان‌آباد، سراب، هشت‌رود و شبستر طی سالهای ۱۳۸۹ تا ۱۳۹۰.
- اختصاص مبلغ ده میلیارد (۱۰.۰۰۰.۰۰۰.۰۰۰) ریال جهت انجام طرح پلاک‌کوبی کد دهرقمی طی سالهای ۱۳۸۹ تا ۱۳۹۰.
- حذف کد مخابراتی شهر باسمنج و استفاده از کد مخابراتی شهر تبریز با توجه به صور تجلیسه شماره ۱۸۵۷ مورخ ۱۳۸۷/۶/۷ مجمع عمومی شرکت مخابرات ایران.

- مطالعه و احداث پست برق در منطقه هشتگرد بر اساس نتایج مطالعات انجام یافته در سال ۱۳۸۸
- احداث پست انتقال (۲۳۰/۱۳۲) کیلو ولت مرکز شهر تبریز و خطوط ارتباطی آن از سال ۱۳۸۹ تا ۱۳۹۴.
- احداث پست (۲۳۰/۲۰) کیلو ولت شهید سلیمانی از سال ۱۳۸۹ تا ۱۳۹۱.
- احداث پست (۲۳۰) کیلو ولت سراب از سال ۱۳۸۹ تا ۱۳۹۲.
- اجرای شبکه‌های فاضلاب شهرهای هادی شهر و شبستر در سال ۱۳۸۹.
- اجرای طرح آبرسانی اضطراری غرب و شرق تبریز پس از طی مراحل قانونی موضوع ماده (۳۲) قانون برنامه چهارم توسعه.
- افزایش اعتبار مجتمع‌های آبرسانی روستایی استان در سال ۱۳۸۹.
- تکمیل مطالعات و احداث سد مخزنی ابریق (اهر) پس از طی مراحل قانونی موضوع ماده (۳۲) قانون برنامه چهارم توسعه
- تأمین اعتبار به منظور تسريع در اجرای آبرسانی به شهر میانه از سد گرمیچای از محل افزایش اعتبار طرح مربوط در قانون بودجه
- پیش‌بینی مبلغ بیست میلیارد (۲۰۰۰۰۰۰۰۰۰) هزار برای احداث مخازن، ایستگاه پمپاژ و خطوط انتقال آب شهر تبریز از محل ردیف (۴۰۲۰۱۱۷۰) طرح آبرسانی به شهر تبریز در لایحه بودجه سال ۱۳۸۹
- تأمین اعتبار آبرسانی به روستاهای حاشیه شهرستانهای کلیبر، اهر، مراغه، عجب‌شیر و چاراویماق (شش مجتمع) از محل اعتبارات جزء الف بند (۷) ماده واحده قانون بودجه سال ۱۳۸۸
- تأمین پانزده درصد (۱۵٪) سهم اعتباری کارفرما علاوه بر اعتبار مصوب سال جاری جهت شروع عملیات اجرایی طرح آبرسانی شهر تبریز (خط دوم) در سال ۱۳۸۸ و پیش‌بینی اعتبار مورد نیاز اتمام طرح در لواح بودجه سنواتی طی سالهای برنامه پنجم توسعه.
- تأمین اعتبار در قالب لواح بودجه سنواتی به منظور تسريع در ایجاد و توسعه شبکه‌های آبیاری و زهکشی اراضی پایاب سدهای آیدوغموش، سهند، قلعه‌چای و شهید مدنی.
- اجرای طرح آبرسانی کشاورزی از سد ارس تا شبستر تا سال سوم برنامه پنجم.

- تأمین مبلغ چهارده میلیارد (۱۴.۰۰۰.۰۰۰) ریال برای تکمیل ساختمان و حصارکشی و محوطه‌سازی مجتمع تحقیقاتی عصر انقلاب (پارک فناوری) در سال‌های ۱۳۸۹ و ۱۳۹۰
- لحاظ نمودن ردیف احداث (تکمیل) دانشکده دامپزشکی دانشگاه تبریز در سال ۱۳۸۹ به نحوی که فاز اول به بهره‌برداری برسد.
- تأمین اعتبار تکمیل و تجهیز خوابگاههای دانشجویی دانشگاه تبریز از محل منابع دانشگاه یاد شده و وزارت علوم، تحقیقات و فناوری به نسبت مساوی در سال ۱۳۸۹.
- تأمین مبلغ سه میلیارد (۳.۰۰۰.۰۰۰.۰۰۰) ریال برای تکمیل دانشکده کشاورزی کرکج در سال ۱۳۸۹ از طریق افزایش سر جمع اعتبارات دانشگاه تبریز
- مطالعه ایجاد دانشکده کشاورزی و علوم دامی سراب در سال ۱۳۸۹.
- احداث ساختمان مرکز آموزش بین‌المللی ارس پس از طی مراحل قانونی موضوع ماده (۳۲) قانون برنامه چهارم توسعه در سال‌های ۱۳۸۹ الی ۱۳۹۱.
- مطالعه احداث دانشکده‌های مهندسی عموم پایه و عمران و ساختمان‌های مراکز تحقیقاتی دانشگاه صنعتی سهند در سال ۱۳۸۹.
- احداث خوابگاه دختران و تصفیه‌خانه فاضلاب دانشگاه صنعتی سهند در سال ۱۳۸۹ به نسبت مساوی از محل منابع استانی و وزارت علوم، تحقیقات و فناوری
- تأمین یکدستگاه آمبولانس برای دانشگاه صنعتی سهند از محل اعتبارات نهاد ریاست جمهوری در سال ۱۳۸۹.
- مطالعه احداث دانشکده علوم تربیتی دانشگاه تربیت معلم تبریز در سال ۱۳۸۹.
- تأمین مبلغ شصت میلیارد (۶۰.۰۰۰.۰۰۰.۰۰۰) ریال برای تکمیل پروژه‌های نیمه تمام دانشگاه پیام‌نور استان از محل منابع استان و دانشگاه پیام‌نور در سال ۱۳۸۹ به نسبت مساوی.
- مطالعه احداث دانشکده فنی و مهندسی مجتمع آموزش عالی بناب در سال ۱۳۸۹.
- اختصاص مبلغ سه میلیارد (۳.۰۰۰.۰۰۰.۰۰۰) ریال برای تأسیس و راهاندازی دانشکده فنی - مهندسی شهرستان میانه وابسته به دانشگاه تبریز.
- اعطای کمک مالی بلاعوض به منظور ایجاد مراکز تجاری در کشورهای هدف مطابق با برنامه راهبردی توسعه صادرات غیر نفتی استان موضوع آیین‌نامه‌های سازمان توسعه تجارت ایران از محل اعتبارات یارانه صادراتی.

- اعطای کمک بلاعوض به منظور تکمیل نمایشگاههای دائمی فرش استان از محل اعتبارات یارانه صادراتی سازمان توسعه تجارت ایران متناسب با پیشرفت فیزیکی پروژه و حداکثر به میزان ده درصد (۱۰٪) سرمایه‌گذاری توسط بخش خصوصی و تعاونی.

- صدور مجوز و اعطای کمک مالی بلاعوض به منظور ایجاد پایانه صادراتی مراغه از محل اعتبارات یارانه صادراتی سازمان توسعه تجارت ایران متناسب با پیشرفت فیزیکی پروژه و حداکثر به میزان ده درصد (۱۰٪) سرمایه‌گذاری توسط بخش خصوصی و تعاونی.

- تبصره- استانداری در ایجاد زیر ساختهای لازم از قبیل زمین، آب و گاز و نظایر آنها مساعدت می‌نماید.

- وزارت جهاد کشاورزی مجاز است ظرف پنج سال نسبت به فروش اموال غیرمنقول مازاد بر نیاز خود در سطح استان آذربایجان شرقی تا سقف یکصد و پنجاه میلیارد (۱۵۰.۰۰۰.۰۰۰.۰۰۰) ریال با رعایت قوانین و مقررات مربوط اقدام نموده و وجهه حاصله را به خزانه واریز نماید. معادل صدرصد (۱۰۰٪) وجهه واریزی در چارچوب لواح بودجه سنتی برای حمایت از توسعه سرمایه‌گذاری در بخش کشاورزی و تشکیل صندوق‌های حمایت از تنشیعه بخش کشاورزی با مشارکت تولیدکنندگان به منظور تأمین سرمایه اولیه صندوق‌های یاد شده در اجتیار وزارت جهاد کشاورزی قرار گیرد

- وزارت دادگستری موظف است با هماهنگی معاونت برنامه‌ریزی و نظارت راهبردی رئیس جمهور و با رعایت قوانین و مقررات مربوط، نسبت به اختصاص مبلغ چهار میلیارد (۴.۰۰۰.۰۰۰.۰۰۰) ریال از محل اعتبارات ابلاغی جهت خرید تجهیزات آزمایشگاه تشخیص DNA مربوط به سازمان پزشکی قانونی استان در سال ۱۳۸۸ اقدام نماید. معادل اعتبار یاد شده نیز از محل منابع انسانی بدین‌منظور اختصاص می‌یابد.

- بیست منطقه به شرح فهرست پیوست که تایید شده به مهر دفتر هیئت دولت است، در استان آذربایجان شرقی به عنوان مناطق نمونه گردشگری تعیین می‌شوند.

- وزارت امور اقتصادی و دارایی موظف است با هماهنگی معاونت برنامه‌ریزی و نظارت راهبردی رئیس جمهور و معاونت توسعه مدیریت و سرمایه انسانی رئیس جمهور و با رعایت قوانین و مقررات مربوط نسبت به ایجاد دبیرخانه ستاد سرمایه‌گذاری در سازمان امور اقتصادی و دارایی استان و صدور مجوز جذب نیروی متخصص به تعداد شش نفر از محل پست‌های موجود خود و ایجاد برنامه

خدمات سرمایه‌گذاری و بررسی و اجرای سیاست‌های اقتصادی استان در ذیل اعتبارات هزینه‌ای

سازمان امور اقتصادی و دارای استان در سال ۱۳۸۹ اقدام نماید

- تکمیل استادیوم فوتبال و پیست دوچرخه‌سواری، تکمیل استخر سرپوشیده قهرمانی، احداث سالن‌های ورزشی ژیمناستیک، سالن کشتی مسابقاتی، سالن تنیس، سالن‌های تمرینی، زمینهای روباز ورزشی، فضاهای ورزشی روستایی، سالن تیراندازی، شهر بازی و ایجاد دریاچه قایقرانی از محل اعتبارات سازمان یاد شده.

- تأمین اعتبار هزینه‌ای به مبلغ ده میلیارد (۱۰۰۰۰۰۰۰۰۰) ریال از محل اعتبارات ملی جهت نگهداری و مدیریت مجموعه ورزشی یادگار امام در سال ۱۳۸۸.

- مبلغ ده میلیارد (۱۰۰۰۰۰۰۰۰۰) ریال از محل منابع موضوع ماده (۱۰) قانون تنظیم بخشی از مقررات مالی دولت، برای جبران خسارات ناشی از آتش‌سوزی بازار تبریز اختصاص می‌یابد تا برابر قوانین و مقررات مربوط هزینه شود.

- مبلغ سیصد میلیارد (۴۰۰۰۰۰۰۰۰۰) ریال از محل منابع موضوع ماده (۱۲) قانون تشکیل سازمان مدیریت بحران کشور، به منظور پیشگیری، آمادگی و مقابله با حوادث و سوانح پیش‌بینی نشده در استان یاد شده اختصاص می‌یابد تا برابر قوانین و مقررات مربوط هزینه شود.

- احداث (۴۴۰) واحد مسکونی برای محرومین استان در سال ۱۳۸۸ و (۷۰۰) واحد در سال ۱۳۸۹ برای احداث هر یک از واحدهای یاد شده شصت میلیون (۶۰۰۰۰۰۰) ریال توسط وزارت رفاه و تأمین اجتماعی، چهل میلیون (۴۰۰۰۰۰۰) ریال توسط کمیته امداد امام خمینی (ره) و یکصد و پنجاه میلیون (۱۵۰۰۰۰۰) ریال تسهیلات قرض‌الحسنه توسط بانک مسکن اختصاص می‌یابد و زمین واحدهای یاد شده نیز توسط وزارت مسکن و شهرسازی تأمین می‌شود.

- تأمین دو هزار جهیزیه به ترتیب هزار جهیزیه توسط وزارت رفاه و تأمین اجتماعی، هفتصد جهیزیه توسط کمیته امداد و سیصد جهیزیه توسط سازمان بهزیستی به نحوی که هزار و چهارصد جهیزیه به افراد تحت پوشش کمیته امداد و ششصد جهیزیه به افراد تحت پوشش سازمان بهزیستی در سال ۱۳۸۹ اعطاء گردد

- به سازمان آموزش فنی و حرفه‌ای اجازه داده می‌شود نسبت به پرداخت حق‌الرحمه برگزاری آزمون به کارکنان از محل ردیف هزینه‌های جاری آن سازمان بر اساس دستورالعمل وزارت کار و امور اجتماعی اقدام نماید.

- مطالعه و احداث مجموعه فرهنگی و هنری آذربایجان در تبریز با متراد بیست هزار (۲۰۰۰۰) متر مربع پس از طی مراحل قانونی موضوع ماده (۳۲) قانون برنامه چهارم توسعه.

- اختصاص مبلغ هفتاد میلیارد (۷۰.۰۰۰.۰۰۰.۰۰۰) ریال برای احداث هفت باب مجتمع فرهنگی و هنری در شهرستانهای استان هر کدام حداقل در یکهزار و دویست (۱۲۰۰) مترمربع زیربنا

- مطالعه و احداث مجتمع فرهنگی دیجیتال در شهرستان تبریز با چهل میلیارد (۴۰.۰۰۰.۰۰۰.۰۰۰) ریال اعتبار.

- اختصاص مبلغ چهل میلیارد (۴۰.۰۰۰.۰۰۰.۰۰۰) ریال برای کمک به فعالیتهای فرهنگی و هنری، هیئت‌های مذهبی، تشکلهای دینی و مراکز قرآنی

- برای احداث دانشکده قرآنی (دانشگاه قرآن) پس از طی مراحل قانونی موضوع ماده (۳۲) قانون برنامه چهارم توسعه.

- احداث یازده باب کتابخانه عمومی استاندارد در شهرهای استان و همچنین احداث کتابخانه در روستاهای پر جمعیت هر شهرستان

- اختصاص مبلغ ده میلیارد (۰.۰۰۰.۰۰۰.۰۰۰) ریال برای راهاندازی یک باب کتابخانه هوشمند و دیجیتال‌سازی اطلاعات منابع کتابخانه یاد شده.

- اختصاص مبلغ سی میلیارد (۳۰۰.۰۰۰.۰۰۰) ریال برای احداث فاز (۲) کتابخانه مرکزی استان (تمکیل بخش‌های مختلف از جمله احداث سالن‌های مطالعه، بخش مخطوطات و بخش نایینایان).

- اختصاص مبلغ چهل میلیارد (۴۰.۰۰۰.۰۰۰) ریال از محل کمکهای فنی و اعتباری برای بازسازی و مرمت پنج باب سینما (چهار باب در شهر تبریز و یک باب در مراغه) توسط بخش خصوصی.

- کمک به ایجاد فضای مناسب برای انجام امور دینی، فرهنگی و قرآنی در مساجد، اماکن مذهبی، بقاع متبرکه و همچنین توسعه مدارس علوم دینی به منظور تربیت روحانیون و مبلغین دینی با اختصاص اعتبار مناسب از سال ۱۳۸۹ در قالب بودجه‌های سنواتی.

- پیش‌بینی مبلغ سیصد میلیارد (۳۰۰.۰۰۰.۰۰۰) ریال اعتبار در قالب بودجه سال ۱۳۸۹ برای توسعه امور فرهنگی و هنری استان در زمینه‌های مختلف از جمله برگزاری جشنواره‌های غدیر و امام حسین، ایجاد فضای مجازی فرهنگی و هنری استان در زمینه‌های مختلف از جمله برگزاری جشنواره‌های حضرت امام حسین، ایجاد فضای مجازی فرهنگی و هنری، ترویج اندیشه‌های ناب

انقلاب اسلامی و حضرت امام خمینی (ره) ، حمایت از هنرستان‌های هنر تحت پوشش دانشگاه هنر، تجهیز کتابخانه مصلی و کمک به شورای فرهنگ عمومی استان - تجهیز ساختمان مرکز آموزش تخصصی چرم و کفش تبریز در سال ۱۳۸۹ که ساختمان آن توسط استان تأمین می‌گردد - تأمین (۱۰) دستگاه خودرو کشنده برای کانکس‌های سیار آموزش فنی حرفه‌ای از محل اعتبارات سازمان آموزش فنی و حرفه‌ای کشور. - تأمین (۲۰) دستگاه کانکس سیار آموزش فنی و حرفه‌ای مورد نیاز در سطح استان در سال ۱۳۸۸ - جزو مصوبات سفر دور دوم بوده - تأسیس اداره کار و امور اجتماعی شهرستان تبریز از محل پستهای سازمانی بلا تصدی اداره کل کار و امور اجتماعی استان. - تأمین پستهای سازمانی مراکز احصال جدید سازمان آموزش فنی و حرفه‌ای در شهرستان تبریز، ورزقان، جلفا، هادیشهرو عجبشیر و ملکان - اختصاص مبلغ صد و پنجاه میلیارد (۱۵۰.۰۰۰.۰۰۰) ریال از محل منابع قرض الحسنہ صندوق مهر امام رضا (ع) به طرح‌های مصوب خوداشتغالی سازمان بهزیستی و بنیاد شهید و امور ایثارگران استان در سال ۱۳۸۸، مبلغ پنجاه میلیارد (۵۰.۰۰۰.۰۰۰) ریال از این محل برای طرح‌های مربوط به فرش اختصاص می‌یابد. تمامی بانک‌ها موظفند نسبت به قبول اسناد زراعی دامداران سنتی، نیمه صنعتی و صنعتی در دریافت تسهیلات بانکی به عنوان وثائق بانکی با هماهنگی سازمان ثبت اسناد و املاک کشور اقدام کنند.

۷-آبادی‌ها و مناطق واقع در حوزه نفوذ مستقیم شهر

مطالعات حوزه نفوذ یکی از بخش‌های طرح جامع شهری است و برای تحقق اهداف طرح‌های توسعه شهری، بهتر است مطالعات همه جانبه منطقه‌ای و محلی صورت گیرد تا نقش، جایگاه و نفوذ شهر در مناطق پیرامونی آن و نوع تعاملات با حوزه نفوذ، تعیین شده و مورد ارزیابی قرار گیرند. تا از یک سو، میزان بارگذاری خدمات شهر متناسب با جمعیت آتی شهر و جمعیت استفاده کننده از خدمات آن باشد و از طرف دیگر در طرح توسعه آتی شهر، فضاهای مناسب و کافی جهت ارائه خدمات به شهروندان و روستاهای حوزه نفوذش درنظر گرفته شود.

پیش از تعیین روستاهای خدمات‌گیر مستقیم روزانه شهر، لازم است مطالعات مختص‌الدرباره وضع منطقه و موقعیت شهر آذربایجان صورت پذیرد.

الف-موقعیت شهر آذربایجان

از دیدگاه تقسیمات سیاسی، شهر آذربایجان مرکز شهرستان آذربایجان است، لذا بسیاری از خدمات مورد نیاز مرکز شهرستان در این شهر اتفاق ریخته و یا در حال تشکیل است. همانطور که نقشه موقعیت سیاسی نشان می‌دهد، شهرستان آذربایجان از شمال و شرق به شهرستان اسکو، از غرب به دریاچه ارومیه و از جنوب به شهرستان عجب‌شیر خودود می‌گردد. این شهرستان مشتمل بر ۳ بخش و ۷ دهستان می‌باشد. شهر آذربایجان در بخش خویی شهرستان آذربایجان واقع شده است. جمعیت این شهر براساس سرشماری سال ۱۳۸۵ بالغ بر ۳۶۸۰۰ نفر می‌باشد.

این شهر در ۳۷ درجه و ۳۴ دقیقه تا ۳۷ درجه و ۵۳ دقیقه عرض شمالی و در ۴۵ درجه و ۴۰ دقیقه تا ۴۶ درجه و ۱۰ دقیقه طول شرقی قرار گرفته است. (سرشماری مرکز آمار ایران، ۱۳۸۵) شهر آذربایجان در سال ۱۳۰۵ با تأسیس شهرداری به شهر تبدیل شده است و هم اکنون یکی از شهرهای استان آذربایجان شرقی محسوب می‌گردد. این شهر میان دو محور ترانزیتی مشتمل بر محور جاده تبریز-آذربایجان-مراغه و راه آهن دولتی تبریز-مراغه-تهران قرار گرفته و هر دو راه از شمال به جنوب کشیده شده است. این شهر در حوزه آبریز دریاچه ارومیه قرار دارد و از طرف شمال، جنوب و شرق به روستاهای اطراف و از جنوب‌غربی به دریاچه ارومیه محدود می‌گردد. جدول ذیل موقعیت شهر آذربایجان را در تقسیمات سیاسی کشوری نشان می‌دهد.

همچنانکه عنوان شد در سطح شهرستان آذرشهر برابر با ۳۷ روستای دارای سکنه وجود دارد.
این تعداد روستا در سه بخش و هفت دهستان استقرار یافته‌اند.

دهستان‌های شیرامین، تیمورلو، شهرک، دستجرد، قبله‌داعی، قاضی‌جهان و ینگجه، هفت
دهستان واقع در سطح شهرستان آذرشهر هستند.

جدول شماره ۱۷-۱: وضعیت استقرار روستاهای دارای سکنه در دهستان‌های شهرستان آذرشهر

شهر	تعداد آبادی دارای سکنه	دهستان	بخش	شهرستان
آذرشهر	۸	شیرامین	حومه	آذرشهر
	۴	قاضی‌جهان		
	۸	قبله‌داعی		
	۸	ینگجه		
گوگان*	۳	تیمورلو	گوگان	
	۵	دستجرد		
ممقان	۱	شهرک	ممقان	

مأخذ: سالنامه آماری اسکان آذربایجان شرقی، ۱۳۸۵

*توضیح: در سال ۱۳۹۰ روستای تیمورلو به شهر تبدیل شده است.

اصطلاح حوزه نفوذ، واژه‌ای است که توسط کریستنار - جغرافیدان آلمانی - برای تحلیل توزیع فضایی فعالیت‌های بخش خدمات به کار گرفته شده و در طرح‌های توسعه منطقه‌ای و شهری کاربردهای فراوانی دارد، حوزه نفوذ یک مرکز جمعیتی، شامل فضایی است که سکونتگاه‌های پراکنده در پیرامون آن، با مرکز حوزه که نقطه ثقل جمعیتی و گانون تمرکز تعداد متنوعی از خدمات برتر قابل عرضه می‌باشد، تعامل پایدار و دوسویه‌ای داشته و جهت ادامه حیات و ارتقاء کیفی خود به این مرکز برتر وابسته است، دامنه گسترش حوزه نفوذ از یک سو به ماهیت فعالیت‌ها، تعداد و تنوع کالا و خدمات موجود در مرکز فاصله قطب‌ها و مراکز مشابه و از سوی دیگر به تقاضای کافی و مؤثر بستگی دارد. برای اندازه‌گیری و تعیین حدود حوزه نفوذ مراکز جمعیتی معمولاً از دو روش نظری و تجربی استفاده می‌گردد. در اولین روش که بر مدل تاکسونومی و مدل جاذبه نیوتونی مبتنی می‌باشد، نیروی کشش بین دو مرکز براساس حجم جمعیت و فاصله مراکز، اندازه‌گیری و تعیین می‌گردد. در این مدل، جاذبه هر شهر با حجم جمعیت شهر رابطه مستقیم داشته و با محدود فاصله از شهر دیگر، رابطه معکوس دارد. روش دوم تعیین حوزه نفوذ یک مرکز، از طریق تحلیل

جهت و شدت جریان‌های مختلف صورت می‌گیرد به طور تجربی آشکار شده است که جریان‌های مختلفی نظیر کالا، سرمایه، خدمات دانش، اطلاعات و جمعیت در بین سکونتگاه‌ها وجود دارد که شدت، تواتر و دوام آنها به سمت مراکز جمعیتی برتر به مراتب، بیشتر بوده و با جمع‌آوری اطلاعات و ترسیم جهت و شدت جریان‌های مذکور در نقشه‌های مناسب می‌توان حوزه نفوذ مرکز شهری را تعیین نمود. البته این نکته را باید یادآوری نمود که مرزهای به دست آمده از روش‌های نظری و تجربی را نباید به عنوان مرزهای قطعی حوزه نفوذ مراکز شهری تلقی نمود. مرزهای حوزه نفوذ معمولاً مبهم است و در طول زمان به دلایل مختلف تغییر می‌کند. علاوه بر آن، محدوده‌های زیر پوشش فعالیت‌های متفاوت اقتصادی، اجتماعی، اداری و خدماتی، لزوماً بر هم منطبق نیستند، این امر در جامعه در حال گذار کشور که دائماً با مواردی همچون تغییرات مداوم محدوده‌های سیاسی و اداری و سرمایه‌گذاری‌های به عمل آمده و یا در حال انجام اقتصادی و اجتماعی و تبدیل روزافزون نقاط روستایی به شهر مواجه است، غالباً دستیابی نیست انجام مطالعات جهت شناخت حوزه نفوذ مستقیم شهرها، صرفاً به لحاظ روش ساختن موقعیت و نقش شهر در منطقه و تعیین حوزه نفوذ آن انجام می‌شود.

در شرح خدمات طرح‌های توسعه شهری، منظور از آبادی‌های وابسته درجه اول یا حوزه نفوذ مستقیم شهرها، آبادی‌هایی است که با شهر رابطه بی‌وقایعه و پیوند مستقیم داشته و برای استفاده از غالب خدمات عمومی به شهر مورد نظر به صورت روزانه مراجعه می‌نمایند.

برای تحقق اهداف طرح‌های توسعه شهری، می‌بایستی مطالعات همه جانبه منطقه‌ای و محلی صورت گیرد تا نقش، جایگاه، میزان اقتدار و نفوذ شهر در مناطق پیرامونی آن، سطح و نوع تعاملات با حوزه نفوذ، تعیین شده و مورد ارزیابی قرار گیرند تا از یک سو، میزان بارگذاری خدمات شهر متناسب با جمعیت آن و جمعیت استفاده‌کننده از خدمات متنوع شهری که برای هر یک از خدمات به شهروندان روستاهای حوزه نفوذ آن تأمین گردد. از سوی دیگر ضروری است که در قالب نظامی مدون و چند سطحی، توسعه متوازن و یکپارچه شهر و سکونتگاه‌های روستایی زیر پوشش آن، با توسعه زیرساخت‌های اقتصادی، اجتماعی، تأسیسات، تجهیزات زیربنایی و تسهیلات خدماتی ملحق شود.

توجه به نکات فوق، حداقل دو موضوع کلیدی را آشکار می‌سازد. نخست اینکه، تعاملات و مناسبات گسترده و متنوعی بین شهرها و سکونتگاه‌های پیرامونی و حوزه‌های اقتصادی وجود دارد

که کالبد شهر، بافت شهر آن و سطوح تخصیص یافته به امکانات خدماتی را متأثر می‌سازد، نکته دوم نیز به این امر دلالت دارد که مناسبات و داد و ستدۀای بین شهری و روستایی، احتمالاً وضعیت مناسبی نداشته و ساماندهی آنها در قالب طرح‌های توسعه منطقه‌ای و شهری ضرورتی انکارناپذیر است. این وظیفه مهم به استناد قانون تأسیس شورایعالی شهرسازی و معماری و با توجه به آیین‌نامه نحوه بررسی و تصویب طرح‌های توسعه و عمران محلی، ناحیه‌ای، منطقه‌ای، ملی و مقررات شهرسازی و معماری کشور، مصوب جلسه مورخ ۷۸/۱۰/۱۲ هیات وزیران، به عهده طرح‌های توسعه و عمران (جامع) ناحیه‌ای محول شده است که به منظور تدوین سیاست‌ها و ارایه راهبردها در زمینه هدایت و کنترل توسعه و استقرار مطلوب مراکز فعالیت مناطق حفاظتی و همچنین توزیع مناسب خدمات برای ساکنان شهرها و روستاهای این ناحیه ای که از نظر ویژگی‌های طبیعی و جغرافیایی، ممکن بوده و از نظر اقتصادی، اجتماعی و کالبدی دارای ارتباطات فعال متقابل می‌باشند، تهییه می‌گردد.

با توجه به اینکه ارتباطات بین شهر و محیط پیرامونی آن از اهمیت زیادی برخوردار است اصطلاح تعیین حوزه نفوذ یک شهر اهمیت بسزایی دارد، اما در این مسیر باید به این نکته توجه کرد که اصولاً مقوله حوزه نفوذ در سطح و در محیط واقعی مفهوم شناخته شده‌ای نیست و اینکه به طور دقیق بتوان عنوان کرد که کدام روستا در حوزه نفوذ مستقیم شهر قرار دارد و خط حوزه از کجا شروع شده و به کجا ختم می‌شود. به یکسری مطالعات گارشناسی نیاز دارد و در عمل نمی‌توان این خط را مشخص کرد و اینکه حوزه نفوذ به چه گستره‌ای از فضای پیرامونی شهر اطلاق می‌شود در برگیرنده کدام یک از مراکز جمعیتی اطراف شهر می‌باشد، شعاع مشخص آن کجاست و چند درصد از ساکنان یک روستا به شهر مربوطه مراجعه می‌کنند در حوزه نفوذ هست یا نه نمی‌توان اظهارنظر دقیقی کرد.

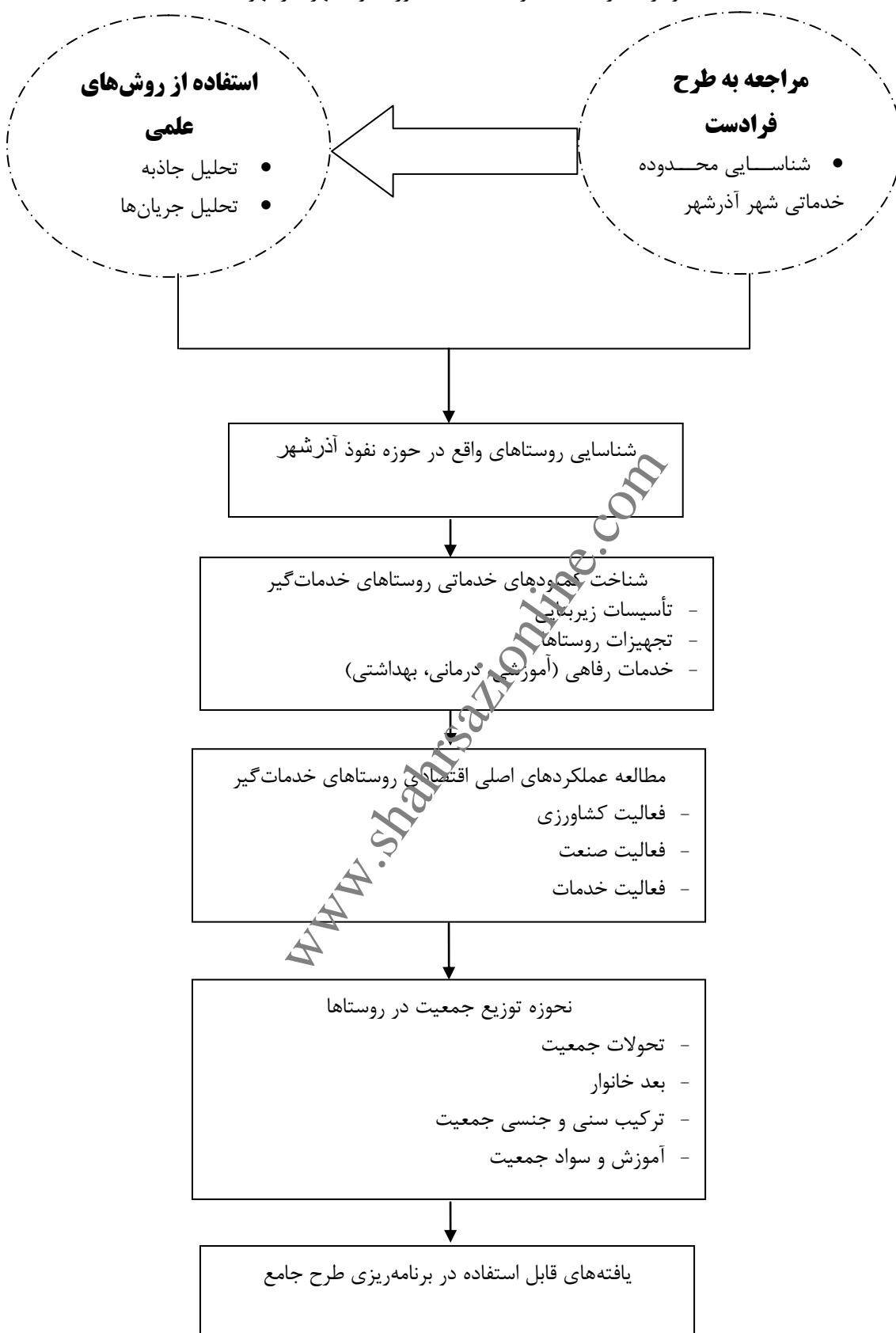
به هر حال در این فرآیند مشخص کردن رابطه میان یک شهر و روستاهای اطراف آن برای بررسی پیوندهای اجتماعی، اقتصادی، سیاسی، اداری و... ضرورت دارد. شهر آذربایجان از جهات مختلف می‌تواند حوزه نفوذ خود را مشخص کند، یکی وجه تجاری شهر است، این شهر با قدمت تاریخی که دارد در سطح شهرستان آذربایجان مهمترین مرکز اقتصادی - تجاری است، علاوه بر این، شهر آذربایجان مهمترین مرکز سکونتی، فرهنگی، ورزشی، تاریخی و... در سطح این شهرستان می‌باشد که علاوه بر تأمین خدمات موردنیاز مردم حوزه نفوذ مهمترین مرکز ارایه خدمات پشتیبان

کشاورزی است. همچنین استقرار فضاهای اداری در سطح شهرستان نیز دامنه خدمات رسانی آذرشهر در سطح شهرستان را ثبیت می‌کند. در تعیین حوزه نفوذ شهر آذرشهر با توجه به طیف کمیت روابط بین شهر و نقاط اطراف آن کاهش روابط با افزایش فاصله، کاهش ارتباطات منطقه‌ای با سایر مراکز و همچنین کاهش قدرت آنها در مقایسه با شهر آذرشهر کاملاً مشهود است.

با توجه به نبود مراکز برخوردار در جنوب شرقی شهر آذرشهر، فاصله خیلی زیاد موجب گستردگی سطوح حوزه نفوذ مستقیم خواهد شد اما امکانات دومین سکونتگاه مهم منطقه (شهر گوگان) و فاصله ارتباطی و وضعیت مراجعه مردم شهرستان به شهر گوگان در این پهنه تأثیرگذار خواهد بود. نمودار شماره ۱۷-۱ فرآیند مطالعه حوزه نفوذ آذرشهر در این گزارش را نمایش می‌دهد.

www.shahrsazionline.com

نمودار شماره ۱۷-۱: فرآیند مطالعه حوزه نفوذ شهر آذرشهر

بر این اساس برای تعیین حوزه نفوذ مستقیم شهر آذرشهر دو مرحله طی شده است:

مرحله اول: مطالعات مربوط به طرح‌های فرادست و حوزه‌های همپیوند موجود و پیشنهادی در طرح جامع (عمران ناحیه‌ای) تبریز که در این مطالعات کلیه روستاهای موجود در منطقه از نظر حوزه‌های همگن اقتصادی و اجتماعی و با در نظر گرفتن دریافت امکانات و خدمات و فواصل موجود مورد مطالعه قرار گرفته است و همچنین مطالعات سطح‌بندی پیشنهادی طرح جامع مصوب قبلی شهر آذرشهر بررسی شده‌اند.

مرحله دوم: استفاده از روش‌های علمی و تعیین محدوده عملکرد وضع موجود با شناخت امکانات و خدمات در کلیه روستاهای تعیین شد. تک خدمات آموزشی و بهداشتی، برای شناسایی حوزه نفوذ روزانه و هفتگی در ذیل تمامی فرآیند مطالعات حوزه‌نفوذ و تأثیر آن در تهییه طرح جامع آذرشهر مشخص شده است.

برای این منظور فواصل روستاهای جاده ارتباطی تبریز-مراغه و فواصل روستاهای از شهر آذرشهر مورد مطالعه قرار گرفته است، بالطبع روستاهای واقع در کنار جاده ارتباط تنگاتنگی با شهر آذرشهر دارند همچنین روستاهایی که در امتداد جاده‌های ارتباطی مستقیم با شهر مرتبط می‌شوند می‌توانند مراجعات روزانه و هفتگی به شهر داشته باشند. در حقیقت حوزه نفوذ عام شهر در متناسب با یکسری ویژگی‌ها از قبیل سهولت آمد و شکل نقش شهری و مرتبه شهری در نظام سلسله مراتبی شهرها افزایش یا کاهش می‌یابد. شهر آذرشهر هشتمین شهر پرجمعیت استان آذربایجان-شرقی و در غرب استان قرار دارد. در سطح شهرستان بعد از شهر آذرشهر، شهر گوگان، مقان و تیمورلو با جمعیت زیر ۲۰ هزار نفر در ردیف بعدی قرار دارند.

ب - مطالعات طرح‌های فرادست و بررسی حوزه‌های همپیوند پیشنهادی:

به استناد قانون تأسیس شورای عالی شهرسازی و معماری و با توجه به آئین‌نامه نحوه بررسی و تصویب طرح‌های توسعه عمران محلی، ناحیه‌ای، منطقه‌ای، ملی و مقررات شهرسازی و معماری کشور، مصوب جلسه مورخ ۱۳۷۸/۱۰/۱۲ هیأت وزیران، بررسی تعاملات و مناسبات بین شهرها و سکونتگاه‌ها به عهده طرح‌های توسعه و عمران (جامع) ناحیه‌ای محول شده است. این طرح‌ها به تدوین سیاست‌ها و ارائه راهبردها در زمینه هدایت و کنترل توسعه و استقرار مطلوب مراکز فعالیت، مناطق حفاظتی و همچنین توزیع مناسب خدمات برای ساکنان شهرها و روستاهای در یک یا چند شهرستان که از نظر ویژگی‌های طبیعی و جغرافیایی، همگن بوده و از نظر اقتصادی، اجتماعی و

کالبدی دارای ارتباطات فعال متقابل می‌باشند، می‌پردازند و راهبردهای مصوب این طرح‌ها باید در طرح‌های جامع مدنظر قرار گیرد.

یکی از طرح‌هایی که بتوان به عنوان طرح فرادست طرح جامع شهر آذربایجان تلقی کرد، طرح توسعه و عمران (جامع) ناحیه تبریز است. جهت همسویی و عدم مغایرت با طرح‌های مصوب، لازم است طرح جامع به لحاظ مصوبات و مندرجات، همسو با طرح‌های مصوب فرادست مذکور باشد. این طرح توسط مهندسان مشاور زیست‌تا ثبیت شده و در سال ۱۳۸۳ به تصویب رسیده است. هر چند که طرح توسعه و عمران (جامع) ناحیه تبریز همه روستاهای و شهرهای یک ناحیه را به طور جزئی مورد بررسی قرار نمی‌دهند، ولی دارای اطلاعات، تحلیل و پیش‌بینی‌های جامع‌تری هستند که از گسترده بودن حوزه دید آنها ناشی می‌شود.

طرح ناحیه تبریز برای نظام سلسله مراتب شهری و روستایی ناحیه، پنج سطح را با نقشهای زیر پیشنهاد می‌نماید.

سطح یک: مرکز منطقه (مرکز استان) معادل با سطح یک (مرکز منطقه) طرح کالبدی منطقه آذربایجان.

سطح دو: مرکز محلی اصلی (مرکز شهرستان) معادل با سطح چهار (مراکز زیر ناحیه) طرح کالبدی منطقه آذربایجان.

سطح سه: مرکز محلی فرعی (مرکز بخش و منظومه) معادل با سطح پنج (مراکز بخش) طرح کالبدی منطقه آذربایجان و مراکز منظومه الگوی مصوب شورای عالی شهرسازی و معماری ایران.

سطح چهار: مرکز مجموعه روستایی (مرکز در حد ناحیه شهری)

سطح پنج: مرکز حوزه روستایی (مرکز در حد محله شهری)
- توزیع فضایی و چگونگی استقرار سلسله مراتب نقاط شهری و روستایی

در طرح ناحیه تبریز به منظور شناخت چگونگی نحوه استقرار سکونتگاه‌ها، از مدل بوژوگارنیه و ژرژ شابو استفاده شده است. با استفاده از این مدل نحوه توزیع شاغلین شهرها و روستاهای ناحیه در سه بخش اقتصادی (کشاورزی - صنعت - خدمات) شناسایی و نقش آتی شهرهای ناحیه تعیین گردید. عملکرد شهرها در این مدل در شش دسته طبقه‌بندی می‌شوند. موقعیت شهرهای ناحیه در هر یک از طبقات ششگانه به شرح زیر است:

(۱) شهر بازرگانی ناحیه:

این دسته از شهرهای ناحیه در قالب چهار طبقه شناسایی شده است:

- ۱- شهرهایی که نقش غالب بازرگانی دارند مانند شهرهای هریس، آذرشهر.
- ۲- شهرهایی که دارای نقش بازرگانی بوده، ولی گرایش به سمت نقش خدماتی دارند مانند شهر صوفیان.
- ۳- شهرهایی که دارای نقش بازرگانی میباشد ولی گرایش به سمت نقش صنعتی نیز در آن قابل ملاحظه میباشند مانند شهر تبریز.
- ۴- شهرهای بازرگانی که گرایش شدید به سوی عملکرد چند نقشی دارند مانند شهر خسروشهر.

(۲) شهرهای چند نقش

شهرهایی که ساختار آنها به گونه‌ای است که در حالت متعادلی قرار گرفته‌اند و برتری یک بخش از فعالیت‌های اقتصادی نسبت به بخش‌های دیگر چندان قابل ملاحظه نیست و در گروه شهرهای چند نقشی جای می‌گیرند.

در این گروه نیز برخی از شهرها در بخش خاصی به صورت قابل ملاحظه‌ای برتری یافته‌اند بنابراین پنج طبقه از شهرها قابل تشخیص است.

(۱) شهرهایی که به صورت مسلط دارای عملکرد چند نقشی هستند مانند شهرهای ایلخچی، ممقان، سیس.

(۲) شهرهایی که عملکرد چند نقشی دارند ولی گرایش به سمت نقش کشاورزی به صورت غالب مشاهده می‌شود مانند شهر تیکمه‌داش.

(۳) شهرهایی که دارای عملکرد چند نقشی می‌باشند ولی گرایش به سمت نقش خدماتی در آن قابل مشاهده است مانند شهر آذرشهر.

(۴) شهرهایی که دارای عملکرد چند نقشی می‌باشند ولی گرایش به سمت نقش بازرگانی دارند مانند شهر باسمنج.

(۵) شهرهایی که دارای عملکرد چند نقشی بوده ولی گرایش به سمت نقش صنعتی در آن مشاهده می‌شود.

(۳) شهرهای خدماتی

شهرهایی که بخش خدمات به صورت غالب فعالیتهای اقتصادی شهر را به خود اختصاص می‌دهد و اهمیت این بخش در ساختار اقتصادی شهر مشهود است به عنوان شهرهای خدماتی مطرح هستند که در قالب سه طبقه قابل شناسایی‌اند:

۱- شهرهایی که نقش مسلط خدماتی دارند که نمونه چنین شهرهایی عبارتند از: تسویج، اسکو، شبستر.

۲- شهرهایی که نقش خدماتی دارند ولی گرایش به سمت عملکرد چندنقشی نیز دارند.

۳- شهرهایی که دارای نقش خدماتی هستند ولی گرایش به سمت عملکرد بازارگانی در آنها قابل مشاهده است.

۴- شهرهای صنعتی:

شهرهایی که اشتغال به صنعت، چیزی که اصلی فعالیتهای اقتصادی آنها را تشکیل می‌دهد، تحت عنوان شهرهای صنعتی مشخص می‌شوند. این نقش در شهرهای ناحیه به چهار شکل دیده می‌شود:

۱- شهرهایی که دارای عملکرد و نقش غالب صنعتی می‌باشند طبق مدل در ناحیه تبریز شهرهایی با این نقش وجود ندارند.

۲- شهرهایی که دارای عملکرد و نقش صنعتی می‌باشند ولی گرایش به سمت عملکرد بازارگانی در آنها مشاهده می‌شود مانند شهر سردرود.

۳- شهرهایی که دارای عملکرد و نقش صنعتی می‌باشند ولی گرایش به سمت عملکرد چندنقشی در آن قابل مشاهده است مانند شهرهای خواجه، وايقان.

۴- شهرهایی که دارای عملکرد و نقش صنعتی با گرایش به سمت عملکرد صنعتی شدید هستند در ناحیه تبریز شهرهایی با این نقش وجود ندارند.

۵- شهرهای صنعتی شدید:

براساس مدل بوژوگارنیه و ژرژشابو در سطح ناحیه تبریز، شهری با این عملکرد وجود ندارد.

۶- شهرهای کشاورزی:

شهرهایی که اساس حیات اقتصادی آنها بر فعالیتهای کشاورزی استوار است تحت عنوان شهرهای کشاورزی طبقه‌بندی می‌شوند. چنین مراکز جمعیتی به مثابه روستا - شهر در سطح

ناحیه ادامه حیات می دهند و براساس مدل، شهر شندآباد دارای نقش و عملکرد کشاورزی می باشد.

- پیشنهاد نظام سلسله مراتبی عملکردی

براساس پیشنهاد نظام سلسله مراتب عملکردی طرح ناحیه‌ای تبریز، محدوده سرویس‌دهی در

این ناحیه به شرح زیر تعیین گردیده است:

- سطح یک، مرکز منطقه (مرکز استان) این سطح قادر است از نظر عملکردی سطح کل ناحیه

را تحت پوشش قرار دهد (حداکثر فاصله نقاط جمعیتی ناحیه از این مرکز ۱۲۰ کیلومتر

محاسبه شده است).

- سطح دو، مراکز محلی اصلی (مراکز در حد شهرستان)- این سطح می توانند تا شعاع حداکثر

۶۰ کیلومتر پوشش خدماتی داشته باشد.

- سطح سه، مراکز محلی فرعی (مراکز در حد بخش)- این مراکز می توانند تا شعاع حداکثر ۳۰

کیلومتر پوشش خدماتی داشته باشد.

- سطح چهار، مراکز مجموعه (مراکز در حد ناحیه شهری)- این مراکز می توانند تا شعاع

حداکثر ۱۵ کیلومتر پوشش خدماتی داشته باشند.

- سطح پنج، مراکز حوزه (مراکز در حد محله شهری)- این مراکز می توانند در شعاع ۳ الی ۵

کیلومتری پوشش خدماتی داشته باشند.

بر مبنای فواصل مذکور، از بین مراکز پتانسیل دار مجموعه و حوزه، به طور بالفعل ۳۲ مرکز

مجموعه و ۱۰۰ مرکز حوزه امکان تشکیل مجموعه و حوزه روسایی را دارند.

ب-۱- پیشنهاد حوزه‌های همگن و هم پیوند شهری و روستایی در طرح توسعه و عمران ناحیه تبریز
پیشنهاد حوزه‌های همگن و هم پیوند شهری و روستایی در طرح جامع ناحیه تبریز به نحوی است که بیشتر حوزه نفوذی به سطح اول تعلق داشته (۱۲۰ کیلومتر) و مرکز حوزه از کمترین شعاع نفوذی برخوردار است (حداکثر ۵ کیلومتر). آنچه در این رابطه لازم به توضیح می‌باشد، این است که حوزه روستایی از نظر محدوده‌های سلسله مراتبی کوچکترین هسته را شامل می‌شود بنابراین روستاهای باید در نظام از پایین به بالا ابتدا در داخل حوزه‌ها و سپس به ترتیب در سطوح بالاتر قرار گیرند. به هر حال به علت وسعت کم حوزه‌های روستایی و پراکندگی زیاد روستاهای ممکن است به دلیل جمعیت کم روستاهای واقع در یک هسته حداکثر با قطر ۱۰ کیلومتری (شعاع ۵ کیلومتر) و با فقدان روستاهای اقماری در حداکثر فاصله مورد قبول حوزه، تعدادی از روستاها نتوانند در داخل حوزه‌های روستایی قرار گیرند. این روستاهای «روستاهای پراکنده» طبقه‌بندی شده‌اند. جایگاه و موقعیت روستاهای پراکنده در نظام سطح‌بندی پیشنهادی بین حوزه و مجموعه روستایی می‌باشد. البته لازم به ذکر است که روستاهای پراکنده در صورتی که در وضع موجود و افق طرح، جمعیتی کمتر از ۱۰۰ نفر نداشته باشند، حائز شرایط برخورداری از برخی خدمات می‌باشند.

در تعیین مرز محدوده‌های همگن، هم‌پیوند شهری و روستایی، اصل اساسی زمان دسترسی، مسافت و دستیابی به آستانه‌های جمعیتی مورد نیاز برای ایجاد خدمات و اشتغال است. حوزه‌های روستایی را از نظر عملکردی به چهار دسته تقسیم شده است:

۱- حوزه‌های روستایی به مرکزیت شهر با شعاع خدمات رسانی ۵ کیلومتر (روستاهایی که در حوزه‌های شهری قرار می‌گیرند).

۲- حوزه‌های روستایی خودکفا از نظر خدمات روزمره به مرکزیت روستا به فاصله ۳ کیلومتر در دسترسی شوسه و خاکی و ۵ کیلومتر در دسترسی آسفالت.

۳- حوزه‌های روستایی غیرخودکفا از نظر خدمات روزمره با مرکزیت روستا و با شعاع خدمات رسانی مشابه مورد دوم، در این شکل از حوزه‌های روستایی که پس از تشکیل در اولویت بهسازی قرار می‌گیرند، مراکز آن از نظر خدمات پایه تجهیز می‌گردد.

۴- حوزه روستایی با مرکز خدمات رسانی جدید: در مواردی که در وضع موجود، روستای مرکزی جهت تشکیل حوزه روستایی وجود نداشته باشد طبق قاعده مراکز هم‌پیوند، در بهترین نقطه هم‌پیوند مرکز جدید خدمات رسانی پیشنهاد گردیده است.

با توضیحاتی که در خصوص نظام سطح بندی طرح جامع ناحیه تبریز ارائه شد در جدول ذیل موقعیت شهر آذرشهر و روستاهای حوزه نفوذ آن ارائه شده است.

جدول شماره ۱۷-۲: حوزه‌های روستایی پیشنهادی طرح عمران ناحیه‌ای تبریز در سطح مجموعه آذرشهر

مرکز ناحیه	نام مرکز منظومه	نام مرکز مجموعه	نام مرکز حوزه	روستاهای اقماری
			گوگان	قشلاق‌پیازی، خاصلو، تیمورلو، قراغیل، دستجرد، قلعه‌شیخ
		آذرشهر	آذرشهر	خرابو، نادیلو، غله‌زار، دیزج آقاحسن، قاضی جهان، افخم‌آباد، فیروزسالار، آخی‌جهان، خان امیر، ینگجه، ایستگاه آذرشهر، قشلاق
تبریز	آذرشهر	آذرشهر	بادامیار	گواهر، امیردیزج
			هفت‌چشمه	دین‌آباد
			صغايش	چراغیل، قرمزی‌گل، قاضی‌کندي، داش‌آمالو
			ممقان	کبود‌گنبد، تورامین
			روستاهای پراکنده	کلوانق، قوشقو، ترشکوه
			مجموعه	

مأخذ: طرح توسعه و عمران (جامع) ناحیه تبریز، ۱۳۸۳

نقشه شماره ۱۷-۱: سطح‌بندی مراکز پیشنهادی در طرح توسعه و عمران ناحیه تبریز

www.shahrsazionline.com

طرح جامع شهر آذرشهر

شهرستان آذرشهر شامل منظومه آذرشهر است که همه دهستان‌های هفتگانه شهرستان را در برمی‌گیرد. همچنین این منظومه دارای سه مجموعه و ۱۰ حوزه است.

- وضعیت خدمات و تجهیزات موجود در روستاهای حوزه نفوذ هر کانون زیستی به تناسب، تعدادی از خدمات مورد نیاز را در خود دارد که گاه متناسب و گاه غیرمتناسب با نیاز ساکنان آن است، در نتیجه استقرار برخی خدمات در سکونتگاه‌هایی که به نوعی دارای مرکزیت خدماتی نسبت به سایرین هستند، ضرورت می‌یابد. بررسی وضع کمی و کیفی خدمات و تأسیسات و تجهیزات حوزه نفوذ از آن روست که بتوان کاستی‌های حوزه نفوذ را شناسایی کرد و آن بخش از نیازها را که شهر آذرشهر به عنوان کانون‌های محدوده باید از آن برخوردار باشد، در طرح جامع پیش‌بینی و لحاظ کرد. خدمات پیشنهادی برای مراکز حوزه پیشنهادی در طرح توسعه و عمران ناحیه تبریز به شرح جدول ذیل می‌باشد.

جدول شماره ۱۷-۳: خدمات پیشنهادی برای مراکز حوزه ناحیه تبریز

		خدمات پیشنهادی						نام مراکز حوزه	
		انرژی	بانک	ارتباطات	مسجد - حسینیه	مالی - اقتصادی و پشتیبانی تولید	خانه بهداشت	آموزشی - بهداشتی - درمانی	آذربایجان گوگان مقان
تأمین برق	جایگاه عرضه مواد سوختی		شرکت تعاضی		کتابخانه شهری و روستایی		امکانات ورزشی روباز		
راه روستاپی درجه ۱ با رویه شنی	راه روستاپی درجه ۲ با رویه شنی		فروشگاه تعاضی		بوستان بازی کودکان		دارو خانه		مرکز آموزشی پیش‌دستانی
ترمینال وسائل حمل و نقل	صندوق پست		مرکز خرید و فروش کالا		بوستان		جمع اوری و دفع بهداشتی زباله		دبستان
نمایندگی پست	دفتر پست - مخابرات		دفتر ترویج کشاورزی		انجمان میراث فرهنگی		بسالخانه و گورستان		مدرسه راهنمایی عادی
مرکز تلفن واحدهای صنعتی و معنده ناحیه صنعتی	مجتمع‌های تولید کشاورزی (زراعت - باغی - دام و طیور - شیلات و آبزیان) مناسب با استعدادهای منطقه		دفتر دامپزشکی و دارو خانه دامی		فرهنگی - علمی - ورزشی و گردشگری		بسازی محیط شهری و روستایی		مدرسه راهنمایی مرکزی
			دفتر تلقیح مصنوعی و اصلاح زناد دام				اب آشامیدنی با شیر متمنگر		مدرسه راهنمایی شبانه‌روزی
			تمیرگاه ماشین‌الات کشاورزی و نقلیه				آب آشامیدنی با منبع بهداشتی		دبیرستان عادی
									دبیرستان مرکزی
									نهضت سواد آموزی

مأخذ: طرح توسعه و عمران ناحیه تبریز، ۱۳۸۳

پ- طرح جامع مصوب قبلی شهر آذربایجان

از دیدگاه تقسیمات سیاسی، شهر آذربایجان مرکز شهرستان آذربایجان است لذا بسیاری از خدمات مورد نیاز مرکز شهرستان در این شهر استقرار یافته و یا در حال تشکیل است. از آنجا که روند تبدیل شهر به مرکز شهرستان هنوز کامل نشده، لذا جایگاه شهر در شهرستان هنور به طور کامل تثبیت نگردیده است. با این وصف و با وجود عمر کوتاه تشکیل شهرستان، طبیعتهای مرکزیت آن به خصوص در قسمت شرقی شهرستان کاملاً بارز و نمایان است.

شهرستان آذربایجان براساس مصوبه کمیسیون موضوع اصل ۱۳۸ قانون اساسی در تیرماه سال ۱۳۷۶ تشکیل شد و محدوده آن از محدوده شهرستان تبریز منزع گردید.

از دیدگاه جغرافیایی، شهر آذربایجان در دشتی به همین عنوان واقع شده که از شمال شرق، شرق و جنوب، برخی ارتفاعات آن را محدود و محصور کرده‌اند. این محدوده با شبیه عمومی جنوب به شمال و شرق به غرب، به دشتی وسیع و نسبتاً هموار منتهی می‌گردد که در نتیجه در سوی غربی به دریاچه ارومیه محدود می‌شود، اما از سوی شمال محدودیت خاصی در این زمینه به چشم نمی‌خورد. بر این اساس مرز این محدوده در سه سوی غرب، جنوب و شمال به شرح زیر است:

از غرب: دریاچه ارومیه؛

از جنوب: از ارتفاعات واقع در جنوب روستاهای سیلاب و الونق و امتداد آن به سوی شرق که خط تراز بالای ۱۶۰۰ را دربرمی‌گیرد آغاز شده، با عبور از فلن کوه‌های یلی‌قیه و اولیا به سمت شمال شرق امتداد می‌یابد و از قله کوه عریان می‌گذرد، بدین ترتیب و ارتباط جغرافیایی شهر با سکونتگاه‌های واقع در جنوب محدوده یادشده قطع می‌شود. اراضی واقع در شمال خط مذکور بخشی از حوزه آبریز آذربایجان محسوب می‌گردند که به وسیله خط مذکور از حوزه آبریز مراغه (عجب‌شیر) جدا می‌شوند؛

از شرق: خط جنوبی از قله کوه عریان به سمت شمال امتداد می‌یابد و با عبور از شرق روستای چراغیل با کاهش ارتفاع، رفته به سوی شمال امتداد می‌یابد. ارتفاعات متعدد این قسمت موجب شده است که بجز در امتداد گنبدچای، سکونتگاه دیگری در فاصله نزدیک این خط واقع نگردد. لذا محدوده، یادشده پس از عبور از شرق روستای چراغیل به تقریب در مسیر مرز سیاسی شهرستان به سوی شمال امتداد می‌یابد. از دیدگاه وضعیت ارتباطی بین آبادی‌ها، همان‌گونه که ذکر شد، جاده ارتباطی تبریز- آذربایجان- مراغه از شمال به جنوب در بخش شرقی شهرستان امتداد یافته

است. بسیاری از سکونتگاه‌های واقع در شمال و جنوب شهر از طریق راه‌های ارتباطی آسفالت و شوسه با این جاده و در نتیجه با شهرهای تبریز و آذرشهر مرتبطاند.

تعدادی از روستاهای واقع در شرق شهرستان ارتباط مستقیمی با جاده مذکور ندارند بلکه این ارتباط صرفاً از طریق آذرشهر برقرار می‌گردد. این روستاهای عبارتند از چراغیل، صغايش، قرمزی‌گل، آمالوداش، قاضی‌کند، تاج‌الدین، گواهر، کایدول که از طریق ینگجه با آذرشهر مرتبطاند، و همچنین سکونتگاه‌های امیردیزج، قدمگاه و باباچلاق که در سوی جنوب شرقی شهر با جاده مراغه-آذرشهر ارتباط می‌یابند.

از دیدگاه اجتماعی - فرهنگی، وجود نوعی رقابت میان ساکنان ممقان و آذرشهر موجب شده تا با وجود نزدیکی این دو شهر، ساکنان شهر ممقان بجز در موارد ضروری برای بهره‌گیری از خدمات به آذرشهر مراجعه نکنند. این در حالی است که نقاط جمعیتی اطراف ممقان اکثراً به صورت نقاط فعالیتی مطرح‌اند و اکثر امکانات خود را از شهر ممقان برمی‌گیرند. در این میان شهرک صنعتی شهید سلیمانی وضعیتی متفاوت دارد. نزدیکی این شهرک به شهر ممقان موجب می‌شود تا بخشی از نیازهای شهرک از طریق ممقان مرتفع گردد. در نتیجه حوزه نفوذ روزمره آذرشهر از سوی شمال به شهرک شهید سلیمانی محدود خواهد‌گردید. هرچند این شهرک در آینده نزدیک به سرعت به سوی وابستگی هرچه بیشتر به آذرشهر پیش خواهد رفت. در جنوب این محدوده، اراضی دانشگاه تربیت معلم واقع شده که از هم اینک به واسطه فاصله بسیار کم، در نظرگیری محل اقامت در آذرشهر برای دانشجویان و موارد مشابه، پیش‌بینی می‌شود که در صورت آغاز فعالیت‌های علمی دانشگاه این محدوده در حوزه نفوذ مستقیم شهر واقع گردد.

با توجه به مجموعه عوامل مذکور باید اذعان داشت که آذرشهر دارای دو حوزه نفوذ مؤثر خواهد بود که یکی عمدتاً حوزه نفوذ اقتصادی-اداری-سیاسی و دیگری حوزه نفوذ مستقیم شهر است.

حوزه نفوذ اقتصادی-اداری شهر تمامی محدوده دهستان‌های شیرآمین، قبله داغی و قسمتی از اراضی جنوبی دهستان قاضی جهان را در برخواهد گرفت. این محدوده از شمال به حد شمالی شهرک صنعتی شهید سلیمانی و حد جنوبی اراضی ممقان محدود خواهد شد. هرچند حوزه نفوذ اداری فراتر از این حد ادامه می‌یابد، ولی این تداوم صرفاً به واسطه تأثیر تقسیمات سیاسی ایجاد گردیده است.

حوزه نفوذ مستقیم شهر اندکی از حوزه پیش گفته کوچک‌تر است و تعداد زیادی از سکونتگاه‌های واقع در دهستان شیرآمین خارج از آن واقع می‌شوند.

ساکنین روستاهای واقع در این محدوده، روزانه به شهر مراجعه می‌کنند و از اغلب خدمات نیز محروم‌اند.

www.shahrsazionline.com

نقشه شماره ۲-۱۷: محدوده حوزه نفوذ مستقیم آذرشهر در طرح جامع قبلی

www.shahrsazionline.com

با توجه به نقشه مذکور سکونتگاه‌های عمدۀ واقع در حوزه نفوذ شهر بر این اساس طرح جامع قبلی آذرشهر به شرح زیرند.

جدول شماره ۱۷-۴: حوزه نفوذ مستقیم شهر آذرشهر در طرح جامع قبلی آذرشهر

نام روستا		
۱- کلوانق	۱۱- قرمزی گل	۲۱- اخی جهان
۲- قوشقرا	۱۲- صغايش	۲۲- فيروز سالار
۳- هفت چشمۀ	۱۳- تاج الدین	۲۳- غله زار
۴- دین آباد	۱۴- گواهر	۲۴- افخم آباد
۵- امیردیزج	۱۵- چراغیل	۲۵- داشکسن
۶- قدمگاه	۱۶- بابا قشلاق	۲۶- ترشکوه
۷- خراجو	۱۷- قشلاق	
۸- نادیلو	۱۸- ینگجه	
۹- داش آلمالو (آلما لو باش)	۱۹- خان امیر	
۱۰- کایدول	۲۰- قاضی جهان	

مأخذ: طرح جامع آذرشهر، ۱۳۷۸

ت- تعیین تدقیق محدوده حوزه نفوذ با استفاده از روش‌های علمی و شناخت امکانات و خدمات موجود:

طرح جامع ناحیه تبریز به عنوان طرح فرادست، امامانده‌ی فضایی استان آذربایجان شرقی را بررسی نموده است لذا پیش از استفاده از روش‌های علمی تعیین حوزه نفوذ، لازم بود که به بررسی نتایج این مطالعات پرداخته شود. در این قسمت به منظور تدقیق حوزه نفوذ و انجام مطالعات اختصاصی‌تر پیرامون شهر آذرشهر، نتایج طرح فرادست با استفاده از روش‌های علمی تعیین حوزه نفوذ، بررسی می‌شود. در بررسی حوزه‌های نفوذ شهرها، الگو و مدل‌های متعددی مورد استفاده قرار می‌گیرند. در این زمینه می‌توان از دو روش نظری و تجربی بهره گرفت. در روش نظری معمولاً از مدل جاذبه استفاده می‌شود و حوزه تجربی عموماً از طریق تحلیل جریان‌ها تعیین می‌گردد.

ت-۱- تعیین روستاهای حوزه نفوذ براساس روش جاذبه

روش آنالیز جاذبه‌ای، بر پایه نظریه جاذبه‌ای نیوتن استوار است. در این روش تأکید بر جریان‌های بالقوه بین مراکز است. تأثیرات متقابل دو مرکز جمعیتی دارای نسبتی مستقیم با توده این مراکز و نسبتی معکوس با فاصله بین آنهاست. متغیرهای که به عنوان شاخص توده و فاصله به کار می‌روند بستگی به ماهیت مسأله مورد مطالعه و آمار و ارقام در دسترس دارد.

برای نشان دادن مقدار توده هر مرکز می‌توان از ارقام مربوط به حجم جمعیت، اشتغال، درآمد و مصرف یاری جست. برای نشان دادن فاصله بین مراکز می‌توان از فاصله به کیلومتر، زمان سفر یا هزینه استفاده کرد. مدل ریاضی این نظریه به شرح زیر است:

$$Tj = K \left[\frac{PiPj}{d^2 ij} \right]$$

که در این فرمول:

Tij = قدرت جاذبه بین دو شهر یا دو مرکز جمعیتی

Pi, Pj = توده دو مرکز i و j (جمعیت و)

dij = فاصله بین i و j

K = عدد ثابت

براساس مدل جاذبه، روش‌های مختلفی برای تعیین محدوده حوزه نفوذ یک مرکز ارائه شده است که از آن جمله، نقطه جدایی می‌باشد. برای تعیین محدوده مطالعاتی از روش نقطه جدایی (مرز بی‌تفاوی) (که از روش جاذبه منتج شده)، استفاده شده است. برای شناخت روستاهایی در حوزه نفوذ شهر آذربایجان قرار دارند، باید نخست نقطه جدایی سکونتگاه‌های اطراف از یکدیگر محاسبه شوند و سپس با توجه به فاصله روستاهای از این سکونتگاه‌ها محدوده حوزه نفوذ تعیین گردد. با استفاده از این رابطه، حداقل فاصله‌ای که شهر آذربایجان نسبت به شهرهای اطراف (ممکن و گوگان) قادر است ساکنان سکونتگاه‌های اطرافش را به سمت خود جذب نماید، محاسبه می‌شود.

رابطه (۱)

$$BD_a = \frac{D}{\sqrt{\frac{P_b}{P_a}}}$$

BD = نقطه جدایی

b = شهر ممکن، گوگان

d = فاصله

a = شهر آذربایجان

P = جمعیت

جدول ذیل براساس دو مؤلفه جمعیت و فاصله، نقطه جدایی شهر آذربایجان را از شهرهای اطرافش نشان می‌دهد.

طرح جامع شهر آذرشهر

جدول شماره ۱۷-۵: محدوده نفوذ نقطه جدایی آذرشهر از شهرهای اطرافش

نام شهر	سال جمعیت	فاصله تقریبی از مرکز شهر آذرشهر (کیلومتر)	نقطه جدایی آذرشهر از شهرهای اطراف (کیلومتر)
ممغان	۱۲۵۷۶	۹/۸	۶/۲
گوگان	۱۱۱۰۳	۶/۱	۴/۰

مأخذ: مرکز آمار ۱۳۸۵ و مطالعات مشاور

با پیاده کردن فاصله ها بر روی نقشه، محدوده مطالعاتی تعیین می گردد. نقشه های ذیل، نقطه جدایی شهر آذرشهر را نسبت به شهرهای ممغان و گوگان نشان می دهند.

نقشه شماره ۳-۱۷: تعیین روستاهای حوزه نفوذ بر اساس مدل جاذبه

www.shahrsazionline.com

نقشه شماره ۱۷-۴: تعیین روستاهای حوزه نفوذ بر اساس مدل جاذبه

www.shahrsazionline.com

ت-۲- تعیین روستاهای حوزه نفوذ براساس روش تحلیل جریان‌ها:

روش تحلیل جریان‌ها بر پایه شناخت جریان بین کانون‌های جمعیتی و عملکردی استوار است. بین کانون‌های جمعیتی با هر سطح جمعیتی با کانون‌های عملکردی پیرامون همواره جریان‌های مختلفی برقرار است که درجه‌تی از وابستگی یا تعامل را می‌توان در آنها تشخیص داد. جریان به هرگونه جابجایی انسان کالا، اطلاعات، فکر و مانند آنها اطلاق می‌شود که دارای مبدأ و مقصد مشخصی است.^۷

در این روش، از آمارهای موجود و اطلاعات استخراج شده از پرسشنامه‌های محلی، سفرهای بالفعل و بالقوه روزانه از کانون‌های سکونتی (شهری و روستایی) واقع در محدوده حوزه نفوذ استفاده شده است و مراکز اشتغال و خدمات به عنوان عامل اصلی تعیین کننده تعداد سفرهای روزانه بین کانون‌های جمعیتی است.

خدمات مورد نظر که موجب مراجعته به شهر آذربایجان شوند، به طور عمده عبارتند از:

- خدمات بهداشتی- درمانی (شامل خانه بهداشت، درمانگاه، بیمارستان و غیره)
- خدمات آموزشی (شامل دبستان، راهنمایی، دبیرستان، فنی‌حرفه‌ای، کار و دانش)
- خدمات تجاری و خرید روزانه (شامل بانک، بقالی، تعاونی، شعبه نفت و...)
- خدمات ارتباطی (شامل دفتر پست، تلفن و...)
- مراکز اشتغال (شامل مرغداری، معادن و...)

نتایج بررسی‌ها، نشان دهنده تعداد سفرهای بالقوه هر خانواده روستایی به شهر مورد نظر برای استفاده از خدمات مذکور می‌باشد. بدین ترتیب برای هر روستا دو حالت کلی وجود خواهد داشت.

حالت اول: چنانچه واحد خدماتی مورد نظر در روستا وجود داشته باشد، سفری برای این منظور به خارج از روستا صورت نمی‌گیرد در این حالت، مراجعه به یکی از روستاهای مجاور و یا به شهر مرکزی خواهد بود که این مورد نیز با مراجعه به پرسشنامه‌ها و استعلامات صورت گرفته مشخص می‌شود. با استفاده از اطلاعات پرسشنامه‌ها و استعلام از مراکز خدماتی شهر آذربایجان (اداره آموزش و پرورش، اداره مخابرات، اداره برق، مرکز بهداشت و درمان و...) میزان و نحوه مراجعات از روستاهای اطراف، به این شهر مشخص می‌شود که تاکنون مشاور موفق به دریافت این اطلاعات نشده است.

^۷ مطالعات حوزه نفوذ روستایی، بنیاد مسکن انقلاب اسلامی، ۱۳۸۶

براساس سرشماری سال ۱۳۸۵ شهرستان آذربایجان شامل ۳۵ روستای دارای سکنه است که فقط یک روستا زیر ۱۰۰ نفر جمعیت دارد، روستاهای کم جمعیت متناسب با فاصله‌ای که با شهر آذربایجان دارند خدمات مورد نیاز خود را به صورت روزانه و هفتگی از آن شهر دریافت می‌کنند. بیشترین عملکرد خدماتی شهر آذربایجان در سطح سکونتگاه‌های شهرستان مربوط به خدمات اداری و انتظامی است، آذربایجان به دلیل استقرار فرمانداری و بخشداری و سایر ادارات با عملکرد فراشهری به تمامی روستاهای واقع در سطح شهرستان خدمات اداری ارایه می‌نماید. خدمات درمانی سطح اول از قبیل بیمارستان را به روستاییان واقع در سطح شهرستان ارایه می‌کند. با توجه به سطح‌بندی خدماتی طرح جامع ناحیه‌ای تنها ۱۹ آبادی از ۳۵ آبادی در حوزه نفوذ مستقیم شهر آذربایجان قرار دارند. این ۱۹ آبادی اغلب در حاشیه جنوب شرقی آذربایجان مستقر هستند و امکان تردد و استفاده از امکانات شهر آذربایجان برای این روستاهای مناسبتر و راحت از روستاهای دیگر است. از مجموع روستاهای واقع در سطح شهرستان، ۱۶ آبادی در حوزه نفوذ غیرمستقیم شهر قرار دارند و اغلب خدمات اداری را از شهر دریافت می‌کنند.

جدول خدمات و امکانات موجود در سطح روستاهای حوزه نفوذ مستقیم نشان می‌دهد که این روستاهای از امکانات و خدمات متوسطی برخوردار هستند و اغلب خدمات فرادست خود را از شهر آذربایجان تهییه می‌کنند.

طرح جامع شهر آذربایجان

جدول شماره ۱۷-۶ - امکانات و خدمات موجود در روستاهای شهرستان آذربایجان

آبادی	آموزش، فرهنگی و ورزشی																				
	آبادی	آموزش، فرهنگی و ورزشی	دین	دانشگاه	دبیرستان	دبیرستان پسرانه	دبیرستان دخترانه	دبیرستان راهنمایی پسرانه	دبیرستان راهنمایی دخترانه	دبیرستان راهنمایی پسوانه											
آبادی	آموزش، فرهنگی و ورزشی	دین	دانشگاه	دبیرستان	دبیرستان پسرانه	دبیرستان دخترانه	دبیرستان راهنمایی پسرانه	دبیرستان راهنمایی دخترانه	دبیرستان راهنمایی پسوانه	دبیرستان راهنمایی دخترانه	دبیرستان راهنمایی پسوانه										
تمولو	۱	۱	۱	۱	۱	۱	۱	۱	۱	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰
خاچلو																					
فراغل																					
استگاه راه آهن آذربایجان																					
فیروز سالار																					
قشقاق باری																					
فلام سینه																					
دستجرد																					
خانه																					
زنبلو																					
کوخلو																					
الافق																					
پرچوبان																					
دانشمن																					
سیلان																					
شراپن																					
قوشووا																					
کلوقان																					
نادابو																					
قدماه / بادامبارا																					
خرابو																					
دن اباد																					
فت هشته																					
اصبرد نیزج / الاؤزه																					
اخچ چهان																					
غله زار																					
دینز افاحسن																					
قائمه چهان																					
خان میر																					
بنگجه																					
صفاپش																					
قرمزی گل																					
گواره																					
چراغیل / جراغل																					
دان المalo																					

براساس جدول فوق در صورتی که مجموع مراجعات، از روستاهای اطراف بیشتر از ۳ باشد، روستای مذکور جزو حوزه نفوذ شهر محسوب می‌گردد. بنابراین روستاهای آخی جهان، امیردیزج، چراغیل، خان‌میر، خراجو، داش‌آلمالو، دیزج‌آقاحسن، دین‌آباد، صغايش، غلهزار، قاضی‌جهان، قدمگاه، قرمزی‌گل، قوشقواء، کلوانق، گواهر، نادیلو، هفت‌چشمه و ینگجه جزء حوزه نفوذ شهر آذرشهر می‌باشند.

www.shahrsazionline.com

ث- تدقیق حوزه نفوذ آذرشهر:

به دلیل اهمیت خصوصیات جغرافیایی، اقتصادی و اجتماعی و تأثیر این عوامل در تعیین حوزه نفوذ یک شهر، در ادامه به تحلیل این عوامل پرداخته می‌شود تا گستردگی و یا محدودیت حوزه نفوذ شهر تعیین و در نهایت از تدقیق این عوامل و نتایج حاصل از طرح فرادست، طرح جامع قبلی و روش‌های علمی حوزه نفوذ شهر آذرشهر مشخص می‌شود.

- ناهمواری‌ها

عوارض طبیعی چون کوه، رود و دریا عامل محدودکننده جریانات در فضاهای شهری و روستایی است. توسعه نیافتگی شبکه روستایی در مناطق کوهستانی سبب محدود شدن حوزه نفوذ روستاهای می‌شود. قسمت غربی محدوده مطالعاتی، دریاچه ارومیه است و بدین لحاظ از طرف غرب این عارضه طبیعی باعث محدود شدن دسترسی روستاهای غرب می‌شود. در شمال منطقه زمین‌های سوره‌زار همین دریا مانع از تکوین مجتمع‌های زیستی به شکل نقاط روستایی شده است. در جنوب غربی محدوده نیز تپه ماهورهای وجود دارد که مانع برقراری ارتباط است.

- شبکه ارتباطی

از الزامات اساسی مراجعه به مراکز خدمات رسانی وجود شبکه ارتباطی و وسایل نقلیه است. راه، وسیله نقلیه مناسب، دسترسی و معیارهای دیگر در کراپش افراد به استفاده از خدمات مستقر در شهر آذرشهر، تاثیر می‌گذارد. تنها راه ارتباطی روستاهای امیردیزج، بادامیار، خراجو، نادیلو، خان‌میر، ینگجه، گواهر، قرمزی گل، صغایش، چراغیل، داش‌آلماло و غله‌زار مسیر شهر آذرشهر بوده که این جاده آسفالته می‌باشد و این روستاهای برای دسترسی به جاده تبریز-مراغه و مراجعه به گوگان و یا ممقان باید از شهر آذرشهر عبور نمایند. بنابراین نبود جاده دسترسی مستقیم روستاهای امیردیزج، بادامیار، خراجو، نادیلو، خان‌میر، ینگجه، گواهر، قرمزی گل، صغایش، چراغیل، داش‌آلماло و غله‌زار، به سایر نقاط، آنها را تحت حوزه نفوذ مستقیم شهر آذرشهر قرار می‌دهد. نقشه ذیل وضعیت راههای ارتباطی محدوده مطالعاتی را نشان می‌دهد.

- الزامات سیاسی - اداری

براساس قوانین و مقررات کشوری، هریک از ساکنان واحدهای اداری، تنها مصرف‌کنندگان خدمات در نظر گرفته شده برای آن واحد هستند. همچنین در ماده دو قانون تعاریف تقسیمات کشوری، در تعریف روستا چنین آمده است: روستا واحد مبداء تقسیمات کشوری است که از لحاظ محیط زیستی (وضع طبیعی، اجتماعی، فرهنگی و اقتصادی) همگن بوده که با حوزه و قلمرو معین ثبتی یا عرفی مستقل که حداقل تعداد ۲۰ خانوار یا صد نفر اعم از مرکز یا پراکنده در آنجا سکونت داشته باشند و اکثریت ساکنان دائمی آن بطور مسقیم و غیرمسقیم به یکی از فعالیت‌های کشاورزی، دامداری، باغداری بطور اعم و صنایع روستایی و صید و یا ترکیبی از این فعالیت‌ها اشتغال داشته باشند و در عرف به عنوان ده ، آبادی ، دهکده یا قریه نامیده می شده است. همچنین در تبصره ۲ این قانون آمده است: مکان به نقطه‌ای اطلاق می‌شود که بنا به تعریف روستا نبوده و (بیشتر محل انجام فعالیتهای غیرکشاورزی، کارخانه، ایستگاه، کارگاه، قهوه خانه و نظائر آنها) است که به دو شکل مستقل و تابع شناخته می‌شود. با توجه به تعریف فوق ایستگاه راه آهن آذربایجان، مکان محسوب شده و جزو روستا نمی‌باشد و به عنوان مکان در نظر گرفته می‌شود.

براساس الگوی جاذبه و روش تحلیل جریان‌ها و با توجه به طرح فرادست، طرح جامع قبلی و همچنین با در نظر گرفتن الزامات طبیعی، اداری و جاذبه‌های ارتباطی، روستاهای آخی جهان، امیردیزج، چراغیل، خان‌میر، خراجو، داش‌آلماло، دیزج‌آقاحسن، دین‌آباد، صغایش، غله‌زار، قاضی-جهان، قدمگاه، قرمزی‌گل، قوشقو، کلوانق، گواهر، نادیلو، هفت‌چشمه و ینگجه حوزه نفوذ مستقیم شهر آذربایجان می‌باشند که جمعیت آنها در جدول شماره ۷-۱۷ مشخص شده است. نقشه مربوطه روستاهای حوزه نفوذ مستقیم شهر آذربایجان را نشان می‌دهد.

جدول شماره ۱۷-۷: جمعیت روستاهای حوزه‌نفوذ مستقیم شهر آذرشهر در سال ۱۳۸۵

جمعیت			خانوار	آبادی	دهستان	بخش	شهرستان	ردیف
زن	مرد	کل						
۹۲	۱۱۳	۲۰۵	۵۶	قوشقوا	قبله داغی	حومه	آذرشهر	۱
۱۹۳	۱۷۵	۳۶۸	۸۸	کلوانق	قبله داغی	حومه	آذرشهر	۲
۱۴۸۸	۱۶۲۸	۳۱۱۶	۸۲۱	نادیلو	قبله داغی	حومه	آذرشهر	۳
۲۹۵	۲۹۴	۵۸۹	۱۴۱	قدمگاه / بادامیار /	قبله داغی	حومه	آذرشهر	۴
۳۰۳	۲۷۹	۵۸۲	۱۵۲	دین اباد	قبله داغی	حومه	آذرشهر	۵
۸۹۳	۸۶۲	۱۷۵۵	۳۸۷	هفت چشممه	قبله داغی	حومه	آذرشهر	۶
۴۹۷	۵۲۱	۱۰۱۸	۱۸۸	امیردیزج / الا کوزه /	قبله داغی	حومه	آذرشهر	۷
۱۰۹۸	۱۱۹۲	۲۲۹۰	۵۸۹	اخی جهان	قاضی جهان	حومه	آذرشهر	۸
۱۰۵	۹۳	۱۹۸	۴۷	غله زار	قاضی جهان	حومه	آذرشهر	۹
۱۰۹	۱۲۸	۲۳۷	۶۶	دیزج اقا حسن	قاضی جهان	حومه	آذرشهر	۱۰
۱۵۵۳	۱۵۷۵	۳۱۲۸	۸۷۴	قاضی جهان	قاضی جهان	حومه	آذرشهر	۱۱
۹۱۹	۸۸۴	۱۸۰۳	۴۴۹	خان میر	ینگجه	حومه	آذرشهر	۱۲
۱۱۰۶	۱۰۸۴	۲۱۹۰	۵۹۹	ینگجه	ینگجه	حومه	آذرشهر	۱۳
۳۱۰	۳۵۰	۶۶۰	۱۵۹	صفایش	ینگجه	حومه	آذرشهر	۱۴
۱۲۲	۱۴۷	۲۶۹	۶۱	قرمزی گل	ینگجه	حومه	آذرشهر	۱۵
۷۷	۸۱	۱۵۸	۳۱	گواهر	ینگجه	حومه	آذرشهر	۱۶
۱۹۰	۲۰۰	۳۹۰	۱۰۳	چراغیل / جراغیل	ینگجه	حومه	آذرشهر	۱۷
۳۷۹	۴۰۹	۷۸۸	۱۴۸	داس المالو	ینگجه	حومه	آذرشهر	۱۸
۳۳۹	۳۷۰	۷۰۹	۱۸۳	خرابو	قبله داغی	حومه	آذرشهر	۱۹

مأخذ: مطالعات مشاور و سرشماری مرکز آمار سال ۱۳۸۵

نقشه شماره ۱۷-۵: محدوده حوزه نفوذ مستقیم آذرشهر

www.shahrsazionline.com

۲- بررسی حوزه نفوذ

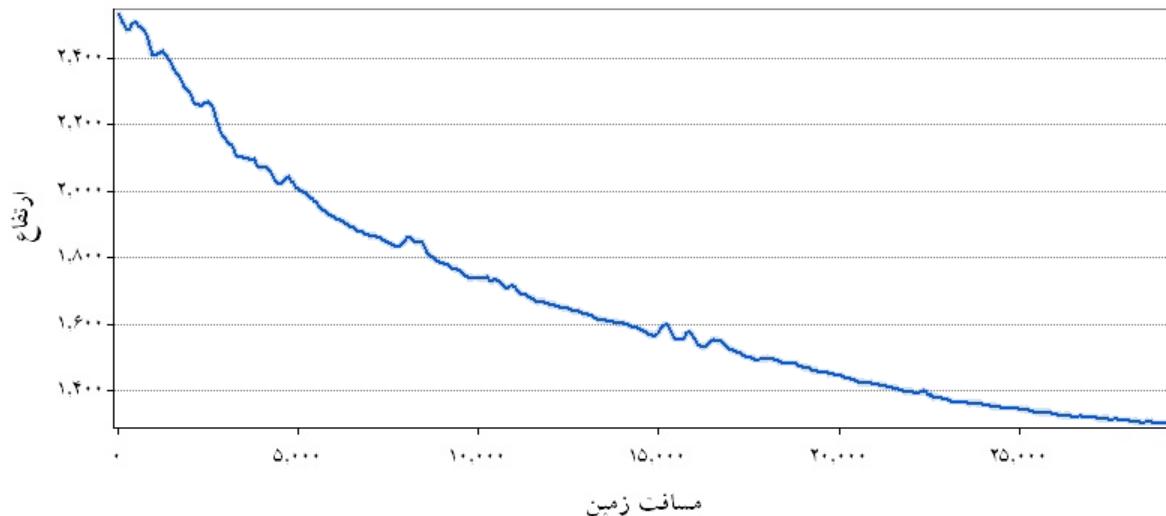
۱- خصوصیات جغرافیایی و اقلیمی

همچنان که عنوان شد بر اساس تقسیمات کشوری وزارت کشور(سال ۱۳۹۰)، شهرستان آذربایجان یکی از نواده شهرستان استان آذربایجان شرقی است. شهرستان آذربایجان با مساحت ۸۴۰ کیلومترمربعی حدود ۱/۸ درصد مساحت ۴۵۴۹۰/۸۸ کیلومتر مربعی استان را به خود اختصاص داده است. این شهرستان متشکل از سه بخش ممقان، گوگان و حومه که به ترتیب با مرکزیت شهرهای ممقان، گوگان و نادیلو می‌باشد. بخش حومه که در اینجا به عنوان حوزه نفوذ شهر آذربایجان مطرح می‌شود، در بر دارنده چهار دهستان با نام‌های؛ شیرامین، قاضی جهان، قبله داغی و ینگجه می‌باشد.

بررسی وضعیت توپوگرافی حوزه نفوذ(بخش حومه) نشان دهنده وجود همزمان ۳ سیمای کوهستانی در بخش شرقی، دامنه‌ای در بخش مرکزی و پست ساحلی در بخش غربی آن می‌باشد. شهر آذربایجان در پایین‌ترین سطح ارتفاعی بخش یعنی ارتفاع ۱۰۰۰ تا ۱۴۰۰ متر یا همان بخش پست ساحلی استقرار یافته است. به طور کلی قسمت شرقی دهستان‌های بخش حومه، به علت قرارگیری در دامنه‌های قله سهند از شرایط مرتفع نزی بخوردار هستند.

جهت بررسی بهتر این روند توپوگرافی کاهشی شرق به غرب بخش حومه، اقدام به تولید نیمرخ ارتفاعی رودخانه آذربایجان چای شد. این رودخانه در بالادست از طریق یک سرشاخه اصلی به نام قمبرچای تغذیه می‌شود و از ۸ کیلومتری بالادست شهر آذربایجان با نام آذربایجان چای نامیده می‌شود. این رودخانه از ضلع جنوبی شهر آذربایجان عبور می‌کند. اختلاف ارتفاع حدوداً ۱۲۰۰ متری ابتداء از انتهای این رودخانه و سرشاخه‌های آن حکایت از تفاوت ارتفاعی شرق به غرب حوزه نفوذ، به خصوص در محدوده بالادست تا پایین‌دست حوضه آذربایجان چای می‌باشد. این اختلاف ارتفاع در فاصله‌ای حدوداً ۳۰ کیلومتری روی داده است که در یک برآورد اولیه، به طور میانگین، با شبیه حدوداً ۴٪ در نیمرخ رودخانه آذربایجان چای که از جنوب شرقی بخش به بخش مرکزی آن امتداد یافته است. بخش اعظم مساحت این حوضه در دو دهستان براوان مرکزی و براوان غربی واقع شده است.

تصویر شماره ۲۱-۱: نمیرخ طولی حوضه رودخانه آذرشهرچای

بررسی متغیرهای اقلیمی بر محدوده حوزه نفوذ آذرشهر یعنی بخش حومه نشان داد که این بخش به طور میانگین سالانه حدود ۲۵۰ میلی متر باران دریافت می کند. این میزان بارش را بخش حومه در تقریباً ۴۸ روز در سال دریافت می کند. از نکات قابل توجه در این حوزه آن است که توزیع بارش نسبتاً متعادلی در تمامی فصول سال خارج. این در حالی است که در اغلب نقاط کشور فصل تابستان سهم ناچیزی (تا حد صفر) در بارش سالینه دارد لیکن بخش حومه نزدیک به ۱۰٪ بارش سالینه خود را در فصل تابستان دریافت می کند. از مجموع بارش سالینه فصل بارش نزدیک به ۳۶.۵٪ از کل بارش را دریافت می دارد. فصل پاییز و زمستان نیز به ترتیب ۲۵ و ۲۹٪ بارش سالانه را دریافت می کنند. پربارانترین فصل سال با توجه به آمار فصل بهار می باشد. حداقل بارش ۲۴ ساعته در محدوده حوزه حدود ۳۵ میلی متر ثبت شده که معمولاً در فصل بهار رخ می دهد.

۲-۲- مناطق طبیعی (جنگل‌ها، مراتع، معادن، منابع آب و غیره)

۲-۲-۱- پوشش گیاهی

مرتع عبارتست از محل چرای دام‌ها و نقاطی که آن‌ها بتوانند در فصل‌های مختلف سال در آن چرا کنند. مراتع از نظر گیاه و کیفیت آن و چهره ظاهری پوشش‌گیاهی اختلاف‌های زیادی باهم دارند. مقدار کافی رطوبت، توزیع مناسب باران سالانه، حرارت ملایم آفتاب، بری نبودن منطقه و جنس خاک از جمله عوامل مؤثر و مهم در به وجود آمدن مراتع سرسبز و پرعلف هستند. پوشش گیاهی اراضی بخش حومه به عنوان حوزه نفوذ آذربایجان را در چهار بخش متفاوت می‌توان بررسی نمود. ۱. اراضی کشاورزی و باغداری مرغوب درجه‌ی ۱ و ۲ که نزدیک به ۱۵٪ مساحت اراضی بخش را به خود اختصاص داده‌اند. ۲. اراضی کشاورزی و باغداری نسبتاً مرغوب با درجه‌ی ۳ و ۴ که آنها نیز حدود ۶٪ اراضی را در بر گرفته‌اند. ۳. اراضی مرتعی درجه‌ی ۱ و ۲ و مرتعی درجه‌ی ۳ و ۴ که هر کدام به ترتیب حدود ۱۴ و ۳۷ کدد از اراضی بخش حومه را پوشانیده‌اند و ۴. در نهایت اراضی باتلاقی و فرسایش یافته که بخش زیادی اراضی بخش یعنی حدود ۱۷٪ و ۱۱٪، با چنین شرایطی مواجه می‌باشند (جدول ۲۲-۱). وضعیت اراضی و نحوه پراکنش هر یک از انواع پوشش‌گیاهی در سطح حوزه نفوذ در نقشه شماره ۲۲-۱ به تصویر گشته شده است.

جدول شماره ۲۲-۱: درصد مساحت هر یک از انواع پوشش‌گیاهی در سطح بخش حومه

ردیف	نوع پوشش اراضی	درصد مساحت
۱	اراضی باتلاقی	۱۷.۳۲
۲	اراضی فرسایش یافته	۱۰.۹۳
۳	اراضی مرتعداری و جنگلداری درجه ۱ و ۲	۱۳.۵۳
۴	اراضی مرتعداری و جنگلداری درجه ۳ و ۴	۳۷.۰۱
۵	اراضی کشاورزی و باغداری درجه ۱ و ۲	۱۴.۹۸
۶	اراضی کشاورزی و باغداری درجه ۳ و ۴	۶.۲۳
جمع		۱۰۰

نقشه شماره ۲۲-۱: پوشش گیاهی اراضی حوزه نفوذ

www.shahrsazionline.com

۲-۲-۲- معادن

استان آذربایجان شرقی به جهت وسعت اراضی کوهستانی دارای منابع معدنی فراوانی است که هنوز مورد اکتشاف و بهره‌برداری قرار نگرفته‌اند. مجموع ذخایر معدنی این استان حدود ۲۰ میلیارد تن برآورد می‌شود که شامل مواد معدنی منحصر به‌فردی نظیر پرلیت، ریولیت، ورمیکولیت، دیاتومیت و نفلین سینیت است.

جدول شماره ۱، توزیع انواع معادن فعال شهرستان‌های آذربایجان به همراه تبریز و اسکو را بر مبنای گزارش سال ۱۳۷۱ نشان می‌دهد. همان‌گونه که مشاهده می‌شود، سهم این سه شهرستان ۳۱ معدن است که بیشتر آنها معادن شن و ماسه می‌باشند.

جدول شماره ۲: توزیع انواع معادن فعال استان آذربایجان شرقی، سال ۱۳۷۱

نام شهرستان	نام معادن	نام ماسه	نام شن	نام آجر	نام گل	نام سنگ	نام گرانی	نام معدن	نام ریولیت	نام پرلیت	نام دیاتومیت	نام نفلین	نام اسکو	نام تبریز
-	-	-	-	-	-	۱	-	-	۱	-	۱	۲۸	۳۱	آذربایجان

مأخذ: سازمان برنامه و بودجه استان آذربایجان شرقی، نتایج آمارگیری از معادن فعال، ۱۳۷۱

۲-۲-۳- منابع آب

مطالعه منابع آب منطقه شامل بررسی وضعیت عمومی حوضه‌های رودخانه‌ای به همراه منابع آب‌های جاری و زیرزمینی می‌شود. مهم‌ترین منبع آب سطحی موجود در محدوده بخش حومه رودخانه‌های قمبرچای و آذربایجانی هستند. سرشاخه‌های رودخانه آذربایجانی که به قمبرچای معروفند در ۸ کیلومتری بالادست آذربایجان به یکدیگر پیوسته و رودخانه آذربایجانی را شکل می‌دهند. داده‌های برآمده از ایستگاه قرمزیگل، واقع بر روی رودخانه قمبرچای، مبین فصلی بودن رودخانه مربوطه و فاقد جریان پایه بودن این رودخانه در اغلب ایام سال است. این رودخانه در حوضه‌ای با همان نام آذربایجان جاری بوده که در نهایت به دریاچه ارومیه ختم می‌شود.

طرح آبرسانی تبریز از زرینه رود نیز با توجه به عبور خط لوله از منطقه تأثیر فراوانی در رفع کمبود آب داشته است. شهر آذرشهر از این خط برای تأمین آب مصرفی بهره برداری می کند. در زمینه تأمین آب مورد نیاز حوزه نفوذ، تغذیه مصنوعی گوگان و تیمورلو نیز صورت گرفته است. همچنین طرح احداث سد خاکی الوانق، شیرامین، نادیلو و خراجو توسط بخشداری در دست مطالعه است.

۲-۲-۴ - قابلیت اراضی

براساس مطالعات انجام شده و نقشه منابع و قابلیت اراضی استان آذربایجان شرقی، حوزه نفوذ شهر آذرشهر مشتمل بر شش تیپ اراضی است و هر تیپ براساس ویژگی های فیزیو گرافیکی خود به واحدهای اراضی مختلفی تقسیم می شود و در مجموع مشتمل بر ۱۱ واحد اراضی (ر.ک. نقشه شماره ۲۲۱-۲) است.

- تیپ اراضی کوهستانی قسمت هایی از شرق، جنوب شرق و جنوب غرب محدوده را در بر می گیرد و مشتمل بر سه واحد اراضی به نام های ۱.۱، ۱.۲، ۱.۴ است.

واحد اراضی ۱.۱ متشکل از کوه های مرتفع با قلل تیز و کشیده، عموماً بیش از ۱۷۰۰ متر ارتفاع و بیش از ۴۰ درصد شیب دارد. نبود پوشش خاک ممتد و یا خاک های بسیار کم عمق نارس از رده خاک های Lithic Leptosols از مشخصه های این اراضی است. واحد اراضی ۱.۱ منطبق بر کوه قافلشتری در جنوب غربی محدوده و دارای پوشش گیاهی بسیار فقیری است.

واحد اراضی ۱.۲ قسمت هایی از شرق و جنوب شرق محدوده را در بر می گیرد و شامل کوه های نسبتاً مرتفع با قلل مدور با شیب عمومی بیش از ۳۰ درصد و ارتفاع بیشتر از ۱۵۰۰ متر است. این کوه ها از مواد آذرین و دگرگونی تشکیل یافته و دارای پوشش خاکی کم عمق تا نیمه عمیقی از رده خاک های Calcaric Leptosols و Regosols است. این اراضی دارای پوشش گیاهان مرتعی با تراکم متوسط تا نسبتاً خوب است و در بعضی دامنه های کم شیب به زیرکشت دیم غلات رفته است.

واحد اراضی ۱.۴ بخش کوچکی از جنوب شرق محدوده را در بر می گیرد و مشتمل بر کوه های مرتفع با قلل مدور و شیب زیاد است. وجود خاک های بسیار کم عمق تا نیمه عمیق و بافت سنگین از رده خاک های Eutric and Calcaric Regosols و Litic

Leptosols ، از مشخصه‌های این اراضی است که اغلب رأس قلل این اراضی عاری از پوشش‌گیاهی و دامنه‌های آن دارای پوشش‌گیاهان مرتعی با تراکم نسبتاً متوسط است.

• تیپ اراضی تپه‌ها در محدوده مورد مطالعه مشتمل بر ۳ واحد اراضی ۲.۲۳ ، ۲.۲۰

۲.۳ سطح وسیعی از شرق و جنوب و بخش‌های میانی حوزه نفوذ را در بر می‌گیرد. واحد اراضی ۲.۳ مشتمل بر تپه‌های کم ارتفاع تا نسبتاً مرتفع با قلل مدور و دارای خاک‌های کم عمق تا نیمه عمیق با بافت متوسط تا سنگین و سنگریزه‌دار از رده خاک‌های Calcaric Regosols است و پوشش‌گیاهان مرتعی با تراکم متوسط تا نسبتاً خوبی در خود دارد که به عنوان چراغ‌گاه فصلی و در بعضی قسمت‌ها دیم‌کاری مورد بهره‌برداری قرار می‌گیرد. شبیه تند اراضی، فرسایش خاک و کمی عمق آن مهم‌ترین محدودیت‌های این اراضی به شمار می‌آیند. این اراضی با کنترل چرا و رعایت اصول صحیح مرتعداری و نیز لیجاد شخمه‌ای موازی با منحنی‌های میزان و جلوگیری از فرسایش خاک برای چرای فصلی و در شبیه‌های کم دیم‌کاری و با غداری (مشروط به تراس‌بندی) مناسب‌اند.

واحد اراضی ۲.۲۰ قسمتی از ارتفاعات شرقی آذربایجان را در بخش میانی حوزه نفوذ در بر می‌گیرد. این واحد اراضی از تپه‌های نسبتاً مرتفع با قلل مدور تشکیل شده است و دارای پوشش‌خاکی کم عمق تا نیمه عمیق و با بافت سبک تا متوسط و سنگریزه‌دار از رده خاک‌های Calcaric Regosols and Arenosoils است. پوشش‌گیاهی این اراضی عمدتاً از گونه‌های علفی یک‌ساله و مرتعی با تراکم متوسط است و به عنوان چراغ‌گاه فصلی مورد استفاده دامداران بومی قرار می‌گیرد. در بعضی قسمت‌ها نیز شبیه مناسبی دارد و اغلب به زیر کشت دیم غلات رفته است.

واحد اراضی ۲.۲۳ بیشترین گسترش را در سطح محدوده مورد مطالعه دارد و سطح وسیعی از نیمه جنوبی، شرقی و قسمت‌هایی از غرب آن را در بر می‌گیرد. این اراضی عمدتاً از تپه‌های نسبتاً مرتفع با قلل مسطح و مدور با فرسایش متوسط تشکیل شده است و دارای پوشش خاکی نیمه عمیق تا عمیق و با بافت سبک تا سنگین از خاک‌های رده Leptosols است. اراضی مذکور دارای پوشش‌گیاهی نسبتاً

خوبی است که به عنوان چراگاه و در دامنه‌های کم‌شیب به منظور دیم‌کاری مورد استفاده قرار می‌گیرند.

- در محدوده مورد مطالعه تیپ اراضی فلات‌ها و تراس‌های فوقانی مشتمل بر دو واحد اراضی ۳.۱، ۳.۲۹ است.

قسمت‌هایی از واحد اراضی ۳.۱، به صورت لکه‌هایی پراکنده در نیمه شرقی محدوده گسترش دارد و بیشترین میزان آن اراضی پیرامونی شهرهای آذربایجان را در بر می‌گیرد و مشتمل بر فلات‌ها و تراس‌های مرتفع و سطوح فرسایش یافته قدیمی با پستی و بلندی متوسط تا زیاد است. واحد اراضی ۳.۱ از پوشش خاکی کم‌عمق تا نیمه عمیقی با بافت متوسط تا سنگین، از رده خاک‌های Calcaric Regosols تشکیل شده است. این اراضی دارای پوشش‌گیاهی مرتعی با تراکم کم تا متوسط است و به عنوان چراگاه فصلی و دیم‌کاری در دامنه‌ها مورد بهره‌برداری قرار می‌گیرد و اغلب در امتداد دره و رودخانه‌ها، زیرگشت باغ و قلمستان قرار دارد.

بر روی نقشه شماره ۱۱۲۱ واحد اراضی ۳.۲۹ در حد فاصل شهرهای آذربایجان و ممکن و جنوب‌غرب آذربایجان شود. این واحد اراضی مشتمل بر فلات‌ها و تراس‌های فوقانی با پستی و بلندی و بیهودگی‌های متوسط تا زیاد است که بر روی مواد کنگلومراتی متحجر به وجود آمده‌اند و دارای خاک‌های کم‌عمق تا نیمه عمیق با بافت سنگین همراه با طبقه آهکی از رده خاک‌های Haplic Regosols و Calcisoils است. این اراضی نیز دارای پوشش گیاهان مرتعی با تراکم متوسط است و به عنوان چراگاه و دشت دیم در بعضی قسمت‌ها مورد استفاده قرار می‌گیرد.

- تیپ اراضی دشت‌های دامنه‌ای در محدوده حوزه نفوذ آذربایجان تنها مشتمل بر واحد اراضی ۴.۲ است.

واحد اراضی ۴.۲ مشتمل از دشت‌های دامنه‌ای با شیب ملایم و پستی و بلندی کم تا متوسط با خاک‌های نیمه عمیق تا عمیق است. خاک این اراضی بافت سنگینی دارد و دارای تکامل پروفیلی نسبی است و از نظر خاک‌شناسی جزو رده خاک‌های Calcaric Cambisoils و Haplic Calcisoils قرار می‌گیرد و عموماً زیر کشت نباتات آبی و باغی است. بسیاری از مراکز جمعیتی، فعالیتی و سکونتی از جمله خانقاہ، مجتمع شهرک

صنعتی شهید سلیمانی در این واحد اراضی شکل گرفته‌اند. واحد اراضی ۴.۲ به صورت دو لکه مجزا در شمال و غرب محدوده پراکنده شده است.

- تیپ اراضی سست و شور حواشی دریاچه ارومیه قسمت‌هایی از غرب و شمال‌غرب حوزه نفوذ آذربایجان را در بر می‌گیرد و مشتمل بر واحد اراضی ۶.۵ است. واحد اراضی ۶.۵ غرب و شمال‌غرب محدوده مورد مطالعه را در بر می‌گیرد. این اراضی جزو اراضی پست و شور و باتلاقی محسوب می‌شود و دارای خاک‌های عمیق با بافت بسیار سنگین و شوری بسیار زیاد و پهنه‌های نمکی است و از نظر خاک‌شناسی نیز در رده خاک‌های Gleyic Solonchaks قرار می‌گیرد و دارای پوشش‌گیاهان مرتعی مقاوم به شوری با پراکندگی زیاد است. شوری و قلیایی بودن زیاد و زهکشی ضعیف از جمله مهم‌ترین محدودیت‌های این اراضی به شمار می‌آیند. این امر باعث می‌شود که اراضی در زمان پرآبی و پارندگی‌های زیاد، گاه به زیر آب دریاچه ارومیه می‌رود.

تیپ اراضی واریزه‌های بادبرزی شکل سنگریزه‌دار در گستره مورد مطالعه نیز تنها مشتمل بر یک واحد اراضی است که با علامت ۸.۱ بروزی نقشه منابع و قابلیت اراضی حوزه نفوذ آذربایجان منعکس شده است. این واحد سطح بسیار کوچک‌تر حوزه را به صورت لکه‌ای کوچک در مرکز به سمت غرب محدوده در بر می‌گیرد. این واحد اراضی دارای پوشش خاکی کم‌عمق تا نیمه‌عمیق با بافت متوسط و سنگریزه‌دار از رده خاک‌های Calcaric Regosols و Eutric Leptosoils است. این اراضی با پوشش‌گیاهان مرتعی با تراکم کم تا تراکم متوسط، حدود به عنوان مرتع به طور اتفاقی و یا فصلی مورد بهره‌برداری قرار می‌گیرد.

بررسی وضعیت نسبت مساحت تحت اشغال هر یک از واحدهای اراضی که ذکر آن رفت نشان می‌دهد که نزدیک به ۵۰٪ اراضی حوزه نفوذ از نوع تپه‌ای با قابلیت کشت دیم و بهره‌برداری به عنوان چراغ‌های همراه هستند. حدود ۱۸٪ اراضی نیز به دلیل استقرار در سواحل دریاچه ارومیه و نهشته‌های نمکی بر جای مانده از آن از اراضی پست و شور محسوب می‌شوند. نواحی کوهستانی و فلات‌ها و تراس‌ها به یک نسبت مساوی یعنی ۱۵٪ اراضی بخش حومه شهرستان آذربایجان را به خود اختصاص داده‌اند (جدول ۱-۲۲۴). دشتهای دامنه‌ای نیز حدود ۳٪ از اراضی را تشکیل می‌دهند.

طرح جامع شهر آذرشهر

جدول شماره ۲۲-۳: مشخصات و ویژگی های منابع و قابلیت اراضی حوزه نفوذ آذرشهر

ردیف	واحد اراضی	مساحت به هکتار	درصد مساحت
۱	تپه ای	۳۵۲۲۲.۰۴	۴۹.۵۴
۲	اراضی پست و شور	۱۲۵۵۰.۰۰	۱۷.۶۵
۳	کوهستانی	۱۰۴۶۵.۱۶	۱۴.۷۲
۴	فلات ها و تراس ها	۱۰۲۶۲.۱۱	۱۴.۴۳
۵	دشت های دامنه ای	۲۰۸۸۰.۰۳	۲.۹۴
۶	واریزهای بادبزنی	۲۸۱۰.۰۲	۰.۴۰
۷	اراضی شهری	۲۱۰۰.۰۶	۰.۳۰
۸	باتلاقی	۲۰.۴۶	۰.۰۳
جمع			۱۰۰

نقشه شماره ۲۲-۲: قابلیت واحدهای اراضی پیرامون شهر

www.shahrsazionline.com

۲-۳- تعداد و نحوه استقرار آبادی‌های حوزه نفوذ مستقیم شهر آذربایجان

همچنانکه پیشتر عنوان شد ۱۹ روستا به عنوان حوزه نفوذ مستقیم شهر آذربایجان معرفی شده‌اند که دارای سکنه می‌باشند این روستاهای اغلب در بخش‌های مختلف شهرستان استقرار یافته‌اند. شهرستان آذربایجان در سال ۱۳۹۰ برابر با چهار نقطه شهری بوده است، آذربایجان، گوگان و تیمورلو چهار شهری هستند که در گستره شهرستان آذربایجان قرار دارند غیر از شهر ممقان سایر شهرهای شهرستان به چند آبادی پیرامون خود خدمات رسانی می‌کنند.

براساس اطلاعات مرکز آمار ایران در سرشماری سال ۱۳۸۵ برابر ۳۷ آبادی دارای سکنه در شهرستان آذربایجان مستقر بوده است به عبارت دیگر شهرستان آذربایجان شامل سه بخش گوگان، ممقان و حومه بوده و از هفت دهستان تشکیل شده است.

جدول شماره ۲۳-۱: وضعیت تعداد آبادی‌های مستقر در شهرستان با تفکیک دهستان

شهر	آبادی	دهستان	بخش	شهرستان
*۱	۸	۲	گوگان	آذربایجان
۱	۱	۱	مقمان	
۱	۲۸	۴	حومه	

مأخذ: مرکز آمار ایران سرشماری سال ۱۳۸۵

* شهر تیمورلو در سال ۱۳۸۹ به عنوان شهر شناخته شده اسما و دهستان گوگان دارای ۲ شهر است.

وضعیت استقرار آبادی‌ها از نظر توزیع جمعیتی باشند می‌دهد که بیشتر آبادی‌ها در گروه جمعیتی ۱۰۰۰ تا ۵۰۰۰ نفر قرار دارند. به عبارتی روستاهای واقع در این شهرستان از قابلیت‌های مناسب اشتغال و توان نگهداری جمعیتی بالایی برخوردار هستند.

جدول شماره ۲۳-۲: وضعیت گروه‌بندی جمعیتی آبادی‌های واقع در شهرستان آذربایجان

درصد	تعداد	آبادی‌ها	گروه‌بندی جمعیتی
۸/۱	۳	ایستگاه راه‌آهن، تورامین و قاضی‌کند	کمتر از ۱۰۰ نفر
۲۹/۷	۱۱	قلعه‌شیخ، زینتلو، کوخارلو، پیرچوپان، داشکسن، قشقوا، کلوانق، غلهزار، دیزج آقادحسن، قرمزی گل و گواهر	۱۰۰ تا ۵۰۰ نفر
۲۷	۱۰	خاصلو، قشلاق‌پیازی، خانقاہ، الونق، قدمگاه، خراجو دین‌آباد، صغايش، چراغیل، داش‌آمالو	۵۰۰ تا ۱۰۰۰ نفر
۳۲/۲	۱۲	قراغیل، فیروزسالار، دستبرد، سیلاب، شیرامین، نادیلو، هفت چشمه، امیردیزج، آخی‌جهان، قاضی‌جهان، خان میر و ینگجه	۱۰۰۰ تا ۵۰۰۰ نفر
۲/۸	۱	تیمورلو	بالای ۵۰۰۰ نفر
۱۰۰	۳۷	مجموع	

بیشتر آبادی‌ها پر جمعیت و حتی شهرهای شهرستان آذرشهر در فاصله حدود ۵ کیلومتری شهر آذرشهر قرار گرفته‌اند، جاده ارتباطی و وجود اراضی حاصلخیز از مهمترین عوامل اصلی شکل‌گیری و توسعه سکونتگاه‌ها در این منطقه است.

روستاهای قوشقاو، کلوانق، نادیلو، قدمگاه، دین‌آباد، هفت‌چشم، امیردیزج، آخی‌جهان، غله‌زار، دیزج آفاحسن، قاضی‌جهان خان امیر، ینگجه، صغايش، قرمزی گل گواهر، چراغیل، داش آلمالو و خراجو با توجه به مطالعات بند ۱-۷ این گزارش به عنوان روستاهای حوزه نفوذ مستقیم معرفی شده‌اند، این تعداد روستاهای با جمعیت ۲۰۴۵۳ نفر اغلب در حد فاصل کمتر از ۱۰ کیلومتری شهر آذرشهر استقرار یافته‌اند.

جدول شماره ۳-۲۳: موقعیت استقرار آبادی‌های حوزه نفوذ نسبت به

موقعیت	آبادی‌ها	تعداد	درصد
کمتر از یک کیلومتر	دیزج آفاحسن	۱	۵/۲۶
۱ تا ۵ کیلومتر	غله‌زار، قاضی‌جهان، آخی‌جهان، خان امیر، خراجو، نادیلو، ینگجه	۷	۳۶/۸
۱۰-۵ کیلومتر	قوشقاو، کلوانق، بادامیار	۳	۱۵/۷۸
بیش از ۱۰ کیلومتر	دین‌آباد، هفت‌چشم، امیردیزج، گواهر قرمزی گل، صغايش، چراغیل، داش آلمالو	۸	۴۲/۱۰
مجموع		۱۹	۱۰۰

۴- وضع ارتباطات بین آبادی‌ها و شهر و سیستم حمل و نقل موجود

یکی از مهمترین ویژگیهای شهرستان آذربایجان نزدیکی به مرکز استان و قرارگیری در کنار یکی از مهمترین محورهای زمینی و ریلی استان در حاشیه شرقی دریاچه ارومیه است. جاده ارتباطی تبریز - مراغه و ادامه آن به سمت استانهای جنوبی از این شهرستان عبور می‌کند. تمامی روستاهای واقع در حوزه نفوذ مستقیم شهر آذربایجان به نوعی با جاده ارتباطی تبریز مراغه در ارتباط می‌باشند.

حوزه نفوذ شهر آذربایجان شامل ۱۹ روستا با حدود ۲۰۰۰۰ نفر جمعیت است این سکونتگاه‌ها از طریق شبکه ارتباطی موجود به یکدیگر مرتبط شده‌اند. مقایسه وضعیت راه‌ها در دو بخش شرقی و غربی شهرستان نشان ارجحیت نسبی وضعیت ارتباطی قسمت شرقی و مرکزی دارد. در داخل حوزه نفوذ شهر، مهم‌ترین راه ارتباطی، راه اصلی چهارخطه تبریز- آذربایجان - مراغه است این راه، ارتباط سریع و مناسب آذربایجان را با تبریز برقرار می‌سازد. ارتباط شهرهای ممقان و گوگان با تبریز نیز از طریق همین راه برقرار شده است. هچین روستاهای آخیجهان، قاضیجهان، غلهزار و دیزج آقا حسن که در داخل حوزه نفوذ شهر واقع شده‌اند از طریق این راه با تبریز مرتبط می‌شوند. به‌طور کلی در قسمت شمالی و غربی شهر راه ارتباطی مذکور مهم‌ترین دسترسی شهر و سایر سکونتگاه‌های واقع در این سوی شهر با سایر نقاط استان به شمار می‌آید. در سوی جنوبی و شرقی شهر، وضع تا حدی متفاوت است. ادامه این راه به سوی جنوب ارتباط غیرمستقیم تعدادی از آبادی‌ها را با شهر برقرار می‌کند به طوری که روستاهای دین‌آباد، قوشقاو، کلوانق و حفت‌چشمه با طی کردن مسافتی بیش از ۵ کیلومتر راه ارتباطی فرعی وارد جاده ارتباطی اصلی تبریز - مراغه شده و بعد با طی مسافتی به سمت شمال وارد شهر آذربایجان می‌شوند. قسمت شرقی شهر چند روستا از قبیل روستاهای قرمزی گل و ینگجه با طی مسافتی از طریق جاده ارتباطی آسفالتی وارد شهر آذربایجان می‌شوند ادامه ارتباط شرقی از طریق یک راه ارتباطی فرعی دسترسی روستاهای گواهر، صغایش و چراغیل را فراهم می‌کند. پس از خروج از حوزه نفوذ نیز دسترسی مناسب روستاهای دهستان شیرآمین با راه مذکور موجب سهولت دسترسی آنها به آذربایجان شده است. روستاهای خراجو و نادیلو نیز هریک به طور مجزا از طریق جاده آذربایجان حدفاصل پل قدیم تا سه راهی مراغه به آذربایجان مرتبط شده‌اند. نحوه شکل‌گیری راه‌ها در حوزه نفوذ موجب مرکزیت نسبی آذربایجان شده است.

علاوه بر راههای مذکور، راه آهن تبریز- مراغه تهران، از غرب حوزه نفوذ (شرق دریاچه ارومیه) عبور می‌کند و امکانات مناسبی را از این حیث پدید می‌آورد. ارتباط حوزه نفوذ با راه آهن در زمان حاضر از طریق دو ایستگاه شیرآمین و آذربایجان برقرار شده است. در سطح شهرستان در چند سال گذشته راه آبی نیز که ارتباط تبریز- ارومیه را برقرار می‌ساخت اهمیت داشت ولی برقراری ارتباط زمینی از طریق پل میانگذر دریاچه ارومیه این موضوع را به حاشیه رانده است البته خشک شدن بخشی از دریاچه ارومیه نیز در این بخش تاثیر داشته است در حال حاضر راه آبی در محدوده حوزه نفوذ از نظر تردد آنچنان نمود ندارد.

به طور کلی از میان انواع راههای ارتباطی در محدوده حوزه نفوذ، راه ارتباطی زمینی نسبت به سایر انواع راهها اهمیت بیشتری دارد. بدین ترتیب در ادامه، وضعیت راههای زمینی حوزه نفوذ و نیز وضعیت سیستم حمل و نقل موحد تبیین می‌شود.

۱-۴-۲- انواع راههای جاده‌ای

آ- راه آسفالت

در محدوده حوزه نفوذ شهر آذربایجان ۷۹/۵ کیلومتر راه آسفالته احداث است. از این میان راه تبریز- آذربایجان اصلی چهارخطه و بقیه راهها آسفالته، آسفالت روستایی هستند. در جدول شماره ۱-۲۴ طول هریک از انواع راهها و سهم هریک از کل راههای حوزه نفوذ ارایه شده است.

جدول شماره ۱-۲۴: طول و سهم انواع راههای حوزه نفوذ

سهم راه از کل راههای حوزه نفوذ	طول راه (Km)	نوع راه آسفالته
۲۳/۹	۱۹	اصلی چهار خطه
۲۴/۹	۱۹/۸	اصلی درجه یک روستایی
۵۱/۲	۴۰/۷	راه فرعی روستایی
۱۰۰	۷۹/۵	کل راهها

مأخذ: نقشه راههای استان و محاسبات مشاور

ب- راه اصلی چهارخطه

راه چهارخطه در محدوده حوزه نفوذ عمدتاً از جنوب ممقان شروع شده و تا جنوب آذرشهر ادامه دارد حدود ۱۹ کیلومتر از این راه در داخل محدوده حوزه نفوذ است.

ج- راه آسفالت اصلی روستایی

دسترسی به روستاهای غربی و شرقی آذرشهر اغلب از طریق راههای اصلی روستایی انجام می‌شود طول این راه در داخل محدوده حوزه نفوذ ۱۹/۸ کیلومتر است.

نقشه شماره ۱-۲۴: شبکه معابر حوزه نفوذ آذرشهر

www.shahrsazionline.com

۵-۲- وضع تأسیسات و تجهیزات زیربنایی، خدمات رفاهی و نحوه توزیع آنها

منظور نمودن و پیشنهاد استقرار خدمات در شهر و سکونتگاه‌های واقع در حوزه نفوذ آن تنها با تشخیص و تعیین نوع و میزان کمبودهای موجود و آتی قابل حصول است. در این بخش سعی می‌شود تا با توجه به جمعیت ساکن در هر سکونتگاه، نوع و میزان دسترسی آنها به انواع خدمات مستقر در حوزه نفوذ میزان کمبودهای فعلی خدماتی- رفاهی تعیین شود تا در عین حال نحوه دستیابی به خدمات و بهره‌مندی از آنها، راهگشای نحوه استقرار خدمات آتی نیز باشد.

شهر آذربایجان یکی از چهار شهر موجود در شهرستان آذربایجان است، همچنان که پیشتر عنوان شد این شهرستان شامل سه بخش آذربایجان، ممقان و حومه و هفت دهستان است، جاده ارتباطی تبریز - مراغه از داخل شهر آذربایجان عبور می‌کند و این موضوع یکی از عوامل مهم توسعه این شهر بوده و نقش شهر را در جهت خدمات‌رسانی به روستاهای پیرامونی پررنگ‌تر می‌کند. دسترسی آسان به وسائل نقلیه از طریق این جاده، روستاهای حاشیه جاده را در موقعیت مناسبی از نظر خدمات‌گیری از شهر آذربایجان قرار داده است قبل از بررسی امکانات و خدمات موجود در روستاهای حوزه نفوذ مستقیم شهر آذربایجان به بررسی طرح جامع ناحیه‌ای و سطح‌بندی خدماتی آن در سطح شهرستان آذربایجان پرداخته می‌شود.

طرح جامع ناحیه‌ای در سطح‌بندی حوزه‌های همکنون شهری و روستایی ناحیه موارد زیر را شاخص قرار داده است.

- شرایط طبیعی مشابه با توجه به همگنی اجتماعی، تopoگرافی و اکولوژیکی
- سازگاری ویژگی‌های فرهنگی - قومی و پیوندهای عشاپری با توجه به زبان، مذهب و مناسبات ایلی و طایفه‌ای
- تشابه وضعیت اجتماعی به ویژه از نظر الگوهای زیستی
- وضعیت اقتصادی همسان با توجه به همگونی نسبی زمینه‌های کار و معیشت
- تقسیمات اداری و سیاسی
- شبکه‌های پوشش خدماتی موجود از جمله شبکه بهداشت و درمان و شبکه آموزش و پرورش

- شبکه‌های زیربنایی مانند آب، انرژی و ارتباطات
- بازار و کانون‌های داد و ستد اقتصادی

- مبدأ و مقصد جریان‌های موجود انسانی، کالا و خدمات با توجه به شدت و جهت

جریان‌های اصلی

- مرکزیت و برخورداری از مرکز مشترک

روش‌های انتخاب آبادی‌های مرکزی و گزینش مراکز برتر براساس ارزیابی و تحلیل عوامل زیر

بوده است:

- جمعیت و روند تحولات آن (امتیاز بیشتر برای جمعیت بیشتر با آهنگ رشد نسبی بیشتر)

- موقعیت مکانی مناسب نسبت به آبادی‌های پیرامون مانند دسترسی بهتر و آسان‌تر

- امکانات خدماتی و زیربنایی موجود

- توان اقتصادی (سطح زیر کشت، دام و...) و بازار و برتر

- قابلیت‌های توسعه، منابع طبیعی و زمینه‌های مناسب برای توسعه کلیه

بخش‌های اقتصادی با تحلیل اطلاعات موجود که مصرف زمینه‌ها و عوامل مذکور بوده‌اند،

کانون‌های مناسب برای ایفاده نقش مرکزیت شناسایی شده است.

طرح جامع ناحیه‌ای کل شهرستان آذرشهر را به عنوان یک منظومه پیشنهاد نموده است که

این منظومه شامل سه مجموعه و ۱۰ حوزه روستایی است.

ارتباط میان روستاهای شهرستان با شهر آذرشهر به عنوان ساختار دسترسی ویژه جاده ارتباطی

و استقرار بعضی از روستاهای در نزدیکی جاده، سهولت ارتباطی مکان‌های جمعیتی نزدیک با جاده و

در نهایت با شهر آذرشهر به عنوان پرجمعیت‌ترین و مجهزترین شهر منظومه را میسر می‌سازد.

حوزه نفوذ شهر آذرشهر از چند وجه قابل تشخیص است:

۱- از جهت محل تجمعی مازاد کشاورزی

۲- محل ارایه خدمات کشاورزی

۳- محل ارایه خدمات آموزشی، درمانی، رفاهی و اداری

۴- محل ارایه مایحتاج روزانه و هفتگی (بازار)

شهر آذرشهر یکی از شهرهای تاریخی استان آذربایجان شرقی است و از قدیم‌الایام خدمات رسان

روستاهای پیرامون خود بوده است.

الف: راههای ارتباطی

اغلب روستاهای واقع در حوزه نفوذ مستقیم شهر آذربایجان از طریق جاده ارتباطی با شهر در ارتباط هستند و با فاصله کمتری در شرق و غرب جاده قرار دارند. جاده ارتباطی روستاهای کلوانق، قوشقو، بادامیار، دین‌آباد، امیردیزج، داش‌المالو، صغاپیش، چراغیل، گواهر و هفت‌چشم به صورت شوشه و بقیه روستاهای آسفالت می‌باشد. دورترین روستای حوزه نفوذ در جنوب‌شرقی شهر (روستای داش‌المالو) است که بیش از ۱۵ کیلومتر با آذربایجان فاصله دارد.

همچنانکه در مباحث قبلی مشخص شده است شهر آذربایجان در مجموع به ۱۹ روستای واقع در شهرستان خدمات روزانه و به بقیه روستاهای خدمات هفتگی، ماهانه و سالیانه ارایه می‌کند.

بر اساس اطلاعات بدست آمده از مرکز آمار، روستاهای واقع شده در حوزه نفوذ شهر، از نظر میزان جمعیت ساکن در آنها و از نظر بهره‌برداری از انواع خدمات، طیف‌های متفاوتی را تشکیل می‌دهند.

تأمین نیازهای اساسی سکونتگاه‌ها و ارائه خدمات رفاهی به آنها از اصلی‌ترین اقداماتی است که می‌باید در جهت رشد و پویایی جوامع روستایی صورت پذیرد. به طوری که اکثر آبادی‌های دارای جمعیت قابل توجه به سبب امکان بهره‌مندی از خدمات مناسب‌تر در محدوده اطراف شهر آذربایجان مستقر شده‌اند و یا خود با داشتن مسیر ارتباطی متناسب، قطب جمعیتی جدیدی را تشکیل داده و به عنوان مرکزی ضعیفتر به رشدی بسیار سریع‌تر از سکونتگاه‌های اطراف خود دست یافته‌اند و در مقابل آن، اکثر آبادی‌های کم جمعیت این بخش در اطراف این روستاهای پراکنده شده‌اند.

بر اساس اطلاعات جدول فوق، آبادی‌های واقع در حوزه نفوذ شهر آذربایجان به چهار دسته، کوچک (با جمعیت بین ۱۰۰ تا ۲۵۰ نفر)، متوسط (۲۵۰ تا ۱۰۰۰ نفر)، بزرگ (۵۰۰۰-۱۰۰۰) و خیلی بزرگ (بالای ۵۰۰۰ نفر) تقسیم‌بندی شده‌اند. با مقایسه جمعیت این آبادی‌ها آشکار می‌شود که ۲۱ درصد جمعیت روستاهای حوزه نفوذ شهر آذربایجان، در آبادی‌های کوچک، ۴۲ درصد در آبادی‌های متوسط و ۳۷ درصد در آبادی‌های بزرگ سکنی گزیده‌اند. این نسبت نشان دهنده توزیع نسبتاً موزون جمعیت در این محدوده و تفوق آبادی‌های متوسط بر آبادی‌های کوچک و بزرگ می‌باشد. با توجه به مطالب ذکر شده، وضعیت خدماتی روستاهای حوزه نفوذ در وضع موجود در جدول و نقشه‌های ذیل نشان داده شده است.

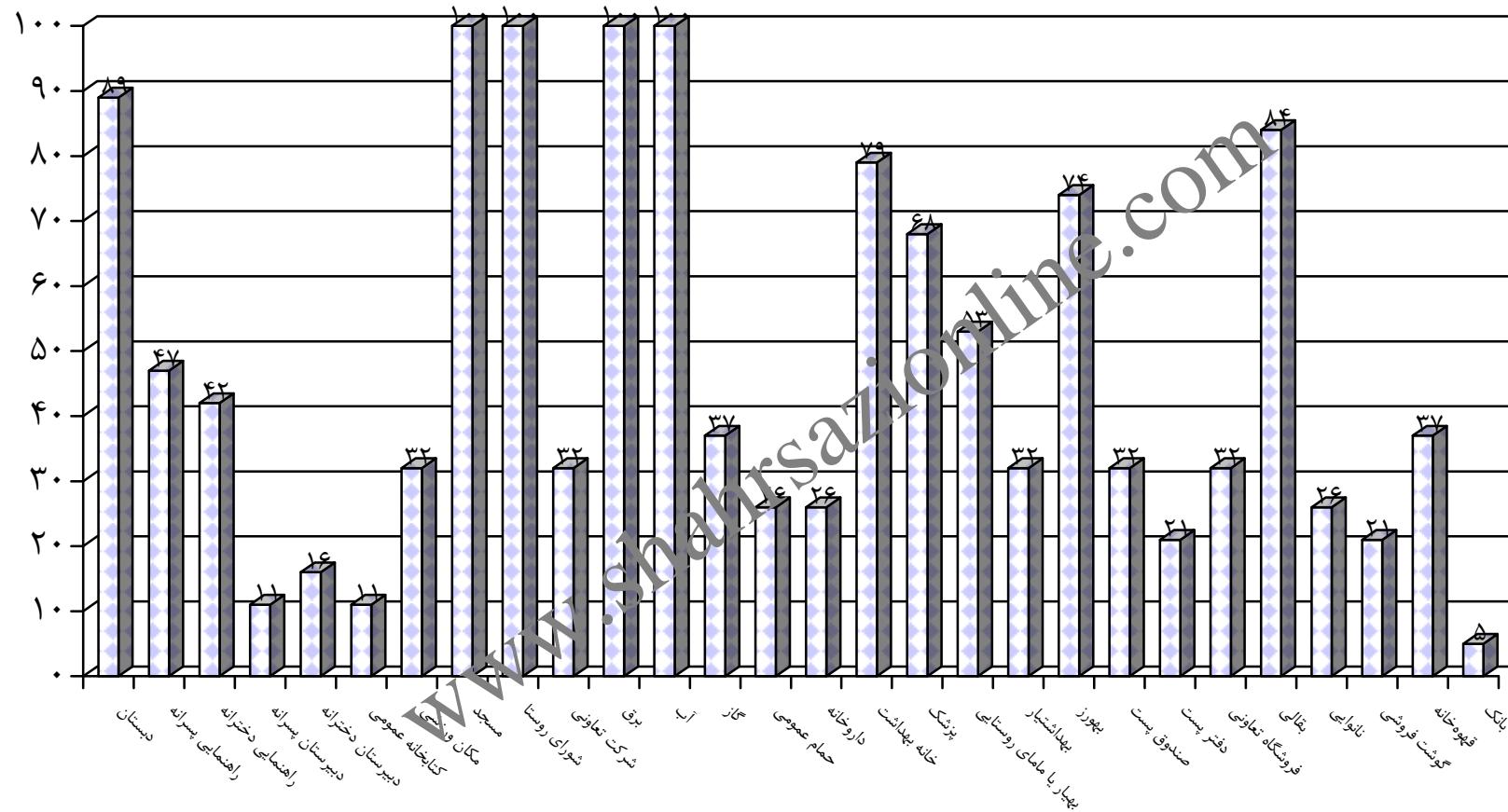
طرح جامع شهر آذربایجان

جدول شماره ۲۵-۲: درصد امکانات و خدمات در روستاهای حوزه نفوذ مستقیم شهر آذربایجان

امکانات و خدمات	تعداد	درصد
دبستان	۱۷	۸۹
راهنمایی پسرانه	۹	۴۷
راهنمایی دخترانه	۸	۴۲
دبیرستان پسرانه	۲	۱۱
دبیرستان دخترانه	۳	۱۶
کتابخانه‌ی عمومی	۲	۱۱
مکان ورزشی	۶	۳۲
مسجد	۱۹	۱۰۰
شورای روستا	۱۹	۱۰۰
شرکت تعاونی	۶	۳۲
برق	۱۹	۱۰۰
آب	۱۹	۱۰۰
گاز	۷	۳۷
حمام عمومی	۵	۲۶
داروخانه	۵	۲۶
خانه بهداشت	۱۵	۷۹
پزشک	۱۳	۶۸
بهیار یا مامای روستایی	۱۰	۵۳
بهداشتیار	۶	۳۲
بهورز	۶	۷۴
صندوق پست	۶	۳۲
دفتر پست	۴	۲۱
فروشگاه تعاونی	۶	۳۲
بقالی	۱۶	۸۴
نانوایی	۵	۲۶
گوشت فروشی	۴	۲۱
قهقهه خانه	۷	۳۷
بانک	۱	۵

مأخذ: مرکز آمار ایران، سال ۱۳۸۵

نمودار شماره ۲۵-۱: درصد امکانات و خدمات در روستاهای حوزه نفوذ مستقیم شهر آذرشهر

مأخذ: مرکز آمار ایران، ۱۳۸۵

۲۵-۱- تأسیسات زیربنایی

(آ) آب آشامیدنی:

تأمین آب آشامیدنی تصفیه شده از جمله نیازهای هر سکونتگاه است. در محدوده حوزه نفوذ شهر از مجموع ۱۹ روستای دارای سکنه، تمامی روستاهای از آب لوله‌کشی برخوردارند و در روستای دیزج‌آفاحسن سیستم تصفیه آب وجود دارد.

(ب) برق:

از میان ۱۹ سکونتگاه دارای جمعیت واقع در حوزه نفوذ شهر آذربایجان، تمامی روستاهای در سال ۱۳۸۵ متصل به شبکه سراسری برق کشور بوده‌اند.

(ج) تلفن:

از مجموع ۱۹ آبادی دارای سکنه واقع در حوزه نفوذ تمامی روستاهای فاقد دفتر مخابرات بوده‌اند. با توجه به اینکه آستانه جمعیتی لازم برای داشتن دفتر مخابرات ۲۵۰۰ نفر می‌باشد، روستاهای قاضی‌جهان و نادیلو علیرغم برخورداری از آستانه جمعیتی مذکور، از این نظر دچار کمبود بوده و تأمین این خدمت برای آنها ضروری است. تاکنون روستاهای فاقد دفتر مخابرات در حوزه نفوذ شهر دارای جمعیتی کمتر از ۲۵۰۰ نفر می‌باشند که رائمه این خدمت به آنها در حال حاضر ضروری نیست.

(د) شبکه گاز روستایی:

براساس سرشماری سال ۱۳۸۵، از ۱۹ روستای دارای سکنه حوزه نفوذ شهر آذربایجان، هفت روستای آخی‌جهان، خان‌میر، خراجو، دیزج‌آفاحسن، قاضی‌جهان، نادیلو و ینگجه دارای شبکه لوله‌کشی گاز روستایی بوده و سایر روستاهای فاقد این خدمت بوده‌اند.

نقشه شماره ۱-۲۵: میزان برخورداری از تأسیسات زیربنایی در روستاهای حوزه نفوذ آذرشهر

www.shahrsazionline.com

۲- خدمات روبنایی

(الف) دفتر پستی و صندوق پست:

بر اساس اطلاعات سال ۱۳۸۵، از میان روستاهای حوزه نفوذ شهر آذربایجان روستاهای آخی جهان، امیردیزج، قاضی جهان و هفت‌چشمہ دارای دفتر پست بوده و روستاهای آخی جهان، خان‌میر، قاضی جهان، نادیلو، هفت‌چشمہ و ینگجه دارای صندوق پستی می‌باشند. با توجه به استاندارد و ضوابط خدمات رسانی مصوب شورای عالی معماری و شهرسازی، تمامی آبادی‌های بالای ۵۰۰ نفر باید از نمایندگی پست بهره‌مند باشند. اما در حوزه نفوذ این شهر، اکثر آبادی‌ها از این خدمات بی‌بهره‌اند. با توجه به آستانه جمعیتی بالای ۵۰۰ نفر در روستاهای خان‌میر، خراجو، داش-المالو، دین‌آباد، صغایش، قدمگاه، نادیلو و ینگجه احداث نمایندگی پست اولویت دارد.

(ب) خدمات آموزشی:

۱- ب- دبستان

از مجموع ۱۹ سکونتگاه دارای سکنه واقع در حوزه نفوذ آذربایجان، ۱۷ سکونتگاه دارای دبستان می‌باشند و دو سکونتگاه (دیزج آقاحسن و غلمانزار) فاقد این خدمت هستند.

با توجه به اینکه آستانه جمعیتی برای داشتن دبستان ۱۵۰ نفر در فضای ناهموار و ۲۰۰ نفر در فضای هموار می‌باشد، روستای دیزج آقاحسن دارای جمعیت بیشتر از ۲۰۰ نفر است بنابراین نیاز به احداث این کاربری دارد، اما در خصوص روستای غلهزار جمعیتی کمتر از ۲۰۰ نفر دارد و ارائه این خدمت به آن در حال حاضر ضرورت ندارد.

۲- ب- راهنمایی

از کلیه روستاهای واقع در حوزه نفوذ شهر آذربایجان، نه روستا (آخی جهان، امیردیزج، خان‌میر، داش‌المالو، قاضی جهان، نادیلو، هفت‌چشمہ و ینگجه) دارای مدرسه راهنمایی دخترانه و پسرانه و روستای صغایش دارای مدرسه راهنمایی پسرانه هستند.

براساس مصوبه شورای عالی معماری و شهرسازی، آستانه جمعیتی لازم برای داشتن مدرسه راهنمایی ۱۰۰۰ نفر و با حداقل فاصله ۳ کیلومتر در فضاهای ناهموار ذکر شده است که روستاهای فاقد مدرسه راهنمایی، آستانه جمعیتی لازم برای داشتن این خدمت را ندارند.

۳- ب- دبیرستان

از میان روستاهای حوزه نفوذ تنها روستای آخی‌جهان دارای دبیرستان پسرانه و دخترانه می‌باشد، روستای قاضی‌جهان دارای دبیرستان پسرانه و روستاهای خان‌میر و ینگجه دارای دبیرستان دخترانه هستند. با توجه به آستانه جمعیتی ۲۵۰۰ نفری (فضای ناهموار) برای دبیرستان، در روستای نادیلو کمبود این خدمت وجود دارد، اما در سایر روستاهای حوزه نفوذ کمبودی از نظر این خدمات مشاهده نمی‌شود.

ج) بهداشت و درمان:

۱- ج- مرکز بهداشت

وسعت شعاع دسترسی مراکز بهداشتی- درمانی موجب گسترش شعاع پوشش آنها می‌شود. ضمن آنکه لازمه احداث اینگونه مراکز، وجود آستانه‌های جمعیتی بالای ۱۰۰۰۰ هزار نفر است. در حال حاضر هیچ یک از روستاهای واقع در حوزه نفوذ شهر آذربایجان دارای مرکز بهداشتی- درمانی نمی‌باشند. در کل، با توجه به جمعیت کم آبادی‌های واقع در حوزه نفوذ شهر آذربایجان آستانه جمعیتی لازم برای تأسیس مرکز بهداشتی، این آبادی‌ها می‌توانند خدمات لازم را از شهر آذربایجان دریافت نمایند.

۲- ج- خانه بهداشت

به همراه مراکز بهداشتی- درمانی، احداث خانه‌های بهداشت از اهمیت خاصی (و حتی بیشتر از مرکز بهداشت- درمان) برخوردار است. از مجموع ۱۹ روستایی دلایل سکنه واقع در حوزه نفوذ شهر آذربایجان، ۱۵ روستا دارای خانه بهداشت می‌باشند اما روستاهای دیزج‌آقاحسن، غلهزار، قوشقاو و گواهر فاقد خانه بهداشت هستند. آستانه جمعیتی لازم برای احداث خانه بهداشت ۵۰۰ تا ۱۰۰۰ نفر (فضای ناهموار) می‌باشد اما هیچ یک از روستاهای مذکور دارای آستانه جمعیتی موردنظر نیستند.

۳- ج- حمام بهداشتی

از کلیه روستاهای واقع در حوزه نفوذ شهر آذربایجان روستاهای آخی‌جهان، امیردیزج، صغایش، هفت‌چشم و ینگجه دارای حمام عمومی هستند. بقیه روستاهای فاقد حمام عمومی می‌باشند.

۴-ج- داروخانه

از ۱۹ روستای حوزه نفوذ شهر آذربایجان، پنج روستای خان میر، خراجو، قاضی جهان، نادیلو و ینگجه دارای داروخانه می باشند و بقیه روستاهای بهره مندی از این خدمت به شهر آذربایجان مراجعه می کنند.

طبق استانداردها و ضوابط خدمات رسانی در محیط های روستایی کشور، مراکز منظمه و مجموعه می باید به خدمات داروخانه تجهیز شوند، بنابراین در روستاهای حوزه نفوذ کمبودی از این جهت مشاهده نمی شود.

د) خدمات فرهنگی - مذهبی:

۱-د- مسجد

تمامی روستاهای حوزه نفوذ شهر آذربایجان می باشند و از آنجا که طبق مصوبه شورای عالی شهرسازی و معماری، تمامی روستاهای باید از خدمات مذهبی مسجد برخوردار باشند، در این زمینه هیچ کمبودی در این روستاهای وجود ندارد.

۲-د- کتابخانه

کتابخانه می تواند یکی از عوامل اعتلای فرهنگی محسوب گردد. در روستاهای آخی جهان و قاضی جهان کتابخانه عمومی وجود دارد. سایر روستاهایی حوزه نفوذ شهر، دارای جمعیتی کمتر از ۴۵۰ نفر می باشند که بر اساس ضوابط و مقررات شهرسازی، روستاهایی که جمعیتی کمتر از ۴۵۰ نفر دارند، واجد آستانه جمعیتی لازم برای احداث کتابخانه نیستند.

و- بازرگانی و خدمات

و- ۱- بقالی و نانوایی

در بین روستاهای مورد مطالعه، ۱۶ روستا دارای بقالی هستند و پنج روستای آخی جهان، قاضی جهان، نادیلو، هفت چشم و ینگجه دارای نانوایی می باشند.

و- ۲- گوشت فروشی و قهوه خانه

از بین ۱۹ آبادی شهر آذربایجان، چهار آبادی آخی جهان، قاضی جهان، نادیلو و ینگجه از خدمات گوشت فروشی و روستاهای آخی جهان، خان میر، خراجو، قاضی جهان نادیلو، هفت چشم و ینگجه از قهوه خانه برخوردار می باشند و بقیه روستاهای فاقد این خدمات می باشند.

و-۳- بانک

در بین روستاهای مورد بررسی، تنها روستای آخی جهان دارای بانک می‌باشد و بقیه روستاهای برای برخورداری از این خدمت به شهر آذربایجان مراجعه می‌نمایند. سایر روستاهای دارای آستانه جمعیتی ده هزار نفر برای احداث بانک نیستند.

و-۴- شرکت تعاونی روستایی

از میان روستاهای مورد مطالعه شش روستای آخی جهان، خانمیر، خراجو، صغايش، قاضی جهان و ینگجه دارای شرکت تعاونی می‌باشند. طبق استانداردها و ضوابط خدمات رسانی در محیط‌های روستایی کشور، مراکز منظومه، مجموعه و حوزه می‌باید به این خدمت تجهیز شوند، از این رو در روستاهای بادامیار، هفت‌چشم و صغايش در این زمینه کمبود وجود دارد اما در سایر روستاهای کمبودی در این زمینه مشاهده نمی‌شود.

ز- سایر خدمات

از آن جایی که روستاهای مراجعه کننده به شهر آذربایجان مجهز به خدمات سطوح بالاتر نظیر تعمیرگاه ماشین آلات کشاورزی و... نمی‌باشند و عموماً به دلیل نزدیکی به شهر آذربایجان برخورداری از این خدمات به شهر مراجعه نمایند، بنابراین پیشنهاد این خدمات در سکونتگاه‌های مذکور ضروری نیست و این کمبودها در سوانح خدمات شهر آذربایجان لاحظ می‌گردد. جداول ذیل، استانداردها و ضوابط خدمات رسانی در محیط‌های روستایی کشور و نحوه تجهیز مراکز روستایی مصوب شورای عالی - معماری و شهرسازی مصوب (۱۳۷۱) را نشان می‌دهند.

نقشه شماره ۲۵-۲: میزان برخورداری روستاهای حوزه نفوذ از مراکز بهداشتی

www.shahrsazionline.com

نقشه شماره ۳-۲۵: میزان برخورداری از مراکز آموزشی، فرهنگی و ورزشی در سکونتگاه‌ها

www.shahrsazionline.com

طرح جامع شهر آذربایجان

جدول شماره ۲۵-۳: استانداردها و ضوابط خدمات رسانی در محیط روستایی کشور و نحوه تجهیز مراکز روستایی

مصوب شورای عالی معماری و شهرسازی مصوب ۱۳۷۸

حداکثر فاصله دسترسی (کیلومتر)		آستانه جمعیتی (نفر)		سطح منطقه روستایی			خدمات	تقسیمات
فضاهای ناهموار	فضاهای هموار	فضاهای ناهموار	فضاهای هموار	حوزه	مجموعه	منظمه		
-	-	+1000	+1500	*	*	*	مراکز آموزش قبل از دبستان	آموزشی
۲/۵	۲/۵	+150	+200	*	*	*	دبستان	
۳	۳	+1000	+1500	*	*	*	مدرسه راهنمایی عادی	
۷	۱۰	-	-	*	*	*	مدرسه راهنمایی مرکزی	
-	-	-	-	*	*	*	مدرسه راهنمایی شبانه روزی	
۵	۸	+2500	+3500	*	*	*	دبیرستان عادی	
۱۵	۲۰	-	-	-	*	*	دبیرستان مرکزی	
-	-	-	-	-	*	*	دبیرستان شبانه روزی	
-	-	+20000	+20000	-	-	*	هنرستان‌های فنی، حرفه‌ای و کشاورزی	
-	-	-	-	*	*	*	کلاس نهضت سوادآموزی	
۳	۵	۵۰۰-۱۰۰۰	۶۰۰-۱۵۰۰	*	*	-	خانه بهداشت	بهداشتی و درمانی
۸	۱۲	+6000	+10000	-	*	*	مرکز بهداشتی - درمانی	
-	-	40000	40000	-	-	*	مرکز بهداشتی - درمانی با تسهیلات زایمانی	
۸	۱۲	-	-	*	*	*	داروخانه	
-	-	-	-	-	*	*	مطب	
-	-	-	-	*	*	*	جمع‌آوری و دفع بهداشتی زباله	
-	-	-	-	*	*	*	جمع‌آوری و دفع بهداشتی فاضلاب	
-	-	-	-	-	*	*	کشتارگاه بهداشتی - صنعتی	
-	-	-	-	-	*	*	کشتارگاه بهداشتی - سنتی	
-	-	-	-	*	*	*	غسالخانه و گورستان	
-	-	-	-	*	*	*	بهسازی محیط روستا	
-	-	۳۰۰۰	۴۰۰۰	-	*	*	مجتمع بهزیستی	
-	-	+250	+250	*	*	*	آب آشامیدنی با شبکه انشعاب خصوصی	
-	-	100-250	100-250	*	-	-	آب آشامیدنی با شیر برداشت مت مرکز	
-	-	-100	-100	-	-	-	آب آشامیدنی با منبع بهداشتی	
-	-	-	-	*	*	*	حمام عمومی	
-	-	+100	+100	*	*	*	تأمین برق	انرژی
-	-	4000	+5000	-	*	*	پمپ بنزین	
۳	۳	+400	+500	*	-	-	جاگاه عرضه مواد سوختی	
۱۰	۱۲	+10000	+10000	*	*	*	بانک	مالی اقتصادی و پشتیبانی تولید
-	-	-	-	*	*	*	شرکت تعاونی روستایی	
-	-	-	-	*	*	*	فروشگاه تعاونی روستایی	
-	-	-	-	*	*	*	مرکز خرید و فروش کالا	
-	-	-	-	*	*	*	مرکز خدمات روستایی و عشایری	
-	-	-	-	*	*	*	دفتر ترویج کشاورزی	
-	-	-	-	*	*	*	دفتر ترویج و آموزش روستایی	
۵	۷	-	-	*	*	*	دفتر دامپزشکی و داروخانه دامی	
-	-	-	-	*	*	*	دفتر تلقیح صنعتی و اصلاح نژاد دام	
-	-	-	-	*	*	*	تعمیرگاه ماشین آلات کشاورزی و نقلیه	
-	-	-	-	*	*	*	مرکز آموزش و ترویج صنایع دستی و خانگی	
-	-	-	-	*	*	*	مرکز آموزش فنی و حرفه‌ای	
-	-	-	-	*	*	*	جهاد دهستان	
-	-	-	-	*	*	*	خانه سازمانی	

طرح جامع شهر آذربایجان

حداکثر فاصله دسترسی (کیلومتر)		آستانه جمعیتی (نفر)		سطح منطقه روستایی			خدمات	تقسیمات
فضاهای ناهموار	فضاهای هموار	فضاهای ناهموار	فضاهای هموار	حوزه	مجموعه	منظومه		
-	-	-	-	*	*	*	واحدهای صنعتی و معدنی ناحیه صنعتی	تولید
-	-	-	-	*	*	*	مجتمع های تولید کشاورزی (زراعت و باغبانی، دام و طیور، شیلات و ابزیان) متناسب با استعدادهای منطقه	
-	-	-	-	*	*	*	مسجد و حسینیه	فرهنگی، مذهبی، ورزشی و گردشگری
۸	۱۲	+۴۵۰۰	+۵۰۰۰	-	*	*	کتابخانه عمومی	
-	-	-	-	*	*	*	کتابخانه روستایی	
۱۵	۲۰	+۱۵۰۰۰	+۲۰۰۰۰	-	-	*	مجموعه فرهنگی - هنری	
۱۵	۲۰	۳۰۰۰۰	۴۰۰۰۰	-	-	*	سینما	
۱۰	۱۵	+۴۵۰۰	+۵۰۰۰	-	*	*	مجموعه ورزشی	
-	-	-	-	*	*	*	مجموعه ورزشی روباز	
-	-	-	-	*	*	*	بوستان بازی کودکان	
-	-	-	-	*	*	*	بوستان	
-	-	-	-	-	*	*	مهمناندیزی و سالن پذیرایی	ارتباطات
-	-	-	-	*	*	*	انجمن میراث فرهنگی	
-	-	-	-	-	-	*	راه اصلی	
-	-	-	-	-	*	*	راه فرعی	
-	-	-	-	-	*	*	راه روستایی درجه (۱) با رویه آسفالت	
-	-	-	-	*	*	*	راه روستایی درجه (۱) با رویه شنی	
-	-	-	-	*	-	-	راه روستایی درجه (۲) با رویه شنی	
-	-	-	-	*	-	-	راه روستایی درجه (۳) با رویه شنی	
-	-	-	-	-	-	*	دفتر شرکت حمل و نقل کالا، بار و مسافر	
-	-	+۸۰۰	+۱۰۰۰	*	*	*	ترمینال وسایل حمل و نقل	
-	-	-۱۰۰	-۱۰۰	*	*	*	صندوق پست	
۳	۵	۵۰۰-۲۵۰۰	۵۰۰-۲۵۰۰	*	-	-	نمایندگی پست	
۱۲	۱۵	+۵۰۰	+۵۰۰	*	*	*	دفتر پست و مخابرات	
۱۲	۱۵	+۲۵۰۰	+۲۵۰۰	*	-	-	دفتر مستقل پستی	
۱۵	۲۰	۵۰۰-۲۵۰۰	۵۰۰-۲۵۰۰	-	-	-	دفتر مخابراتی	
۱۵	۲۰	۱۰۰۰-۵۰۰۰	-۵۰۰۰	*	*	*	مرکز تلفن	
			۱۰۰۰					

مأخذ: مصوبات شورای عالی معماری و شهرسازی ایران ^۱۳۷۹-۱۳۷۰-۱۳۸۳

^۸ مصوبات شورای عالی شهرسازی و معماری ایران ۱۳۷۹-۱۳۷۰-۱۳۸۳ (۱۳۸۳)، تنظیم پویان شهابیان، شرکت طرح و نشر پیام سیما

۶- موقعیت و خصوصیات مناطق و آثار باستانی

منطقه آذرشهر که با نام قدیمی خود (توفارقان) عجین شده است از قدمت و اعتبار تاریخی زیادی برخوردار است آثار تاریخی زیادی در این منطقه وجود داشته و دارد ولی متأسفانه در اکثر موارد به علت عدم حفاظت صحیح از آثار برجای مانده از گذشتگان و یا اقدام تعدادی غارتگر در سرقت اموال یا عتیقه‌های احتمالی موجود، بسیاری از آنها از میان رفته و جز نامی باقی نمانده است. در کنار این موضوع دوباره‌سازی‌های متعدد بدون توجه به ارزش و اهمیت آثار برجای مانده از گذشتگان، یا آنها را به طور کامل نابود کرده و یا به عنصری بی‌اهمیت و یا مخروبه و متروکه مبدل ساخته است. بخشی از آثار باستانی شناسایی شده در محدوده حوزه نفوذ که جزو آثار باستانی به ثبت رسیده (یا شناسایی شده هستند)، به شرح زیر می‌باشند^۹.

آ- گورستان قدمگاه

قریه قدمگاه یا بادامیار در دوازده کیلومتری جنوب‌شرقی آذرشهر واقع شده است. گورستان تاریخی این روستا با سنگ قبرهای حجری شده و مجسمه‌هایی از شیر بر فراز تپه‌های بزرگ قرار گرفته است. کتیبه روی الواح و سنگ قبرهای موجود به دو خط ثلث و کوفی نوشته و نقر شده است: سنگ قبرهای بزرگ گورستان که اشکال صنعتی ظریف و خوش تراشی دارند، به عرفا و امرا اختصاص دارد. گورستان بادامیار به سبب وجود آثار متعدد، در زمرة نمونه‌های نایاب قبرستان‌های آذربایجان شرقی در آمده است.

ب - معبد یا مسجدغار

در فاصله دویست متری گورستان تاریخی قدمگاه در دل تپه‌ای بلند، یکی دیگر از آثار جالب توجه این روستا یعنی معبد یا مسجد غار خودنمایی می‌کند. برخی از باستان شناسان این بنا را به دوران پیش از تاریخ نسبت می‌دهند. بنا دری چوبی دارد و در فاصله دویست متری آن یک طاق سنگی که احتمالاً در قدیمی غار بوده قرار گرفته است.

^۹- در تدوین مطالب مندرج در این بخش، از دو مأخذ استفاده شده است:

الف- فرهنگ جغرافیای آذربایجان شرقی- بهروز خامائی، تهران، انتشارات سروش، ۱۳۷۰.

ب- فهرست بناهای تاریخی آذربایجان شرقی، محمدعلی مخلصی، تهران، سازمان میراث فرهنگی، ۱۳۷۱

ج- آثار تورامین

تورامین روستای متروکی است که تقریباً در چهل کیلومتری تبریز، بین ایلخچی و ممقان (در شمال آذربایجان) واقع شده است. یکی از آثار ارزشمند تورامین طاق سنگی سردر مسجدی است که در کنار استخر در ساحل شمالی رودخانه تورامین قرار گرفته است. در وسط استخر جلوی مسجد نیز یک قطعه سنگ عصاری وجود دارد که نشان می‌دهد روزگاری در این منطقه آبادی خانه و زندگی جریان داشته و تعدادی در آن به کار عصاری می‌پرداخته‌اند. کمی بالاتر از استخر در دامنه کوهی نسبتاً بلند دهانه غاری به چشم می‌خورد. این دهانه در واقع نوعی مدخل طبیعی است. ولی در درون غار که به دو قسمت بزرگ شرقی و غربی تقسیم می‌شود دستکاری اندکی به عمل آمده و در برآمدگی‌های سقف و دیوارهای آن، سوراخ‌های حلقه مانند برای بستن لگام حیوانات تعییه شده است. در دامنه تپه مقابل غار، گورستان تورامین قرار دارد که دارای مجسمه‌های سنگی و قطعه سنگ‌های خوش تراش قبور و خطوط طرح‌های دل‌انگیز است. در پشت کوه مجاور همین تپه، پشته سنگی وجود دارد که به قبر گبر یا کافر، یا در اصطلاح محلی به ((گوورقیزی)) معروف است. امتداد این کوه به قله سلطان منتهی می‌شود که قسمتی از کوه سهند است و قبر اسامه بن شریک در آنجاست. در یک فرسنگی قبر سپهسالار قشلاقی واقع شده است.

ه- گورستان ینگجه

ینگجه روستای بزرگی است که در شرق شهر آذربایجان واقع شده است. این روستا گورستان بزرگی داشت که حجاری قطعه سنگ‌های بزرگ قبور آن هر بیننده‌ای را به اعجاب و تحسین و می‌داشت متأسفانه هنگام تبدیل این گورستان به چند واحد آموزشی غالب آن سنگ‌های حجاری شده و کتیبه‌ها و مجسمه‌های سنگی خرد شده و در پایه دیوارهای مدارس به کار رفته است و فقط سه قطعه بسیار بزرگ با حجاری زیبا و شگرف سالم مانده که اکنون در پای دیوار مدرسه افتاده و هر سه اینها نوشه‌هایی به خط تزیینی و ثلث دارند.

و- اولیای قاضی جهان

قاضی جهان، روستایی است واقع در غرب آذربایجان که یکی از بزرگ‌ترین روستاهای این شهرستان محسوب می‌شود.

((در این روستا تپه کوتاهی وجود دارد که بقیه گنبد داری بر فراز آن، توجه هر عابری را به خود جلب می‌کند. دیوارهای بقیه سنگی و گنبد آن آجری است. کف بقیه هفت پله پایین‌تر از

سطح تپه است و در درون آن قبری است که روی آن با کاشی‌های سبز رنگ ساده شش ضلعی پوشانده شده است.

ز- تپه باستانی شیرامین

شیرامین روستای بزرگی است که در ۱۷ کیلومتری جنوب‌غربی آذربایجان قرار دارد. در نزدیکی این روستا، در سمت راست جاده آذربایجان- عجب‌شیر، تپه‌ای واقع است که احتمالاً اگر حفاری اصولی و درستی در آن صورت پذیرد، آثار سفالی و سنگی بالارزش از آنجا به دست می‌آید که نشان از تمدن مردم پیشین دارد.

ر- پیرجابر مقان نصب

هرچند شهر مقان خارج از حوزه نفوذ شهر واقع شده، ولی وجود آثاری از گذشته در این شهر نشانگر سابقه تاریخی منطقه است. قرایین موجود نشان می‌دهد که مقان در قرن‌های هفتم و هشتم محل اقامت چند تن از اهل معنی و عرفان بوده که یکی از آنها پیرجابر یا بابا جابر میرید یا بابا حسن سرخابی است. بابا جابر در زاویه خود به حاکم سپرده شده است. قبر پیرجابر سنگ نبشته و کتیبه‌ای ندارد و فقط سه لوح قبر بر رویه درونی دیوار غربی زاویه و چهار قطعه سنگ کم‌عرض که مجموعاً قسمتی از کتیبه دیوارهای یک قبر قدیمی را تشکیل می‌دهند به کمره بیرونی دیوارهای غربی و جنوبی زاویه نصب شده‌اند. قبری نیز به چشم می‌خورد که متعلق به مردی است به نام حاجی آقا. در نزدیکی زاویه پیرجابر چشمه‌ای است که با ده پله عریض به آن می‌رسد. در دو کنار پله‌ها به جای نرده دو مجسمه بزرگ، یک مجسمه شیر و یک صندوق سنگی آینه‌دار نهاده‌اند.

از دیگر آثار و بناهای تاریخی می‌توان به تپه باستانی قلعه جوق واقع در روستای نادیلو و تپه باستانی واقع در هفت‌چشمه اشاره کرد.

در این گزارش فهرست آثار تاریخی ارزشمند با توجه به اهمیت تاریخی به صورت منطقه‌ای تشریح شده است به عبارت دیگر علاوه بر آثار تاریخی موجود در حوزه نفوذ شهر آذربایجان آثار پیرامون حوزه نفوذ نیز مورد بررسی قرار گرفته است.

۲-۷- خصوصیات تاریخی، فرهنگی و اجتماعی حوزه نفوذ

۲-۷-۱- بررسی‌های تاریخی حوزه نفوذ

منطقه آذربایجان از قدیمی‌ترین و معروف‌ترین بخش‌های تابعه تبریز بوده که در حدود ۵۵ کیلومتری جنوب‌غربی مرکز استان بر سر راه ترانزیتی تبریز به مراغه و کردستان واقع شده است. بقایای آتشکدها و آتشگاهها و اسمای کهن و قدیمی نظیر گورقبری و گووراجاقی در نزدیکی توفارقان یا دهخوارقان و روستاهای آن، نشان می‌دهد که قدمت این شهر به دوره پیش از ورود اسلام می‌رسد. موقعیت جغرافیایی آذربایجان و تبریز باعث رشد این ناحیه از طریق شکوفایی تجارت و بازارهای گسترده آن شده است. در سال ۳۴۰ هـ. از اتحاد سه‌گانه تبریز، اشنو و دهخوارقان، مملکت بنی‌رددینی به وجود آمد که حكام آن دارای قدرت و استقلال کامل بودند و خلافی بعداد در این میان دخالت و نفوذ ناچیزی داشتند. در فرایندهای تاریخی شکل‌گیری حکومت‌های مرکزی در تبریز و پیرامون آن و نیز در هجوم افواه داخلی و خارجی آذربایجان نیز همپای تبریز دچار دگرگونی می‌شده است. به تناسب شهرهای بزرگی حون تبریز و مراغه که براثر حملات مغول‌ها رو به ویرانی می‌رفتند، نقاطی همچون توفارقان نیز رو به ویرانی نهاد. لکن در دوران آبادانی شهرهای بزرگ، توفارقان نیز اندک آباد گردید. البته توفارقان و پاگستان‌های پرمیوه‌اش از یک سو به علت آب و هوای خوش و از سوی دیگر به علت آنکه در مناطق جنوبی‌تر و پایین‌تر از تبریز قرارداشت، همواره جمعیت زیادی را در خود جمع می‌کرد.

قرارگیری توفارقان در مسیر راه‌های مهم ارتباطی یکی از علل عمده رشد و توسعه شهر و مناطق اطراف آن محسوب می‌شود. یکی از راه‌های آذربایجان در پیش از حمله مغول که از تبریز می‌گذشت، راهی بود که از شاهراه خراسان در همدان منشعب می‌شد و از آنجا به بزرگ در آذربایجان در ۶۰ میلی دریاچه ارومیه می‌رسید. از آنجا هم دو شعبه می‌شد که از سمت راست راه اصلی از طریق دهخوارقان در شرق دریاچه به تبریز می‌رفت.

در سال ۹۰۶ هـ. شاه اسماعیل صفوی تبریز را پایتخت ایران کرد. تبریز در دوران صفویه، بارها میدان جنگ ایران و عثمانی بود. در همین دوران (۹۲۰ هـ.) توفارقان به فرمان سلطان عثمانی فتح گردید. در همین زمان از بزرگان توفارقان که در رأس آن ملایوسف پیش‌نمای قرارداشت، تقاضای امضای قراردادی نامشروع شد اما احدی زیر بار آن نرفت و در پی آن ملایوسف پیش‌نمایز به دست عمال عثمانی در یونجه‌زاری پشت حمام ارمنستان کشته شد.

در دوران شاه طهماسب صفوی به بعد، تبریز و نواحی اطراف آن رو به آبادی نهاد. راههای بزرگ و اصلی احداث گردید و پل‌ها و کاروان‌سراها ساخته شدند در همین دوران مردم توفارقان و روستاهای اطراف آن به تصوف و عرفان و درویش مسلکی که شیوه شاهان صفوی بود، روی آوردن و ساخت خانقه در گوشه و کنار حوزه نفوذ آذربایجان آغاز گردید.

مسجد بزرگ بادامیار (قدمگاه) در این دوره به تکیه‌گاه و خانقه بزرگ درویشان بدل گردید و پل محکمی نیز بر روی رودخانه دهخوارقان برپا داشته شد. در جریان جنگ و گریز سپاهیان قزلباش و سربازان عثمانی، دهخوارقان به انبار تهیه غذا و علوفه تبدیل گردید. در سال ۱۱۴۳ هـ ق. نیز نادرشاه توفارقان، مragه و ساوجبلاغ (مهاباد) را که تحت سیطره دولت عثمانی بودند، فتح کرد.

در زمان عباس میرزا (دوره قاجاریه) قشون روس به آذربایجان سرازیر شد. در این جنگ‌ها توفارقان میدان برخورد قدرت‌ها شد. در این نبردها به خصوص در دوره دوم (۱۲۴۱-۱۲۴۳ هـ ق) ژنرال پاسکیویئ سردار روسی، ستاد ارشاد خود را در قصبه دهخوارقان مستقر ساخت و با وساطت سفیر انگلستان، پذیرای عباس میرزا شد و بدین ترتیب مقدمات قرارداد ننگین ترکمان‌چای در محله بزرگی در شرقی‌ترین نقطه توفارقان که امروز به نام میدان پازیکی (میدان پاسکویئ) معروف است، فراهم آمد.

در دوران مشروطه، توفارقان سنگری برای مبارزان مشروطه خواه شد. در دورانی که صمدخان شجاع‌الدوله مragه‌ای راه آذربایجان را بسته بود، مردان مبارزه و از جان گذشته توفارقان به مبارزه با صمدخان پرداختند و پس از شکست او راه را باز کردند.

در دوران حکومت پهلوی اول (رضاخان) در تبریز و نقاط اطراف آن مدارس، کارخانه‌ها، بیمارستان‌ها، ساختمان‌های دولتی و خیابان‌های متعددی ساخته شد. در سال ۱۳۱۶ هجری شمسی نیز به پیشنهاد فرهنگستان ایران، نام توفارقان به آذربایجان تغییر یافت. در دوران پس از اصلاحات اراضی روند مهاجرت از روستاهای به شهرهای بزرگ و از جمله تبریز و آذربایجان سرعت بیشتری به خود گرفت.

۲-۷-۲- خصوصیات فرهنگی - اجتماعی حوزه نفوذ

آذربایجان که در حدود ۵۵ کیلومتری جنوب غربی تبریز و بر سر راه ترانزیت تبریز به مراغه و کردستان واقع شده در سال های اخیر رشد فراوان داشته، به طوری که جمعیت آن از ۱۵۳۱۸ نفر در سال ۱۳۴۵ به ۱۹۶۵۳ نفر در سال ۱۳۵۵، ۱۳۵۹۰ نفر در سال ۱۳۶۵ ، در سال ۱۳۷۵ ۳۱۶۵۱ نفر و سال ۱۳۸۵ به ۳۶۸۰۱ نفر رسیده است.

رشد جمعیت شهر ناشی از رشد اقتصادی آن است که منجر به کاهش مهاجرفترستی شهر در سال های اخیر شده است. علاوه بر باغ های فراوان و پر محصول شهر، وجود مراکز آماده سازی، بسته بندی و صادرات بادام، گردو، لپه و نخود در کنار گسترش مراکز تجاری- خدماتی دلایل توسعه شهر است. رشد و توسعه آذربایجان در سالیان اخیر سبب گستردگی شدن حوزه نفوذ آن شده است. به نحوی که با وجود قدرت فراوان تبریز در جذب بخش عمده ای از امکانات و به تبع آن جمعیت منطقه و سابقه این شهر در تأمین نیازهای منطقه، موقعیت آذربایجان در منطقه تا حدود زیادی تثبیت شده و جمعیت ساکن در بسیاری از سکونتگاه های اطراف شهر به منظور رفع نیازهای خود، آذربایجان را به عنوان مقصد نهایی انتخاب می کنند. با این وجود در سوی شمالی شهر، وجود راه ارتباطی مناسب تبریز- آذربایجان موجب شده که شهر های ممقان و گوگان از حوزه نفوذ شهر خارج شوند و برخی از خدمات مورد نیاز خود را از طریق تبریز تأمین نمایند. به عنوان مثال جمعیت این سکونتگاه ها برای فروش بسیاری از محصولات کشاورزی و تولیدات صنعتی خود روانه بازار تبریز می شوند که از امکانات مبادلاتی گستردگی برخوردار است، کوتاهی سابقه شکل گیری شهرستان موجب شده تا این دسته از ساکنین برای حل بسیاری از مسائل و مشکلات اداری خود به تبریز مراجعه نمایند. در مورد خدمات درمانی نیز وضعیت مشابهی دیده می شود. که این موضوع تا حدود زیادی از ساختار فرهنگی ساکنان منطقه منتج شده است. بررسی ویژگی های اجتماعی- فرهنگی حوزه نفوذ از آن جهت اهمیت می یابد که می تواند علل برخی گرایشات و ارتباطات موجود را تبیین نماید.

الف- دین

مطابق اطلاعات سالنامه آماری ۱۳۸۷ در آبان ماه سال ۱۳۸۵ از کل جمعیت شهرستان آذربایجان ۱۰۰ درصد را مسلمانان تشکیل می داده اند.

ب- سواد

مطابق سرشماری سال ۱۳۸۵، برابر با ۸۱ درصد جمعیت ۶ ساله و بیشتر شهرستان آذربایجان باسواند محسوب می‌شده‌اند این رقم در سال ۱۳۷۵ حدود ۷۵ درصد بود. در سال ۱۳۸۵ درصد باسواند در شهر آذربایجان ۸۴/۶ درصد و در شهر ممقان ۸۲ درصد بوده است.

در سرشماری سال ۱۳۸۵ در محدوده حوزه نفوذ شهر ۷۶ درصد جمعیت ۶ ساله و بیشتر، با سواد بوده‌اند که این رقم کمتر از سهم باسواندان شهرستان است. سهم باسواندان محدوده حوزه نفوذ در سال ۱۳۷۵ از کل جمعیت ۶ ساله و بیشتر ۷۰/۱۵ درصد بوده که در مقایسه با سال ۱۳۸۵ نشانگر بهبود وضع سواد در این دوره است.

تمامی روستاهای واقع در حوزه نفوذ مستقیم شهر آذربایجان در بخش حومه قرار دارند نسبت باسواند در بخش حومه در سال ۱۳۸۵ برابر با ۸۰/۴ درصد است آنچه که از مقایسه آمارهای مربوط به بخش حومه و حوزه نفوذ مستقیم آذربایجان بر می‌آید این است که درصد باسواند در بخش حومه نسبت به حوزه نفوذ کمتر است.

۲-۸- مشخصات جمعیتی (میزان و نحوه توزیع جمعیت، تفکیک جمعیت شهری و روستایی، میزان رشد و وضع کلی مهاجرت) با استفاده از آمار رسمی و اطلاعات موجود جمعیت و خصوصیات آن یکی از عوامل مؤثر در تغییرات و تحولات یک مکان از جنبه‌های کالبدی، اقتصادی و اجتماعی است. در برنامه‌ریزی‌های توسعه محلی که هدف اصلی آنها آماده کردن شرایط مناسب زندگی ساکنان است، مطالعه جمعیت اهمیت خاصی می‌یابد. در بررسی‌های جمعیتی، جمعیت یک مکان یا مجموعه‌ای از مکان‌ها از ابعاد مختلف و به صورت کمی یا کیفی مطالعه می‌شود. اهمیت هر یک از جنبه‌های قابل بررسی جمعیت در برنامه‌ها و مکان‌های مختلف یکسان نیست. مهمترین هدف طرح جامع از مطالعه جمعیت حوزه نفوذ، شناخت جامعه متقارضی خدمات و برآورد نیازهای آینده آنها است.

الف- میزان و نحوه توزیع جمعیت و تفکیک جمعیت شهری و روستایی در شهرستان آذربایجان

بر اساس سرشماری عمومی نفوس و مسکن سال ۱۳۸۵، شهرستان آذربایجان دارای ۱۰۱۴۷۹ نفر جمعیت بوده است که از این میزان ۴۰.۴۰ نفر معادل ۵۹/۶۰ درصد ساکن مناطق شهری و ۴۰۹۹۹ نفر معادل ۴۰/۴۰ درصد ساکن مناطق روستایی بوده‌اند.

جدول شماره ۲۸-۱: توزیع جمعیت شهرستان آذربایجان در مناطق شهری، روستایی و غیر ساکن به تفکیک جنسیت

در سال ۱۳۸۵

درصد از کل جمعیت شهرستان	تعداد	جنس	محل سکونت
۵۹.۶۰	۶۰۴۸۰	جمع	شهری
۵۹.۴۶	۳۰۶۷۹	مرد	
۵۹.۷۴	۲۹۸۰۱	زن	
۴۰.۴۰	۴۰۹۹۹	جمع	روستایی
۴۰.۵۴	۲۰۹۱۵	مرد	
۴۰.۲۶	۲۰۰۸۴	زن	
۰.۰۰	۰	جمع	غیرساکن
۰.۰۰	۰	مرد	
۰.۰۰	۰	زن	
۱۰۰.۰۰	۱۰۱۴۷۹	جمع	جمع
۵۰.۸۴	۵۱۵۹۴	مرد	
۴۹.۱۶	۴۹۸۸۵	زن	

مأخذ: سرشماری عمومی نفوس و مسکن سال ۱۳۸۵، مرکز آمار ایران

در مقایسه با استان آذربایجان شرقی که سهم جمعیت روستایی آن $\frac{33}{3}$ درصد است، سهم جمعیت روستایی در شهرستان آذرشهر $\frac{40}{4}$ درصد) بیشتر و سهم جمعیت شهری آن نسبت به استان کمتر است.

الف-۱- میزان رشد جمعیت در شهرستان آذرشهر

جمعیت شهرستان آذرشهر در سال ۱۳۷۵، ۹۸۶۰۷ نفر شامل ۵۲۶۹۹ نفر ساکن نقاط شهری و ۴۵۹۰۸ نفر ساکن نقاط روستایی بوده‌اند. بدین ترتیب متوسط نرخ رشد جمعیت شهری طی دوره ۱۳۶۵-۷۵ در نقاط شهری $\frac{1}{3}7$ درصد و در نقاط روستایی $\frac{1}{1}1$ درصد بوده است.

جمعیت شهرستان آذرشهر در سال ۱۳۸۵ با نرخ رشد $\frac{1}{2}9$ درصد به ۱۰۱۴۷۹ نفر شامل ۶۰۴۸ نفر ساکن نقاط شهری و ۴۰۹۹۹ نفر ساکن نقاط روستایی رسیده است که بدین ترتیب نرخ رشد جمعیت شهری $\frac{1}{3}9$ درصد و در نقاط روستایی $\frac{1}{1}2$ - درصد بوده است.

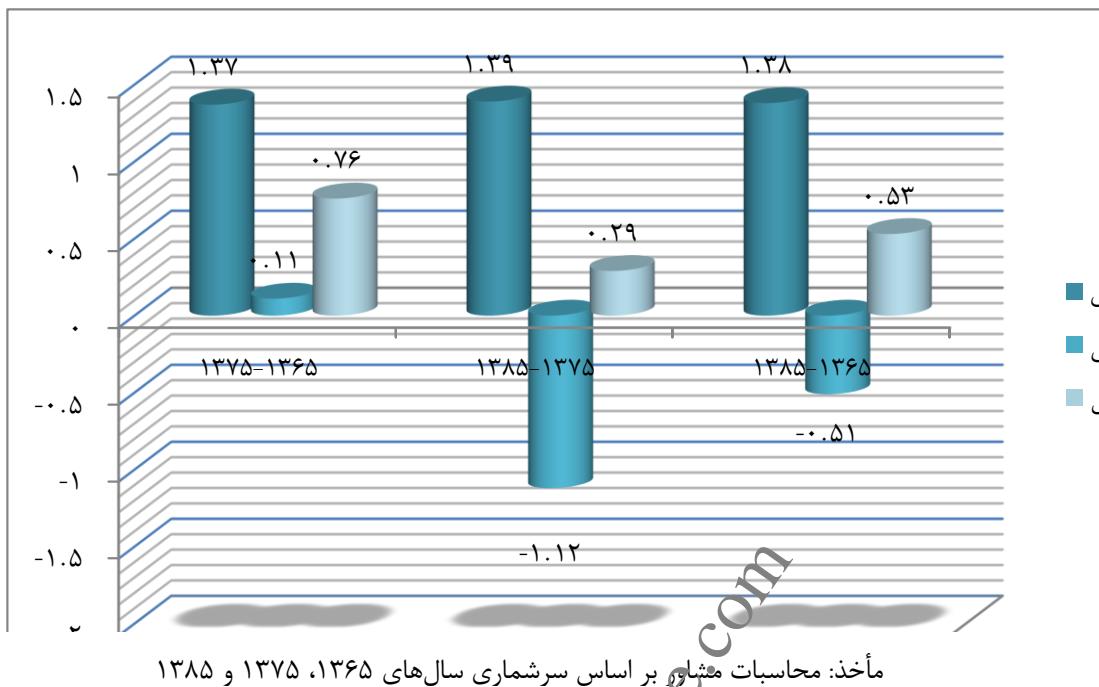
در جدول ذیل، روند تغییرات نرخ رشد جمعیت در شهرستان آذرشهر محاسبه شده است. بر این اساس، متوسط نرخ رشد سالانه جمعیت در کل شهرستان طی دوره ۱۳۶۵-۸۵ معادل 0.53 درصد، در نقاط شهری 1.38 درصد و در نقاط روستایی -0.51 - درصد بوده است.

جدول شماره ۲-۲: روند تغییرات نرخ رشد جمعیت شهرستان آذرشهر طی ۲۰ سال اخیر

نرخ رشد جمعیت			محدوده
۱۳۶۵-۱۳۸۵	۱۳۷۵-۱۳۸۵	۱۳۶۵-۱۳۷۵	
۱.۳۸	$\frac{1}{2}9$	۱.۳۷	شهری
-0.51	-1.12	0.11	روستایی
0.53	0.29	0.76	جمع کل

مأخذ: محاسبات مشاور بر اساس سرشماری سال‌های ۱۳۶۵، ۱۳۷۵ و ۱۳۸۵ مرکز آمار ایران

نمودار شماره ۱-۲۸: روند تغییرات نرخ رشد جمعیت در شهرستان آذربایجان شرقی

مأخذ: محاسبات مشاور بر اساس سرشماری سال‌های ۱۳۶۵، ۱۳۷۵ و ۱۳۸۵

الف-۲- بررسی روند مهاجرت:

پدیده مهاجرت یکی از عوامل عمدی در تعییمات جمعیتی است که با انگیزه‌های مختلفی صورت می‌گیرد. پدیده مهاجرت دو سو دارد، همواره جمیعت از نقاط مختلف و به خصوص روستاهای حوزه نفوذ و روستاهای محروم اطراف به شهر می‌آیند تا از امکانات و شرایط بهتر در شهر استفاده کنند، همچنین از روستاهای کوچکتر به روستاهای بزرگتر با دسترسی مناسب و امکانات بیشتر مهاجرت می‌کنند. شناخت مهاجرت و اثر آن در میزان رشد جمعیت بیش از هر چیز بستگی به نحوه طرح سوالات مربوط به مهاجرت در سرشماریهای عمومی نفوس و مسکن و بررسی‌های جمعیتی دارد.

(زنگانی، ۱۳۷۶)

از سوی دیگر اطلاعات تفصیلی در خصوص مهاجران خارج شده از استان آذربایجان شرقی به دلیل محدودیت‌های آماری در سرشماری‌های مرکز آمار وجود ندارد، در ادامه صرفاً به خصوصیات مهاجران ورودی پرداخته می‌شود.

بر اساس ارقام جدول ذیل، طی دوره ۱۳۷۵-۸۵ در مجموع ۴۵۳۲۱۶ نفر وارد استان آذربایجان شرقی شده‌اند که سهم مردان ۶۱٪ درصد و سهم زنان ۳۹٪ درصد بوده است.

طرح جامع شهر آذربایجان

جدول شماره ۲۸-۳ : مهاجران وارد شده به استان آذربایجان شرقی طی دوره ۱۳۷۵-۸۵

گروه سنی	جمع کل	تعداد	مردان	زنان	سهم مردان (درصد)	سهم زنان (درصد)
۰-۱۴		۷۱۳۹۵	۵۵۶۳۴	۱۵۷۶۱	۷۷.۹	۲۲.۱
۱۵-۶۴		۳۷۴۹۲۱	۲۱۷۴۸۶	۱۵۷۴۳۵	۵۸.۰	۴۲.۰
۶۵ سال و بالاتر		۶۹۰۰	۳۴۴۴	۳۴۵۶	۴۹.۹	۵۰.۱
	مجموع کل	۴۵۳۲۱۶	۲۷۶۵۶۴	۱۷۶۶۵۲	۶۱.۰	۳۹.۰

مأخذ: سرشماری عمومی نفوس و مسکن سال ۱۳۸۵، مرکز آمار ایران

از سوی دیگر، مهاجرت با انگیزه‌های مختلفی از جمله یافتن شغل، تبعیت از خانوار و مانند آن صورت می‌گیرد که در این بخش به عمدۀ ترین دلایل مهاجرت به استان آذربایجان شرقی پرداخته می‌شود. در جدول زیر تعداد مهاجران بر حسب دلیل آمده است. بر این اساس، پیروی از خانوار، تحصیل و پایان خدمت وظیفه عمدۀ دلایل مهاجرت به استان آذربایجان شرقی محسوب می‌شوند. البته دلیل بالا بودن پیروی از خانوار به وضعیت اشتغال سرپرستان خانوار باز می‌گردد چرا که اکثر این خانوارها دارای یک سرپرست شاغل هستند و با جابجایی این سرپرست، سایر اعضای خانوار نیز مجبور به مهاجرت می‌گردند.

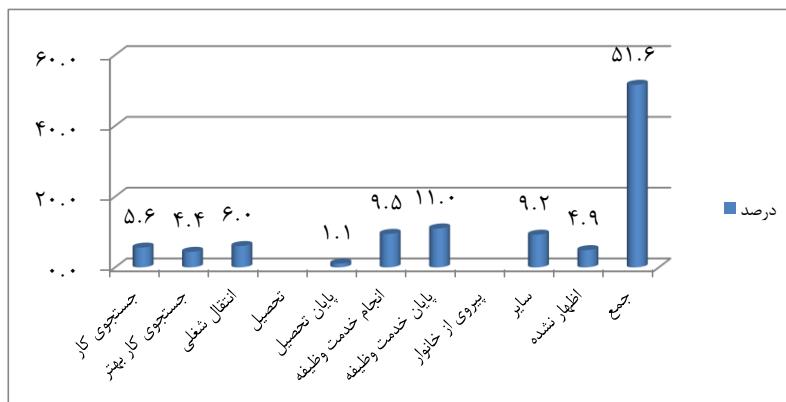
جدول شماره ۲۸-۴ : مهاجران وارد شده به استان آذربایجان شرقی بر حسب علت مهاجرت

شرح	وزن مرد	درصد
جستجوی کار	۲۵۵۸۵	۵.۶
جستجوی کار بهتر	۹۸۷۶	۴.۴
انتقال شغلی	۲۷۳۰۱	۶.۰
تحصیل	۵۲۹۸۶	۱۱.۷
پایان تحصیل	۴۸۳۳	۱.۱
انجام خدمت وظیفه	۴۲۸۴۱	۹.۵
پایان خدمت وظیفه	۴۹۸۰۹	۱۱.۰
پیروی از خانوار	۱۶۶۴۱۹	۳۶.۷
سایر	۴۱۸۲۴	۹.۲
اظهار نشده	۲۲۰۴۲	۴.۹
جمع	۴۵۳۲۱۶	۱۰۰.۰

مأخذ: سرشماری عمومی نفوس و مسکن سال ۱۳۸۵، مرکز آمار ایران

در نمودار شماره ۲۸-۲، سهم مهاجران وارد شده به استان آذربایجان شرقی بر حسب دلیل مهاجرت محاسبه شده است.

نمودار شماره ۲۸-۲: سهم مهاجران وارد شده به استان آذربایجان شرقی بر حسب علت مهاجرت

مأخذ: سرشماری عمومی نفوس و مسکن سال ۱۳۸۵، مرکز آمار ایران

الف-۳- بررسی موالید و مرگ و میر:

براساس سالنامه آماری سال ۱۳۸۹ استان آذربایجان شرقی تعداد موالید در این شهرستان

۱۸۳۰ نفر و تعداد مرگ و میر ۵۸۷ نفر اعلام شده است.

جدول شماره ۲۸-۵ : موالید و مرگ و میر در شهرستان آذرشهر در سال ۱۳۸۹

محل سکونت	تعداد موالید	تعداد مرگ و میر
شهری	۱۵	۳۵۹
روستایی	۸۱۵	۲۲۸
جمع	۱۸۳۰	۵۸۷

مأخذ: سالنامه آماری استان آذربایجان شرقی، سال ۱۳۸۹

الف-۴- بررسی شاخص‌های توسعه انسانی:

برخی از شاخص‌های توسعه انسانی از جمله امید به زندگی، شاخص توسعه انسانی (HDI)، رفاه اجتماعی و جمعیت زیر خط فقر نسبی در سطح استان آذربایجان شرقی در جدول ذیل براساس برنامه چهارم توسعه مشخص شده‌اند.

جدول شماره ۲۸-۶: شاخص‌های کمی اجتماعی در برنامه چهارم توسعه در سال ۱۳۸۳

شاخص رفاه اجتماعی	۳۹۰
امید به زندگی در بدو تولد	۶۶.۹
شاخص توسعه انسانی (HDI)	۰.۷۱۹
جمعیت زیر خط فقر نسبی	۱۵

مأخذ: برنامه چهارم توسعه، سال ۱۳۸۴

ب- نحوه توزیع جمعیت در روستاهای حوزه نفوذ آذربایجان:

همان‌طور که عنوان شد، طبق نتایج سرشماری سال ۱۳۸۵ جمعیت شهرستان آذربایجان ۱۴۷۹ نفر است که از این تعداد ۶۰۴۸۰ نفر ساکن در نقاط شهری و ۴۰۹۹۱ نفر ساکن در نقاط روستایی هستند. بنابراین میزان شهرنشینی معادل ۵۹/۶ درصد و میزان روستانشینی معادل ۴۰/۴ درصد است. براساس آخرین تقسیمات سیاسی، شهرستان آذربایجان دارای سه بخش گوگان، ممقان و حومه است که بخش حومه دارای چهار دهستان شیرامین، قبله‌داغی، قاضی‌جهان و ینگجه و یک شهر به نام آذربایجان می‌باشد.

با توجه به نتایج مطالعات حوزه نفوذ آذربایجان، روستای آخی‌جهان، امیردیزج، چراغیل، خان-میر، خراجو، داش‌آلمالو، دیزج‌آقاحسن، دین‌آباد، صغايش، غلهزار، قدمگاه، قرمزی‌گل، قوشقوا، کلوانق، گواهر، نادیلو، هفت‌چشم و ینگجه خدمات خود را از این شهر تأمین می‌کنند و در حوزه نفوذ مستقیم شهر آذربایجان قرار دارند. جهت بررسی ویژگی‌های جمعیتی این روستاهای اطلاعات سرشماری‌های ۱۳۴۵ تا ۱۳۸۵ مکمل آمار استفاده شده است.

ب-۱- سطح‌بندی جمعیتی روستاهای

پراکندگی جمعیتی از شاخص‌هایی است که بحث‌های توزیع جمعیت در طبقات مختلف و توان اقتصادی اجتماعی و طبیعی محدوده مورد مطالعه را شناسان می‌دهد. از این رو براساس نتایج سرشماری ۱۳۸۵ روستاهای حوزه نفوذ شهر آذربایجان در گروه‌های جمعیتی مطابق جدول شماره ۲۸-۷ طبقه‌بندی شدند.

براساس سرشماری عمومی سال ۱۳۸۵، کم جمعیت‌ترین روستای حوزه نفوذ شهر آذربایجان، روستای گواهر با ۱۵۸ نفر جمعیت و پر جمعیت‌ترین روستا نیز روستای قاضی‌جهان با ۳۱۲۸ نفر جمعیت است.

در قسمتی از ماده دو قانون تعريف تقسيمات کشوری، در تعريف روستا چنین آمده است: روستا واحد مبداء تقسيمات کشوری است که از لحاظ محیط زیستی (وضع طبیعی، اجتماعی، فرهنگی و اقتصادی) همگن بوده که با حوزه و قلمرو معین ثبتی یا عرفی مستقل که حداقل تعداد ۲۰ خانوار یا صد نفر اعم از متمرکز یا پراکنده در آنجا سکونت داشته باشند و اکثریت ساکنان دائمی آن بطور مسقیم و غیرمسقیم به یکی از فعالیتهای کشاورزی، دامداری، باغداری بطور اعم و صنایع روستایی و صید و یاترکیبی از این فعالیتها اشتغال داشته باشند و در عرف به عنوان ده، آبادی،

دهکده یا قریه نامیده می‌شود. همچنین در تبصره ۲ این قانون آمده است: مکان به نقطه‌ای اطلاق می‌شود که بنا به تعریف روستا نبوده و (بیشتر محل انجام فعالیتهای غیر کشاورزی، کارخانه، ایستگاه، کارگاه، قهوه خانه و نظائر آنها) است که به دو شکل مستقل و تابع شناخته می‌شود. با توجه به تعریف فوق ایستگاه راه آهن آذربایجان مکان محسوب شده و جزو روستا نمی‌باشد و به عنوان مکان در نظر گرفته شده است.

با توجه به جدول توزیع و طبقات جمعیت روستاهای حوزه نفوذ شهر آذربایجان، ۲۱ درصد از روستاهای جمعیتی بین ۱۰۰ تا ۲۵۰ نفر، ۴۲ درصد بین ۲۵۰ تا ۱۰۰۰ نفر و ۳۷ درصد مابین ۱۰۰۰ تا ۵۰۰۰ نفر جمعیت دارند. جدول و نقشه ذیل طبقات جمعیتی روستاهای حوزه نفوذ شهر آذربایجان را نشان می‌دهد.

جدول شماره ۷-۲۸: توزیع و طبقات جمعیت روستاهای واقع در حوزه نفوذ شهر آذربایجان

طبقات	تعداد	درصد	روستاهای
۲۵۰ تا ۱۰۰	۴	۲۱	قوشقوا، غلهزار، دیزج آقا حسن، گواهر
۱۰۰۰ تا ۲۵۰	۸	۴۲	کلوفی، بادامیار، دین‌آباد، صغایش، قرمزی‌گل، چراغیل، داش‌آلمالو، خراجو
۵۰۰۰ تا ۱۰۰۰۰	۷	۳۷	نادیلو، هفت‌چشم، امیردیزج، اخی‌جهان، قاضی‌جهان، خان‌میر، ینگجه

مأخذ: مرکز آمار ایران، سرشماری عمومی نفوس و مسکن، سال ۱۳۸۵

نقشه شماره ۱-۲۸: پرائکش و طبقات جمعیتی حوزه نفوذ

www.shahrsazionline.com

ب-۲- بررسی تحولات جمعیتی حوزه نفوذ در سرشماری‌های مرکز آمار از بررسی روند افزایش جمعیتی روستاهای حوزه نفوذ مشخص می‌گردد که طی ۱۰ سال اخیر یعنی سال‌های بین ۱۳۷۵ تا ۱۳۸۵، اغلب روستاهای با افزایش جمعیت روبرو بوده و نرخ رشد در این دوره در اغلب روستاهای چراغیل، دین‌آباد، صغایش، قاضی‌جهان، قدمگاه و ینگجه) مثبت بوده است.

بررسی نرخ رشد چهار دهه اخیر روستاهای، یعنی سال‌های بین ۱۳۴۵ تا ۱۳۸۵ نشان می‌دهد که روستاهای آخی‌جهان، خان‌میر، داش‌المالو و دیزج‌اقاحسن از ثبات جمعیتی بیشتری برخوردار هستند و روستاهای قاضی‌جهان، قدمگاه، قرمزی‌گل، قوشقوا، کلوانق، گواهر و ینگجه از ثبات کمتری برخوردارند. از بین روستاهای حوزه نفوذ آذربایجان، روستای دین‌آباد با نازل‌ترین نرخ رشد در (۲۰ سال اخیر) ۴/۳۷- درصد بوده و روستای غله‌زار با ۷/۴۰ دارای بیشترین نرخ رشد بوده است.

جدول شماره ۲۸-۸: روند تغییرات جمعیتی روستاهای واقع در حوزه نفوذ شهر آذربایجان

جمعیت					نام روستا	ردیف
۱۳۸۵	۱۳۷۵	۱۳۶۵	۱۳۵۵	۱۳۴۵		
۲۲۹۰	۲۰۸۰	۲۰۷۵	۱۵۴۶	۱۲۱۳	آخی‌جهان	۱
۱۰۱۸	۹۰۴	۱۰۴۴	۷۹۴	۶۳۸	امیردیزج	۲
۳۹۰	۳۹۹	۳۷۴	۱۹۷	۳۲۰	چراغیل	۳
۱۸۰۳	۱۵۸۲	۱۳۲۷	۱۰۰۳۰	۷۹۱	خان‌میر	۴
۷۰۹	۶۱۷	۴۰۳	۲۱۲	۱۲۹	خرابو	۵
۷۸۸	۶۲۳	۵۵۵	۴۳۱	۵۴۲	داش‌المالو	۶
۲۳۷	۱۷۷	۱۳۲	۱۱۵	۹۵	دیزج‌اقاحسن	۷
۵۸۲	۶۹۳	۹۱۰	۸۰۱	۶۳۵	دین‌آباد	۸
۶۶۰	۶۷۵	۶۱۰	۴۱۵	۳۹۳	صفایش	۹
۱۹۸	۱۴۶	۹۷	۱۲۲	۱۶۵	غله‌زار	۱۰
۳۱۲۸	۳۱۵۰	۳۲۰۲	۲۷۲۱	۲۳۳۴	قاضی‌جهان	۱۱
۵۸۹	۶۶۴	۷۰۱	۵۲۳	۳۷۱	قدمگاه	۱۲
۲۶۹	۲۵۶	۲۷۷	۲۷۱	۲۷۶	قرمزی‌گل	۱۳
۲۰۵	۱۷۹	۲۲۹	۲۱۵	۱۲۸	قوشقوا	۱۴
۳۶۸	۳۶۰	۳۷۵	۳۰۴	۲۴۰	کلوانق	۱۵
۱۵۸	۱۲۱	۱۲۷	۹۹	۱۰۶	گواهر	۱۶
۳۱۱۶	۲۶۵۴	۲۵۴۳	۱۷۰۰	۱۱۲۹	نادیلو	۱۷
۱۷۵۵	۱۶۵۵	۱۶۱۲	۱۴۳۵	۱۱۸۷	هفت‌چشمہ	۱۸
۲۱۹۰	۲۲۲۵	۲۲۶۵	۱۸۰۹	۱۵۷۱	ینگجه	۱۹

مأخذ: مرکز آمار ایران

ب-۳- بعد خانوار:

بعد خانوار نشانگر متوسط تعداد نفرات هر خانوار روستایی است، ارزش عددی بعد خانوار نشانگر سطح توسعه یافته‌گی جامعه و وجود مراقبت‌های بهداشتی، سطح رفاه و مانند آن است. در نقاط روستایی بعد خانوار، بالاتر از نقاط شهری است. در سرشماری‌های عمومی نفوس و مسکن که هر ده سال یکبار انجام می‌شود، امکان محاسبه تعداد خانوارهای ساکن در یک روستا به خوبی فراهم می‌شود. بعد خانوار از طریق تقسیم تعداد کل جمعیت بر تعداد کل خانوار معمولی روستا به دست می‌آید.

براساس آخرین نتایج سرشماری سال ۱۳۸۵، به طور متوسط بعد خانوار در مناطق روستایی شهرستان آذربایجان ۳/۹ نفر می‌باشد. مقایسه بعد خانوار روستاهای حوزه نفوذ شهر آذربایجان می‌دهد که بعد خانوار در روستاهای حوزه نفوذ به طور متوسط چهار نفر می‌باشد که به بعد خانوار متوسط روستاهای شهرستان نزدیک است.

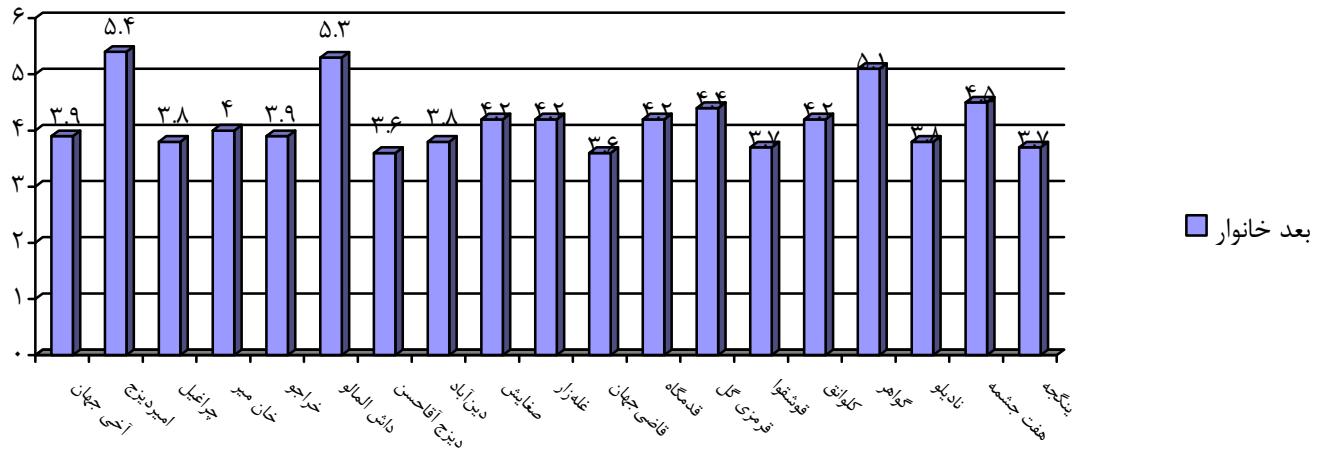
جدول شماره ۲۸-۹: مقایسه بعد خانوار روستاهای حوزه نفوذ آذربایجان در سال ۱۳۸۵

ردیف	نام روستا	Khanوار	بعد خانوار
۱	اخی جهان	۵۸۹	۳.۹
۲	امیردیزج	۱۸۸	۵.۴
۳	چراغیل	۱۰۵	۳.۸
۴	خان میر	۶۹	۴.۰
۵	خرابو	۱۸۳	۳.۹
۶	داش المالو	۱۴۸	۵.۳
۷	دیزج اقاحسن	۶۶	۳.۶
۸	دین اباد	۱۵۲	۳.۸
۹	صفایش	۱۵۹	۴.۲
۱۰	غله زار	۴۷	۴.۲
۱۱	قاضی جهان	۸۷۴	۳.۶
۱۲	قدمگاه	۱۴۱	۴.۲
۱۳	قرمزی گل	۶۱	۴.۴
۱۴	قوشقاوا	۵۶	۳.۷
۱۵	کلوانق	۸۸	۴.۲
۱۶	گواهر	۳۱	۵.۱
۱۷	نادیلو	۸۲۱	۳.۸
۱۸	هفت چشمہ	۳۸۷	۴.۵
۱۹	ینگجه	۵۹۹	۳.۷

مأخذ: مرکز آمار ایران و محاسبات مشاور براساس سرشماری سال ۱۳۸۵

طرح جامع شهر آذرشهر

نمودار شماره ۲۸-۳: تغییرات بعد خانوار در رستاهای خدمات گیر شهر آذرشهر ۱۳۶۵-۸۵

مأخذ: مرکز آمار ایران و محاسبات مشاور براساس سرشماری سال ۱۳۸۵

ب-۴- رشد جمعیت

براساس سرشماری‌های سال ۱۳۴۵ تا ۱۳۸۵ جمعیت روستاهای حوزه نفوذ شهر آذربایجان از ۱۲۲۶۳ نفر در سال ۱۳۴۵ به ۲۰۴۵۳ نفر در سال ۱۳۸۵ رسیده است، بنابراین نرخ رشد جمعیت روستاهای حوزه نفوذ طی چهل سال اخیر ۱/۲۹ درصد بوده است. در دهه ۱۳۷۵-۸۵ نرخ رشد آن ۰/۶۵ درصد بوده، به طور میانگین بررسی روند تحولات روستاهای حوزه نفوذ شهر آذربایجان در مدت بیست سال گذشته بیانگر نرخ رشد مثبت جمعیت، معادل ۰/۸۱ درصد است.

مطالعات و بررسی‌های انجام شده در میان ۱۹ روستای حوزه نفوذ شهر آذربایجان که در جدول شماره ۱۰-۲۸ ارائه شده است، نشان می‌دهد که طی دهه ۱۳۷۵-۱۳۶۵ روستای دین‌آباد با رشد جمعیت منفی ۲/۶۹-۰/۶۹ درصد و روستای خراجو با ۴/۳۵ درصد به ترتیب کمترین و بیشترین رشد جمعیت را دهه تجربه کرده‌اند.

در دوره ۱۳۷۵-۸۵ اکثر روستاهای مورد مطالعه دارای نرخ رشد مثبت بوده‌اند. بر این اساس روستای غله‌زار با نرخ رشدی برابر ۰/۹ درصد دارای بیشترین نرخ رشد و روستای دین‌آباد با نرخ رشد ۱/۷۳-۰/۷۳ درصد دارای کمترین نرخ رشد می‌باشد. در دوره ۱۳۶۵-۱۳۸۵، هشت روستا دارای نرخ رشد منفی، چهار روستا دارای نرخ رشد بین صفر تا ۰/۱ درصد و سایر روستاهای نرخ رشدی بین ۰/۴۰ تا ۰/۷ درصد دارند.

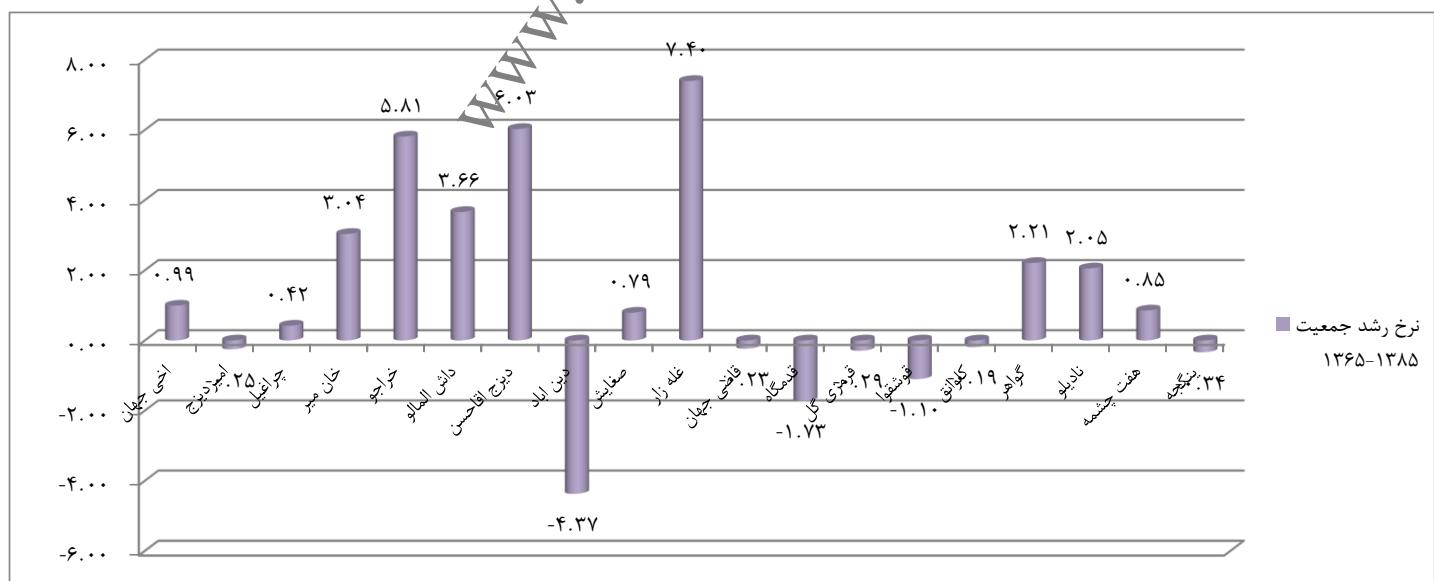
طرح جامع شهر آذرشهر

جدول شماره ۱۰-۲۸: مقایسه میزان رشد سالانه جمعیت روستاهای حوزه‌نفوذ آذرشهر

نرخ رشد جمعیت					نام روستا	ردیف
۱۳۸۵-۱۳۶۵	۱۳۸۵-۱۳۷۵	۱۳۶۵-۱۳۷۵	۱۳۵۵-۱۳۶۵	۱۳۴۵-۱۳۵۵		
.۹۹	.۹۷	.۰۲	۲.۹۹	۲.۴۶	اخی جهان	۱
-۰.۲۵	۱.۱۹	-۱.۴۳	۳.۴۵	۱.۵۵	امیردیزج	۲
.۴۲	-۰.۲۳	.۰۶۵	۲.۳۳	-۰.۷۴	چراغیل	۳
۳.۰۴	۱.۳۱	۱.۷۰	۲.۶۴	۲.۶۸	خان میر	۴
۵.۸۱	۱.۴۰	۴.۳۵	۶.۶۳	۵.۰۹	خرابو	۵
۳.۶۶	۲.۳۸	۱.۲۵	۲.۴۷	-۲.۲۷	داش المالو	۶
۶.۰۳	۲.۹۶	۲.۹۸	۱.۳۹	۱.۹۳	دیزج افاحسن	۷
-۴.۳۷	-۱.۷۳	-۲.۶۹	۱.۲۸	۲.۳۵	دین اباد	۸
.۷۹	-۰.۲۲	۱.۰۲	۳.۹۳	۰.۵۵	صفایش	۹
۷.۴۰	۳.۰۹	۴.۱۷	-۲.۲۷	-۲.۹۷	غله زار	۱۰
-۰.۲۳	-۰.۰۷	-۰.۱۶	۱.۶۰	۱.۵۷	قاضی جهان	۱۱
-۱.۷۳	-۱.۱۹	-۰.۵۴	۲.۷۸	۲.۷۹	قدمگاه	۱۲
-۰.۲۹	.۵۰	-۰.۷۹	۰.۲۲	-۰.۱۸	قرمزی گل	۱۳
-۱.۱۰	۱.۳۷	-۲.۴۳	۰.۶۳	۵.۳۲	قوشقوا	۱۴
-۰.۱۹	۰.۲۲	-۰.۴۱	۲.۱۲	۲.۳۹	کلوانق	۱۵
۲.۲۱	۲.۷۰	-۰.۴۸	۲.۰۲	-۰.۶۸	گواهر	۱۶
۲.۰۵	۱.۶۲	۰.۴۳	۴.۱۱	۴.۱۸	نادیلو	۱۷
۰.۸۵	۰.۵۹	۰.۲۶	۱.۱۷	۱.۹۲	هفت چشمه	۱۸
-۰.۳۴	-۰.۲۰	-۰.۱۳	۲.۲۷	۱.۴۲	ینگجه	۱۹

مأخذ: مرکز آمار ایران، محاسبات مشاور براساس سرشماری ۱۳۴۵-۸۵

نمودار شماره ۲۸-۴: مقایسه میزان رشد سالانه جمعیت روستاهای خدمات‌گیر شهر آذرشهر (۱۳۶۵-۸۵)

مأخذ: مرکز آمار ایران، محاسبات مشاور براساس سرشماری ۱۳۶۵-۸۵

طرح جامع شهر آذربایجان

ب-۵-باسوادی:

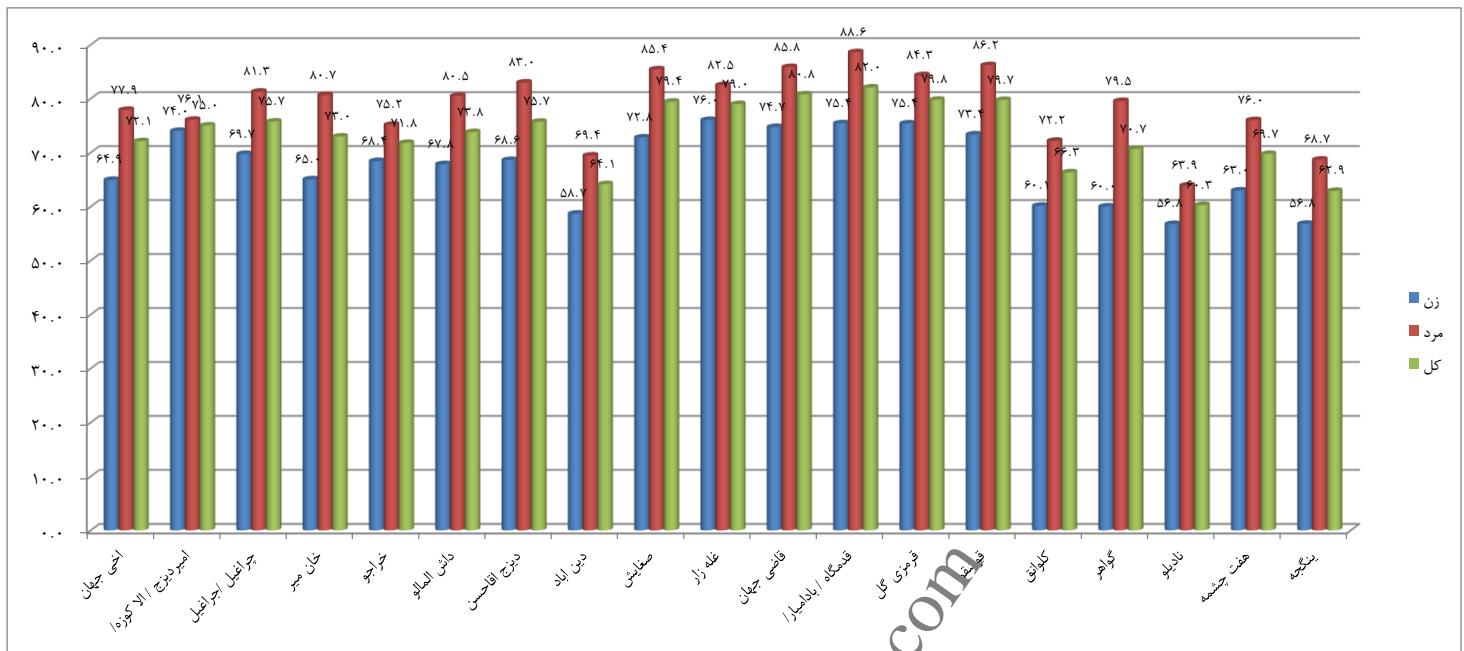
میزان باسوادی روستاهای حوزه نفوذ مستقیم شهر آذربایجان در سرشماری سال ۱۳۸۵ برابر با ۷۶ درصد بوده که بیانگر وضعیت مطلوب سواد در این روستاهاست. بر اساس سرشماری سال ۱۳۸۵، روستای قدمگاه با ۸۲ درصد و روستای نادیلو با ۶۰/۳ درصد به ترتیب بیشترین و کمترین میزان باسواد را داشته‌اند. جدول و نمودار ذیل میزان سواد در روستاهای حوزه نفوذ آذربایجان را نشان می‌دهند.

جدول شماره ۱۱-۲۸: مقایسه میزان باسوادی روستاهای حوزه نفوذ آذربایجان

جمعیت بی سواد						جمعیت باسواد						ساله و بیشتر			آبادی				
کل		مرد		زن		کل		مرد		زن		کل		مرد		زن		آبادی	
درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	آبادی
۲۷.۹	۴۸	۲۲.۱	۲۱	۳۵.۱	۲۷	۷۲.۱	۱۲۴	۷۷.۹	۷۴	۶۴.۹	۵۰	۱۷۲	۹۵	۷۷	۴۷	۴۷	۴۷	۴۷	اخی جهان
۲۵.۰	۸۵	۲۲.۹	۳۹	۲۶.۰	۴۶	۷۵.۰	۲۵۵	۷۶.۱	۱۲۴	۷۱.۰	۱۲۱	۳۴۰	۱۶۳	۱۷۷	۴۷	۴۷	۴۷	۴۷	امیردیزج / الاکوزه /
۲۴.۳	۶۷۰	۱۸.۷	۲۶۹	۳۰.۲	۴۰۱	۷۵.۷	۲۰۹۲	۸۱.۳	۱۱۶۸	۷۹.۷	۹۲۴	۲۷۶۲	۱۴۲۷	۱۳۲۵	۴۷	۴۷	۴۷	۴۷	چراغیل / جراغیل
۲۷.۰	۱۴۶	۱۹.۳	۵۳	۳۵.۰	۹۳	۷۳.۰	۳۹۴	۸۰.۷	۲۲۱	۶۵.۰	۱۷۳	۵۴۰	۲۷۴	۲۶۶	۴۷	۴۷	۴۷	۴۷	خان میر
۲۸.۲	۱۸۲	۲۴.۸	۸۰	۲۱.۶	۱۰۲	۷۱.۸	۴۶۳	۷۵.۲	۲۴۸	۶۸.۴	۲۲۱	۶۴۵	۳۲۲	۳۲۲	۴۷	۴۷	۴۷	۴۷	خرابو
۲۶.۲	۱۴۰	۱۹.۵	۴۹	۲۲.۲	۹۱	۷۳.۸	۳۹۴	۸۰.۵	۲۶۱	۶۷.۸	۱۹۲	۵۳۴	۲۵۱	۲۸۳	۴۷	۴۷	۴۷	۴۷	داش المالو
۲۴.۳	۲۸۷	۱۷.۰	۱۳۴	۲۱.۴	۲۵۳	۷۵.۷	۱۲۰۶	۸۲.۰	۶۰۲	۶۸.۶	۵۵۳	۱۵۹۳	۷۸۷	۸۰۶	۴۷	۴۷	۴۷	۴۷	دیزج افاحسن
۳۵.۹	۲۳۱	۳۰.۶	۱۴۳	۴۱.۳	۱۸۸	۶۴.۱	۵۹۲	۶۹.۹	۲۲۵	۵۸.۷	۲۶۷	۹۲۲	۴۶۸	۴۵۵	۴۷	۴۷	۴۷	۴۷	دین اباد
۲۰.۵	۴۲۰	۱۴.۶	۱۶۰	۲۷.۲	۲۷۰	۷۹.۴	۱۶۵۹	۸۵.۴	۹۳۷	۷۲.۸	۷۲۲	۲۰۸۹	۱۰۹۷	۹۹۲	۴۷	۴۷	۴۷	۴۷	صغایش
۲۱.۰	۲۷	۱۷.۵	۱۶	۲۴.۰	۲۳	۷۹.۰	۱۳۹	۷۵	۶۶	۷۶.۰	۷۳	۱۷۶	۸۰	۹۶	۴۷	۴۷	۴۷	۴۷	غله زار
۱۹.۲	۴۰	۱۴.۲	۱۶	۲۵.۳	۲۴	۸۰.۸	۱۶۸	۸۵.۸	۹۷	۷۴.۷	۷۱	۲۰۸	۱۱۳	۹۵	۴۷	۴۷	۴۷	۴۷	قاضی جهان
۱۸.۰	۵۱۶	۱۱.۴	۱۶۵	۲۴.۶	۳۵۱	۸۲.۰	۲۱۸	۸۸.۶	۱۲۸۱	۷۵.۴	۱۰۷۷	۲۸۷۴	۱۴۴۶	۱۴۲۸	۴۷	۴۷	۴۷	۴۷	قدمگاه / پادامیار /
۲۰.۲	۳۲۹	۱۵.۷	۱۲۵	۲۲.۶	۲۰۴	۷۹.۸	۱۱۴۸	۸۴.۳	۶۷۳	۷۵.۴	۶۲۵	۱۶۲۷	۷۹۸	۸۲۹	۴۷	۴۷	۴۷	۴۷	قرمزی گل
۲۰.۳	۴۰۴	۱۳.۸	۱۳۷	۲۶.۶	۲۶۷	۷۹.۷	۱۵۹۰	۸۶.۲	۸۵۵	۷۳.۴	۷۳۵	۱۹۹۴	۹۹۲	۱۰۰۲	۴۷	۴۷	۴۷	۴۷	قوشقاو
۲۲.۷	۲۰۲	۲۷.۸	۸۶	۳۹.۹	۱۱۶	۶۶.۰	۲۹۸	۷۲.۲	۲۲۳	۶۰.۱	۱۷۵	۶۰۰	۳۰۹	۲۹۱	۴۷	۴۷	۴۷	۴۷	کلوانق
۲۹.۳	۷۱	۲۰.۵	۲۷	۴۰.۰	۴۴	۷۰.۰	۱۷۱	۷۹.۵	۱۰۵	۶۰.۰	۶۶	۲۴۲	۱۳۲	۱۱۰	۴۷	۴۷	۴۷	۴۷	گواهر
۲۹.۷	۵۸	۳۶.۱	۶۶	۴۲.۲	۳۲	۶۰.۳	۸۸	۶۳.۹	۴۶	۵۶.۸	۴۲	۱۶۶	۷۲	۷۲	۴۷	۴۷	۴۷	۴۷	نادیلو
۳۰.۳	۱۰۲	۲۴.۰	۴۲	۳۷.۰	۶۰	۶۹.۷	۲۳۵	۷۶.۰	۱۳۳	۶۳.۰	۱۰۲	۲۳۷	۱۷۵	۱۶۲	۴۷	۴۷	۴۷	۴۷	هفت چشممه
۳۷.۱	۲۵۲	۳۱.۳	۱۰۹	۴۳.۲	۱۴۳	۶۲.۹	۴۲۷	۶۸.۷	۲۲۹	۵۶.۸	۱۸۸	۶۷۹	۳۴۸	۳۲۱	۴۷	۴۷	۴۷	۴۷	بنگجه
۴۴.۰	۴۴۳۰	۱۸.۱	۱۶۹۵	۳۰۰	۲۷۳۵	۷۶.۰	۱۵۰۵۱	۸۱.۹	۷۶۶۴	۷۰.۰	۶۳۸۷	۱۸۴۸۱	۹۳۵۹	۹۱۲۲	۴۷	۴۷	۴۷	۴۷	مجموع

مأخذ: سرشماری مرکز آمار، سال ۱۳۸۵

نمودار شماره ۲۸-۵: مقایسه میزان باسوسادی روستاهای حوزه نفوذ آذربایجان

مأخذ: سرشماری مرکز آمار، سال ۱۳۸۵

۲-۹- خصوصیات اقتصادی (میزان تولید و میزان اشتغال در بخش‌های مختلف اقتصادی، استعدادها و امکانات بالقوه قطب‌های جاذب اقتصادی و موانع عمدۀ موجود در راه توسعه اقتصادی)

در این قسمت ابتدا اطلاعات بخش‌های اقتصادی شهرستان آذربایجان براساس آمار سرشماری نفوس و مسکن سال ۱۳۸۵ مرکز آمار ایران عنوان می‌شود و سپس اطلاعات اقتصادی روستاهای حوزه نفوذ براساس اطلاعات مرکز آمار و جهاد کشاورزی سال ۱۳۸۲ بررسی می‌شوند.

الف- بررسی میزان تولید در بخش‌های مختلف اقتصادی در سطح شهرستان آذربایجان اطلاعات مربوط به میزان تولید در بخش‌های مختلف اقتصادی تنها در در سطح استان‌های کشور قابل دسترسی است، درنتیجه تنها راه ممکن برای بررسی این بخش، استفاده از اطلاعات سرشماری مرکز آمار ۱۳۸۵ است که در آن تعداد و نوع فعالیت‌ها مشخص شده است.

همان گونه که در بخش‌های قابل مطرح شد، در سال ۱۳۸۵ شهرستان کنگاور دارای ۱۰۱۴۷۹ نفر جمعیت بوده است که از این میان ۵۱۵۹۴ نفر مرد و ۴۹۸۸۵ نفر زن هستند. نرخ فعالیت نیروی انسانی $\frac{۳۵}{۷}$ درصد و عمدۀ این نیروی انسانی از سطح تحصیلات و مهارت بالایی برخوردار نیستند.

طبق سرشماری عمومی نفوس و مسکن سال ۱۳۸۵، از کل جمعیت شهرستان آذربایجان که ۹۸۶۰۷ نفر بوده ۷۸۳۴۴ نفر دهساله و بیشتر بوده که از این تعداد ۲۸۲۷۲ نفر شاغل و ۱۰۵۵ نفر بیکار بوده‌اند. به بیان دیگر $\frac{۷۹}{۵}$ درصد جمعیت شهرستان، جمعیت دهساله و بیشتر را تشکیل داده‌اند که از این تعداد، ۲۹۳۲۷ نفر جمعیت فعال بوده است ($\frac{۳۷}{۲}$ درصد). همچنین از کل جمعیت فعال، $\frac{۹۶}{۴}$ درصد شاغل و بقیه ($\frac{۳}{۶}$ درصد) بیکار جویای کار بوده‌اند. به عبارت دیگر نرخ اشتغال $\frac{۹۶}{۴}$ درصد و نرخ بیکاری $\frac{۳}{۶}$ درصد بوده است. میزان اشتغال نیز (که از تقسیم جمعیت شاغل به کل جمعیت شهرستان به دست می‌آید) برابر با $\frac{۲۸۶}{۷}$ نفر شاغل در هزار نفر جمعیت بوده است.

طرح جامع شهر آذرشهر

جدول شماره ۱-۲۹: جمعیت دهساله بیشتر شهرستان آذرشهر بر حسب وضع فعالیت در سال‌های ۱۳۷۵ و ۱۳۸۵

سال	شرح	جمعیت کل	جمعیت دهساله و بیشتر	شاغل	بیکار	جمعیت فعال	جمعیت غیرفعال و اظهار نشده	نرخ عمومی فعالیت	بار معیشت	نرخ	
۱۳۷۵		تعداد	۹۸۶۰۷	۷۸۳۴۴	۲۸۲۷۲	۱۰۵۵	۲۹۳۲۷	۴۹۰۱۷	-	۳/۴۹	-
درصد		-	۷۹/۵	-	-	-	۳۷/۴	۶۲/۶	۲۹/۷	-	۳/۶
تعداد		۱۰۱۴۷۹	۸۷۳۶۳	۳۳۷۰۷	۲۵۱۲	۳۶۲۱۹	۴۹۷۷۳	۴۹۰۱۷	-	۳/۰	-
درصد		-	۸۶/۱	-	-	-	۴۱/۵	۵۸/۵	۳۵/۷	-	۶/۹

مأخذ: طرح توسعه و عمران ناحیه تبریز، ۱۳۸۳ و سالنامه آماری استان آذربایجان شرقی، ۱۳۸۹

جدول ذیل سهم هر یک از گروه‌های شغلی از تعداد شاغلین شهرستان آذرشهر را نشان می‌دهد، بیشترین سهم شاغلین مربوط به صنعتگران و کمترین درصد آن مربوط به کارکنان اداری می‌باشد.

جدول شماره ۲-۲۹: نیروی شاغل در گروه‌های عمدۀ شغلی در سال ۱۳۸۵

گروه عمدۀ شغلی	تعداد	درصد
قانونگذاران، مقامات عالی رتبه و مدیران	۶۵۱	۱.۹
متخصصان	۱۶۲۳	۴.۸
تکنسین و دستیاران	۱۱۴۸	۳.۴
کارمندان امور اداری و دفتری	۴۹۷	۱.۵
کارکنان خدماتی، فروشنده‌گان فروشگاه‌ها و بازارها	۳۲۹	۹.۸
کارگران ماهر کشاورزی، جنگلداری و ماهیگیری	۷۷۰۱	۲۲.۸
صنعتگران و کارکنان مشاغل مربوطه	۹۱۴۱	۲۷.۱
متصدیان (اپراتورهای) ماشین آلات و دستگاه‌ها، مونتاژ کاران و رانندگان	۴۷۲۹	۱۴.۰
کارگران ساده	۳۵۴۴	۱۰.۵
نیروهای مسلح و اظهار نشده	۱۳۸۵	۴.۱
جمع	۳۳۷۰۵	۱۰۰.۰

مأخذ: سرشماری عمومی نفوس و مسکن، سال ۱۳۸۵

در جدول ذیل، سهم فعالیت‌های مختلف در سرشماری نفوس و مسکن سال ۱۳۸۵ آمده است.

در سرشماری عمومی نفوس و مسکن، نیروی انسانی فعال در هر بخش اقتصادی مورد نظر بوده است. بر این اساس، بخش صنعت-ساخت عمدۀ ترین بخش ایجاد کننده اشتغال در شهرستان

طرح جامع شهر آذربایجان

آذربایجان است. پس از آن ساختمان و عمده و خرد فروشی پر حجم ترین بخش های اشتغال شهرستان را به خود اختصاص داده اند.

جدول شماره ۲۹-۳، نشان می دهد که از نظر سهم اشتغال نیروی انسانی در شهرستان آذربایجان در سال ۱۳۸۵، کشاورزی و شکار و جنگلداری با ۲۲/۷ درصد، عمده فروشی و خرد فروشی و تعمیر وسایل نقلیه موتوری با ۱۱/۷ درصد، ساختمان ۱۰/۴ درصد، حمل و نقل و انبارداری و ارتباطات با ۸/۱ درصد، آموزش با ۴/۴ درصد و اداره امور عمومی و دفاع و تأمین اجتماعی اجباری با ۳/۲ درصد در رده های اول تا ششم قرار دارند.

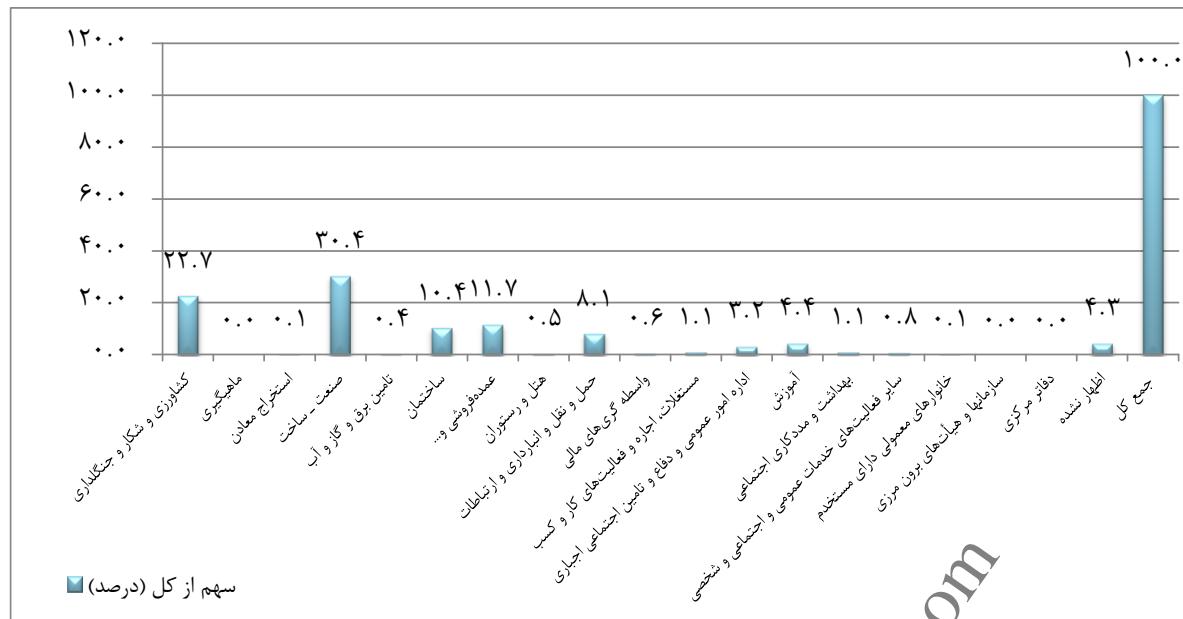
جدول شماره ۲۹-۳: سهم نیروی شاغل در بخش های مختلف اقتصادی شهرستان آذربایجان در سال ۱۳۸۵

بخش فعالیت	جمع	سهم از کل (درصد)
کشاورزی و شکار و جنگلداری	۷۶۵۵	۲۲.۷
ملحقات	.	۰.۰
استخراج معدن	۲۹	۰.۱
صنعت - ساخت	۱۰۲۴۴	۲۰.۴
تامین برق و گاز و آب	۱۳۱	۰.۴
ساختمان	۳۵۲۰	۱۰.۴
عمده فروشی و خرد فروشی و تعمیر وسایل نقلیه موتوری و کالاهای شخصی و خانگی	۳۹۵۲	۱۱.۷
هتل و رستوران	۱۶۲۱	۰.۵
حمل و نقل و انبارداری و ارتباطات	۲۷۲۹	۸.۱
واسطه گری های مالی	۲۷۷	۰.۶
مستغلات، اجاره و فعالیت های کار و کسب	۳۶۸	۱.۱
اداره امور عمومی و دفاع و تامین اجتماعی اجباری	۱۰۶۲	۳.۲
آموزش	۱۴۷۸	۴.۴
بهداشت و مدد کاری اجتماعی	۳۷۷	۱.۱
سایر فعالیت های خدمات عمومی و اجتماعی و شخصی	۲۸۳	۰.۸
خانوارهای معمولی دارای مستخدم	۴۵	۰.۱
سازمانها و هیأت های برون مرزی	.	۰.۰
دفاتر مرکزی	.	۰.۰
اظهار نشده	۱۴۶۳	۴.۳
جمع کل	۳۳۷۰۵	۱۰۰.۰

مأخذ: سرشماری عمومی نفوس و مسکن سال ۱۳۸۵، مرکز آمار ایران

طرح جامع شهر آذربایجان

نمودار شماره ۱-۲۹: سهم اشتغال نیروی انسانی در بخش‌های مختلف اقتصادی در سال ۱۳۸۵

مأخذ: سرشماری عمومی نفوس و مسکن سال ۱۳۸۵، مرکز آمار ایران

-کشاورزی و باگداری:

براساس اطلاعات سالنامه آماری سال ۱۳۸۹ در سطح شهرستان آذربایجان، ۱۹۷۴۶ بهره‌بردار

کشاورز وجود دارد که از این تعداد $\frac{38}{6}$ درصد به فعالیت زراعت، $\frac{41}{5}$ درصد به باگداری و سایرین به تولید گلخانه‌ای و طیور خانگی مشغولند. به این ترتیب می‌توان عنوان کرد که قسمت اعظم بهره‌برداران به فعالیت‌های زراعت و باگداری اشتغال دارند.

شهرستان آذربایجان با باغات وسیع در سراسر شهرستان اعم از مناطق شهری و روستایی است.

عمده‌ترین محصولات باغی را (انگور - بادام - گردو - زردآلو - گوجه سبز - گل سرخ ...) - انواع غلات (گندم - جو - باقلاء - نخود...) - انواع صیفی‌جات کشاورزی (سبزیجات - فلفل - کلم - کاهو ...) - هندوانه - سیب زمینی - پیاز - سیر - خیار - گوجه فرنگی) تشکیل می‌دهند.

همچنین در کوهها و دشت‌های شهرستان و در کنار جویبارها گیاهانی مختلف می‌رویند که عمده آنها مصرف دارویی دارند و از گذشته‌های دور مردم برای درمان دردهای جسمانی و شفای مريضان استفاده می‌کنند.

-دامداری:

دامپروری و دامداری از گذشته های دور در منطقه آذربایجان فعالیت کشاورزی یک فعالیت اقتصادی محسوب می شود، کشاورزی بدون دامداری قابل دوام نیست چرا که مردم با دامداری در کنار کشاورزی به فواید دیگری نیز از لحاظ کشاورزی دست می یابند:

الف) کود سالم جهت حفظ حاصلخیزی و تقویت خاک تهیه می شود.

ب) از راه کشت علوفه مانند یونجه و شبدر که غذای دام است، تقویت و حاصلخیزی خاک فراهم می شود.

ج) با تغذیه دامها از محصولات کم ارزش کشاورزی چون ذرت و... می توان سایر محصولات پرارزش دامی بدست آورد.

زنبورداری و مرغداری و ... از دیگر بخش های فعالیت های اقتصادی مردم منطقه است که قابل تأمل و شناخت علاقمندان می باشد:

در عین حال بخش کشاورزی به دلیل کم کشش بودن محصولات بخش کشاورزی و پایین بودن بهره وری نیروی کار و همچنین نیاز به ارسال محصولات آن به بازارهای مصرف، توسعه سایر بخش های اقتصادی در کنار بخش کشاورزی از اهمیت بالایی برخوردار است. از جمله این بخش ها می توان به صنایع تبدیلی محصولات کشاورزی اشاره کرد که در عین آنکه می تواند به صورت مستقیم به ایجاد اشتغال پایدار منجر شود در ایجاد مشاغل غیرمستقیم در سایر بخش ها از جمله بخش خدمات و حمل و نقل نیز می تواند موثر واقع شود.

- ساختمان:

۱۰/۴ درصد از نیروی کار موجود نیز در بخش ساختمان مشغول فعالیت هستند که دارای مهارت و تخصص پایینی هستند و عمدها نیروی کار بی سواد یا کم سواد محسوب می شوند اما در عین حال توان نسبتاً خوبی در ایجاد اشتغال دارند و با توجه به شرایط موجود و نیاز روزافزون به تولید مسکن، با ایجاد شرایط مناسب برای افزایش مهارت نیروی انسانی در این بخش، می توان شاهد چشم انداز مناسبی از ایجاد اشتغال در این بخش بود.

-بخش عمده و خرده فروشی:

۱۱/۷ درصد از نیروی انسانی در بخش عمده و خرده فروشی و تعمیر وسایل نقلیه موتوری اشتغال دارد. این بخش از خدمات به دلیل سهولت در راه اندازی کسب و کار و نیاز کم به سرمایه اولیه از جاذبه فراوانی برای نیروی انسانی برخوردار است اما در عین حال افزایش بی رویه تعداد بنگاه های خرده فروشی و خدمات از این نوع، منجر به کاهش سودآوری و حاشیه سود آنها شده، در بلندمدت موجب کاهش بهره وری سرمایه و نیروی انسانی خواهد شد. بنابراین در این بخش عمده توجه می باید به سمت ادغام بنگاه های کوچک و گسترش مقیاس خدمات دهی آنان باشد تا از این طریق حاشیه سود و بهره وری نیروی انسانی افزایش یابد.

-بخش حمل و نقل و انبارداری و ارتباطات:

این بخش در حدود ۸/۱ درصد از نیروی انسانی را در خود جای داده است. با توجه به سهم بالای بخش کشاورزی در اشتغال و نیاز به ارسال محصولات این بخش به بازارهای مصرف، توسعه این بخش می تواند مکمل توسعه اشتغال در بخش کشاورزی و سایر بخش باشد.

-بخش صنعت-ساخت:

دیگر بخش پر اهمیت و دارای پتانسیل مناسب در ایجاد اشتغال و توسعه شهرستان آذربایجان، بخش صنعت-ساخت است. این بخش ۳۰/۴ درصد نیروی کار را به خود اختصاص داده است. بخش صنعت علاوه بر ایجاد اشتغال مستقیم که به طور معقول در فرایند تولید به وجود می آید، از توان بالایی در ایجاد اشتغال غیرمستقیم در بخش خدمات نیز برخوردار است که در نتیجه توسعه آن، می تواند منجر به خلق فرصت های شغلی جدید و توسعه اقتصای و نیروی انسانی شود.

-استخراج معدن:

استان آذربایجان شرقی به جهت وسعت اراضی کوهستانی دارای منابع غنی معدنی فراوان است که هنوز مورد اکتشاف و بهره برداری قرار نگرفته اند. مجموع ذخایر معدنی این استان شامل مواد معدنی منحصر به فردی نظیر ثریت، زئولیت، ورمیکولیت، دیاتومیت و نفلین سینیت است. همچنین شهرستان آذربایجان دارای معدن سنگ تزیینی و سنگ آهک می باشد که در ذیل بررسی می شوند.

معدن سنگ تزیینی آذرشهر:

این معدن در ۳ کیلومتری جنوب غرب آذرشهر واقع بوده و بهره‌برداری از آن به سال ۱۳۴۱ می‌رسد. منطقه‌ای به وسعت حدود ۶۰ کیلومترمربع در جنوب غرب آذرشهر از نهشته‌های تراورتن پوشیده شده است. تراورتن سطح تپه‌های متعدد کم ارتفاع را پوشانده و به علت دارا بودن رنگ‌های متنوع جلوه خاصی به ناحیه داده است. از نظر سن فعالیت چشمه‌های آهک‌ساز، از اواخر دوران سوم شروع و تا عهد حاضر ادامه یافته است. تراورتن به رنگ‌های قرمز، گردوبی لیمویی و آراغونیت (مرمر) به رنگ‌های سفید – سبز و قرمز از معدن استخراج می‌گردد.

معدن سنگ آهک آذرشهر:

این معدن تحت عنوان (مجتمع معدنی آذرشهر) که شامل نهشته‌های تراورتنی در وسعتی حدود ۶ کیلومترمربع در غرب و جنوب غرب آذرشهر قرار دارد فعالیت می‌نماید. معروفیت این معدن بیشتر به علت دارا بودن تراورتن‌های متنوع و مرمر (آرگونیت) است که جزء مهمترین صادرات سنگ کشور می‌باشد. سنگ لاشه به میزان قابل توجهی همراه با سنگ‌های ترانزیتی از این معدن استخراج گردیده و جهت تهیه آهک بیانی مصرف می‌شود.

سنگ معدن عبارتست از نهشته‌های تراورتن که توسط چشمه‌های آهک‌ساز که در حال حاضر نیز کم و بیش در منطقه فعالیت دارند، تشکیل گردیده‌اند. مرمر (آرگونیت) و تراورتن با دارا بودن رنگ‌های متنوع و زیبا جلوه‌ای منحصر به فرد به معدن داده است. علاوه بر سنگ‌های تزئینی ذخیره آهک این معدن به بیش از یکصد میلیون تن بالغ می‌گردد.

ب- استعدادها و امکانات بالقوه قطب‌های جاذب اقتصادی و موائع عمده موجود در راه توسعه اقتصادی با توجه به مطالعات صورت گرفته در سند ملی توسعه استان آذربایجان شرقی، اصلی‌ترین

پتانسیل شهرستان آذرشهر در حوزه توسعه اقتصادی به شرح ذیل می‌باشد:

- زمینه سازی برای ایجاد شهر سنگ و احداث کارخانجات سنگبری و تولید مصنوعات سنگی و احداث واحدهای دانه‌بندی و تهیه پودرهای رنگین معدنی؛
- احداث کارخانجات سیمان؛
- افزایش سطح زیر کشت آبی و بازدهی فعالیت‌های زراعی، باغی و دامی؛
- حفظ، احیاء و توسعه منابع طبیعی و محیط زیست و ارتقاء فرهنگ زیست محیطی.

پ- چگونگی عملکرد اصلی اقتصادی روستاهای حوزه‌نفوذ مستقیم آذربایجان:

ساکنان روستاهای حوزه نفوذ آذربایجان به طور سنتی به زراعت و با غداری مشغول بوده‌اند. در کنار آن با گذشت زمان به قالی‌بافی و صنایع دستی پرداخته‌اند. به تدریج تعدادی از شاغلین در بخش خدمات استخدام شده‌اند. به دلیل بهبود وضعیت ارتباطات روستاهای با مرکز خرید اطراف و رونق بازار خرید و فروش گوجه فرنگی و گردو، تعدادی از روستاییان جذب بخش حمل و نقل شده‌اند تا این محصولات را به بازارها برسانند، برخی از مردم نیز در صنایع کارخانه‌ای شهرک شهید سلیمی مشغول به کار هستند اما در روستاهای صنعت قابل ذکری وجود ندارد.

حوزه نفوذ شهر آذربایجان ۱۹ روستا است. ویژگی‌های اقتصادی روستاهای حوزه نفوذ، تأثیرات تعیین‌کننده‌ای در حیات مرکز حوزه دارد. جدول ذیل وضعیت جمعیت فعال، شاغل و بیکار را در روستاهای حوزه نفوذ شهر آذربایجان نشان می‌دهد.

جدول شماره ۲۹-۴: وضعیت جمعیت فعال، شاغل و بیکار در روستاهای حوزه نفوذ شهر آذربایجان

آبادی	تعداد خانوار	جمعیت	مرد	زن	مرد ۱۰ ساله و بیشتر	زن ۱۰ ساله و بیشتر	مرد شاغل	زن شاغل	کل شاغلین	مرد بیکار	زن بیکار	کل بیکار	بار تکفل واقعی
آخی جهان	۵۸۹	۲۲۹۰	۱۱۹۲	۱۰۹۸	۱۰۳۲	۹۳۸	۶۳۷	۲۵	۶۶۲	۸۳	۹۸	۱۸۱	۲۵
امیردیز / الا کوزه /	۱۸۸	۱۰۱۸	۵۲۱	۴۹۷	۴۲۱	۴۰	۳۱۰	۱۲۶	۴۳۶	۳	۰	۳	۱۳
چراغیل / جراغل	۱۰۳	۳۹۰	۲۰۰	۱۹۰	۱۶۷	۱۶۷	۱۰۵	۱	۱۰۶	۳۱	۱۰	۴۱	۲۷
خان میر	۴۴۹	۱۸۰۳	۸۸۴	۹۱۹	۷۴۷	۷۴۷	۵۵۳	۱۱۹	۶۷۲	۱۹	۲۱	۴۰	۱۷
خرابو	۱۸۳	۷۰۹	۳۷۰	۳۳۹	۳۱۶	۳۱۶	۳۰۲	۳۹	۲۶۸	۳	۱	۴	۱۶
داش آمالو	۱۴۸	۷۸۸	۴۰۹	۳۷۹	۳۰۶	۳۰۶	۲۹۷	۱۳۱	۳۸۴	۰	۰	۰	۱۱
دیزج افاحسن	۶۶	۲۳۷	۱۲۸	۱۰۹	۱۰۱	۸۷	۶	۴	۶۵	۱۴	۸	۲۲	۲۶
دین ایاد	۱۵۲	۵۸۷	۳۸۴	۳۰۳	۲۴۰	۲۵۵	۵۷	۷۴	۲۶۶	۱	۰	۱	۱۲
صغایش	۱۵۹	۶۶۰	۳۴۹	۳۱۱	۲۸۸	۲۵۹	۱۷۱	۱	۱۷۲	۴۵	۲۸	۷۳	۲۸
غلله زار	۴۷	۱۹۸	۹۳	۱۰۵	۷۳	۸۷	۵۷	۱	۵۸	۳	۰	۳	۲۴
قاضی جهان	۸۷۴	۳۱۲۸	۱۵۷۵	۱۵۵۳	۱۳۶۲	۱۳۳۸	۸۹۹	۵۷	۹۵۰	۱۲۶	۸۱	۲۰۷	۲۳
قدمگاه / بادامیار /	۱۴۱	۵۸۹	۲۹۴	۲۹۵	۲۴۷	۲۴۳	۱۷۶	۵۷	۲۴۳	۰	۰	۰	۱۴
قرمزی گل	۶۱	۲۶۹	۱۴۷	۱۲۲	۱۲۶	۱۰۰	۸۲	۰	۸۲	۳	۰	۳	۲۳
قوشقوا	۵۶	۲۰۵	۱۱۳	۹۲	۸۳	۷۲	۶۷	۰	۶۷	۶	۴	۱۰	۲۱
کلوانق	۸۸	۳۶۸	۱۷۵	۱۹۳	۱۵۴	۱۶۷	۱۰۶	۶	۱۱۲	۱۹	۲۰	۳۹	۲۳
گواهر	۳۱	۱۵۸	۷۷	۷۱	۷۳	۷۳	۵۷	۰	۵۷	۱	۰	۱	۱۸
نادیلو	۸۲۱	۳۱۱۶	۱۶۲۸	۱۴۸۸	۱۳۴۶	۱۲۳۴	۱۰۴۴	۱۰۷	۱۱۵۱	۴۱	۴۱	۱۸	۵۹
هفت چشممه	۳۸۷	۱۷۵۵	۸۶۲	۸۹۳	۷۳۹	۷۵۵	۵۶۲	۲۴۰	۸۰۲	۵	۰	۵	۵
بنگجه	۵۹۹	۲۱۹۰	۱۰۸۴	۱۱۰۶	۹۲۸	۹۳۵	۶۹۶	۶۴	۷۶۰	۳۱	۳۱	۱۸	۴۹
مجموع	۵۱۴۲	۲۰۴۵۸	۱۰۳۸۹	۱۰۰۶۹	۸۷۵۷	۸۴۷۳	۶۲۵۷	۱۰۵۶	۷۲۱۳	۴۳۴	۳۰۷	۷۴۱	-

مأخذ: مرکز آمار ایران، ۱۳۸۵

براساس جدول فوق بیشترین تعداد شاغل (۱۱۵۱ نفر) در روستای نادیلو و کمترین تعداد آن در روستای گواهر (۵۷ نفر) ساکن هستند. بیشترین تعداد بیکار نیز مربوط به روستای قاضی جهان و کمترین تعداد آن مربوط به روستاهای داش آمالو و قدمگاه است.

پ-۱- بررسی وضعیت کشاورزی حوزه نفوذ مستقیم شهر:

بخش کشاورزی از سه رکن اصلی زراعت، باغداری و دامداری تشکیل یافته است که در روستاهای حوزه نفوذ منبع اصلی درآمد روستاییان به شمار می‌رود.

با توجه به قابلیت‌های کشاورزی منطقه مورد مطالعه، خاک حاصلخیز و زمین‌های زراعی و باگی مستعد کشاورزی و همچنین قرارگیری روستاهای حوزه نفوذ در داخل جلگه، وضعیت کشت و زراعت، در این محدوده مناسب ارزیابی می‌شود. فعالیت عمده اقتصادی در روستاهای حوزه نفوذ شهر آذربایجان است و کشت زراعی و باگی آنها به صورت کشت آبی و دیم می‌باشد.

سطح زمین‌های زیر کشت در روستاهای حوزه نفوذ شهر آذربایجان، براساس اطلاعات جهاد کشاورزی، در جدول ذیل آمده است. بیشترین سطح اراضی کشاورزی مربوط به روستای هفت‌چشم و کمترین مربوط به روستای دیزج‌آقاحسن می‌باشد. در روستاهای حوزه نفوذ شهر آذربایجان کشت آبی غالب می‌باشد.

جدول شماره ۲۹-۵: سطح زیر کشت به تفکیک زراعی و باغی روستاهای حوزه نفوذ آذرشهر

کل	سطح اراضی باگی			سطح اراضی زراعی			نام آبادی
	کل اراضی باگی	سطح زیر کشت دیم	سطح زیر کشت آبی	کل اراضی زراعی	سطح زیر کشت دیم	سطح زیر کشت آبی	
۶۲۰	۱۰۰	.	۱۰۰	۵۲۰	۳۵۹	۱۶۱	امیردیزج / الا کوزه /
۱۶۹	۱۵	.	۱۵	۱۵۴	۸۵	۶۹	خرابجو
۳۱۸	۵۹	.	۵۹	۲۵۹	۲۰۴	۵۵	دین اباد
۳۰۹	۴۱	.	۴۱	۲۶۸	۲۲۰	۳۸	قدمگاه / بادامبار /
۴۰۴	۳۶	.	۳۶	۳۶۸	۲۵۸	۱۱۰	قوشقوا
۳۴۴	۷	.	۷	۳۳۷	۱۵۶	۱۸۱	کلوانق
۳۷۸	۶۶	.	۶۶	۳۱۲	۱۲۳	۱۸۹	نادیلو
۶۸۶	۱۴۸	.	۱۴۸	۵۳۸	۳۶۹	۱۶۹	هفت چشمه
۵۸۸	۱۲۵	.	۱۲۵	۴۶۳	۴۰۰	۶۳	خان میر
۱۱۹	۹۳	.	۹۳	۲۶	.	۲۶	اخی جهان
۱۴	۱۰	.	۱۰	۴	.	۴	دیزج اقاحسن
۹۵	۴۷	.	۴۷	۴۸	۸	۴۰	غله زار
۲۶۹	۲۱۷	.	۲۱۷	۵۲	۶	۴۶	قاضی جهان
۱۵۴	۲۲	.	۲۲	۱۳۲	۷۹	۵۳	چراغیل / جراغیل
۲۵۵	۲۵	.	۲۵	۲۳۰	.	۱۰۳	داش المالو
۲۷۹	۵۳	.	۵۳	۲۲۶	۲۰۳	۲۳	صفایش
۱۴۵	۳۵	.	۳۵	۱۱۰	۸۶	۲۴	قرمزی گل
۱۷۰	۳۹	.	۳۹	۱۳۱	۹۳	۳۸	گواهر
۲۷۰	۳۵	.	۳۵	۲۳۸	.	۲۳۵	ینگجه
۵۵۸۶	۱۱۷۳	.	۱۱۷۳	۴۲۱۳	۲۷۸۶	۱۶۲۷	مجموع

مأخذ: نتایج تفصیلی سرشماری عمومی کشاورزی، ۱۳۸۲

• زراعت

در روستاهای حوزه نفوذ شهر آذرشهر محصولات زراعی گندم، جو، گوجه‌فرنگی، یونجه و اسپرس، هویج، ترب و شلغم کشت می‌شوند. میزان تولید محصولات عمده زراعی در روستاهای حوزه نفوذ شهر آذرشهر در جدول ذیل نشان داده شده است. از میان محصولات زراعی، گندم با تولید ۲۴۳۲ تن و سپس گوجه‌فرنگی به میزان ۳۷۱ تن عمده‌ترین محصولات زراعی تولیدی در روستاهای حوزه نفوذ آذرشهر می‌باشند. همانطور که در جدول نشان داده شده است روستاهای امیردیزج و نادیلو بیشترین محصولات زراعی را تولید می‌نمایند.

طرح جامع شهر آذرشهر

جدول شماره ۲۹-۶: میزان تولید محصولات زراعی در حوزه نفوذ شهر آذرشهر (تن)

نام آبادی	تولید سالیانه گندم	تولید سالیانه جو	تولید سالیانه هویج، ترب، شلغم و چغندرلوبی	تولید سالیانه گوجه فرنگی	تولید سالیانه یونجه و اسپرس
امیردیزج / الا کوزه /	۳۵۶	۳۸	•	۸	۸۴
خرابو	۸۹	۲۲	•	•	•
دین اباد	۱۲۲	۲۵	•	•	۳
قدمگاه / بادامیار /	۹۱	۳۰	•	۲	۱۴
قوشقاو	۱۰۰	۳۲	•	•	•
کلوانق	۱۹۲	۱۲	•	•	•
نادبلو	۲۷۷	۴۱	•	۷۸	•
هفت چشمہ	۳۳۵	۴۲	•	•	۱۰
خان میر	۳۳۱	۴۹	•	۵	•
اخی جهان	۲۶	۵	•	۱۳	۴۵
دیزج اقاحسن	•	•	•	۲۲	۱۱
غله زار	۱۱۰	۸	•	۷۵	۲۴
قاضی جهان	۳۶	۱۷	۱۷	۶۶	۹۰
چراغیل / جراغیل	۱۳۲	۱۲	•	۱۵	۹
داش المalo	۱۷۶	۲۸	•	۱۹	۱۳
صغايش	۲۷	۱۱	•	•	۱۷
قرمزی گل	۲۳	۱۷	•	۱۲	۱۷
گواهر	۳۸	۱۴	•	۴۳	•
ینگجه	۷۱	۲	•	۱۳	•
مجموع	۲۴۳۲	۴۱۱	۱۷	۳۷۱	۳۴۷

مأخذ: نتایج تفصیلی سرشماری عمومی کشاورزی، ۱۳۸۲

• باغداری

محصولات باغی نیز در روستاهای حوزه نفوذ آذرشهر از اهمیت خاصی برخوردار است. بیشترین میزان تولید محصولات باغی در روستاهای حوزه نفوذ مربوط به روستای قاضی‌جهان می‌باشد. تولید گردو ۴۵٪ از تولیدات باغی روستاهای حوزه نفوذ را تشکیل می‌دهد پس از گردو، تولید انگور در روستاهای دارای بیشترین سهم می‌باشد. جدول زیر میزان تولید محصولات باغی روستاهای حوزه نفوذ شهر آذرشهر را نشان می‌دهد.

جدول شماره ۷-۲۹: وضعیت تولید محصولات باغی در حوزه نفوذ شهر آذرشهر (تن)

نام آبادی	انواع تبریزی	تولید سالیانه انگور	تولید سالیانه گردو	تولید سالیانه انار	تولید سالیانه اناناس	تولید سالیانه هلو، شلیل و شفتالو	تولید سالیانه سیب
امیردیزج / الا کوزه /	۳		۱۴۶	۰	۰	۰	۴۳
خرابو	۰	۰۱۲	۱۷	۰	۰	۰	۱
دین اباد	۰	۱۲۶	۰۲۵	۰	۰	۰	۲۱
قدمگاه / بادامیار /	۱	۰	۳۹	۰	۰	۱	۹
قوشقوا	۰	۳۰	۰	۰	۰	۰	۲
کلوانق	۰	۸	۰	۰	۰	۰	۱
نادیلو	۰	۱۲۷	۶۹	۱	۱	۱	۲۷
هفت چشمہ	۲	۴۱۵	۵۲	۰	۰	۰	۶۵
خان میر	۰	۷	۳۷	۱	۱	۰	۴
اخی جهان	۰	۱۳۳	۴۸	۰	۴	۰	۶
دیزج افاحسن	۰	۱۰	۱۱	۰	۰	۰	۷
غله زار	۰	۶	۸۸	۰	۱	۰	۸
قاضی جهان	۰	۲۵۶	۳۳۰	۲	۳۵	۱۶	۵۰
چراغیل / جراغیل	۱	۰	۳۹	۰	۰	۰	۴
داداش المالو	۲	۰	۱۰۷	۰	۱	۰	۷
صفایش	۰	۰	۴۵	۰	۰	۰	۲
قرمزی گل	۱	۰	۴۷	۰	۱	۰	۷
گواهر	۰	۰	۱۲	۰	۰	۰	۳
ینگجه	۰	۱۱	۱۲۸	۰	۰	۰	۱۴
مجموع	۱۰	۱۱۴۱	۱۲۴۶	۴	۴۵	۳۰	۲۸۱

مأخذ: نتایج تفصیلی سرشماری کشاورزی، ۱۳۸۲

• دامداری

همانطور که قبلاً نیز گفته شد فعالیت غالب روستاهای حوزه نفوذ شهر آذرشهر، کشاورزی است. در کنار فعالیت زراعی، فعالیت دامداری نیز در این روستاهای دارای اهمیت زیادی می‌باشد. جدول ذیل وضعیت دامداری را در روستاهای حوزه نفوذ شهر آذرشهر نشان می‌دهد. بیشترین مقدار دام متعلق به روستای امیردیزج با ۵۰۴۵ رأس دام است.

نکته‌ای که جالب توجه است وجود ۳۱۵۰۸ رأس دام در روستاهای حوزه نفوذ شهر آذرشهر است که مازاد شیر تولیدی در این روستاهای شیر مورد نیاز بخش تولید محصولات لبنیاتی و بستنی‌سازی آذرشهر و تبریز را تأمین می‌نماید.

جدول شماره ۲۹-۸: وضعیت دام و طیور در حوزه نفوذ شهر آذرشهر

نام آبادی	قوشقاوا	دین اباد	خرابو	امیردیزج / الا کوزه	گوسفند و بره	بز و بزغاله	گاو و گوساله
کلوانق				۲۶۷۴	۲۹۲	۱۶۵	۱۹۵۳
نادیلو				۱۲۰۸	۴۱۹	۴۸۸	۲۵۳
هفت چشمہ				۱۱۴۱	۵۷۲	۶۰۶	۱۲۹
خان میر				۲۵۲۵	۴۶۳	۴۶۳	۲۹۲
اخی جهان				۴۶۳	۱۰۸۵	۳۵۷	۵۰۵
دیزج اقا حسن				۱۱۲۰	۱۲۰۸	۴۶۳	۲۹۲
غله زار				۱۰۹	۱۱۴۱	۱۳۹۵	۷۰۰
قاضی جهان				۱۲۲	۱۴۲۳	۱۴۲۳	۲۹۹
چراغیل / جراغیل				۵۴۶	۱۹۲۳	۱۴۲۳	۲۹۹
داش المالو				۱۹۲۳	۴۹۹	۴۳۰	۱۱۵
صفایش				۴۹۹	۳۵۶	۶۳۶	۱۳۶
قرمزی گل				۳۵۶	۴۵۶	۲۰۶	۱۶۶
گواهر				۴۵۶	۱۱۶۹	۵۶۳	۱۹۴
ینگجه				۱۱۶۹	۱۶۲۰۴	۱۰۱۸۱	۵۱۲۳
مجموع				۱۶۲۰۴			

مأخذ: نتایج تفصیلی سرشماری عمومی کشاورزی، ۱۳۸۲

پ-۲- بررسی وضعیت صنایع و معادن حوزه نفوذ مستقیم شهر

فعالیت عمده صنعتی حوزه نفوذ شهر آذرشهر را، صنایع کوچک و خانگی از قبیل قالی بافی تشکیل می دهند. منطقه آذرشهر منطقه تشکیل سنگ تراورتن است.

علاوه بر تولید محصولات کشاورزی و دامی که در محدوده حريم آذرشهر سهم عمده ای از تولیدات منطقه و به خصوص نیازمندی های تبریز را جوابگوست، آذرشهر و روستاهای حريم آن جایگاه عمده تولید محصولات کارگاهی و خدمات روستایی نیز هست. اگرچه شهرک صنعتی شهید سلیمانی در بیرون از محدوده حريم این شهر قرار دارد، ولی بخشی از کارکنان و نیروی انسانی شهرک از آذرشهر و روستاهای حريم آن تأمین می شود.

بر مبنای سرشماری عمومی صنعت و معدن و تهیه مشخصات کارگاهها و مراکز اقتصادی که در سال ۱۳۷۳ به وسیله مرکز آمار ایران انجام شده است، در محدوده حريم آذرشهر در مجموع ۷۱۶ واحد کارگاهی، اعم از کارگاه های تولیدی یا اصناف خدماتی و مراکز ارائه انواع خدمات دولتی، آموزشی، بهداشتی، مذهبی و امثال آن سرشماری شده است. تعداد ۳۰۰ واحد از مجموعه مذکور در امر تولید و ۴۱۶ واحد دیگر در امر ارائه خدمات - به خصوص امور خرید و فروش- فعالیت داشته اند.

برخی روستاهای بزرگ واقع در حوزه نفوذ آذرشهر با تعداد فراوانی از انواع کارگاه های تولیدی یا خدماتی، در حقیقت به عنوان مرکز و قطب مراجعه و خدمات رسانی به روستاهای همجوار خود عملکرد دارند و در برنامه ریزی و ساماندهی حوزه نفوذ می توانند نقش بیشتری بر عهده گیرند. از آن جمله می توان به روستاهای قاضی جهان، ینگجه، نادیلو و اخی جهان اشاره کرد که هر کدام به تنها یی بالغ بر ۵۰ واحد اقتصادی را در خود دارند.

پ-۳- بررسی وضعیت خدمات در حوزه نفوذ مستقیم شهر

در سال های اخیر به علت شوری آب این منطقه، تعداد زیادی از کشاورزان مجبور به مهاجرت به شهر شده اند و تعدادی نیز در کارگاه شهرک شهید سلیمانی به عنوان کارگر به فعالیت مشغولند. همچنین تعدادی از اهالی روستا به منظور انتقال تولیدات کشاورزی به بازارهای بزرگتر در بخش حمل و نقل به کار می پردازنند.

جمع‌بندی:

بخش کشاورزی از سه جز اصلی زراعت، باغداری و دامداری تشکیل یافته است که در روستاهای حوزه نفوذ، منبع اصلی درآمد روستاییان به شمار می‌رود. اما در سال‌های اخیر به دلیل کمبود آب، تعداد زیادی از کشاورزان مجبور به مهاجرت به شهرهای اطراف شده و یا در شهرک صنعتی شهید سلیمی به کار مشغول شده‌اند. علیرغم کاهش نیروی کار در بخش کشاورزی، این بخش همچنان به عنوان بخش اصلی اشتغال در روستاهای حوزه نفوذ می‌باشد.

وجود برنامه‌های صحیح جهت ترویج نهادهایی چون بذر اصلاح شده، کود شیمیایی، بهبود روش‌های آبیاری، عملیات کاشت، داشت و برداشت و همچنین استفاده صحیح از زمین می‌تواند در توسعه کشاورزی در منطقه مؤثر باشد، همچنین حمایت از محصولات کشاورزی که موجب امنیت شغلی در این بخش می‌شود و ممانعت از بوروکراسی اداری در زمینه خدمات‌رسانی به بخش کشاورزی در این روند تأثیر بسزایی دارد. برنامه‌ریزی و مدیریت آب، خاک، انتقال به موقع محصولات تولیدی به بازار و حمایت از تولیدکنندگان بخش کشاورزی در قبال بازار دلالان، می‌تواند در زمینه اشتغال کشاورزی مفید و موثر واقع شود. همچنین احداث کارخانجات تبدیلی محصولات کشاورزی، به اقتصاد این منطقه کمک می‌نماید.

۱۰- برنامه‌های عمرانی ملی و یا منطقه‌ای در زمینه رشد و توسعه، نحوه استقرار مراکز جمعیتی و همچنین برنامه‌های بخشی - منطقه‌ای (تاسیسات و تجهیزات زیربنایی و روبنایی رفاهی) و تولیدی (صنعت، کشاورزی و غیره) همراه با مشخص نمودن اعتبارات و امکانات مالی و فنی مربوط به هر بخش

تصویبات هیأت دولت در سفرهای استانی برای شهرستان آذربایجان و شهر آذربایجان و روستاهای واقع در حوزه نفوذ به دو بخش عام و خاص قابل تقسیم است بخش عام که به صورت عمومی به شهرها و روستاهای استان و به صورت خاص به شهر آذربایجان و روستاهای شهرستان آذربایجان اشاره شده است. در این قسمت فقط تصویبات مربوط به شهرستان آذربایجان و شهرها و روستاهای آن اشاره شده است و تصویبات عمومی در بند شماره ۱-۶ اشاره شده است.

- اجرای تصفیه خانه‌های فاضلاب شهرک‌های صنعتی مرند، میانه، سراب و آذربایجان در سال ۸۵ و بستان آباد در سال ۱۳۸۵ و ۱۳۸۶

- مبلغ ۲۵ میلیارد ریال از محل اعتبار ردیف ۵۰۳۸۲۶ ماده ۱۷ آیین نامه اجرایی تبصره ۱۳ و همچنین مبلغ ۳/۶۰ میلیارد ریال از محل ماده ۱۷ تبصره فوق الذکر در اختیار استان قرار می‌گیرد تا با پیشنهاد استاندار و تصویب وزارت کشور بین شهرداری‌های استان توزیع گردد.

- اختصاص حدائق مبلغ ۵۰ میلیون دلار به صورت فلکی انس برای ترمیم بافت فرسوده شهرهای استان

- اختصاص مبلغ ۵ میلیارد ریال از محل منابع مالی سازمان شهرداری‌ها و دهداری‌های کشور برای کمک به طرح‌های پسماند شهری استان

- اختصاص تعداد ۳۰ دستگاه تراکتور، ۲۰ دستگاه زباله‌کش، ۲۰ دستگاه نیسان کمپرسی و ۳۰ دستگاه موتور سیکلت (به روش جاری) برای تجهیز دهیاریهای استان.

- ارسال طرح‌های مطالعه شده فاضلاب‌های شهرهای استان از جمله شهرهای آذربایجان، هشتارود و هریس برای اخذ مجوز کارگروه مندرج در آیین نامه ماده ۳۲ قانون برنامه چهارم توسعه

- اختصاص مبلغ ۳/۵ میلیارد ریال برای تکمیل و راه اندازی ایستگاه رادیویی آذربایجان تا سال ۱۳۸۶ مناطق جزیره اسلامی، کندوان (اسکو)، قلعه دره‌سی (کلیبر)، پیام (مرند)، قره قشون (بناب)، شورسو (ملکان)، سد علویان (مراغه)، لیقوان (تبزیز)، ساحل ارس (جلفا)، بندر رحمانلو (عجب‌شیر)، کندوان

طرح جامع شهر آذربایجان

(میانه)، قوری گل (بستان آباد)، سدستار خان (اهر)، چیچکلو (ورزان)، قرمزی گل (آذرشهر)، آبگرم

اسب فروشان (سراب)، آبگرم پیرسقا (چاراویماق)، دربند (هریس) و قلعه ضحاک (هشتپرود) در

استان آذربایجان شرقی به عنوان مناطق نمونه گردشگری ملی تعیین می شوند.

- مطالعه احداث دانشکده فنی و مهندسی و دانشکده الهیات دانشگاه تربیت معلم آذربایجان در سال

. ۱۳۸۷ و پیش‌بینی اعتبار اجرایی در سال ۱۳۸۸

- اختصاص مبلغ چهار میلیارد (۴۰۰۰۰۰۰۰۰۰) ریال برای احداث استخر سرپوشیده (هزار و

سیصد و پنجاه متر) دانشگاه تربیت معلم آذربایجان همچنین مبلغ سه میلیارد (۳۰۰۰۰۰۰۰۰۰)

ریال از محل اعتبارات استانی در سال ۱۳۸۷ بدین منظور اختصاص می یابد.

- احداث خوابگاه و غذاخوری مرکزی در شهرستان های تبریز، مراغه، عجبشیر، ورزقان، آذرشهر،

اهر، سراب و مرند با اختصاص شصت میلیارد (۶۰۰۰۰۰۰۰۰۰) ریال از محل منابع سازمان

توسعه، نوسازی و تجهیز مدارس کشور و استان به نسبت مساوی.

- ایجاد مراکز فناوری کسب و کار در شهر کهای صنعتی شهید سلیمانی و شهرک سرمایه گذاری

صنعتی خارجی.

- مطالعه ایجاد شهرک صنعتی سنگ در آذربایجان

- مطالعه و احداث پاسگاههای پلیس راه بناب - تبریز، مرند - تبریز، آذرشهر - تبریز و بستان آباد -

سراب در خارج از محدوده شهرها در سال ۱۳۸۷.

- «احداث بیمارستانهای ۶۴ و ۹۶ تختخوابی آذربایجان و عجبشیر در سال ۱۳۸۹ پس از طی مراحل

قانونی ماده (۳۲) قانون برنامه چهارم توسعه».

- تکمیل بزرگراه آذربایجان- میاندوآب تا سال ۱۳۹۰ (موضوع ردیف ۴۰۷۰۲۰۴۹)